370

GRAZIA DELEDDA

Tensiunea dramatică realizată prin comprimarea la maximum a mișcării, luxurianța peisajului chemat să joace un rol principal în narațiune, pitorescul straniu al vieții aspre din Sardinia, ieșită parcă în afara istoriei, care aveau să aducă romanelor Graziei Deledda recunoașterea universală prin decernarea, în 1927, a premiului Nobel, se întîlnesc în mod fericit și echilibrat dozate în cele două romane de dragoste și suferință care apar în acest volum: Ulii și porumbei (1912) și Marianna Sirca (1917).

Ulii și porumbei

Marianna Sirca

EDITURA UNIVERS

GLOBUS



Lei 12

15



GRAZIA DELEDDA Ulii și porumbei Marianna Sirca

Ulii și porumbei

GRAZIA DELEDDA

Marianna Sirca





Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica de Viorel Popescu; Ilustrația de Mircea Muntenescu

Pentru traducerea romanelor de față
s-a folosit ediția în 4 volume :

Grazia Deledda

ROMANZI E NOVELLE

Mondadori, 1941—55, Milano

GLOBUS



GRAZIA DELEDDA

Ulii și porumbei
Marianna Sirca

Traducere de Florina Nicolae
și Dana Krasovski

EDITURA UNIVERS
București
1981

Lector : FLORIN CHIRIȚESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Bun de tipar : 21.09.1981. Apărut : 1981. Coli de tipar : 15,5



Comanda nr. 10 163
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București
Republica Socialistă România

Ulii și porumbei

În românește de FLORINA NICOLAE

PARTEA I

I

După o săptămînă de vînt aprig, de lapoviță și de ploaie, vîrfurile munților se arătară albe prin negura norilor ce se lăsau în jos și dispăreau la orizont, iar satul Oronou, cu căsuțele sale roșietice așezate pe coama cenușie a unei creste de granit, cu uliți povîrnite și bolovănoase, păru că se ivește din ceață ca izbăvit de potop.

La poalele sale torentele se prăbușeau zgomotos în vale, iar în zare, pe șesuri și în cîmpia de lîngă Siniscola, bălțile și pîraiele revărsate scînteiau sub razele soarelui ce răsărea din mare. Întreg ținutul, de la munți pînă la țărmul mării, de la dunga întunecată a podișului ce străjuia satul Oronou pînă la mărăcinișurile din fundul văii, totul părea că mustește de apă.

Dar satul se zvîntase, iar bătrînii și cîțiva pierde-vară își reluaseră deja locurile pe băncile din fața primăriei, sus, în piața care domină valea ca o terasă uriașă.

De la una din cele trei case cărămizii — a Primăriei, a Parohului și cea a tușii Giuseppa Fiore — ale căror ferestre zăbrelite și balcoane de fier la primul cat dădeau înspre piață, ieși o bătrînă mică de stat cu chipul palid, pe jumătate ascuns de o broboadă neagră în care își înfășura capul și jumătate din trup ca într-o mantie și, înainte de a coborî

treptele de granit care dintr-un fel de patiu[1], ca cel al străvechilor nuraghes[2], duceau jos în piață, își roti ochii mari și încercănați, și o cută de răutate încercui gura ei știrbă.

Iată-i strînși laolaltă pe trîntorii din sat, stînd pe bănci și de-a lungul parapetului. Pe vremuri nu era așa ; satul, împărțit în două tabere de o dușmănie care ațîța deopotrivă pe bătrîni și copii, ducea o viață violentă dar însuflețită ; fiecare stătea pe la casa lui și pe pămîntul lui să-și îngrijească avutul și să se apere de dușmani.

Dar de cîțiva ani, după intervenția autorităților bisericești și civile, cele două tabere se împăcaseră ; spiritele se domoliseră, cel puțin în aparență, și un fel de moleșeală, de părăsire a obiceiurilor, se întindea peste sat.

Cît era ziulica de mare oameni în toată firea se jucau ca niște copii, iar moșnegii tăceau, așezați turcește pe lespezile băncilor, nemișcați și deja morți înainte de a fi închis ochii pentru totdeauna. Băbuța clătină din cap sub ciudata ei mantie neagră și coborî încet treptele. Vîntul mai șuiera încă din cînd în cînd și copacii goi din piață se zbăteau pe pînza strălucitoare a cerului ca niște polipi uriași în apă. Era frig, dar țăranii, bărboși și vînjoși, roșii la față, cu ochii întunecați și dinții ca neaua, îmbrăcați în sumane, cu cojoace, cu mantale de postav negru, încotoșmănați în haine cu glugă își simțeau sîngele curgînd cald în vine. Păreau niște apariții din alte

[1] Curte interioară — în dialect sard ca și toate sublinierile din această traducere. *(Notele aparțin traducătoarei.)*

[2] Construcție conică, preistorică (în Sardinia).

vremuri, iar graiul lor, aproape întrutotul latin, întărea și mai mult această impresie.

Cînd trecu bătrîna, toți îi dădură bineţe, iar ea le răspunse încet dînd din cap și coborî treptele care duceau pînă la panta unei uliți povîrnite. La fîntîna închisă într-un soi de pavilion cu gard de fier, femeile, înfășurate ca niște arăboaice în vestmintele lor negre, o salutară pe bătrînă cu cuvinte înțepate, în timp ce își umpleau oalele de lut și continuau să se certe țipînd.

— Te-ai sculat devreme azi, tușă Giuseppa! Un' te duci? Dac'aș avea paralele dumitale aș sta în pat pînă la prînz.

— Tușă Giuseppa Fiò! Te duci la biserică? Roagă-l pe-Ăl de Sus să vină mai repede vremea mulsului și a secerișului!

— Toate bune părintelui! A trecut mai adineauri pe-aci și tremura ca varga. Zău, tușă Fiò, dacă dumneata și vecinul dumitale nu sînteți niște proști: ați putea să stați la căldurică, nu să umblați de colo-colo, pe vremea asta. E un frig de îngheață și spuza din vatră...

— Numai limba ta n-a înghețat! răspunse bătrîna și trecu mai departe mînioasă.

Pîrîiașul care șiroia de-a lungul drumului era acoperit cu o pojghiță de gheață, iar de streșinile caselor joase, cu acoperișurile fumegînde, atîrnau țurțuri enormi ca niște stalactite; cîte un petec de zăpadă mai scînteia ici și colo pe olanele înnegrite și prin colțurile unde nu bătea soarele, iar la capătul fiecărei uliți se iveau în zare munții îndepărtați, albi și negri, în ceața care se topea.

Bătrîna coborî drumul abrupt care străbătea satul, coti, urcă pe un fel de cărăruie și ajunse în răspîntia din fața bisericii care semăna tot cu o terasă suspendată deasupra unei prăpăstii.

De aici se putea vedea tot podișul; drumul principal al satului șerpuia printre povîrnișurile bolovănoase care dominau biserica și dispărea în zarea înecată de păduri ce închideau orizontul. Iar biserica, cu clopotnița ei de piatră, absida și fațada mîncate de vreme, acoperite pe alocuri de iederă și bălării, părea, pe fundalul acela măreț, ruina unui castel părăsit.

Bătrîna străbătu răspîntia bătătorită și intră; în biserică era frig, pustiu și trist: doar cîteva bătrîne și un cerșetor ascultau slujba; vocea tărăgănată a tînărului preot răsuna limpede în încăperea goală iar șuierăturile vîntului, care se izbea de clopotniță ca de piscurile unui munte pustiu, îi țineau isonul.

La sfîrșitul slujbei bătrîna așteptă să plece lumea și făcu în așa fel încît să se întîlnească în pragul ușii cu preotul care ieșea grăbit, zgribulindu-se într-o manta groasă, cu mîinile vîrîte în mîneci și cu fața pistruiată și lividă, de albinos, pe jumătate ascunsă de un fular negru. Dîrdîia de frig iar ochii săi mici și cenușii cu gene lungi și albe erau umezi de lacrimi.

— Bună ziua, zise bătrîna ațintindu-l cu ochii săi mari și întunecați. Îmi pare bine că v-ați însănătoșit. Cum vă mai simțiți?

— Binișor, răspunse el cu voce tristă. Să sperăm că o să se îndrepte vremea și-o să-mi revin și eu.

— De aer curat nu ducem lipsă! adăugă bătrîna puțin ironică urmîndu-l afară.

— Prea curat, tușă Giusè! răspunse preotul pe același ton, mergînd înainte fără s-o privească. Din cele trei luni de cînd sînt aici două le-am petrecut

în pat strănutînd. Să nădăjduim cel puțin că la vară o să fie mai plăcut.

— Ah, vara aici, sus, e un rai ! O să vadă și sfinția-ta. Dar nici sfinția-ta nu prea te-ai îngrijit : azi de pildă nu era vreme de ieșit afară. Fii un pic mai grijuliu. Lemnele nu-ți lipsesc, bunătățile pămîntului nu-ți lipsesc... Iar o răceală nu e chiar boală ; și eu am zăcut zilele astea și aveam atîtea treburi de făcut. Uite acu' de dimineață am ieșit pentru sfînta slujbă și pentru ca să văd un bolnav ; ăla, da, este într-adevăr bolnav. E un biet băiat... un student.

— A, da, înțeleg !...

— Un biet băiat, repetă bătrîna fără să ia în seamă exclamația aprinsă a preotului.

— A fost defăimat acum cîteva luni, și anume vara trecută, înainte de a veni sfinția ta în sat : iar el de durere s-a îmbolnăvit rău de tot... și se pare că n-are leac. Pînă acum cîteva zile a fost la spitalul din Cagliari, dar a cerut să fie adus înapoi ; cică vrea să moară în satul lui de baștină... Se spune că nu vrea să vadă pe nimeni... dar eu am să încerc să-l văd, acu...

Preotul se opri.

— De ce a fost acuzat ?

Bătrîna îl privi țintă și-i făcu cu ochiul de parcă ar fi vrut să-i spună : „Știi dumneata povestea mai bine ca mine și te prefaci că n-o știi : las' că înțelegem noi."

— Măiculița mea, exclamă ea cu un accent dramatic. Nimeni pe lumea asta să nu fie acuzat de ce a fost acuzat el ! De hoție, sfinția ta ; cică ar fi furat bani din casa logodnicei sale ; adică de la bunicul ei, Remundu Corbu... Îl știe sfinția ta.

Preotul dădu afirmativ din cap și scoțîndu-și din mîneci mîinile vîrîte în mănuși de lînă maro, le privi îndelung cînd pe una cînd pe cealaltă.

— Cînd s-a întors băiatul ăsta ?

— Cred că alaltăieri. Nimeni n-a băgat de seamă.

— N-are rude ?

— Pe nimeni : e doar el cu soarta lui blestemată. Îl ajută un băiețaș de vreo 10 ani.

Preotul o porni din nou pășind grăbit.

— Nu-i așa c-ai să te duci și sfinția ta să-l vezi pe bietul Jorgeddu ? reîncepu bătrîna urmîndu-l pînă la colțul uliții. Am să-i spun bietului nenorocit. Am să-i spun că n-ați fost încă pe la el pentru că n-ați știut că s-a întors. Nu-i băiat rău nefericitu ăla. Mulți încearcă să-l ponegrească, spunînd că-i necredincios, o sămînță rea, iar lumea se preface că nu știe că s-a întors numai ca să nu dea pe la el ; chiar dacă ar fi așa cum îl încondeiază dușmanii lui, e ăsta un motiv ca să nu-l ajuți ? E paralitic și îi sărac lipit ; îi ajutăm chiar și pe leproși și pe prigonitorii Mîntuitorului : de ce n-am ajuta un creștin ?

— Bine, bine, zise preotul distrat și puțin sîcîit, am să mă duc mai tîrziu să-l caut. Numai să nu facă tărăboi, aud că e cam îngîmfat. Bună ziua.

— Aa ! deci știai că s-a întors ?! exclamă bătrîna luînd-o în jos pe ulicioară, în timp ce preotul urca drumul spre fîntînă.

Ușile căsuțelor preistorice se deschideau spre niște trepte de piatră atît de înalte de parcă cei ce locuiau înăuntru ar fi avut picioare de uriaș sau s-ar fi așteptat la vreo inundație : numai ultima casă de pe ulicioară dincolo de care se ivea un zid ce înconjura o curte bătătorită, avea două etaje cu trei

uşi la intrare, dintre care cea din mijloc, mai mare, era la nivelul drumului.

Şi aici zidurile înnegrite de vreme şi ferestrele mici şi neregulate, aproape astupate cu zăbrele, îţi dădeau impresia că sînt ruinele vreunui castel medieval.

Prin uşa cea mare întredeschisă bătrîna zări un soi de şopron cu pardoseală de lespezi, iar în fundul curţii un cal înşeuat şi încărcat cu samare bătea pămîntul cu copita, nerăbdător s-o ia din loc.

Ea se uită chioriş la toate şi intră în casa vecină. Aici totul era trist şi pustiu : curtea era povîrnită, plină de băltoace îngheţate, iar cocioaba din fundul curţii părea nelocuită. O scară exterioară, fără balustradă, cu treptele pe jumătate dărîmate, ducea la catul de deasupra. Dar bătrîna, după ce străbătu curtea cu grijă să nu spargă gheaţa, împinse uşa camerei de dedesubt. O izbi un iz de umezeală. Intră fără să dea bineţe, aproape pe furiş, privind atent în jur.

Încăperea era largă şi joasă, cu pereţii cenuşii şi grinzile tavanului negre de funingine ; probabil că a fost odată bucătărie pentru că în mijloc, pe pămîntul bătătorit, se mai zăreau încă cele patru laturi de piatră ale vetrei ; ai fi zis că e beci de nu s-ar fi zărit firul de lumină albăstruie furişat prin geamlîcul uşii care se deschidea în malul ce străjuia curtea. În lumina slabă se zărea o ladă neagră, o măsuţă şi un pat de lemn în care dormea cineva acoperit pînă la gît cu o pătură cenuşie iar peste urechi avea legată o basma albă. La prima vedere ai fi zis că e o femeie. Trăsăturile erau fine, fruntea înaltă încadrată la tîmple de două şuviţe de păr

negru ; sub pielea cenuşiu-vineţie se reliefau oasele iar pleoapele mari cu gene lungi păreau date cu catran. Dar puful uşor care îi umbrea buza de sus, de sub care se întrezăreau dinţii, arătau că cel care dormea era un bărbat.

O expresie de milă îndulci chipul posomorît al bătrînei : merse tiptil şi se aşeză pe scaunul de lîngă pat şi după ce prefiră cu privirea cărţile şi cele cîteva lucruri puse pe masa neacoperită — o sticlă, un pahar şi un briceag — observă că pe perete, în ciuda faimei de necredincios a lui Jorgj Nieddu, pleca fruntea un Crist negru pe o cruce de metal alb, părînd că-l priveşte pe bolnav.

„Hm, nu văd nici o doctorie, băgă de seamă bătrîna, şi se zice că e pe moarte."

Parcă pentru a dezminţi cumplitul zvon bolnavul deschise ochii, marii săi ochi strălucitori, de un negru auriu şi se însufleţi ca un mort care înviază : chipul i se coloră, iar între buzele arse se iviră dinţii nespus de albi.

Bătrîna îi luă mîna descărnată, cu unghiile vineţii, bine îngrijite.

— Dragul meu, Jorgeddu ! Cum mi-e dat să te văd ?

— Cum vrea Dumnezeu, răspunse bolnavul, retrăgîndu-şi mîna.

Avea o voce sonoră, care răspîndea ecouri în camera pustie. Bătrîna încercă să-i ia din nou mîna.

— Mă doare sufletul că te văd aşa. Dar să nădăjduim că o să aibă un sfîrşit şi chinurile tale, dragul meu băiat. Abia ieri am aflat de întoarcerea ta : aş fi alergat îndată, dar nu mă simţeam prea bine nici eu.

— Şi apoi ploua !

— Asta nu m-ar fi împiedicat, dragă băiete. Dar am avut și alte încurcături. Aranjez casa pentru că trebuie să-l găzduiesc pe Comisarul regional. Știi că au desființat Consiliul comunal pentru că unii se ghiftuiau cu de toate iar cînd se mai înghesuiau și alții ajungeau să se încaiere ca niște cîini pe os.

Vorbea repede-repede parcă ar fi vrut să-l năucească cu vorbele ei, dar el nu reușea să se liniștească ; obrajii îi erau palizi, în timp ce ochii continuau să exprime o mînie ascunsă, un fel de neîncredere neliniștită.

— Acu', cum îți spusei, vine Comisarul. Cică ar fi un domn, un om cumsecade, care o să-i pună la punct pe toți și, cine știe, o să facă și dreptate. Tu poate mă înțelegi, Jorgeddu dragă, tu înțelegi despre cine vorbesc.

— Eu stau în fața lui Dumnezeu, tușă Giusè ! Numai el poate să-mi facă dreptate !

— Nu vorbi așa ! Ești tînăr și ai să te faci în curînd bine. Ce boală ai ?

— Nici eu nu știu. Am picioarele paralizate, simt o furnicătură prin mîini, iar dacă încerc să ridic capul mă apucă o amețeală insuportabilă... Nu știu... nu știu... continuă el cu voce tremurătoare, mușcîndu-și buzele ca să-și înfrîneze plînsul. Sînt ca paiul de grîu rupt de vijelie. Spicul e copt... zace la pămînt, dar n-o să-l culeagă nimeni...

— Dar doctorii ce spun ? Ăsta de aici e pe jumătate nebun și nu înțelege nimic, dar ceilalți, cei de la oraș, ce-au spus ? Ei sînt mai învățați...

La amintirea doctorilor și a neînțelegerilor dintre ei bolnavul se posomorî, obrazul său delicat căpătă o expresie energică ce contrasta cu tremurul buzelor

și cu lacrimile ce-i umezeau genele. Un joc de lumini și de umbre, de viață și de moarte, trecu peste chipul său cadaveric și peste ochii în care se citea revolta sufletului.

— Ce știu doctorii ? Parcă ei... Sîntem la fel de neștiutori cu toții, tușă Giusè ! Unul mi-a spus că o să mor peste opt zile, altul că peste 10 ani. Unul mi-a zis că trebuie să rămîn acolo, altul m-a sfătuit să mă întorc aici.

— Ai făcut bine că te-ai întors. Ia spune-mi : ești singur ? Cine te ajută ? Și mama ta vitregă ?

— Nici vorbă ! Ea mă urăște ! Sînt singur, singur ca un animal rănit într-o vizuină. Toți mă cred hoț și nimeni nu se apropie de mine. Asta și pentru că le e teamă să nu le cer ceva de pomană... Nu, tușă Giusè. Eu n-am nevoie de nimic ; nu cer decît să fiu lăsat să mor în pace. Nu mai veniți să mă chinuiți.

Bătrîna reluă însă, nepăsătoare, întrebările sale :

— Doctorul de aici a venit ? Ce spune zăpăcitul ăla ?

— Zice c-am să mă vindec. Dar eu știu c-o să mor. Și m-am întors aici înadins, ca cineva — știu eu cine — să zică : eu l-am omorît...

— Și tu crezi că cel care te-a ponegrit e în stare să se căiască ? Te înșeli, băiete. Ăștia sînt neam de ucigași, adăugă în șoaptă, aplecîndu-se spre bolnav, niște ulii, fir-ar să fie ei de blestemați ! Ăștia sînt învățați să omoare și nu le poți face rău decît folosind arma lor...

Bolnavul ridică mîna vrînd parcă s-o îndepărteze pe bătrînă și murmură :

— Destul... Pentru mine toți sînt ca și morți.

— Nu, nu toţi. Eu am venit aici ca să te ajut... Dacă vrei... Mai adineauri l-am întîlnit pe parohul cel nou, care stă lîngă mine. Îl văd rar pentru că e şi el mai mereu bolnav. Spunea că n-a aflat că te-ai întors. Cine ştie... Oricum, eu i-am spus. Mi-a promis că o să vină să te vadă. De altfel, e de datoria lui. Primeşte-l cum se cuvine ; nu e om rău ; doar că nu prea-i convine aici sus şi de trei luni de cînd a venit nu l-a văzut nimeni rîzînd. Fii respectuos cu el. Dacă o să-l vadă intrînd aici, lumea o să-şi facă o părere mai bună despre tine...

— Lumea o să spună că l-am chemat să mă spovedesc !

— Şi ce dacă ? Orice creştin păcătuieşte, băiatule ; numai păcătoşii înrăiţi, talpa iadului, nu se spovedesc : nu-i vezi pe ăştia, de pildă ? Nu merg aproape niciodată la biserică... Ba chiar spuneau că fata aceea te îndrăgise tocmai pentru că nu credeai... Eu te înţeleg, dragă băiete, adăugă observîndu-l pe bolnav că-şi culcă obrazul în palmă şi închide obosit ochii. Îţi face rău să auzi vorbindu-se de duşmanii tăi, ştiu, e ca şi cînd ţi-aş zgîndări o rană. Da rău faci că ierţi. Nici Dumnezeu nu-i iartă pe clevetitori şi pe dezmăţaţi. Rău ai făcut că nu i-ai dat în judecată... Dar o mai poţi face ; şi dacă vrei mă pun eu martoră. Cunosc lumea asta ticăloasă de ani de zile şi numai eu ştiu de ce e în stare uliul ăla bătrîn. El a fost năpasta care a căzut pe capul meu şi pe casa mea... Acum că vine Comisarul şi-o să pună lucrurile la locul lor, trebuie să te baţi pentru onoarea ta. Bătrînul nu mai e în Sfat şi o să fie uşor să ni se facă dreptate. Eu am să-ţi găsesc martori, băiete ; o să găsesc multă lume care n-o să

se teamă să spună că Remundu Corbu a spus minciuni murdare despre tine. Am să fac pentru tine ce ar face o mamă pentru copilul ei. Am să-ţi caut un avocat, chiar eu o să mă duc la Nuoro... Da nu mai sta nici tu aşa, ca şopîrla sub piatră. Un om trebuie să-şi apere întotdeauna cinstea...

Giorgio tremura de furie însă închidea ochii şi strîngea din dinţi ca să se stăpînească. Încurajată de tăcerea lui, bătrîna continuă :

— Am să-l găzduiesc pe Comisar ; şi-ţi spun de ce : pentru că trag nădejde c-o să ne facă puţină dreptate ; altfel n-aş fi făcut-o, pentru că, slavă Domnului, n-aş avea nevoie să mă mai înham la ceva. Sînt văduvă, sînt singură... şi oricît a încercat uliul ăl bătrîn să mă aducă în sapă de lemn, n-a reuşit. M-a prădat, mi-a luat averea cu japca, dar nu tot. Tu ştii păţania aceea : nevastă-sa Mariagrassia Fiore era verişoară cu mine. Amîndouă am avut un unchi călugăr, bătrînul stareţ Fiore, care ne-a lăsat avutul lui jumătate mie şi jumătate ei. Ce crezi că a făcut atunci Remundu Corbu ? S-a făcut stăpîn pe toate : casa în care stă e a mea, izlazul în care-şi paşte vitele, al meu... Şi aşa a început gîlceava ; dar era vremea duşmăniilor, iar legea nu ne lua în seamă pentru că judecătorii socoteau că toate mărturiile sînt false, spunînd că toţi mărturisesc şi făptuiesc împinşi de ura din sufletul lor. Aşa că am pierdut procesul iar omul meu a murit de inimă rea : era un om de toată isprava, Dumnezeu să-l odihnească în sfînta lui pace, dar era prost de bun şi cam moale... Mai bine murea de durere decît să-şi facă singur dreptate ; la fel ca şi tine, dragule. Dar tot el era stîlpul casei mele pentru că un bărbat slab face mai mult decît

șapte muieri aprige și după ce a plecat de pe lumea asta am rămas ca o căprioară rănită ; la ce-i mai folosesc picioarele dacă ea nu mai poate să alerge ? Dar femeia e răbdătoare, băiete ; ea nu moare de inimă rea pentru că așteaptă și crede în ziua dreptății ; și Giuseppa Fiore e o astfel de femeie ! Ai înțeles ?...

— Am înțeles, da !... zise el deschizînd ochii mari, sclipind de furie. Dumneata n-ai venit aici din milă, ci din ură. Pleacă !

Înțelese că nu era momentul să insiste. Îi puse o mînă pe cap în timp ce cu cealaltă scotocea într-o traistă, aplecîndu-se într-o parte pentru a căuta mai bine. Reluă cu blîndețe :

— Nu-ți ieși din fire ; îți face rău ! Eu nu urăsc pe nimeni ; nu vreau decît să se facă dreptate. Dar tu nu te mînia, dragule, stai liniștit și încearcă să te îngrijești. Ai nevoie de ceva ?

Scoase o monedă de argint din buzunar și încercă să o pună sub pernă ; dar Jorgj își dădu seama și îi împinse mîna.

— Nu vreau nimic ! pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă în pace... Pleacă !

Bătrîna se ridică și puse moneda la loc în buzunar.

— Rău faci că te porți așa cu lumea, Jorgeddu dragă ! Tu, care-ți ierți dușmanii, ar trebui ca măcar să-ți primești cum se cuvine prietenii !

— Prietenii ! zise el cu o tristețe trufașă. De trei zile de cînd m-am întors n-a venit nimeni să-mi spună un cuvînt bun. Dumneata ești primul om care și-a adus aminte de mine, însă ura te-a mînat încoace. De ajuns !... Nici în mormînt nu mă lăsați în pace...

Un fel de surîs amar îi schimonosi chipul și un hohot de plîns ca de copil îi zgudui trupul scheletic. Bătrîna ageră înțelese că nimic nu putea să potolească atîta durere și o milă fără margini o copleși, dar nici o lacrimă nu-i umezi ochii. Fără să scoată o vorbă, se înfășură în broboadă și ieși, hotărîtă să caute dreptatea împotriva dușmanului comun, dreptate pentru ea și pentru bietul băiat.

II

Curînd după aceea sosi băiatul care-l ajuta.

Giorgio își șterse ochii ca să nu-și dea seama că a plîns, dar și pentru că simțea un fel de ușurare cînd îl vedea intrînd în odaie pe băiețelul acesta sănătos și sprinten, ai cărui ochi negri scînteietori erau tot timpul iluminați de o bucurie nesecată și al cărui păr prăfuit, numai inele, îl făcea să se gîndească la blănița mieilor abia născuți. Băiatul purta straie de postav negru și o flanelă de lînă gălbuie care-i aduceau aminte de copilăria sa, de locurile dragi, de sănătatea pierdută ; și-apoi îi era trebuincios, era singura ființă care ținea la el și în care mai avea încredere.

— Pretu, zise el băiatului care turna apă dintr-o cană peste o cîrpă și o săpunea, înainte de a te apuca să mă speli, fă puțină curățenie prin odaie, pentru că trebuie să vină cineva.

Surprins, băiatul se ridică clătinînd în mîini ligheanul cu apă.

— Dar le-am spus la toți că nu vreți să vedeți pe nimeni !

— Uite c-o să vină.

— Ei și ? Spuneți-i să plece, îl sfătui Pretu încrețindu-și fruntea. Și-așa toți vă vorbesc de rău și spun că v-a pedepsit Dumnezeu pentru că sînteți un necredincios și că boala dumneavoastră se ia... Pînă și mamei i-au zis : „De ce-l lași pe fiu-tău să se ducă acolo ? O să-l învețe necredința în Dumnezeu și-o să-i dea și boala." Maică-mea nu crede, dar zice și ea : „Dar de ce nu cheamă Jorgeddu pe popă să-l spovedească ?"

— Bine, fă curat : o să vină preotul...

— O să vină ? Cine v-a spus c-o să vină ?...

— Am visat...

— A, și eu am visat că aveam un sonette[1] și cîntam din el aici în prag și era cald... Ei, dacă vine preotul o să vă aducă ceva, el dă la toți ; iar dumneavoastră să-i spuneți : „Nu, mai bine dați-mi un fluieraș pentru servitorul meu, pentru că el o să-mi cînte și o să fim amîndoi voioși !"...

Între timp luase în mînă un mănunchi de nuiele legate cu un curmei și mătura podeaua aplecîndu-se și opintindu-se cu amîndouă mîinile. Din cînd în cînd se ridica aruncîndu-și pe spate părul care-i cădea pe chipul măsliniu și se uita înspre curte.

— Poate o să vină chiar în dimineața asta. Am să aprind focul și-am să fac cafeaua. Trebuie să fac și pentru el ? Dar... cescuță ? Ar trebui o ceașcă frumoasă și noi n-avem. Aș putea să cer cu împrumut... El are cafea bună și cești frumoase la el acasă ! zise după ce stătu o clipă pe gînduri. E bogat, ce nevoie are de cafeaua noastră. Cînd e fereastra deschisă se văd jilțurile mari roșii din camera lui. Cine știe dac-o să vină curînd. Maică-mea trebuie să se ducă azi să

[1] Fluier.

coacă pîine la Franzisca Bellu, așa că trebuie să dau zor ca să mă duc să văd de frățiorul meu cel mic. Pînă atunci am să vă fierb un ou și am să vă pun totul pe masă.

— Pretu, zise bolnavul în șoaptă, către băiatul care aprinsese cîțiva tăciuni în sobița de tablă, iar acum deschidea lada sprijinind capacul în creștet, ai văzut pe cineva ?

— Am văzut pe bătrîni în piață ; au început iar să iasă ca șopîrlele la soare ; apoi am întîlnit-o pe tușa Giuseppa Fiore care venea încoace. Mai avem doar trei ouă ; zahărul și pîinea...

Bolnavul tăcea, iar băiatul continua să înșire zvonurile din sat, în timp ce fierbea cafeaua într-o ulcică de lut pe care o mai foloseau și pentru alte mîncăruri și, ca să cîștige timp, punea și un ou în spuză. Maică-sa cocea pîine de orez și îndeletnicirea asta îi îngăduia să intre în casele celor avuți și să afle tot soiul de pălăvrăgeli din sat.

— Ieri seară a fost să coacă la tușa Martina Appeddu, cea care face leacuri și farmece, o știți. Vorbeau despre dumneavoastră și ziceau că v-ați îmbolnăvit pentru că logodnicul cel nou al Columbei, de era să fie nevasta dumneavoastră, v-a legat adică v-a făcut farmece. E un bogătan din Tibi, trecea-i-ar un glonț prin căciulă, cică are barbă și e văduv, dar e înstărit, are trei pășuni la rînd, cu un rîu în mijloc, 200 de oi, 50 de vaci și un cîine care costă 40 de scuzi. Ce-o mai fi mușcînd ăla ! Cică la nunta Columbei ginerele o să vină cu toate rudele pe cai și că nenea Remundu, bunicul Columbei, arde-i-ar focu mustața, că are bani berechet, o să taie 3 vaci și 20 de capre pentru ospăț... Da, așa ziceau femeile care coceau pîine acolo în sat la tușa Martina, că logod-

nicul v-a legat, ca să vă îmbolnăviți și să rămîneți neputincios pînă cînd o s-o ia el pe Columba ; altfel îi e teamă că ea mai vine pe la dumneavoastră ca o ibovnică... Slavă Domnului, s-a făcut și cafeaua, e gata și oul. Acu' să așez aici totul și să ne uităm pe urmă dacă vine preotul...

Oricît încerca să pară calm, bolnavul tremura. Sute de întrebări îi veneau pe buze dar se înfrîna și tăcea pentru că voia ca băiatul să-l creadă nepăsător și tocmai așa să-l descrie celor ce întrebau de el. Chinuindu-se să ridice puțin capul, fiindcă orice încercare de a-și schimba poziția îi dădea amețeli înfiorătoare, sorbi oul din coajă și cafeaua din blidul grosolan în care i-o turnase Pretu ; apoi își trecu peste față și mîini o cîrpă umedă și începu să-și curețe unghiile. Acest lucru îl făcea de fiecare dată pe băiețel să surîdă. În ceea ce-l privea nu-și amintea să-și fi tăiat vreodată unghiile fiindcă nici nu-i creșteau ; însă îi părea de îngăduit la stăpînul său care avea timp de pierdut și era și cam trăsnit. Cu o forță și o sprinteneală neobișnuite mută din loc cîteva pietre care stăteau fără rost într-un colț al cocioabei, termină măturatul, săltă pe umăr cofa mai mare decît el și se duse la fîntînă s-o umple ; le spuse femeilor că preotul urma să vină să-l vadă pe bolnav. Vestea se răspîndi ca fulgerul în sat uimindu-i pe toți. Cînd se întoarse Pretu, parohul nu venise încă ; Giorgio părea însă ceva mai liniștit și citea o cărticică neagră pe care o ținea tot timpul sub pernă.

— M-am uitat pe toate ulițele, zise băiatul așezînd cofa jos, dar nu se vede nici un preot. Eu am să mă întorc pe la prînz și dacă vine spuneți-i că dacă n-are un fluier să ne dea măcar o carte cu cîntece sarde, dar ușoare și vesele, nu ca alea serioase din

cartea dumneavoastră. O să mi le citiți și eu o să le învăț pe dinafară. Uitați-vă ce-am cumpărat... doi rinichi de porc ; vedeți, parc-ar fi smochine, o să fie tare buni... Îi ridica și-i cîntărea, umezi și vineții, în palmele lui murdare, în timp ce bolnavul privea surîzător, aproape fericit.

— Dar doctorul nu-mi dă voie, trebuie să mănînc numai lapte și ouă.

— El n-o să știe, și-apoi ce vă pasă ?

După ce plecă băiatul, Giorgio începu iar să citească din cartea lui cu „cîntece serioase". Afară vîntul mugea în rîpele din spatele colibei însă raza de soare care pătrundea prin ferestruică se făcea tot mai vie, de un albastru auriu, se așeza pe chipul străveziu al lui Giorgio încercuindu-l ca într-o aureolă. Continua să citească Psalmii iar micul Crist de pe peretele mohorît părea că-și apleacă fruntea însîngerată ca să se uite și el în Sfintele Scripturi.

„Doamne, cît s-au înmulțit cei ce mă necăjesc ! Mulți se scoală asupra mea ; mulți zic sufletului meu : „Nu este mîntuire lui, întru Dumnezeul lui !"

„Graiurile mele ascultă-le, Doamne ! Înțelege strigarea mea ! Ia aminte la glasul rugăciunii mele, Împăratul meu și Dumnezeul meu. Căci către tine mă voi ruga, Doamne."

„Dimineața vei auzi glasul meu ; dimineața voi sta înaintea ta și mă vei vedea.

Că tu ești Dumnezeu care nu voiești fărădelegea.

Nu vor sta călcătorii de lege în preajma ochilor tăi.

Pierde-vei pe toți cei ce grăiesc minciuna ; pe ucigaș și pe viclean îl urăște Domnul.

Doamne, povățuiește-mă întru dreptatea ta, din pricina dușmanilor mei! Îndreptează înaintea mea, calea ta."

III

Către prînz, băiețandrul se întoarse.

— Mama e tot acolo, coace pîine; am trecut și am auzit femeile vorbind despre dumneavoastră. Spuneau: „Dacă se duce preotul pe la el, e semn bun: înseamnă că Jorgeddu se căiește și-și aruncă în foc cărțile lui blestemate. Poate l-o ajuta Cel de Sus..." Și maică-mea spunea: „Poate o să vrea Martina să caute vreo buruiană de leac pentru el ca să-l dezlege de farmecele cu care l-a legat Zuampredu Cannas..." Ce ziceți? Să-i spunem mătușii Martina să vină pe-aici?

— Mai bine taci și gătește cum trebuie rinichii: pune usturoi și rozmarin uscat dacă se găsește.

— Unde să găsesc acum rozmarin uscat? Poate verde: am văzut unul sus în cimitir...

— Acela e tocmai bun pentru mine!

Izbucniră amîndoi în rîs, în timp ce mirosul plăcut al rinichilor prăjiți se împrăștia în toată odaia, ațîțînd pofta bolnavului. Mîncă cu o lăcomie de copil. Băiatul mai deretică puțin, apoi ieși spunînd:

— Dacă vine preotul, cereți-i vă rog fluierașul. Acu' vine primăvara, zilele o să fie mai lungi și e tare bine să stai la umbră și să cînți după ce ai mîncat. Eu am să stau lîngă ușă, iar dumneavoastră o să dormiți.

Bolnavului i se părea deja că simte în corp o moleșeală de primăvară; de altfel, el avea întotdeauna o ușoară amețeală, o toropeală care nu îl părăsea decît în momentele de mare tulburare: trecutul pe care îl retrăia continuu îi apărea ca un vis încețoșat și totul în prezent era pentru el deprimant; și totuși prin vălul acesta întunecat viața îi surîdea încă, precum o sirenă din abisurile mării în furtună.

Ziua trecu tristă în odaie, dar stărui limpede și strălucitoare afară, în sat și în văile însorite și cutreierate de vînt. El ținea șirul orelor după ceasul de la Santu Jorgj, ale cărui bătăi erau ca un cloncănit de corb și, în veghea sa somnolentă, continua să aștepte sosirea preotului. Dar era cuprins, chiar din clipa întoarcerii lui aici, de un sentiment de așteptare neliniștită, de dorință și speranță că înainte sau după sosirea preotului, o altă persoană va veni.

Asculta încordat chiar și cel mai slab sunet, vocile îndepărtate, nechezatul cailor, cotcodăcitul găinilor; orice vibrație, orice sunet îi trezeau în minte o amintire.

În sfîrșit, pasul cuiva, care răsună pe pietrișul ulicioarei, îl făcu să tresară. Amurgul de martie învăpăia micul pătrat al ferestrei, aerul se făcuse călduț; dar în odaie stăruia izul de umezeală, iar în fund, către ușa care dădea spre curte era aproape întuneric.

O voce sfioasă, puțin răgușită, ceru voie să intre și statura înaltă și încovoiată a preotului înaintă șovăielnic. Avea fularul strîns în jurul obrajilor spelbi și mîinile vîrîte adînc în mîneci. Giorgio îl fixă, iar privirea lui scăpărînd de inteligență, limpede și grăitoare ca privirea unui copil, păru să-l tulbure profund pe preot.

— Sînt Defraja, noul preot, murmură el aplecîndu-se spre pat. Bolnavul îi arătă un scăunel și, în același timp, băgă de seamă că mîna preotului, așe-

zată timid peste a sa, era palidă și descărnată. Mîinile lor semănau, de parcă ar fi fost ale aceluiași om, dar în loc să se înduioșeze, Jorgj fu copleșit de o iritare mocnită. Dacă și preotul era bolnav, dacă știa ce este durerea, de ce n-a venit mai devreme să-și mîngîie aproapele ? Însă el se lăsase prea mult așteptat. Jorgj îl numărase deja printre dușmanii săi. Celălalt intui imediat aversiunea lui și încercă să se scuze.

— Abia azi dimineață am aflat de sosirea dumneavoastră. Aș fi venit imediat dar am avut puțină febră. Se așeză și privi insistent cărțile care erau pe masă.

— Și apoi vremea era atît de urîtă... zise Giorgio cu voce amară și pe buze îi veniră cuvinte de reproș dar și le înfrînă, ca de obicei, și pentru că era sigur că în cele din urmă tot o să i-o spună. Atunci veni rîndul celuilalt să vorbească.

— Sînteți de mult așa bolnav ? Cum a început boala ?

— Nu știu... doctorul zice că e o formă de neurastenie foarte acută. Se prea poate să fie o minciună spusă din milă. Eu cred că e o paralizie.

— O paralizie n-ar fi produs asemenea efecte. Trebuie să fie desigur tot o formă de neurastenie... E boala secolului ! Și ciobanii de pe munte, și femeile de la țară se vaită de ea. Vorbea cu seriozitate avînd intenția vădită de a-l încuraja pe bolnav.

Însă Jorgj răspunse ironic :

— Și ciobanii și femeile pot să aibă un suflet sau mai bine zis un sistem nervos sensibil, în stare să se îmbolnăvească de amărăciune.

— Neurastenia nu este provocată de o suferință psihică ; grijile, goana în care trăim, efortul cerebral, istovirea fizică, acestea sînt cauzele.

— Ați putea să adăugați și ambiția căutării nesățioase a plăcerilor... poftele noastre ascunse... Dați-i drumul, n-o să mă supăr !

— Spuneam așa, în general ; de altfel nici la țară nu-i de glumit cînd este vorba de ambiție, deșertăciune și desfrînare. Cu cît populația este mai rară, cu atît patimile sînt mai violente. Văd că și aici sus... deși lumea e cumsecade și milostivă, în felul ei, de fapt... Cum spuneam, îngîmfarea nemăsurată, ambiția și bănuiala nu lipsesc. De altfel lumea e lume oriunde te-ai duce. Peste tot oamenii se izbesc unii de alții ca frunzele aceluiași copac clătinate de vînt și nimeni nu se mai gîndește că viața noastră e tocmai această suflare de vînt care trece.

— Tocmai de aceea trebuie să ne bucurăm de ea !

— Da, dar numai într-un fel cuviincios, sau cel puțin fără să facem rău celorlalți. Dar... cînd nu se poate ? Atunci trebuie să ne resemnăm și să ne gîndim că Dumnezeu ne trimite necazurile în viața asta pentru a ne răsplăti pe lumea cealaltă... Fiecare durere de-a noastră va fi dublu și triplu răsplătită cu bucurie ; e ca și cum am da un împrumut cu dobîndă...

Ochii lui Jorgj scînteiară.

— Dar cei care fac rău ? Care fac răul de dragul răului, chiar dacă acesta nu este necesar pentru fericirea lor ? Pe ei ce-i așteaptă ?

— Dumneavoastră o știți mai bine decît noi.

— Iadul, nu-i așa ? Ei își bat joc de iad. Și totuși merg la biserică ; sînt prieteni cu popii... Pe asta cum o mai explicați ?

— Sînt niște prefăcuți.

— Și atunci de ce trimișii Domnului nu încearcă să-i dea în vileag ? Iar dumneavoastră, iertați-mă, de ce nu vă duceți la ei în loc să veniți la mine ?

— Și de unde știi dumneata dacă mă duc sau nu ? strigă preotul, schimbînd tonul, în timp ce două pete roșii îi colorară obrajii.

— Da, e adevărat, puteți să-mi spuneți : „tocmai de asta mă și aflu la tine..." Unii zic că sînt un răufăcător, că eu, cu egoismul meu, am călcat în picioare legile oamenilor și pe ale lui Dumnezeu. Și că dumneavoastră ați venit ca să mă aduceți pe calea cea bună a spovedaniei și a căinței.

— Nimeni pe lumea asta nu poate să spună : sînt fără păcat ! Spunînd așa au și săvîrșit păcatul înfumurării și al hulei împotriva lui Dumnezeu. Iar unul ca dumneavoastră, hai să zicem defăimat, persecutat, care nu recunoaște în aceste semne mîna lui Dumnezeu (neștiute sînt căile Domnului !) care se sumețește și strigă împotriva voinței Celui de Sus, care a împins pe calea suferinței pe Cristos însuși, ei bine, unul care face astfel păcătuiește mai rău prin pilda cea rea decît dacă ar fi făptuit într-adevăr răul de care este învinuit.

— Vă mulțumesc ! N-am ce zice ! Așadar eu făceam mai bine dacă furam decît dacă spuneam acum: vreau să mor în pace. Nu mai vreau să văd pe nici unul din oamenii care m-au chinuit !

— Eu nu v-am chinuit, zise preotul împăciuitor, aproape mișcat.

— Dumneavoastră faceți mai rău decît ceilalți. Cel puțin ei, știindu-mă învins, nu se mai îngrijesc de mine ; dumneavoastră, în schimb, veniți să mă mai

chinuiți... Oh, părinte Defraja ! Dumneavoastră chinuiți un mort.

— Dar eu nu te chinuiesc, fiule, ai răbdare. Dacă vrei, plec imediat. Te las în pace, dar nu spune mai mult decît trebuie.

— Cum nu trebuie ? Veniți aici să-mi vorbiți de lumea cealaltă, de răsplată, de împrumut cu dobîndă... ce mai încolo și-ncoace mi-o spuneți pe șleau : „Fii atent că ești pe moarte. Așa că spovedește-te și dă-le dușmanilor tăi satisfacția de a te fi recunoscut vinovat". Ori asta... asta... nu se cheamă că mă chinuiți ?

Preotul clătină din cap ; dar ochii lui ocoliră pe cei ai bolnavului și o expresie de milă puțin ironică i se așternu pe chip.

— Dar n-am spus de loc așa ceva. Orice bolnav se spovedește dar asta nu înseamnă că trebuie să se creadă că a făcut cine știe ce. Oricine crede în Dumnezeu încearcă, atunci cînd vrea să se apropie de el, să-și ușureze sufletul, așa cum ne spălăm pe față și ne primenim hainele atunci cînd mergem la cineva mai presus de noi. Numai cine nu crede în el...

— Dar eu cred în Dumnezeu, zise cu voce gravă bolnavul, însă între mine și el nu există intermediar. Sufletul meu stă gol și curat dinaintea lui. Nu are nevoie de veșminte...

Preotul continua să clatine din cap, uitîndu-se abătut în pămînt ca și cum ar fi spus : nu, nu ne înțelegem.

— Da, reluă bolnavul, sufletul meu este gol și curat dinaintea Domnului și orice atingere l-ar putea păta... El m-a purificat cu fierul și cu focul durerii, iar eu recunosc și binecuvîntez mîna sa, dar resping cu oroare judecata oricărui om, fie el și față bisericească.

Pentru mine, om înseamnă minciună. Gata, nu mai vreau să văd pe nimeni... De mic am fost persecutat, maltratat, călcat în picioare; pînă și tatăl meu mă trăda... iar eu m-am tot încăpățînat să cred în bunătatea semenilor mei... Recunosc, eram ambițios, voiam să mă ridic deasupra celorlalți, dar fără să mă mînjesc... Nenorocirea mea a fost că porumbelul nu poate trăi între ulii. Și ei mi-au sfîșiat pieptul... N-am fost rău niciodată, singura mea greșeală a fost aceea că am iubit viața și am s-o iubesc la fel pînă la ultima suflare. Și mai veniți să-mi vorbiți despre moarte și — mărinimos — acceptați chiar să fiu defăimat în timp ce mă vedeți aici învins, dărîmat de loviturile perfidiei omenești... Ah, unul care ar fi fost cu adevărat un răufăcător nu se lăsa astfel învins de durere !

— Liniștește-te, fiule. Dumneata ești bolnav de nervi și ți se poate ierta totul, dar nu mai blestema, nu mai vorbi așa, dacă vrei să te împaci cu aproapele. Dragostea se dobîndește numai prin dragoste.

— Eu n-am dobîndit decît ură : iată pentru ce am ajuns și eu să urăsc ! Acum eu nu mai cer nici dragoste nici ură. Nu cer decît să fiu lăsat în pace. Dac-o fi să mor, lăsați-mă măcar să mor liniștit. Umblu eu după voi ? Nu !

Coborî pleoapele vineții și păru că-l ia somnul ; dar fruntea îi lucea de sudoare și un tremur îi scutura din cînd în cînd mîna. Atunci preotul își ridică din nou fruntea și privindu-i chipul îi vorbi în șoaptă :

— Ascultă-mă ! Îți vorbește un frate. Dacă o să continui așa n-o să faci decît să-ți mărești numărul dușmanilor ; te vor părăsi toți și vei rămîne singur și deznădăjduit, pentru că nu-i deloc adevărat că putem trăi singuri, nu ! Singur nu se poate trăi ; se moare. Omul are nevoie de aproapele său și dovadă este chiar faptul că te-ai întors ca să-i revezi pe cei pe care zici că-i urăști. Alege-ți mai cu grijă cuvintele, potolește-ți gîndurile nebunești, desprinde-te de faptele lumești, dacă vrei să fii într-adevăr un om superior... Sufletul omenesc nu are moarte și noi pe acesta trebuie să-l iubim, el este o părticică din Dumnezeu și iubind sufletul îl iubim pe Dumnezeu însuși...

Giorgio făcu ochii mari, ațintindu-i în cei ai preotului, apoi îi închise din nou.

— Eu îl iubesc pe Dumnezeu și de la el aștept dreptatea. Nu-i iubesc pe oameni tocmai pentru că sînt lipsiți de simțul dreptății. Dovediți-mi dumneavoastră că există pe lumea asta un singur om drept și eu voi reîncepe să cred în oameni...

— Ce trebuie să fac ?

— Ei bine, ascultați-mă ! Eu am să mă spovedesc, dacă asta vreți de la mine... Am să scriu spovedania... pentru că vreau să vă întipăriți în minte fiecare cuvînt de-al meu. Am să vă spun toate păcatele mele, toate greșelile... iar dumneavoastră.... dumneavoastră veți citi sau veți spune din amvon, cînd credincioșii se vor aduna la biserică, spovedania mea.

Preotul surîse.

— Ce-ți pasă de judecata oamenilor ? Trebuie să-i iubești așa cum sînt.

— Atunci și ei să mă iubească așa cum sînt, sau să mă lase în pace. Nu, noi nu ne putem înțelege, părinte Defraja ! spuse el sîcîit, ridicînd un colț al pernei pentru a-și ascunde fața. Plecați și lăsați-mă în pace ! Eu nu am nevoie de nimeni ; am venit aici ca să mor și cu fiecare oră mă desprind tot mai

mult de lumea asta. Spuneți și dușmanilor mei că m-am întors ca să le ofer spectacolul întreg al nenorocirii mele. Dacă asta o să facă să pîlpîie în inima lor un licăr de milă, dacă ei, în străfundurile lor, o să-și zică: „Am greșit, trebuie să ne îndreptăm..." ei bine, părinte Defraja, înseamnă că nenorocirea mea nu a fost zadarnică, iar eu voi binecuvînta pe Dumnezeu că suferința mea a mișcat sufletul omenesc.

Dar preotul nu înțelegea, sau se făcea că nu înțelege, și încerca să pună capăt durerosului dialog.

— Liniștește-te, liniștește-te !... Tremuri și ești lac de sudoare. Asta îți poate face rău... Eu am să plec chiar acum și-mi cer iertare dacă te-am supărat cu prezența mea... Să nu mai vorbim ; am venit aici ca prieten, nu ca preot. Dacă vrei, putem să vorbim despre altceva, dar acum liniștește-te !

Giorgio ridică mîna ca și cînd ar fi vrut să-l respingă.

— Nu, nu ; e mai bine să plecați.

Preotul se ridică : buza de jos îi tremura ușor de indignare. Rămase o clipă nemișcat lîngă pat, cu mîinile împreunate și cu capul aplecat, parcă nedumerit, între mînie și milă.

— Atunci plec. Dar am să vin imediat, dacă ai să mă chemi... Nimeni nu-ți vrea răul, iar eu mai puțin decît toți... nu uita acest lucru...

Giorgio nu răspunse. Încerca un fel de beție orgolioasă, i se părea că a vorbit deschis și cu demnitate. Totuși nu se liniști nici cînd rămase singur. Tremura, îi era parcă frică să nu moară și se ruga să se întoarcă Pretu. Ca să se mai liniștească luă iar cartea de Psalmi și ochii îi rătăciră la întîmplare peste versete, ca albina care zboară în zigzag deasupra

florilor oprindu-se numai la acelea care i se par mai dulci.

„În cuptor se încearcă vasele de lut, iar oamenii buni în frămîntarea ispitei".

„În ștreang vor pieri cei ce se bucură de nenorocirile celor drepți căci înainte de a închide ochii durerea îi va topi."

Iar seara pogora, rece și limpede, ca o seară de toamnă. Bolnavul văzu din culcușul lui golul ferestrei acoperindu-se cu un fel de placă de cristal verde și o stea mare, Steaua Ciobanului, fără raze, luminoasă ca o mică lună, strălucind îndelung și apoi dispărînd dincolo de muchia ferestrei.

De mult nu mai văzuse un asemenea spectacol ! Îl copleși o bucurie imensă : i se părea că steaua și-a aruncat în vizuina lui o privire plină de dragoste. Dar treptat-treptat se făcu întuneric : cerul se posomora iar vîntul, îmblînzit puțin după apusul soarelui, începea să șuiere și mai tare ; cineva se mișcă în camera de deasupra și în timp ce din tavan cădea peste bolnav o ploaie de pulbere de funingine și tencuială un fel de bocet tînguit coborî printre grinzi, ca dintr-un loc funebru, îndepărtat. El își acoperi tremurînd capul cu cearșaful. I se părea că cineva, o ființă malefică, psalmodiază deasupra lui, printre rafalele vîntului, rugăciunile morților : îi reveniră în minte amintirile îndepărtate ale tristei lui copilării ; figura posomorîtă a mamei vitrege se perindă prin ungherele întunecate ale odăii. Sosirea micului slujitor îl însufleți.

— O să vină îndată și doctorul. L-am văzut cum mai bocănea cu bastonul în pietre rînjind ca un drac. M-a întrebat : „N-a mai murit stăpînul ăla al tău ? Cum, nu l-a dat gata vizita popii ?" Și eu

i-am zis : „Habar n-am dac-a venit popa ; mi-ar părea bine să fie așa pentru că vreau să-i cer un fluieraș". Iar el mi-a zis rîzînd : „A, da, un fluieraș ? Da ce-ți mai trebuie ție, mă, fluieraș ? Nu fluieră mațele tale goale ?" Dar eu i-am răspuns : „Așa o fi făcînd la dumneavoastră !"

— Aprinde lumina ! O auzi ? îi zise Giorgio fără să ia în seamă pălăvrăgeala lui, ascuțindu-și auzul să prindă tînguitul jalnic care devenise acum subțire, ascuțit ca un șuierat.

Pretu ridică ochii în tavan.

— E chiar deasupra ! Mă duc să mă uit : trebuie să fie mama dumneavoastră vitregă ; cîntă așa ca să vă arate că sînteți pe moarte.

— Nu, las-o în pace ; altfel o să facă și mai rău. Băiatul se îngălbeni și-și făcu semnul crucii.

— Și dacă o fi vreo stafie ? Hei, tu, strigă spre tavan, dacă ești suflet bun mergi în pace iar dacă nu, du-te pe pustii !

Vocea amuți.

— Ai văzut, nene Jorgj ? Tace. Este ori mama dumneavoastră vitregă, ori vreo stafie. Da' cînd o să am fluierașul, o să cînt și n-o să se mai audă. I l-ați cerut preotului ? Nu ? Dar unde v-o fi capul ? Nu vă gîndiți să vă mai distrați puțin ?... Dar uite-l și pe doctor.

Zgomotul unui baston de fier răsună pe caldarîmul uliței ; se auzi o voce de bariton care fredona aria lui Mefistofel și o arătare stranie înaintă împiedicîndu-se de pietrele vetrei.

Pretu se retrase aproape înfricoșat într-un colț și tăcu mîlc. Doctorul părea un om venit de la pol, înalt, masiv, înfășurat într-o manta lungă de postav cu manșete și guler de vulpe : blana căciulii, tot de

vulpe, lăsată pînă peste urechi, se confunda cu părul roșcat al bărbii lui bogate. Doi ochișori albaștri-verzui, cînd limpezi și copilărești, cînd întunecați și amenințători, străluceau în mijlocul stufului acela roșcat ca doi licurici într-un mărăciniș uscat. După ce izbi cu bastonul încolo și-ncoace, și cum ar fi vrut să se asigure că pămîntul era tare, împinse cu piciorul în scăunel și se așeză greoi. Mișcînd tot timpul buzele roșii, de parcă ar fi rumegat, întinse spre bolnav o mînă păroasă ca să-i ia pulsul. Pe lîngă trupul acela impunător, cu picioarele ca niște stîlpi, pe a cărui față plutea aburul răsuflării ce năvălea bogată pe gură și pe nasul gros turtit, Giorgio părea o statuetă de ceară. Dar o expresie dulce, ca de copil, îi lumina chipul în timp ce încheietura sa firavă se pierdea cuprinsă de degetele doctorului ca tija unei flori.

— Ei bine, dom'le ! Mi s-a spus că ai avut musafiri astăzi.

— Da, dar i-am dat pe ușă afară.

— Rău ai făcut, prea bunul meu prieten ! Și pe doctor l-ai dat afară în prima zi și pe urmă l-ai chemat iar. Poate că ai citit ceva în vreo cărțulie de-a ta. Și doctorul împinse cu bastonul o carte de psalmi, apoi o luă în mînă și începu să o răsfoiască. Uite aici spune că trebuie să-l cinstești pe doctor, de nevoie, ce-i drept, dar și pentru că el ne este dat de Cel de Sus. Ce mai șmecheri și profeții ăștia ai tăi ; nu îndrăzneau să se pună rău cu știința, ci încercau să o supună ca pe ceva de-al lor ! Înțelegi ? Uite ce zice aici : „Și Cel Sfînt a făcut din pămînt leacurile iar omul grijuliu nu le va disprețui".

„Puterea lor stă în cunoașterea oamenilor și Domnul le-a dat lor știința spre a fi slăvit pentru minunile sale."

— Halal treabă ! Bine le-au mai scornit ! Și să vezi ce zice mai departe : „Fiule, cînd ești bolnav să nu te ai în scîrbă pe tine însuți ci roagă-l pe Domnul și el te va tămădui : să arzi miresme și grîu întru pomenirea sa, iar cucernicia ta să fie fără prihană și apoi să găsească loc lîngă tine tămăduitorul". Ei, așa da ! Dar așteaptă să vezi mai încolo : „Iară Domnul l-a lăsat pe el iar el nu se îndepărteze de tine pentru că grija lui de folos îți este ție..." Foarte mulțumesc, îmi e de ajuns ! Trînti cartea pe masă și-și puse picior peste picior ajutîndu-se cu mîinile. Hai ! ia spune-mi mai bine ceva despre musafirii tăi...

Giorgio povesti înfrînîndu-și cuvintele pe care i le trezeau mînia ca să nu-l audă Pretu, ai cărui ochi străluceau în penumbră ca ai unei pisici la pîndă.

— Rău faci ! repetă doctorul mai în glumă, mai în serios. Crezi că poți trăi mereu așa ?

— O să trăiesc ! Iar dacă e să mor, măcar să mor în pace.

— Să mori, să mori ! începu doctorul să strige izbind furios cu bastonul în pămînt. Cin' ți-a spus că trebuie să mori ? Bestiile astea de pe-aici ? Salută-le din partea mea, amice, astea sînt niște bestii cărora nu le lipsește judecata. Paralizia ? urmă făcînd o strîmbătură de dezgust. Dac-ar fi așa, frumusețea asta de boală ți-ar fi luat și limba și n-ai mai pălăvrăgi atîta. Nu se moare dintr-un fleac de boală ca a ta. Dacă aș fi luat în seamă la fiecare pas nervii și fierea mea aș fi crăpat pînă acum de o mie de ori.

Giorgio rîdea ; ochii lui îi căutau pe ai lui Pretu ; pe amîndoi îi distra nemaipomenit strîmbăturile, vorbele, mînia doctorului.

— Ați fost zdravăn iar acum sînteți cît muntele...

— La vîrsta ta eram sfrijit și prost ca tine. Îmi închipuiam că morile de vînt sînt castele. Sămînța donquijoților nu se pierde, amice. Dar într-o zi mi-am dat seama că aveam în mine un drăcușor, că trebuia să mă lupt cu el și să-l sugrum, nu cu dușmanii mei care nu existau. Noi sîntem dușmanii noștri, dragă Jorgeddu ; noi înșine ne batem capul, ne plictisim și ne necăjim zi și noapte. Și-atunci ce mi-am zis eu : „Stai că te aranjez eu, dragă Don Quijote. Și am pus mîna pe drăcușorul meu : cum făcea mama cu găinile cînd voia să le sucească gîtul, întocmai așa am făcut și eu cu el. Dar se zbătea chiar și după ce i-am sucit gîtul. Măi, ce se mai zbătea ! Mergea așa înainte fără cap, la fel ca puii de găină. „Hai, prea scumpe amice, i-am spus eu, crăpi odată !" Trebuie să trăiești numai cu trupul ; să mănînci, să bei, să respiri aer curat. Cînd eram tînăr mergeam la vînătoare și într-o zi am hoinărit ce-am hoinărit pînă am dat de meleagurile acestea. Potîrnichile țîșneau ca din pămînt și am numărat vreo cincizeci numai într-un stol. Iepurii mi se învîrteau printre picioare ca pisicile. Atunci m-am hotărît să vin aici, și-am venit, am văzut... am învins. Habar n-ai ce înseamnă să învingi, să reușești în ținutul ăsta. Nici vorbă de Don Quijote, aici trebuie să fii Napoleon. O legendă spune că sătucul ăsta a fost sădit de dracul și că aici se adăpostește în pădurea comunală cînd îl apucă furtuna la vînătoare.

Ha, ha, ha... Dracu la vînătoare ! Îți spun cinstit că mi-a plăcut povestea și mi-am zis într-o zi : „Cine

a inventat-o trebuie să fi fost de prin partea locului, așadar în sat sînt și oameni de duh. În al doilea rînd aici este aer curat și sănătos care ucide microbii și rărește bolnavii, făcînd mai ușoară meseria doctorului ; în al treilea rînd este vînat din belșug, plus posibilitatea de a te întîlni cu dracul fără să mergi la teatru... Iată lumea ! Ridică mîna cu palma căuș și intonă încă o dată aria lui preferată. Și uite așa am ajuns eu aici : plecam la vînătoare, iar pungașii din sat care săvîrșeau ticăloșiile lor în pădurea comunală spuneau că s-au întîlnit cu dracul cînd de fapt mă vedeau pe mine ! Cîte n-aș putea să-ți povestesc ! Dar dacă ei întîlneau mereu același diavol roșcat, eu întîlneam cel puțin, zece-doisprezece pe zi, oacheși sau roșcați ba chiar cu chelie și cu părul alb. Pe cel adevărat, pe tartorul cel mare pe care voiam de fapt să-l întîlnesc, n-am avut niciodată onoarea să-l văd prin părțile astea...

— Faust era mai bătrîn decît dumneavoastră !

— Vrei să spui că nu trebuie să-mi pierd nădejdea. Ha, ha... Și unde mai pui că pe servitoarea mea o cheamă Margareta. E oacheșă, dar nespălată ; în rest ar face și ea ce a făcut Margareta, dar fără să-și piardă mințile.

Și deodată începu să cînte în falset aria Margaretei, imitînd atît de caraghios vocea unei femei încît servitorul izbucni în rîs.

Doctorul se întoarse spre el amenințîndu-l cu bastonul ; dar băiatul, prinzînd curaj, zise :

— Pînă și zgripțuroaica aia de sus cîntă mai bine.

— Cine, mă, gînganie ?

— Un strigoi, zise Giorgio.

— Nu, domnule doctor. E mama lui vitregă ; vine în fiecare seară în odaia de deasupra, care a rămas

a ei, și bocește ca la mort, ca să-i facă rău stăpînului meu.

Chipul doctorului se întunecă.

— Să mai zici că ăsta nu e cuib de diavoli ! Asta mai lipsea ! Auzi, bocete de mort. Și toți sînt la fel, de la primul pînă la ultimul. Iar eu, cînd strigam aici în piață, în gura mare, în primii ani de la sosirea mea în satul ăsta blestemat, că sînteți niște oameni ai dracului, femeile își făceau cruce cînd treceau pe lîngă mine, iar bărbații, în loc să vină la mine, cînd li se întîmpla vreo belea de pe unde îi mîna ticăloșiile lor, alergau la Martina Appeddu să le facă ea ceva cu buruienile ei și apoi crăpau mulțumiți...

— Și atunci de ce-ați rămas ?

— Dar tu de ce te-a întors ?

— Eu aici m-am născut... Țărîna trupului tînjește să se întoarcă la grămada din care a venit.

Doctorul îl privi fix și tăcu pentru o vreme : ochii îi deveniseră gravi și triști.

— Ai rostit un mare adevăr, Jorgeddu ! Filozofia, chiar și cea mai rudimentară, vine adesea în ajutorul științei. Ce e în fond melancolia noastră, neostoita noastră liniște ? Tînjim să ne întoarcem în țărîna din care am ieșit. Niște experiențe mai noi au arătat că omul este nelalocul lui pe pămînt : bolile, moartea sa precoce, veșnica sa nemulțumire își au originea în organismul său imperfect, sau mai bine zis în anumite organe moștenite de la strămoșii săi — animalele — necesare acelora, dar dăunătoare omului. Existența noastră este intoxicată de aceste organe. Noi sîntem animale degenerate și viața noastră nu este naturală, după cum nu este naturală viața păsării în colivie și a șarpelui la grădina zoolo-

gică. Noi tînjim după ce a fost cîndva starea noastră naturală, viaţa în mijlocul naturii, legăturile instinctuale cu semenii noştri, satisfacerea completă a simţurilor noastre. Tot ceea ce se opune vieţii noastre naturale, care este de fapt adevărata noastră viaţă, dă naştere nefericirii noastre. Ca urmare a acestei stări nefireşti şi văzînd că orice efort este inutil, singura mîngîiere care ne rămîne este gîndul morţii, al întoarcerii la materia primitivă, la contopirea totală cu ţărîna mamă. Ei bine, îşi încheie el discursul ridicîndu-se, ce-am mîncat astăzi? Fără îndoială, carne! Ai băut poate şi oleacă de vin, sau mai ştiu eu ce...

— Nu, nu! protestă servitorul, în timp ce Giorgio lăsa ochii în jos ca un copil vinovat.

— Lapte de unde iei, gînganie? Îl fierbi?

— Îl fierb şi îl răsfierb.

— Cîţi litri?

— Nu numai unul, chiar trei, zău...

Servitorul şi stăpînul se uitară unul la altul pentru că, de fapt, Giorgio nu voia să ia nici măcar o înghiţitură de lapte: îi provoca o scîrbă teribilă. Doctorul înţelese minciuna.

— Bine, mîine am să-ţi trimit eu laptele.

— Nu, vă rog, nu vă deranjaţi!

— Hai, nu mă mai plictisi. Aşa, iar acum tu, măi ăsta, cum te cheamă... ia o lumînare şi vino cu mine!

Giorgio rămase o vreme pe întuneric. Auzi pe Pretu şi pe doctor urcînd scara spre odaia de sus, şi aşteptă cu sufletul la gură ţipetele mamei sale vitrege, ciomăgite zdravăn de cei doi. Dar nu se auzi nimic. Probabil că zgripţuroaica plecase. Pretu se întoarse rîzînd.

— Doctorul a zis că mîine seară o să se aşeze lîngă scară şi-i trufleşte una în scufie cu bastonul... Dar dacă n-o să fie ea? Dacă e vreun strigoi? Atunci, va trebui să-l aducem pe popă să citească. De ce l-aţi alungat pe popă? Rău aţi făcut, zău aşa.

— Ei, gata, m-am săturat pînă peste cap de predici pe ziua de azi, zise Giorgio închizînd ochii şi, în timp ce Pretu termina dereticatul, căzu în toropeala sa obişnuită. Visă că vede lîngă pat pe tuşa Giuseppa Fiore, pe preot şi pe doctor; vorbeau între ei, iar doctorul ridica bastonul strigîndu-le celor doi „Animale degenerate“. Iar el, bolnavul, se prefăcea că doarme cu speranţa că cei doi vor pleca şi o să-l lase singur. Vîntul şuiera în vale, de sus se revărsa bocetul mamei vitrege; o tristeţe de moarte copleşea totul; dar deodată se auzi un uşor scîrţîit de paşi în curte, lîngă uşa întredeschisă... Sîngele începu să i se zbată în vene, simţea cum i se dezgheaţă picioarele, cum se topesc chingile care-l strîngeau, cum fiinţa care se apropia de uşă era însăşi viaţa, viaţa care se întorcea la el...

IV

În fiecare dimineaţă, Margherita, servitoarea doctorului, o fetişcană înaltă şi slabă, cu chipul măsliniu şi ochi negri, parcă mai mari decît gura ei subţire şi roşie, aducea bolnavului o sticlă cu lapte. Doctorul locuia ceva mai sus, într-o casă roşie, ridicată între stînci, în afara satului. Vecinii lui Giorgio Nieddu, oameni sărmani, trăind mai mult din ce căpătau, bombăneau cînd o vedeau pe Margherita intrînd la bolnav. Îl urau pentru că, atunci cînd era

sănătos, le zisese că sînt niște încuiați și niște trîntori, iar acum, dacă încercau să intre în cocioaba lui, ca să-l tragă de limbă, îi gonea ca pe niște cîini. Doar unul singur, un cerșetor surd și aproape sălbăticit, care locuia peste drum de casa lui Corbu, era lăsat să intre ; dar, ce-i drept, bietul de el nu era deloc răutăcios ; stătea la ușă și nu intra decît dacă-l chemau și vorbea numai dacă era întrebat. Nu primea nimic de la Giorgio, pentru că știa că e mai sărac decît el și nici nu se purta urît cu servitoarea doctorului.

Muierile, însă, o trăgeau de mînecă :

— Dă-mi mie laptele, nu vezi cum tușesc ? Am să-l fierb cu nalbă... Stăpînu-tău, fir-ar el afurisit, ne beșteleşte pe toți, dar nu se dă în lături să pună banii la ciorap, să-și facă ditamai casa, să-și cumpere vaci... Și n-ar da de pomană nici dacă l-ai pica cu ceară : îi dă ăstuia, lui Jorgeddu, pentru că e tot un păgîn ca el...

Dar fata nu scotea o vorbă. Își arunca într-o parte ochii neîncrezători, se desfăcea din strînsoare și rămînea mută. Doar dacă ajungeau prea departe cu ponegreala se albea de furie și le întorcea vorba, dar cu atîta îndîrjire că celelalte se aprindeau și mai tare.

Larma lor ascuțită ajungea pînă la Giorgio, iar Pretu dădea fuga să tragă cu urechea și apoi îi povestea lucrurile îngrozitoare pe care le spuneau muierile despre el și despre doctor. Atunci Giorgio o ruga pe Margherita să plece cu laptele : dar ea așeza sticla pe masă, se înfășura în broboadă și ieșea fără să zică bună ziua, fără să scoată o vorbă, iar, uneori, chiar fără să se uite la bolnav. El o urmărea cu privirea încețoșată în timp ce mîna subțire îi tremura ușor printre cutele cearșafului : silueta

aceea tăcută și întunecată, cu profil arab, chipul acela de sfinx rural îi rechemau în minte pe cealaltă — cea care nu venea niciodată.

Într-o zi, preotul, tușa Giuseppa Fiore și alte suflete milostive din sat trimiseră și ei pe servitoarele lor cu coșulețe pline cu pîine și mîncare. El îi refuză pe toți. Femeile care intrau la el erau mai degrabă curioase decît cuprinse de milă și îl iscodeau cu tot felul de întrebări nelalocul lor. Furia și umilința îi întețeau suferința ; o amețeală amestecată cu spaimă îl cuprindea și nu mai înțelegea ce se spune și ce se petrece în jurul lui.

Într-o dimineață, Margherita găsi ușa închisă ; bătu din răsputeri dar nu veni nimeni să deschidă și nici nu răspunse nimeni. Atunci lăsă sticla pe trepte și plecă. A doua zi găsi ușa tot închisă și sticla unde o lăsase.

Cerșetorul stătea proptit de zidul curții, cu fața spre soarele care tocmai răsărea.

— A murit ? îi țipă Margherita în ureche. Surdul tresări și o spaimă copilăroasă se așternu pe fața sa țepoasă ca de porc mistreț.

— Mort ? repetă el.

— Da, te întreb dacă a murit. Văd că nu mai deschide, L-ai văzut pe Pretu ?

— De ieri n-a mai deschis. N-am mai văzut pe nimeni, zise cerșetorul și-și făcu semnul crucii cu un medalion negru care-i atîrna la gît. Să-l ajute Sfîntul Ilie și Sfîntul Francisc... Trebuie să-l chemăm pe popă.

Dar Margherita alerga deja, înspăimîntată, și într-o clipă broboada ei neagră dispăru la capătul ulicioarei însorite.

Era o vreme plăcută, călduță, iar doctorul se pregătea să plece la vînătoare (seara se întorcea frînt de oboseală și dacă era chemat la vreun bolnav începea să urle : „Duceți-vă la Martina Appeddu !“), dar de cum află cele spuse de servitoare alergă la Giorgio.

Trebui să izbească îndîrjit cu patul puștii în ușă și să înjure cum îi venea la gură pînă să-i deschidă servitorul. Ușa era baricadată pe dinăuntru cu trei bolovani uriași. Giorgio îl privea din pat cu ochii măriți de groază. Ușița din fundul odăii era deschisă și prin ea se vedea un petec din priveliștea verde-cenușie aurită de soare.

— Ei, ce este, n-ai murit ? Ia să vedem, nenorocitule, n-ai cumva febră ? Zi, ce-ai făcut ?

— Venea atîta lume că... zise bolnavul în șoaptă, ca și cînd i-ar fi încredințat o taină. Îmi trimiteau toți pomană și treceau pe aici de parcă drumul ar fi fost prin casa mea. A venit iar să mă sîcîie tușa Giuseppa Fiore. De-aia am închis, nu mai vreau nimic ! Nu mai vreau să văd pe nimeni ! Doar... pe dumneavoastră.

— Dar bine mă, deșteptule, dacă vor să vină să scormonească, pot să intre și pe partea asta...

— Drumul e prea greu pe aici. Uite că nici dumneavoastră nu-l știți. Trebuie să cobori poteca din spatele bisericii, să urci panta... Ia uitați-vă !

Doctorul, care își răsucea buzele lui de rumegător, nici măcar nu se întoarse : izbucni deodată în rîs.

— Și tu crezi că Giuseppa Fiore nu poate să se cațere pe acolo ? Cine ar putea s-o oprească pe catîrca aia ? Sau pe toți ceilalți ?

— Da, dar cel puțin nu-i mai văd pe aici toată ziua-bună ziua. Eu trebuie să stau liniștit, știți și dumneavoastră... știți bine. Ar trebui s-o spuneți tuturor. Și nu-mi mai trimiteți, vă rog, nimic, nimic. Cînd stau aici singur cu ușa închisă, mi se pare că sînt departe de toți... ca un schivnic.

Doctorul profită de această spovedanie ca să-și repete teoriile.

— Ai dreptate : instinctul tău arată o dată mai mult, că omul trebuie să trăiască într-un mod natural, chiar dacă e bolnav, ba cu atît mai mult atunci cînd e bolnav. Animalele bolnave se ascund și lasă ca lucrurile să se rezolve de la sine, fără alt ajutor decît cel al naturii. Și iată de ce, la animale, moartea are cauze naturale, legate de bătrînețe și așa mai departe. A, înțeleg, dacă animalul este urmărit, rănit, ucis de om, atunci e cu totul altceva ! Și apoi cum se explică spaima de moarte a omului ? Își dă seama că moare fără vreme, din cauza bolilor, după suferințe îndelungate. Dacă omul ar muri de moarte bună, adică fără dureri, de o moarte la fel de liniștită ca somnul unui om sănătos, lucru care nu se poate întîmpla din cauză că organismul nostru este imperfect, spaima de moarte ar dispărea cu totul !

Dar Giorgio nu se liniștea.

— Arată-mi limba, strigă doctorul, aplecîndu-se deasupra patului.

Avea o limbă galbenă, crăpată. Doctorul scrise o rețetă pe care i-o dădu lui Pretu.

— Gîndacule, dă fuga !

— Trebuie să iau și sticluța ?

— Nu, hai, cară-te odată !

În timp ce băiatul ieși în goană, el se așeză pe scaun și-și întinse picioarele.

— Da, da, ai dreptate, dragă Jorgeddu. Ieri eram în pădure, sus pe deal, era un soare plăcut, iar pietrele se încălziseră. M-am întins pe una din ele, scobită ca un culcuş, şi-am stat acolo aproape două ore, ca un copil, ca o jivină fericită. Cerul era limpede, iar porumbeii sălbatici zburau pe deasupra şi eu le ziceam în gîndul meu : „Puţin îmi pasă de voi, treceţi liniştiţi, nu stau acum să vă prind“. Ba mai mult : văzîndu-i cum trec mă bucuram ca un copil prost care surîde din leagăn la păsări şi la nori. Şi mă gîndeam : iată, omul e ursit să fie singur : schivnicii care au faima că sînt nişte mari egoişti, sînt de fapt oameni mai apropiaţi de perfecţiunea primitivă a animalelor. Ei îşi urmează instinctul, care nu înşală niciodată ! Dragul meu, cînd eram ca tine voiam să îndrept toate strîmbătăţile de pe lume. Mi se părea că omul e un patruped : superstiţia, ignoranţa şi lenea erau cele trei picioare strîmbe ale lui ; al patrulea — viclenia —, născut din instinctul de conservare, era singurul care nu mi se părea strîmb. Da, ia spune-mi, ce voia de la tine Giuseppa Fiore ?

— Vrea să-i dau pe ăia în judecată pentru calomnie. Zice că o să găsească ea martori şi o să-i plătească. Zice că mi-a pus o vorbă bună pe lîngă comisar ca să-mi dea nu ştiu ce ajutor bănesc... Ea vrea să-mi împovăreze sufletul pe cîtă vreme preotul vrea să mă salveze cu forţa. I-a spus cuiva că vrea să-l aducă aici pe episcop ca să mă convertească.

Doctorul arătă cu mîna spre uşiţă.

— Ai făcut bine că ai deschis-o pe asta ! Da, da, să ştii că ai făcut tare bine. Pentru chestia asta îţi dau voie să bei o sticlă de vin de Oliena. Am să-ţi trimit chiar eu una.

— Nu, nu, să nu-mi trimiteţi nimic !

— Taci din gură, nepricopsitule, să n-aud nici o vorbă ! De ce să nu vrei ? Din orgoliu ? Ai tu dreptul să fii orgolios, mă ? Giorgio crezu că doctorul se referea la trecutul lui trist şi ochii i se adumbriră iar buzele i se învineţiră ca la mort.

El nu vorbea niciodată despre trecutul său, deşi era convins că doctorul îl credea vinovat.

Întoarcerea lui Pretu cu doctoria şi cu vestea că în sat a sosit comisarul dezmorţi puţin apăsarea din cameră.

— Domnul comisar este înalt, uscat şi negru cum e crucea lui Cristos. Are ochii mici, pleoapele roşii şi gura mare. E chel ca moş Remundu, dar în jurul capului are o coroană de păr negru şi mai are şi nişte mustăţi lungi şi negre, negre ca pana corbului. Mama a auzit că şi le căneşte — cine ştie — aşa cum fac ăia de pe continent. Poate cu funingine pisată în ulei.... Eu aşa cred. Mai are şi o haină neagră şi încă una în dungi şi un palton lung cu guler de blană, ca al dumneavoastră, dar mai nou. La gît poartă o cravată ca o prună vineţie cu un ac de aur şi un inel gros ca cele care se fac din frunzele de palmier la Paşte... Şi are nişte picioare aşa de lungi şi de slăbănoage şi poartă pantofi cu bumbi.

Pretu ar fi ţinut-o aşa cine ştie cît, tot înşirînd la amănunte dacă doctorul n-ar fi ţipat la el :

— Gata, mă, termină odată cu prostiile tale ! Zi mai bine ce fel de voce avea.

— O voce groasă, dar nu ca a dumneavoastră. Comisarul este cavaler, ştiţi, vine de la Nuoro şi se zice că are o groază de bani. Lumea zice că o să stea pe aici şase luni şi că o să stoarcă vreo 400 de scuzi de la primărie.

— Măcar de i-ar ajunge, zise doctorul, întorcîndu-se către Pretu. Foarte bine, așa vă trebuie! Asta e pedeapsa pe care v-o trimite Dumnezeu, să știți și voi. Odată și-odată o să-și dea ei seama de asta, proștii dracului! Din partea mea, eu mă spăl pe mîini. N-am auzit o vorbă bună de la voi. Mi-ar fi și rușine să fac parte dintr-o administrație ca a voastră. Năpasta asta vă mai lipsea, vă spun eu.

Pretu deschise capacul de la lădiță, sprijinindu-l cu capul ca să aibă mîinile libere și numără banii stăpînului său, care-l îngrijorau mai mult decît fondurile comunei. Luă un prosop zdrențuit și il duse bolnavului care vărsase medicamentul din sticlă în pahar sorbindu-l apoi cu o strîmbătură de dezgust.

— Doamne, dumnezeule, murmură Jorgj, ștergîndu-și buzele și limba, mai bine să mori...

Abia plecă doctorul că Pretu zise:

— Nene Jo', am auzit ceva la farmacie. Am auzit că o să vă dea comisarul niște bani.

— Nu vreau nimic! strigă bolnavul, însuflețindu-se. Spune-le tuturor că n-am nevoie de nimic.

— Asta o spuneți acum! Știți că mai avem doar două sute și 40 de bănuți de aramă. Mai avem și ceva pîine, ouă, brînză și un cîrnat... dar apoi, ce-o să ne facem, nene Jo', ce-o să ne facem?

— O să vînd casa. O s-o cumpere doctorul ca să facă din ea fînar.

— Și după ce-o să se termine și banii ăștia?

— O să mor pînă atunci. Și acum lasă-mă în pace că de nu te dau și pe tine afară ca pe toți ceilalți.

Băiatul începu să rîdă.

— Pretu, zise bolnavul, după un moment de tăcere. Ce bine ar fi dacă ai putea să-mi cumperi niște struguri stafidiți. De atîta vreme îmi doresc cîțiva.

— Nenea Remundu Corbu vinde unii uite așa de mari și frumoși că parcă ar fi culeși chiar acum.

— Să nu te prind că te duci în casa aia, Pretu. Vai de pielea ta dacă te prind! Te blestem și mort...

Atunci băiatul, care nu se temea de stăpînul lui viu, se apropie înfiorat de pat.

— Nu, nene, să nu faci una ca asta. O să merg pe partea cealaltă a drumului cînd o să trec prin dreptul casei ei. Eu nu mă uit niciodată la ei în curte: chiar azi am văzut-o pe Columba pe care trebuia s-o luați dumneavoastră de nevastă. Era la poartă și era gătită cu o bundiță de brocat. Cine știe, poate că-și aștepta logodnicul. Dar eu nu m-am uitat la ea, pe cuvîntul meu că nu m-am uitat.

— A slăbit? Era palidă? întrebă Jorgj în șoaptă.

— Da, e slabă de parc-ar fi o capră costelivă. Și avea o mulțime de inele de argint pe degete.

— Nu ți-a spus nimic?

— Nimic.

— Dacă ți-a zis ceva, spune-mi. N-am să te cert.

— Nu, vă jur că nu. Doar s-a uitat la mine. Ați vrea să-mi spună ceva?

— Nu, nimic. Să nu cumva să te duci la ea, Pretu, că pînă la urmă eu tot aflu.

Și pentru că băiatul avea un surîs neîncrezător adăugă:

— Eu aflu tot ce se spune în sat. Chiar și ce se vorbește prin case aflu. Vîntul îmi aduce veștile și aș putea să-ți spun și ție lucruri pe care altfel n-o să le știi niciodată.

— Atunci sînteți un vrăjitor. Dar mie nu mi-e frică de dumneavoastră, răspunse Pretu scoțînd din sîn un

medalion înnegrit pe care maică-sa i-l agățase la gît de cînd era mic ca să-l ferească de farmece.

Ziua se scurse astfel cu tot soiul de pălăvrăgeli copilărești. După-amiază bolnavul se simțea mai bine : medicamentul își făcuse efectul și nimeni nu mai venise să bată la ușă.

După ce trase un pui de somn luă cartea și începu să citească. Și dintr-o dată căzu pe gînduri. Îl puse pe Pretu să caute un carnețel în fundul lăzii, desprinse din el cîteva foi deja scrise și apoi le frunzări distrat pe celelalte încă albe. Văzîndu-l liniștit, Pretu plecă și se întoarse către seară. Giorgio scria în carnețel sprijinindu-l pe o carte la marginea patului și băiatul se miră că-l găsește într-o poziție atît de neobișnuită, cu capul răsucit pe pernă.

— Nu stați cam rău așa ? Nu vă doare capul ? Ce tot faceți acolo ?

Dar bolnavul, care-și pusese călimara pe pat și din cînd în cînd își întindea mîna pentru a înmuia tocul, fără să ia ochii de pe caiet, nici măcar nu-l băga în seamă. Părea absorbit de scrisul său ca atunci cînd citea Psalmi.

Dar cineva bătu la ușă. El își ridică ochii fremătînd și simți cum îi bate cu putere inima fiindcă i se păruse că Pretu, după ce se uitase prin crăpătură, ar fi murmurat : „E Columba..."

— E diavolița aia neagră, servitoarea doctorului : are în mînă o sticlă... spuse șoptit băiatul, apropiindu-se în vîrful picioarelor de pat.

— Să nu deschizi !... Auzi ?

Servitoarea ciocăni din nou apoi plecă. Mai tîrziu se auziră pași în curte, iar Pretu se uită și-l văzu pe cerșetor. Cineva bătu dar ușa rămase în continuare închisă.

Către seară cerul se înnoră și vîntul începu să șuiere în văgăuni. Părea că scornește povești și eresuri. Uneori ecoul lui era îndepărtat și chinuit ; ca o voce care imploră, sau povestește ceva trist ori cere îndurare, ajutor, ocrotire. Dar nimeni nu îl asculta și atunci vocea se apropia, căpătînd parcă mai mult curaj și repeta aceeași poveste, dar într-un fel mai năvalnic, cerînd dreptate. Dar nimeni nu răspundea în noaptea vineție care acoperea cu văluri livide priveliștea tainică. Și pentru moment vocea tăcea, resemnată parcă la gîndul că în lume nu există nici dreptate nici îndurare, dar după cîteva momente de liniște deplină se auzea un urlet amenințător, urmat de țipete lungi de răzbunare, de șuierături drăcești și hohote sinistre. Mai întîi reținut, apoi insistent, duhul devenise sălbatic și puternic și se revolta împotriva naturii nepăsătoare față de durerea lui. Și răscolea totul, biciuind pietrele, tufișurile, firele de iarbă cele mai umile și mai nevinovate. În furia lui cumplită răvășea totul și părea că marii nori negri umflați ca niște burdufuri uriașe gonesc pe cerul vinețiu al serii speriați de mînia vîntului, nerăbdători să-și deșerte povara în spatele pădurilor de pe podiș.

Giorgio asculta cuprins de o tristețe nesfîrșită ; iar uneori i se părea că însuși sufletul lui ar fi vorbit prin vocile vîntului de parcă bietul său trup ar fi fost o piatră sărmană izbită de rafalele vîntului infernal.

— Du-te, îi spuse băiatului, cînd lumina de-afară se stinse de tot în fereastră, să ieși prin curte.

Pretu, cu toată frica lui superstițioasă, prefera totuși ușița dinspre rîpă. Un instinct al bravurii, o dorință de a întîmpina necunoscutul și lucruri ne-

obişnuite îl împingea să o ia pe poteca nesigură, chiar şi noaptea.

Deschise uşa şi trîntind-o după el, dispăru, parcă supt de vînt şi de tenebre.

Jorgj rămase din nou singur, în mormîntul lui de om viu, singur cu fantasmele sale.

În starea lui de dormitare avea impresia că se ridică din pat, că deschide capacul lădiţei ajutîndu-se cu creştetul capului, la fel ca Pretu, că numără banii, ultimii care-i mai rămăseseră după vînzarea unui petic de pămînt : doar două hîrtii de cîte 10 lire fiecare. Şi pe urmă ? Ori murea de foame, ori accepta să primească de pomană. Dar el nu voia să moară ; toată fiinţa lui se revolta la acest gînd. I se părea că este la fel ca natura în anotimpul acela, îngheţată şi pustiită de frig, răscolită de furtună, dar gata să renască la prima suflare a primăverii.

El nu voia să moară ; chiar durerea îi era dragă pentru că era încă un semn al vieţii. Furia pe care i-o trezeau curioşii, urletul vîntului, bocetele mamei vitrege, vorbele usturătoare ale doctorului, imaginea Columbei în pragul uşii, aşteptarea, amintirea — toate erau semne ale vieţii, raze îndepărtate care luminau încă abisul negru în care el se simţea cufundat, cu picioarele rupte ca ale unuia care ar fi căzut de la o mare înălţime.

În zilele următoare mai bătu cineva la uşa dinspre curte.

— E servitoarea preotului, zise în şoaptă Pretu după ce se uită prin crăpătură : iar mai apoi : E tuşa Giuseppa Fiore ; sau Margherita cu un pachet sub broboadă.

— Să nu deschizi, repeta bolnavul.

Veneau şi plecau fără să se mai întoarcă.

Pretu povestea :

— Ascultă, nene Jo', ieri în casa lui Dionisio Farranca se vorbea că doctorul v-a închis uşa fiindcă aveţi o boală care se ia. „Dumnezeu l-a pedepsit pe încrezutul ăla", spuneau ei. Iar mamei i-au zis : „De ce-l laşi pe fiu-tău să se ducă acolo ?" Dar mama le-a răspuns că „pînă acum Pretu al meu se simte bine, iar cele şapte lire pe care Jorgeddu i le dă în fiecare lună fac pentru mine cît şapte uncii de aur..."

Chiar şi doctorul îşi rări vizitele, văzînd că starea bolnavului nici nu se ameliorează, dar nici nu se înrăutăţeşte.

Într-o zi Pretu îi zise :

— Mama a fost să coacă pîine la tuşa Giuseppa Fiore şi acolo se zicea că o să vă facă o vizită comisarul. Dar el îşi petrece timpul numai cu preotul şi poate că ăsta o să-i spună să nu vină pentru că o să-l alungaţi ca şi pe ceilalţi.

Dar comisarul nu a fost zărit deloc. Încetul cu încetul bolnavul se obişnui cu singurătatea lui şi nu se mai aştepta ca cineva să bată timid la uşă şi ca servitorul, uitîndu-se prin crăpătură, să-i spună : „E Columba". Ea oricum n-o să mai vină ; dar el nu voia să moară ca un condamnat nevinovat ducînd cu sine în mormînt povara calomniei. În fiecare zi Pretu îl găsea scriind în carnet şi îl întreba dacă-şi făcea cumva spovedania.

— E cam lungă. Ai multe păcate, nene Jò ! Dar o să le treci pe toate la catastif ? Citeşte-mi şi mie puţin de-acolo, pe cuvîntul meu că n-o să spun nimic nimănui...

Într-o zi — era la începutul lui aprilie şi vremea se înseninase din nou — Pretu sosi ţopăind pe poteca de pe malul rîpei şi-i aduse lui Jorgj două violete

umede, străvezii, parfumate. Bietele mîini ale studentului fură cuprinse de un tremur ușor ; duse violetele la buze, închise ochii și lacrimile îi căzură pe micile petale care erau simbolul primăverii, al poeziei, al tuturor lucrurilor frumoase, al vieții însăși care nu-i mai aparținea.

Pretu privea uimit.

— Ce-ai pățit, nene Jò ? Te doare ceva ?

Dar bolnavul se înveseli dintr-o dată.

— Ascultă, Pretu, vreau să-ți citesc păcatele mele. Cînd o să mor, tu să duci cărțulia asta preotului...

— Dar dac-o fi să muriți o să vină el aici și-o să vă spovediți.

— El a zis că n-o să mai vină dacă n-o să-l chem. Și eu nu vreau să-l mai chem.

Băiatul duse sobița de tuci lîngă ușă și începu să facă de mîncare. De pe deal venea miros de cimbrișor și ciripitul păsărilor vibra în tihna neobișnuită a văii.

Jorgj scoase caiețelul de sub pernă și începu să-l răsfoiască. Nu știa pentru cine scrisese toate lucrurile acelea, dar era mulțumit că le scrisese ; se simțea ușurat ca și cum într-adevăr s-ar fi spovedit.

V

«Oamenii din sătucul în care m-am născut se ocupă numai cu creșterea vitelor. Relieful de munte accidentat nu îngăduie cultivarea pămîntului ; și de altfel locuitorii, prin firea lor, nu se pot obișnui să-l lucreze cu răbdare. Munteanul de pe la noi este încă un primitiv și dacă reușește să fure o capră și s-o mănînce cu prietenii sau cu familia lui, se mîndrește

ca de o mare ispravă. Doar și lui i se furase un ied cu o zi sau o săptămînă mai înainte : trebuia să-și ia revanșa, nu ? Și dacă îi spui că a făcut rău îi sare țandăra și te dușmănește de parcă ai fi încercat să-l lipsești de un drept al lui. Izolat de restul lumii, aflat într-o continuă luptă cu puținii săi consăteni, care sînt adesea chiar rudele sau frații săi, omul din partea locului crede că se cuvine să-și facă singur dreptate cu armele pe care le posedă : forța mușchilor și viclenia vorbelor. El nu prea știe ce înseamnă societatea, iar legea nu e decît o forță ilogică care trebuie ignorată pentru că altfel nu poate fi învinsă. Și de fapt are dreptate : îndepărtata societate își aduce aminte de el numai ca să-l exploateze. Îi cere impozite, îl constrînge să facă armata, dar nu-l apără de dușmanul lui, de hoți, nu-l ajută cînd gerurile îi degeră animalele, nu-l scapă de martorul mincinos, cînd este acuzat de vreo crimă. Și atunci se apără singur, din instinct, din obișnuință, în legea lui. Ani de-a rîndul o dușmănie sălbatică i-a asmuțit pe unii împotriva altora. Dușmănia se iscă de obicei între două familii aflate în dispută pentru dreptul de trecere printr-o pășune. Procesele pe care le intentează nu rezolvă în mod echitabil problema și proprietarul care-și vede încălcat dreptul său, își face dreptate de unul singur, ucigîndu-și dușmanul care trece pe pămîntul său. Familia acestuia se răzbună, apoi ura se răspîndește de la o familie la alta ca o rădăcină otrăvită. Urmează ani crunți de vendete și crime.

Eram un copil pe vremea aceea, dar îmi amintesc foarte bine că toți aveau chipurile triste și mohorîte. Nu mai aveau încredere unii în alții, chiar dacă făceau parte din aceeași tabără. De cum se însera por-

țile erau încuiate. Pînă și la nunți toți erau tăcuți și duși pe gînduri.

Mulți din cei acuzați de delicte pe care le făptuiseră sau nu, trăiau în codru, dar de acolo trimiteau porunci oamenilor din sat. Fiecare tabără se supunea orbește șefului ei, care aparținea de fapt celor dintîi familii aflate în dușmănie: unul din aceștia era Remundu Corbu, vecinul nostru, iar celălalt era Inassiu Arras, ruda tatălui meu. Amîndoi erau urmăriți de justiție.

Și tatăl meu creștea vite. După moartea mamei mele, s-a însurat cu o văduvă mai bătrînă decît el, care însă avea ceva avere și era rudă cu familia Corbu; căsătoria aceasta s-a încheiat pe vremea împăcării dintre cele două tabere; împăcare înfăptuită după lungi discuții și în urma intervenției autorităților civile și ecleziastice.

Parcă văd și acum marea scenă. Ceremonia împăcării a avut loc într-o biserică de țară de pe podiș. Proscrișii primiseră învoire să ia parte la ceremonie și să dea mîna cu dușmanii lor de-o viață, dar se vorbea deja că unul dintre șefi, Inassiu Arras, nu avea de gînd să vină.

Episcopul, prefectul provinciei și alte autorități însoțiți de un mare număr de tîrgoveți și țărani, de femei și copii, traversară călare podișul care desparte satul Tibi de satul Oronou. Părea o procesiune și nu lipsea nici steagul purtat de un bătrîn cu chip de patriarh, a cărui barbă lungă și îngălbenită acoperea capul unui copil care ședea în fața lui pe șa. Copilul acela eram eu: ochii nu mi se dezlipeau de bățul aurit al steagului pe care îl strîngeam cu mînuțele mele; iar mătasea albastră a steagului mi se părea o fîșie a cerului limpede care se întindea de la un

munte la celălalt pe deasupra podișului pietros, acoperit cu păduri și tufișuri.

Dacă închid ochii pot încă să mai văd cortegiul pitoresc în care predominau roșul și galbenul costumelor țărănești, revăd peisajul grandios și în depărtare linia aurită a mării.

Soarele, care abia se înălța din mare, trimitea o lumină roșcată și blîndă pe acel tablou de neuitat. Episcopul, un bărbat de toată frumusețea, cu obrazul rumen și cu ochii albaștri, călărea o iapă albă, blîndă, și în loc să stea în fruntea cortegiului, rămînea mai tot timpul în urmă, ca și cum ar fi fost uitat de țăranii și orășenii care călăreau cai pe jumătate sălbatici, fiecare vrînd să-l întreacă pe celălalt. Atunci el începea să pufăie săltîndu-și tricornul pe părul alb ca neaua și se uita în jur mormăind niște cuvinte într-un dialect care semăna cu spaniola. Crucea de aur care-i atîrna pe piept scînteia în soare, iar pe degetul lui perla inelului episcopal părea un bob de rouă.

Era, fără îndoială, cea mai frumoasă și impunătoare figură din întreg tabloul și numeroși preoți amestecați în cortegiu îl priveau cu admirație dar și cu un fel de teamă. Cînd rămînea în urmă nimeni nu se oprea să-l aștepte pentru că știau cu toții că o făcea dinadins ca să mai stea și singur din cînd în cînd.

Deodată, după ce cortegiul trecu vadul unui pîrîu într-o văiugă plină de verdeață și de flori violete, un om călare, înarmat ca un războinic, înfășurat într-o manta neagră și cu glugă pe cap, ieși din pădure și-l ajunse din urmă pe episcop. Rămaseră o vreme singuri. Omul nu mai era tînăr, dar arăta încă zdravăn și stătea pe șa ca într-un scaun: nici un mușchi nu i se clintea, în timp ce calul mergea în voia lui,

obişnuit cum era cu povara şi cu mîna care apăsau zi şi noapte pe greabănul lui. Cercul negru al glugii încadra un chip aspru, acoperit aproape în întregime de o barbă cenuşie, ţepoasă, despicată în două, cu vîrfurile ridicate drăceşte în sus. Albul ochilor neîncrezători şi al dinţilor sănătoşi contrastau cu cenuşiul mohorît al figurii sălbatice.

Un murmur străbătu mulţimea : omul era unchiul Innassiu Arras. Bătrînul lîngă care şedeam pe şa era rudă cu Arras şi făcu semne tuturor să nu se întoarcă ca să nu întrerupă discuţia dintre episcop şi căpetenia care nu acceptase împăcarea. Se ştia că Arras pusese anumite condiţii ca să ia parte la ceremonie. Discuţia cu episcopul a durat o bună bucată de drum. Apoi Arras a vorbit cu prefectul şi au fost chemaţi cîţiva oameni din cortegiu printre care şi bătrînul cu steagul. S-a format astfel un grup în mijlocul căruia vorbea Arras. Se aprinsese şi spuse că toată ceremonia este o mascaradă. Cerea libertate pentru proscrişi şi pedepse grele pentru cel care va rupe cel dintîi legămîntul.

Episcopul pufăia iar prefectul surîdea bătîndu-l uşor pe umăr pe Arras cu mînerul biciului. Dar omul era serios şi tragic.[4] Şi dintr-o dată începură toţi să ridice tonul. Mulţi din cei care se aflau în cortegiu mai în faţă, se întoarseră alipindu-se grupului.

De sus, de pe calul său murg moş Remundu Corbu tăcea uitîndu-se dispreţuitor la toată scena. In cele din urmă Arras dădu pinteni calului şi plecă fără să fi obţinut nimic şi nimeni nu-i dădu dreptate. Cortegiul se puse în mişcare, iar episcopul şi prefectul rămaseră tot timpul să vorbească cu Remundu Corbu. Înalt şi ţeapăn pe calul său, el trezea în mine o mare admiraţie ; mi se părea mai impunător şi mai gro-

zav decît episcopul şi prefectul. Chiar şi astăzi el este un bărbat falnic şi ţanţoş, cu ochii de un negru verzui, strălucitori şi ameninţători. Pielea de pe chipul lui cu profil semitic aminteşte scoarţa stejarilor şi chiar şi claia de păr încărunţit şi barba cu şuviţe negre şi gălbui au ceva parcă vegetal. El a fost ani în şir un proscris şi multe acuzaţii pluteau deasupra capului său ; pentru aceasta era temut şi respectat.

Am ajuns în sfîrşit la bisericuţa Madonna del Buon Consiglio care se înalţă la jumătatea drumului dintre satele Tibi şi Oronou. Din Tibi veniseră multe familii înrudite cu cele din Oronou ca să ia parte la împăcare. Locul este plăcut şi umbros : o pădurice de stejar înconjoară bisericuţa care pare o cabană cu cruce pe acoperiş ; un pîrîiaş curge ceva mai încolo, printre tufele de leandru sălbatic, iar în zare se vede marea.

Sătenii aprinseseră deja focurile ca să pregătească prînzul. Ca în zilele de sărbătoare, se vedeau multe căruţe la umbra cărora şedeau femei şi fete, în timp ce boii şi caii păşteau pe ponoare, cîinii se învîrteau pe lîngă desagele burduşite cu merinde, iar bărbaţii înjunghiau mieii.

O femeie slabă şi gălbejită îmbrăcată în negru (cea care avea să fie mama mea vitregă), mă trase jos de pe cal şi mă duse în biserică. O pînză verzuie acoperea o lespede fixată în perete, alături de altarul împodobit cu flori de cîmp ; un Crist mare, negru era întins în mijlocul bisericuţei pe un covor galben, învechit, iar femeile îngenunchiate în jurul acestui pătrat auriu se rugau suspinînd, bătîndu-se cu pumnii în piept şi sărutînd pardoseala. Viitoarea mea mamă se băgă printre femei, ţinîndu-mă tot timpul lîngă ea. Îngenunchiai şi eu şi începui să mă rog. Bisericuţa

se umplu de lume. Episcopul începu slujba și după ce citi Evanghelia înaintă pe treptele altarului ca să vorbească. Glasul lui limpede și vibrant, cuvintele de amenințare, de iubire, de dojană, de îndemn la împăcare și înțelegere, de chemare la muncă răsunară în bisericuță făcînd femeile să plîngă și pe bărbați să-și plece capul în piept.

După slujbă, prefectul dezveli lespedea : un porumbel cu o ramură de măslin în cioc împodobea inscripția :

15 MAI 1895
ÎN BISERICA MADONNA DEL BUON CONSIGLIO
LOCUITORII DIN ORONOU ȘI DIN TIBI
MÎNDRI ȘI PUTERNICI
DUPĂ ANI ÎNDELUNGAȚI DE URĂ
DE NENOROCIRI ȘI ORBIRE
DESCHIZÎND OCHII LA LUMINA DRAGOSTEI
JURĂ PACE ȘI IERTARE
ÎNCEPÎND O EPOCĂ NOUĂ
DE VIAȚĂ CIVILIZATĂ

Doi cîte doi, bărbați și femei din cele două tabere veneau în fața lui Cristos și se sărutau în semn de împăcare. Parcă îi văd : moș Remundu Corbu, înalt și grav, părea să facă un efort pentru a se apleca, tragic și arogant, către micuțul Dionisi Arras, fratele căpeteniei care refuzase împăcarea. Un murmur străbătu mulțimea cînd cei doi se sărutară. Unchiul Dionisi, un omuleț roșcovan și vesel se întoarse și desfăcu brațele larg ca pentru a spune : „Fratele meu nu este aici, dar nu-i nimic, nu mă vedeți pe mine ?“

Urmară ceilalți : oameni mîndri și îndrăzneți, tineri înalți cu fețe arămii, bătrîni care păreau că mai pās-

trează deasupra capetelor întunecate ramurile de stejar sub care își petrecuseră zilele și nopțile. În toți era ceva dur și enigmatic : erau parcă o parte a naturii stîncoase din ținutul nostru.

Și femeile se îmbrățișau : unele plîngeau, altele rîdeau și poate că acestea din urmă erau cele mai emoționate.

În sfîrșit se terminaseră zilele triste de spaimă și groază ; în sfîrșit, în nopțile cu vînt fioros bătrînele nu se mai răsuceau în așternuturi ca niște șerpoaice, blestemîndu-și dușmanii și așteptînd dintr-o clipă într-alta vestea unei nenorociri. În sfîrșit fetele puteau să surîdă vecinului și să aleagă dintre atîția tineri pe cel mai frumos, fără să se mai gîndească : „acela e dușmanul meu și trebuie să-l urăsc, nu să-l iubesc“. Cîteva perechi care se iubeau în taină ca pe vremurile eroice ale Julietei și ale lui Romeo treceau surîzătoare prin fața lui Cristos ; un preot citi anunțurile mai multor căsătorii dintre vechii dușmani, între care aceea dintre tatăl meu și văduvă.

A fost o zi sărbătorească, de adevărată pace. Primăvara calmă și aproape austeră de pe podiș și peisajul acela măreț, mărginit de mare, erau un fundal demn de acest tablou populat cu personaje de legendă, de la episcopul decorativ așezat la poalele unui stejar ca un sacerdot de trib, pînă la ciobanii care nici cînd mîncau nu-și scoteau căciulile ; de la prefectul palid și sarcastic, îmbrăcat în ținută de vînătoare, pînă la secretarul comunal care-și cumpărase pentru această ocazie un costum de gală și o pălărie tare.

Bărbații și femeile tinere dansau în fața bisericii ; serioși și încruntați părînd că îndeplinesc încă un rit religios. Eu rămăsei toată ziua pe lîngă fustele văduvei. Ședea așezată la umbra unui copac și sfre-

delea cu ochii ei mici și scînteietori grupurile risipite, bombănind și bîrfind pe toată lumea.

Tatăl meu veni să mă ia la masă. Ochii mi se opriră pe grămezi de pîine, burdufuri de brînză, lipii, fructe uscate întinse pe saci și pe desagi care serveau și ca fețe de masă. Mi se părea că visez, că asist la o masă ca-n povești. Se găseau acolo de toate, iar vinul curgea din butoiașe ca apa din fîntînă ; laptele se amesteca cu mierea, mistreți întregi, grămezi de potîrnichi, laccheddas[1], pline cu țipari, treceau pe dinaintea episcopului care bea doar puțină apă și mesteca o buruiană.

Discursuri, cîntece și urări. Eu, bunicul și viitoarea mamă vitregă ne întoarserăm în sat înainte de apus. Dar sărbătoarea dură trei zile, după care mulți proscriși se întoarseră în pădure, alții se predară, iar alții au fost lăsați în libertate provizorie.

În cea de-a treia noapte cineva intră în bisericuță, sparse lespedea și lăsă cîteva monede drept despăgubire. Toți au spus că asta era fapta lui Arras.

De-atunci n-a mai curs sînge, s-au încheiat căsătorii, dușmanii au început să-și dea binețe, să aibă legături și să încheie afaceri.

Dar și acum, după 15 ani de la ziua împăcării, mai există o dușmănie ascunsă între familii sau indivizi.

Remundu Corbu s-a predat și a fost achitat în vreme ce alții au fost condamnați sau au murit. Mai rămîne unchiul Arras : de aproape 30 de ani este proscris și în curînd, potrivit legii, o să fie liber, achitat de acel unic judecător incoruptibil care este timpul.

---

[1] Tipsii de lemn.

VI

Tatăl meu se însură cu văduva la cîteva zile după împăcare. Era un bărbat mai degrabă blînd și tăcut și n-ar fi omorît o muscă, dar să te ferească sfîntul să-l fi jignit fără nici un motiv sau să-i fi luat ceva. Te dădea în judecată și dacă nu i se făcea dreptate, și-o făcea singur. Îmi amintesc că aveam vreo nouă ani și locuiam în căsuța asta, tata, mama vitregă și cu mine. Tata lipsea întotdeauna și nu voia să-l însoțesc la stînă, fiindcă dorea ca eu să învăț și să mă fac notar sau preot. Cînd nu mă duceam la școală hoinăream pe ulițele satului sau mă certam cu mama vitregă, care păstrase față de mine ura familiei sale.

Într-o zi mă întorceam acasă cu apă, cînd l-am văzut pe tata cu un țăran din Nuoro urcînd treptele spre piață. Știam că tata datora țăranului arenda pentru o pășune. Împins de curiozitate am alergat în jos pe cărăruie, am așezat pe pămînt vasele de apă și am fugit înapoi. Mama, ieșită la fereastră la camera de la catul de deasupra, mă chemă cu niște țipete ca de bufniță, blestemîndu-mă să mor de foame și să mă lovească damblaua. Dar eu, alergam ca un iepure și într-o clipă am ajuns în piață, unde de fapt îmi făceam veacul o bună parte din zi, privind fascinat larga deschidere a văilor cenușii și verzi, colții de piatră, pajiștile îndepărtate și munții care închideau orizontul.

Vîntul sufla fără întrerupere ca în vîrf de munte, arborii murmurau și nori mari argintii treceau pe cerul de un albastru intens. L-am văzut pe tata și pe țăranul acela așezați pe o bancă și încet-încet m-am apropiat de un parapet aflat la mică distanță de ei. Vorbeau destul de tare și păreau că se ceartă ;

un bătrîn cu o barbă lungă, îngălbenită, așezat turcește pe banca de-alături încerca să-i împace.

— Măi omule, spunea țăranul, eu am nevoie de bani nu de vorbe. Eu nu plec de aici fără bani, fiindcă mîine e termenul de scadență la o poliță și dacă nu-mi dă bani cine mi-e dator, o să fiu nevoit să-mi vînd calul. Călușul meu ! Cel cu care am cîștigat anul trecut un premiu de 12 scuzi și doi coți de brocat la cursele de sfintele sărbători. De ce mă faci dumneata pe mine să pierd anul acesta 12 scuzi, de care sînt sigur ca de cei 12 apostoli ? Numai calul meu poate să cîștige cursa asta, al naibii să fiu dacă mint.

Iar tata urla :

— O să plătesc ! Ai auzit dumneata pe cineva că Remundu Nieddu e rău platnic ? Am vaci, am capre, vreau să-l fac pe fi-meu notar...

Dar țăranul insista, repetînd povestea calului său pînă cînd a ajuns să mă impresioneze. După ce el și tata au căzut de acord și au plecat împreună la cîrciumă, eu am rămas în piață visînd. Mi se părea că văd pe șleaul spre Nuoro cursa cailor de rasă. Armăsari negri și albi, cîrlani murgi și iepe pătate galopînd prin pulberea aurită de soare. Alergau așa de repede că abia dacă li se distingea culoarea ; iar călăreții, niște băiețandri ca mine, aplecați peste coama cailor, desculți, cu capetele descoperite, călăreau pe deșelate, cutezători și siguri ca niște mici centauri. Lumea privea de pe povîrnișuri sau din grădini și un singur strigăt se înălța din mijlocul acelei mulțimi în așteptare. Îmi simțeam și eu inima bătînd fiindcă mi se părea că iau parte la cursă ; soseam primul iar strigătul mulțimii și cei 12 scuzi erau pentru mine.

M-am trezit cînd clopotul dogit de la Santu Jorgi anunța ora prînzului. Pînă și bătrînii care șezuseră

cu picioarele încrucișate pe băncuțe se sprijineau în bastoane ca să se ridice și să plece : unul după altul coborîră scările, greoi și solemni, iar bărbile lungi de patriarhi le fluturau în vînt. I-am urmat și eu. O femeie care se întorcea de la fîntînă îmi spuse :

— Aoleu, băiatule, mă-ta șuieră ca un șarpe strivit : du-te repede că te-așteaptă.

— Ce-mi pasă mie ? Eu o să călăresc de sfintele sărbători.

— Măiculiță, Doamne, țipă femeia, să știi că te-a bătut soarele în cap rău de tot !

Mie însă nu-mi păsa și am luat-o în jos pe potecuță, cîntînd. Oamenii se întorceau acasă și numai cîteva băbuțe mai zăboveau la tors în cîte un colț umbrit.

Cu toate prezicerile amenințătoare ale femeii m-am grăbit să ajung acasă ; mirosul cărnii de capră friptă pe jar, care se răspîndea din multe căsuțe, îmi ințețise foamea. Și abia am intrat înăuntru că am și văzut o bucată de carne vîrîtă într-o frigare și, cum mama se dusese sus să aducă niște pîine, m-am aplecat deasupra focului ca o vulpe lihnită de foame și am început să rup hulpav cu dinții bucățele de friptură.

Nu spun că nu eram cam ștrengar, dar nimeni nu mă lua în seamă decît ca să mă snopească în bătaie. Parcă mă văd pe vremea cînd eram un băiețan în vizuina asta care nu era așa de nenorocită ca acum ; mă învîrteam într-una căutînd cîte ceva, ridicînd cu capul capacul de la ladă ; cățărîndu-mă pe scaun ca să văd ce era în dulap ; și parcă văd aievea prin ușa întredeschisă chipul întunecat al mașterei mele — galbenă și neagră nu numai la față ci și la îmbrăcăminte — cu un paner de pîine pe cap, amenințîndu-mă cu mîinile. Dar nu-mi era frică de ea ; o priveam drept în față, în batjocură, sfidînd-o.

— Păi da, tu vii acasă numai ca să te îndopi ca vulpea la vie, zicea ea. Blestematule, secătură, netrebnicule !

Veşnica poveste a copiilor lăsaţi de capul lor. Mă simţeam îndurerat, umilit, dispreţuit şi nu mă gîndeam decît să înşfac ceva şi să plec cît mai repede ca să scap de blestemele duşmancei mele.

Dar de cum se auzeau bocăniturile bocancilor ţintuiţi ai tatălui meu pe caldarîmul curţii, ca nişte potcoave de cal, ea îşi schimba înfăţişarea devenind, din furioasă şi ameninţătoare, mieroasă şi supusă ; aducea taierul de lemn, punea panerul cu pîine lîngă vatră şi-mi zicea :

— Hai, apropie-te puişor, ţi-o fi foame, bietul de tine.

Tata intra, vorbea despre banii pe care trebuia să-i dea pentru păşune, despre ţăranul care voia datoria, despre capre, despre vaci, despre argatul care avea grijă de stînă ; vorbea despre orice, numai despre mine, nu.

Eu îmi petreceam vremea lenevind, aduceam apă şi mă amestecam în pălăvrăgeala femeilor de la fîntînă : îi întrebam pe toţi dacă nu aveau un cal frumos de curse şi fiecare mă descosea dacă vreau să-l cumpăr şi mă lua peste picior. Pînă la urmă, un bătrîn ramolit îmi spuse că ştia el de un ţăran bolnav care voia să-şi vîndă calul. M-am dus acolo : omul zăcea nemişcat şi galben pe o rogojină şi nişte femei îl jeleau de parcă murise ; l-am întrebat despre cal iar o bătrînică mi-a spus şoptit că era la păscut pe izlazul comunal : dacă vrea cineva să-l cumpere n-are decît să se ducă să-l vadă.

Gîndul că o să găsesc un cal pe care să-l călăresc la curse nu mi-a mai dat pace.

Se apropiau sărbătorile şi toată lumea vorbea în curticica noastră numai despre asta : vecinele se hotărîseră să se ducă la Nuoro pe jos traversînd valea şi erau aşa de aprinse în plănuiala lor că nici nu mai ascultau poveştile lui moş Remundu.

Acesta, aşezat pe pragul înalt al porţii, la dreapta casei, cu mîinile împreunate pe bastonul ţinut între picioare, povestea despre întîmplările lui de demult, în timp ce femeile şi copiii îl ascultau de parcă ar fi depănat cine ştie ce basme şi legende.

Nici imaginea aceasta nu mi s-a şters deloc din minte.

Lîngă umărul bătrînului, chircită pe prag, şedea fiică-sa Liedda, rămasă văduvă de tînără şi îmbătrînită înainte de vreme, din cauza unui beteşug la inimă ; chipul său negricios, cu o paloare ca de ceară, era proiectat peste lumina roşcată din bucătărie în care ardea focul chiar şi vara, în timp ce oalele de aramă agăţate pe pereţi străluceau ca luna la apus.

În deschizătura unei ferestre de la primul cat stătea aplecată fetişoara oacheşă a Columbei, în timp ce Banna (amîndouă erau fetele Lieddei), logodită deja, la 12 ani, cu un cioban de 30 de ani, înaltă şi precoce, asculta spusele bunicului sprijinindu-se de zidul de lîngă uşă, cu mîinile pe spătarul scaunului şi cu un surîs nelămurit pe buze.

Cu toate că erau gemene, Columba şi Banna nu semănau deloc una cu alta ; prima, cu obrazul ei oval şi măsliniu, cu ochii de un negru verzui, ascunşi pe jumătate de pleoapele uşor vineţii, era delicată şi timidă, în timp ce Banna, voinică, tuciurie ca o mulatră, cu buzele groase, cu nasul vulturesc şi nări fremătătoare, cu ochii verzi răutăcioşi şi felini, părea

să fi adunat în sine întreaga vitalitate care-i lipsea soră-sii.

În nopțile de sărbători se alipea grupului și logodnicul Bannei, un prostălău mătăhălos și înalt care îl privea cu gura căscată pe bătrîn și nici nu o lua în seamă pe logodnica lui. Iar bătrînul povestea și parcă începuse să-i placă să înflorească vorbele, exagerînd puțin ca să le înspăimînte pe femei.

— Odată am fost rănit ; da, un glonte mi-a străpuns umărul : așa să-l străpungă Dumnezeu pe vrăjmașul meu cu mînia lui ! Și ce credeți : țîșnea sîngele de aici — și bătrînul arăta spre braț — ca apa din izvor. Dar eu tăceam chitic. M-am pitulat după o stîncă și am rămas acolo, fără să zic nici pis, timp de trei zile încheiate ; într-un timp l-am auzit pe unul trecînd dar nu l-am chemat. Poate că era chiar dușmanul meu, alege-s-ar praful de oasele lui ! Mă nenoroceam ! Mai bine muream decît să deschid gura ca să cer ajutor. Pînă la urmă m-a găsit un prieten ; eram deja fără cunoștință și abia m-au mai salvat.

— Nene Remù, povestește-ne cum a venit nevasta dumitale să te caute !

— A, puiculițele mele, atunci am deschis gura și am vorbit. Va să zică, într-o zi, nevastă-mea vine pe la mine. Mă aflam în pădurea de la S'Ena e Melas, unde mi-am ținut odată turma. Nevastă-mea știă cărările de pe acolo. Ei bine, mă credeți că vrăjmașul meu a tras din ascunzătoare în nevastă-mea ? Alege-s-ar praful de tine, drac împielițat ce ești ! Voiai să-mi ucizi nevasta, nu-i așa ? Să bei din sîngele meu, asta ai fi vrut ? Biata de ea era galbenă ca ceara, dar nu tremura. Începui să urlu ; țipetele mele răsunau ca răgetele unui leu în deșert ; dușmanul fugi lăsîndu-ne în pace, fiindcă a crezut că alături de mine

mai erau încă vreo 20 de ortaci. Așa de tare am strigat !

— Hai, mai povestiți-ne ceva, insistau femeile. Iar bătrînul spunea mai departe.

Luna se ridicase pe cer și era chiar deasupra uliței noastre bolovănoase așa că fețele și împrejurimile păreau desenate în alb și negru, ca într-o acvaforte, sau în negru și roșcat dacă se întîmpla să fie lună nouă, iar din căsuță strălucea focul.

Chiar și Dionisi Oro, cerșetorul, așezat pe o piatră în fața bordeiului său, părea că ascultă cu toate că era surd ; din cînd în cînd își îndrepta chipul sălbatic către Columba și-i făcea în glumă un semn de amenințare apoi se uita către nenea Remundu, în timp ce-și săruta medalioanele care-i atîrnau pe piept și își făcea cruce, parcă înspăimîntat de poveștile bătrînului.

— Hai, mai spuneți, nene Remù !

— Odată, Inassiu Arras, netrebnicul ăla care mai degrabă umblă pe coclauri decît să muncească, mi-a trimis vorbă că pînă în opt zile, să mă duc să mă spovedesc. Prea bine. Aceasta însemna că în ziua a noua voia să termine cu mine. Atunci, dragii mei, i-am trimis vorbă preotului Arras, vărul lui Innassiu, să vină să mă spovedească fiindcă așa îmi poruncise netrebnicul de văru-său. Preotul Arras — Dumnezeu să-l ierte, că acum e mort — știți că era un om căruia îi plăcea viața. Mi-a trimis vorbă că dacă vreau să mă spovedesc să merg la el acasă ; dacă nu, n-am decît să-mi spun păcatele unui stîlp. Ei, ce credeți că am făcut ? Îi trimesei vorbă că o să mă duc noaptea travestit în femeie, dar că nu vreau ca el să mă vadă. A acceptat. Numai că eu și cu ceilalți prieteni ai mei în noaptea convenită am trimis în casa preo-

tului Arras o femeie adevărată, pe care o știm cu toții, așa că n-are rost să-i mai pomenim numele aici. A murit și ea, săraca ! Era cam ușuratică, fie-i țărîna ușoară. Nu a intrat bine femeia înăuntru că cineva a și bătut la ușa preotului. N-a răspuns nimeni. Ne apropiarăm cu toții și, odată ajunși la ușă, începurăm să batem strigînd că un muribund vrea să se spovedească. Înăuntru, femeia se preface speriată și sare pe fereastră. O prindem, ne prefacem că o demascăm și începem să țipăm. Tot ținutul știa a doua zi că preotul Arras primea noaptea pe cutare.

— Și Inassiu Arras ce v-a făcut ?

— Cine, fricosul ăla ? Numai ce simte mirosul bocancilor mei și fuge ca iepurele din calea copoilor.

Prin urmare, în serile din ajunul sărbătorilor de la Nuoro, femeile se distrau vorbind despre plimbarea lor : chiar și eu am fost cuprins de o mare nerăbdare și, într-una din seri, după ce am răsturnat drojdia pe care mama voia s-o pună peste făină, urmărit de blestemele ei, am plecat în afara satului.

O să-mi amintesc toată viața ; era o noapte cu lună plină ; fiecare pietricică își avea umbra ei și munții îndepărtați păreau niște pînze azurii întinse la orizont. Cînd am ajuns pe drumul care începe la capătul podișului, m-am întors să privesc satul vălătucit sub razele lunii, părînd parcă pictat pe fundalul pietros al munților. Parcă visam. Am simțit miros de ienupăr ; priveam la orizont de o parte și de alta a piscului azuriu al muntelui Galtelli, două petice de mare care mi se păreau doi ochi misterioși și mă simțeam liber în noapte ca un iepure scăpat din strînsoare. Atunci credeam în morți, în diavoli care păzesc comori, în bandiți care hălăduiau prin păduri, în existența ielelor, torcînd lîna albă așezate pe stînci și care,

dacă sînt tulburate și le cade fusul din mînă, provoacă moartea celui care le-a tulburat. Și pentru ca să scap de aceste năluciri și pentru că un cal văzut noaptea putea să fie unul din acei cai misterioși de culoare verde care, în anumite legende, îi aruncă în rîpă pe cei ce îndrăznesc să-i călărească, am hotărît să stau locului și să petrec noaptea într-un tufiș. M-am culcat în spatele unui zid dărîmat și am visat că maștera mă urmărea călare, amenințîndu-mă. În zori am pornit mai departe ; ca să nu mă rătăcesc am luat-o pe lîngă drumul care traversa podișul bolovănos, străbătînd păduri de fagi și tufani ; din cînd în cînd mă opream și priveam în jur.

Potîrnichile cu aripile aurite de cele dintîi raze ale soarelui săltau din copac în copac ; la orizont se iveau creste albăstrui și roșcate de munte, iar piscul Oliena era de un alb strălucitor ca din altă lume, de parcă ar fi fost un munte de marmoră.

Apoi iar o porneam pe potecă, cu speranța că o să dau de cal pe pășune. Într-un tîrziu mi s-a părut că zăresc unul la umbra unei costișe pe care se înălța un nuraghe [1] ; dar apropiindu-mă am văzut că e o stîncă. Începusem să-mi pierd orice nădejde, cînd am întîlnit un cioban bătrîn din Nuoro, care călărea către Serra.

— Bade, îi zisei, îmi dai călutul ăsta frumos să-l călăresc de sărbători ? O să împărțim premiul.

Bătrînul, un om gras și blînd, cu o față roșie, lucitoare, în loc să-mi tragă vreo înjurătură, mă privi cu bunăvoință, dînd din cap prietenos.

— Al cui ești tu, măi băiete ? întrebă el.

— Al lu' tata.

[1] Construcție conică, preistorică (în Sardinia).

— Apăi ascultă, vino marți la mine acasă. Pe mine mă chiamă Giuseppe Maria Conzu. O să-ți dau calul; da' trag nădejde că n-o să mă tragi pe sfoară.

Ajuns la Nuoro, obosit dar fericit, întîlnii o consăteancă de-a mea care-mi dădu o bucată de nuga ; și bucățica asta de nuga a fost singura mea hrană pînă a doua zi. Am dormit sub cerul liber în tovărășia unor negustori de fructe care își opriseră căruțele în fața căsuței vamei și în prima zi a serbărilor rătăcii prin mulțimea pestriță.

Se auzea melodia unui marș vioi și parcă toată lumea se mișca în ritmul acestei muzici.

Și eu mă mișcam la fel ; dar un țiuit puternic îmi stăruia în urechi, picioarele mi se împleticeau și mi se părea că văd tot timpul în mulțime chipul mamei mele vitrege. M-am dus să-l caut pe cioban, dar mi s-a spus că o să se întoarcă a doua zi.

Și în noaptea următoare am dormit printre negustorii aceia, hrănindu-mă cu cojile de pepene pe care le aruncau ei.

A doua zi m-am dus din nou să-l caut pe cioban care într-adevăr se ținu de cuvînt.

— Să-ți scoți căciula și încălțările, spuse el în timp ce împletea coada calului, legînd-o cu o panglică galbenă. Și bagă de seamă că trebuie să iei premiul întîi ; dar să nu-mi omori animalul. Astăzi nu i-am dat nimic de mîncare.

— Nici eu n-am îmbucat nimic, zisei în timp ce căscam de zor.

— Bravo ție ! O să-ți fie mai ușor ; după cursă o să-ți dau să mănînci ceva.

Mă însoți pînă la locul unde cei ce organizaseră concursul înregistrau caii pentru cursă, iar eu, urcat

pe spatele calului neliniștit, mă răsuceam în toate părțile, grozăvindu-mă cît eram de sprinten.

Ciobanul mă însoți o bucată de drum, apoi am continuat singur pînă la linia de pornire, care era podul peste vale. Ceilalți călăreți, desculți și cu capul gol, rîdeau unii de alții, lăudîndu-se care mai de care cu calul lui. În depărtare, pe povîrnișurile aflate în bătaia soarelui, se zărea mulțimea cenușie, stropită parcă din loc în loc cu sînge : erau bundițele de un roșu aprins ale țăranilor.

Foamea și căldura soarelui mă amețiseră : priveam îngrijorat la caii mai frumoși decît al meu, dar nădăjduiam să cîștig al doilea sau măcar al treilea premiu. Era absolut necesar : trebuia să duc acasă cel puțin cinci lire.

În sfîrșit un om ne așeză în linie dreaptă și bătu din palme. Caii țîșniră ca niște săgeți într-un nor de praf și o pornii și eu, dar chiar de la început mă număram printre ultimii și mă văzui singur, aplecat peste coama umedă a calului care gîfîia — singur, ultimul, batjocura tuturor.

Cuprins parcă de o spaimă adîncă începui să urlu ca să mîn calul mai repede ; dar ceilalți erau tot înaintea lui și aveam impresia că se urmăreau și alergau unii după alții înnebuniți de furie și teamă. Dar cel mai înspăimîntat era al meu, și eu, aproape lungit pe greabănul lui fierbinte, mă lăsam mai degrabă dus, decît îl conduceam eu pe el. Acolo unde drumul ocolea fîntîna, calul din fața mea se poticni și începu să încetinească : cît ai clipi din ochi l-am ajuns și am trecut de el, în timp ce curajul îmi revenea. Mă săltai pe coamă urlînd, iar calul, cuprins parcă de o zvîcnire de bucurie, necheză și se avîntă într-un iureș tot mai rapid. Am depășit un

cal, apoi un altul... Parcă visam. Înainte de a ajunge la adăpătoare, unde mulțimea striga înfierbîntată, îi ajunsei și-i depășii pe ceilalți cai. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul. Vedeam în jur pete roșcate și în urechi parcă-mi zumzăiau albine. Bucuria îmi dădea amețeli. Nu mă gîndeam la nimic, nici la premiu nici la mama. Și dintr-o dată auzii o voce care-mi dădu fiori.

— Bravo Oronou, bravo.

Auzind vocea stăpînului, calul sări și se scutură brusc, vrînd parcă să se elibereze de povara din spate și eu căzui ca un bolovan în mijlocul unui nor de praf. Colbul drumului mi se păru roșu și potcoavele calului care trecu pe deasupra mă loviră ca niște ciocane...

Dar mai mult decît durerea, strigătul de spaimă al mulțimii mă făcu să-mi pierd cunoștința.

VII

Trei luni încheiate am zăcut în pat ; și boala aceea care a fost ca un somn prelung zgîlțîit de febră, mi-a schimbat complet caracterul. Am devenit sensibil, nervos ; nu-mi mai plăcea să rătăcesc prin sat, nu mai flecăream cu femeile, nu mă mai certam cu mama. Mi-era lehamite de orice ; mă măcinam în mine fără să-mi pot ușura inima de parcă aș fi fost mut. Ca să scap de răutățile mamei mă duceam prin rîpele de lîngă sat și mă ascundeam printre pietre și bălării ca o șopîrlă.

Dar într-o zi tata îi porunci mamei să umple niște boccele cu pîine, brînză și legume și amîndoi, el pe șa și eu în fața lui, ne îndreptarăm spre Nuoro.

Era cam prin octombrie și întreaga vale, cu miriștile și tufișurile ei galbene, părea ici și colo smălțuită de verdele stins al ierbii de toamnă.

Cerul, presărat din loc în loc cu norișori vinetii și nemișcați, strălucea luminos ca o oglindă în care păreau să se reflecte stîncile din locurile acelea. La orizont culorile deveneau intense, luminate de un soare îndepărtat, iar muntele Galtelli se profila pe luciul auriu al mării ca o enormă stîncă albăstruie, acoperită de un văl roșcat.

În timp ce tata îmi povestea despre vrăjmășiile de la noi din sat, închipuirea mea zbura peste lucruri ca potîrnichile peste măslini și în fiecare piatră întrezăream o amintire, în susurul oricărui izvor mi se părea că aud o legendă.

Așa am ajuns la Nuoro unde am tras la casa lui Giuseppe Maria Conzu. Acolo am rămas în pensiune timp de cinci ani ; în pensiune este un fel de a spune, pentru că plăteam doar pentru o cămăruță la parter și îmi pregăteam singur hrana din proviziile pe care mi le trimitea tata la fiecare două-trei săptămîni. Dar ce ani de bucurie neîntinată ! Mă trezeam de cum se crăpa de ziuă odată cu păsările. Totul mi se părea imens și frumos ; aveam impresia că trăiesc într-un oraș încîntător ; dacă îl zăream la biserică pe episcop, mi se părea că-l văzusem pe Cristos ; la școală îmi închipuiam că profesorii sînt niște oameni celebri și tare învățați, iar dacă făceam cu colegii vreo excursie prin împrejurimi, sau ne încumetam să ajungem pînă la Oliena sau Mamojada, eram convins că văzusem cele mai frumoase priveliști din lume și că explorasem pămînturi necălcate de om. Citeam poezii din Iginio Tarchetti, în timp

ce romanele și povestirile lui D'Annunzio îmi făuream în minte o lume minunată și blestemată, o rană dulce și un avînt înflăcărat plin de flori otrăvite și fructe interzise.

Vacanțele mi le petreceam aici în sat și relațiile mele cu mama deveniseră aproape prietenești. Nu mai eram băiețelul din anii trecuți, ci un studențaș care era pe cale să devină cineva.

Mama îmi zicea :

— De ce n-o bagi în seamă pe Columba, vecina noastră ? Are zestre frumușică, iar nenea Remundu are o grămadă de bani. Se spune că pe cînd era bandit ar fi găsit un accusorgiu[1]. Uită-te la ea acum cît mai e o fetișcană, că altminteri o să se mărite cu altul. Pe cîtă vreme dacă tu o să te faci notar sau secretar comunal, ați putea să vă închegați o familie înstărită și respectată.

Pe vremea aceea eu reciteam Terra vergine și visam la mari fluvii luminoase, cu insule pline de păpuriș și tufișuri umbroase de sălcii și plopi ; un întreg peisaj însorit, fantastic, învăluit în aburi trandafirii și populat cu femei frumoase și voluptoase. Și chiar și aceste femei erau acoperite cu văluri fluturînde, cu părul despletit și cu ochii viorii ca cerul la asfințit.

Lumea reală din jur mi se părea prea conturată și prea aspră ; o lume alcătuită din stînci și tufișuri cu ramurile contorsionate ca niște brațe pe care veșnica luptă cu vîntul le-a întărit sau le-a sucit, dar nu le-a smuls. Dacă ceața trecea pe deasupra capului meu, vîntul o ducea mai departe : iar femeile erau îmbrăcate în negru și galben, cu haine din țesături aspre și postavuri de parcă ar fi vrut să înfățișeze ziua și noaptea laolaltă, dar fără asfințituri, fără dragoste și ură, fără să mă seducă.

Deasupra acestei cocioabe erau două cămăruțe și ele ca vai de lume. Apa pătrundea prin tavan și vîntul se strecura prin crăpăturile din tencuiala scorojită. În una din ele dormeam eu : ferestruica dădea spre o întindere de căsuțe și curți ; între acestea, vecină cu a noastră, e curtea lui nenea Remundu. Boi și cai, cîini și porci forfoteau veșnic în bătătură și întreaga curte semăna cu o cușcă de animale ; o vedeam adesea pe Banna sprintenă și negricioasă, sigură pe ea ca o îmblînzitoare, trecînd încoace și încolo printre picioarele cailor și ale mînjilor și pe lîngă tăurașii care băteau aerul amenințător cu coada, în timp ce Columba se strecura, lipindu-se de zid, timidă și aproape înfricoșată, ducîndu-se la puț ca să scoată apă. Uneori cele două surori se certau, și Banna se repezea furioasă, gata să se arunce asupra Columbei, care se retrăgea înspăimîntată.

Columba îmi trezea milă : era o ființă slabă, cerînd parcă ocrotire și ideea pe care mi-o strecurase mama de a mă îndrăgosti de ea mi se părea bună și generoasă. Deși cu doi ani mai tînăr decît Columba, eu crescusem înalt și zdravăn, în timp ce ea, plăpîndă ca o floare, părea o copilă.

O aură de legendă și de poezie barbară înconjura bătrîna casă în care locuia : din cînd în cînd vedeam figura bătrînului, ieșit parcă din epoca feudală, zăbovind în cadrul ferestrei asemănătoare unui meterez și un întreg trecut de baladă răsărea în fața mea în liniștea adîncă a amiezii, îmbătată de miresmele fisticului sau în pacea înserărilor nesfîrșite cînd,

[1] O comoară.

făcîndu-mi-se lehamite de o realitate prea meschină, mă lăsam în voia himerelor mele de adolescent.

Atunci totul mi se părea poetic în casa de alături. Puţul primitiv care amintea de construcţia acelor străvechi nuraghes, caii care ronţăiau fînul pe care îl smulgeau din iesle, bătrînul care îi mîngîia şi care le vorbea ca unor prieteni, moara romană mişcată de măgăruşi, bătrîna servitoare care cernea făină sub un şopron, prispele de lemn şi mai ales un fel de pridvor care dădea înspre curte pe un tăpşan de pămînt. Era un pridvor cu acoperiş de ţiglă, o imitaţie stîngace a anticului calcidium, în care se deschideau uşile de la camerele de la primul cat: Columba şedea adesea acolo, pe un scaun, lîngă un ghiveci de lemn în care creştea busuioc verde.

Cosea şi broda şi un miel negru era culcat la picioarele ei. Şoimii zburau sub cerul luminos de vară, planînd peste curtea patriarhală: ţipetele lor de răpitoare sau chemările drăgăstoase o făceau pe Columba să-şi ridice faţa delicată şi aprinsă cu ochii mari şi genele negre. Şi tot tabloul acesta simplu şi vechi îmi aducea pe buze versete din Cîntarea cîntărilor.

Prezenţa Bannei mă aducea însă adesea cu picioarele pe pămînt. Ea intra în şopron ca să agaţe vreo traistă sau şa de piroanele înfipte în zid; ţipa la bătrîna slujnică, care-i răspundea cu neobrăzare, trecea prin curte, îmi dădea bineţe surîzînd şi zăbovea pe lîngă fîntînă.

Desele ei saluturi, zîmbetele cu dublu înţeles care uneori mi se păreau zeflemitoare, iar alte ori chemătoare, îmi dădeau o stare de indispoziţie. Îmi trimitea adeseori în dar fructe, carne sau dulciuri. Bătrîna slujitoare, desculţă, cu o faţă mică de egip-

teancă, cu nişte fuste ţepene pe ea şi cu o scufie lungă pe cap, venea tiptil aducînd cîte un blid ascuns sub şorţ. Dezvelea încet darul, într-un fel al ei misterios:

— Drăguţului Jorgeddu. De la stăpîna mea, Banna.

Era binevoitoare şi ironică. Mama lua repede blidul, îl golea şi îl înapoia plină de demnitate.

— Ei, pe cînd o să se mărite stăpîna ta?

— În curînd, dragă, în curînd: nu e nici o grabă.

— Sau aşteaptă ca viitorului soţ să i se schimbe dinţii?

— Şi de ce nu? Bogătanii au întotdeauna şapte ani, chiar dacă au trecut de 70.

— Ascultă-mă, băiete, îmi spunea mama, după ce bătrîna se ducea cu blidul sub şorţ, dacă Banna n-ar fi logodită te-aş fi sfătuit să pui ochii pe ea: cu ea te-ai fi înţeles mult mai bine decît cu căliia aia de Columba...

Şi-mi întindea una din perele verzi pe care le adusese servitoarea, dar eu refuzam cuprins parcă de silă.

Nunta Bannei a avut loc de Paşte. Venisem pe acasă cîteva zile şi am fost şi eu invitat: ospăţul dură trei zile şi în timp ce nenea Remundu stătea în capul mesei între două carafe cu vin, ginerele umbla de colo-colo prin casă ajutînd la tăierea oilor şi caprelor care urmau să fie pregătite pentru masă.

În curte se dansa după cîntecul intonat de cîţiva lăutari. Bărbaţi şi femei prinşi de mîini ţopăiau, serioşi şi aproape tragici, în jurul grupului de cîntăreţi care, aşezaţi în cerc cu capetele apropiate şi cu palmele la gură păreau că-şi transmit un secret. În şopron, unde se ciopîrţeau caprele şi se jupuiau oile,

totul părea un ritual păgîn, asemănător unui sacrificiu însoțit de cîntece și dansuri în cinstea mirilor.

Am dansat și eu cu Columba care mi-a dat mîna ei delicată simțind-o cum se înfierbîntă și parcă se umflă treptat-treptat în palma mea, ca un pui înghețat care prinde viață și începe să se încălzească.

Și în a treia seară se mai dansa. Am rămas și eu la cină ; fețele de masă era pătate cu vin, sînge și miere, în întreaga casă stăruia un miros de scrum și de alcool și peste tot erau dulciuri, boabe de grîu din cele dăruite miresei, buchețele de flori, șuvițe de lînă sau bucățele de carne crudă. Peste tot era o dezordine de nedescris și lumea se perinda pe acolo de parcă era o piață ; în curte muzicanții continuau să cînte melodiile lor sonore, în timp ce dansatorii țopăiau scoțînd țipete ascuțite.

Părea o orgie, o serbare bahică iluminată fantastic de focurile din lemn de fistic care ardeau în curte și de luna roșcată care cobora pe cerul primăvăratic.

Bătrînul continua să troneze în capul mesei între cele două carafe de vin și-și depăna amintirile, în timp ce ginerele, puțin tras la față, rîdea și bea, iar la glumele invitaților răspundea că e în stare să meargă în tanca[1] ca să domesticească mînjii. Femeile, între care și mireasa, ai căror ochi încercănați erau parcă și mai verzi, păreau obosite și palide ; numai Columba, înfierbîntată în mod neașteptat de muzică, de dans sau de cuvintele invitaților avea ochii strălucitori și fața aprinsă. Dansam tot împreună, în curte, la lumina focurilor și a lunii. Era o noapte cu cer limpede, iar noi respiram îm-

[1] Ocol de vite, țarc împrejmuit.

bătați aerul care avea miresme de stînci umede și de fistic înflorit. Luna bătea în verandă, unde pentru o clipă zărirăm figura Bannei, apoi pe cea a ginerelui. Văzîndu-i, cițiva dansatori scoaseră niște strigăte sălbatice, iar Columba tresări parcă speriată, strîngîndu-mi mîna ; dintr-o dată simții un tremur. M-am uitat spre ea și ea îmi întoarse privirea.

Pe cînd dansam simțeam șoldul ei atingîndu-se de al meu în timp ce melodia monotonă și sonoră mă făcu să mă gîndesc la vîntul care bate prin pădure. Mi se părea că mă aflu sus pe muntele luminat de razele lunii, între stînci fantastice și trunchiuri de copaci fosilizați și că noi, cei care dansam în cerc, eram niște oameni primitivi prinși într-un dans sacru, după care fiecare putea să-și ia pe femeia de lîngă el și să alerge cu ea prin peisajul lunar, ascunzîndu-se în grote, sărutîndu-se la umbra stejarilor și trăind după cum le dicta instinctul și dorința. Mînat de aceste himere am urmat-o la un moment dat pe Columba care ieșise din cerc ca să meargă în casă. Am urcat scara, am traversat încăperea în care se prinzise, am ieșit pe prispa care ducea în altă încăpere, urmărind-o tot timpul. Luna asfințise și numai o lucire alburie desena munții din zare. Atît lumina cît și cîntecele celor din curte începuseră să slăbească, de parcă asfințitul lunii ar fi fost semnalul de încheiere a sărbătorii.

Am prins-o pe Columba în brațe și am sărutat-o cu toată înflăcărarea și încrederea mea de adolescent.

În clipa aceea ea era pentru mine misterul întreg al nopții, primăvara, poezia dragostei ; buzele ei erau marginile unui vas plin cu esența însăși a vieții.

VIII

A doua zi în zori am plecat fără s-o mai revăd și de atunci, săptămîni și luni în șir, am trăit într-un soi de beție, într-o dulce și nesecată închipuire, ca un adevărat vis.

Vara am revenit și am continuat să ne iubim în taină. După măritiș Banna ședea în aripa din dreapta a casei, care era despărțită de aripa din stînga și de partea din mijloc, iar bătrîna servitoare se ducea adesea la ea ca să trebăluiască. Cînd bătrînul nu era pe-acasă, Columba, rămasă singură, nu șovăia să mă primească.

Am petrecut nopți întregi împreună, cînd bunicul ei se ducea la stînă, iar servitoarea la Banna, ca să coacă pîine.

Casa era însă tainică și pe dinăuntru ; cu sălițele, cu coridoarele, cu verandele și cămările ei, părea o construcție medievală.

Într-o noapte Columba m-a dus să văd o cămăruță secretă.

— Aici a stat bunicul ascuns, odată, vreo șapte zile, în timp ce casa era plină cu soldați care-l căutau și-l așteptau crezînd că el o să se întoarcă din pădure. Văzînd că nu se mai întoarce au plecat. Bunicul ar fi putut foarte bine să stea aici ascuns toată perioada cît a fost proscris, dar lui îi plăcea să rămînă sub cerul liber. Și acum zice că se sufocă dacă stă mai mult de cîteva zile în casă.

Mie-mi plăcea să stau cu Columba în camerele joase, goale, și să ies cu ea pe verandă, acolo unde o sărutasem prima oară. Dacă se întîmpla să bată cineva la ușă tresăream amîndoi deodată și ne strîngeam cu atîta putere de parcă cine știe ce primejdie

cumplită ne-ar fi păscut. Dragostea noastră avea ceva de basm. Dar într-o seară loviturile din ușă au fost insistente și furioase ; Columba a deschis fereastra și atunci am auzit vocea Bannei, care cerea să i se deschidă. Am încercat atunci să sar peste zidul curții, dar îl zării la timp pe bărbatul Bannei, care stătea la pîndă cu o archebuză în mînă, de parcă aștepta un hoț.

N-am avut încotro și am descuiat ușa : de cum ne văzu, Banna s-a și repezit la soră-sa ca s-o tragă de păr. Eu am apărat-o pe Columba care se retrăgea uluită, iar Banna ne-a împroșcat cu cele mai spurcate cuvinte, avînd grijă să nu țipe ca să nu ne audă cumva vecinii. Columba tăcea. Fire închisă și slabă, ei nu-i place lupta dar are puterea nemaipomenită de a-și stăpîni mînia și de a nu da la iveală gîndurile ei cele mai intime. Așa că la ponegreala și la întrebările Bannei am răspuns numai eu ; toată scena era de tot hazul, dar și tragică pentru că între timp intrase și bărbatul Bannei înăuntru, cu archebuza lui, și din cînd în cînd îmi arunca priviri crîncene, de parcă era gata să apere chiar atunci onoarea familiei, iar alteori surîdea, făcînd în glumă semne de amenințare către biata Columba. Tot el a făcut pînă la urmă o propunere de împăcare.

— Măi, nevastă, nu înțelegi : băiatul e gata s-o ceară în căsătorie ? De ce te aprinzi atîta ? După ce o să-și ia diploma o să se căsătorească și, așa, o să avem și noi un cumnat notar.

Dar Banna rîdea în hohote, arătînd disprețuitor spre soră-sa.

— Asta-i bună de nevastă de cioban. Iar bunicul nu poate să-i sufere pe boieroșii ăștia leșinați de foame și n-o să te vrea, Jorgj Nieddu, ai înțeles ?

Ia-ţi o tîrgoveaţă puturoasă şi cară-te de aici, şi să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că nu i-am spus bunicului, pentru că, dacă vă găsea el, vă sfărîma scăfîrliile la amîndoi. Hai, întinde-o !

După întîmplarea asta, m-am hotărît să cer bătrînului mîna Columbei şi, fiindcă el ţinea mult la respectarea obiceiurilor din sat, într-o duminică dimineaţa tatăl meu se înfiinţă în casa vecinilor noştri şi, aşezat în faţa vetrei, rosti :

— Remundu Corbu, mi-am pierdut mieluţa care era mîndreţea turmei mele. Era albă, cu lîna numai inele şi pufoasă ca cea dintîi zăpadă. N-ai întîlnit-o, oare, în drumul tău prin cîmpie ? Nu cumva s-a rătăcit în turma ta ?

— Remundu Nieddu, am atîtea mieluşele în turma mea şi toate una şi una : poate s-o întîmpla să fie şi a ta acolo. Să mergem dară şi să vedem.

Şi o ţinură tot aşa pînă ce intră Columba. Atunci tatăl meu se ridică în picioare şi bătu din palme.

— Asta-i mieluţa pe care o căutam.

Dar înainte de a da un răspuns definitiv, bătrînul ceru un răgaz de şapte zile ; în săptămîna aceea, Columba a fost ţinută într-o cameră încuiată şi numai în cîteva dăţi am zărit-o printre zăbrelele ferestrei, cum sta acolo ca o prizonieră. Mama trăgea cu urechea la vecini, spunîndu-mi că Banna şi bătrînul nu mai conteneau cu vorba ; femeia voia ca cererea în căsătorie să fie respinsă cu dispreţ, în timp ce bătrînul mă lăuda, dar o făcea în bătaie de joc, zicîndu-mi deja „notarul“ sau su cusino mizadu [1]. Bătrîna servitoare îşi dădea cu presupusul împreună cu mama mea vitregă.

[1] Tîrgoveţ cu ciorapi.

— Jorgeddu o să fie acceptat, zicea cu vocea ei bărbătoasă. Să n-aveţi nici o îndoială, n-o să-l respingă ; are grijă Dumnezeu de toate.

Şi am mers în casa Corbu ca logodnic oficial al Columbei. Reîncepură darurile ; bătrîna venea acum în numele bunicului şi, de fiecare dată, îi dădeam cîte o monedă de argint, ceea ce stîrnea un val de mulţumiri şi de laude neţărmurite, dar asta nu mi-o făcea mai apropiată.

Ea veghea tot timpul şi nu mai reuşii să stau nici măcar o clipă singur cu Columba. În fiecare seară mă duceam să le fac cîte o vizită ; dar, de fiecare dată, era de faţă şi bătrînul, care mă intimida şi mă făcea să mă simt stingher.

Între mine şi el începuse să se adîncească o prăpastie care ne împiedica să ne mai înţelegem şi să ne simţim apropiaţi. Bătrînul era ager la minte şi nu-şi pierdea cumpătul în faţa nimănui ; de mic copil îi admirasem statura, felul său de a vorbi, forţa şi viclenia care se trădau din gesturile şi privirile lui, voinţa neclintită de a-şi duce viaţa după placul inimii, acea voinţă pe care nu încerca să şi-o ascundă ; acum, admiraţia mea scădea din zi în zi, lăsînd loc unui fel de supunere amestecată cu împotrivire şi antipatie.

La început, am crezut că era vorba de veşnicul conflict între generaţii ; el era bătrîn, avusese o viaţă nesupusă ; eu eram încă un băieţandru şi nu pierdeam ocazia să mă ridic împotriva obiceiurilor primitive din sat, predicînd dragostea faţă de aproape, dreptatea, înţelegerea între oameni.

Bătrînul mă lua peste picior ; mă considera slab şi corupt şi adesea se distra bătîndu-şi joc de mine în prezenţa Columbei. Uneori îmi spunea :

— Cîtă vreme n-o să pui capăt obiceiului de a purta ciorapi în picioare n-o să fii bărbat : oare tatăl și bunicul tău au purtat așa ceva ?

Dacă intervenea cumva Columba, o lua și pe ea în zeflemea.

Așezat în fața ușii, sprijinit de bastonul său din măslin sălbatic, gros și șlefuit ca o coloană în miniatură, înșira la povești nepierzînd nici un prilej ca să ne înțepe cu cîte o vorbă usturătoare pe mine și pe Columba.

— Tu n-ai fi făcut așa ceva, cintezoi încălțat ; tu abia treci peste patul tău, ce să mai vorbim de un torent umflat ! Sau : Femeile de pe vremea mea nu erau fricoase cum este gîsculița noastră care leșină și dacă vede un șoarece.

Femeile — dar mai cu seamă mama — rîdeau să se prăpădească. Mama era aceea care-mi băgase în cap s-o iau pe Columba de nevastă ; iar acum, că fusesem acceptat, simțea un fel de ciudă, așa că împreună cu Banna și celelalte vecine nu mai conteneau cu bîrfa despre noi, logodnicii.

În octombrie am plecat din nou : dar după cîteva zile a trebuit să mă întorc fiindcă o boală cumplită, antraxul, a secerat viața tatălui meu.

În loc să-l cheme pe doctor, mama se dusese la Martina Appeddu. Cînd am venit eu tata murise.

Zăcea la pămînt, întins pe niște rogojini și saci, cu fața vineție îndreptată spre ușă, iar mama, cu părul despletit, cu cenușă în cap, se jelea deasupra cadavrului, se lovea cu capul de pereți și urla ca o apucată, înconjurată de un cerc de femei, toate în negru, între care Banna, Columba și toate vecinele, palide și cu un aspect funebru, ca niște vrăjitoare. N-o să uit niciodată scena aceea tristă. Am rămas

ore în șir împietrit într-un ungher, privind la tata care zăcea fără suflet și la femeile care-l boceau. Aș fi vrut să le alung dar nu îndrăzneam pentru că prezența cadavrului cu fața vineție, părînd să rînjească de durere și batjocură, îmi impunea respect. Pe de altă parte, țipetele acelea funebre și dezlînate, stîrnite parcă de o durere insuportabilă, mi se păreau chiar strigătele inimii mele. Tăceam dar în sinea mea totul era numai urlet.

După ce a fost luat mortul, am început să-mi revin. Cîteva femei continuau să se jelească, în timp ce bocitoarele de meserie primeau deja plata : o măsură de grîu și o jumătate de chil de brînză. Văduva se izbea cu capul de locul pe care zăcuse mortul.

Atunci m-am ridicat și am zis :

— Gata, ajunge ; totul s-a terminat !

Dar scena a continuat pînă în toiul nopții : din cînd în cînd mama se ridica și se repezea la ușă, zicînd că a auzit pașii soțului ei care venea de la stînă, apoi urla, chemîndu-l. Parcă era nebună și adevărul este că și eu simțeam că-mi pierd mințile. M-am ridicat pentru a doua oară și am strigat hotărît.

— Gata, gata ! Duceți-vă acasă, altfel vă dau afară cu de-a sila !

Prima care a tăcut a fost Columba ; apoi rînd pe rînd au tăcut și celelalte. Cîteva s-au ridicat și au desfăcut ghirlanda cea negară. Numai mama continua să urle ; și din strigătul ei se ghicea mai puțin durerea pentru mort cît ura față de cel viu.

Remundu trimise vorbă să mă duc la el. Ședea lîngă sobă, în mijlocul unui vălătuc de fum, cu bastonul său lucitor ca o coloană și nu mai era nici

calm, nici ironic. Părea un zeu mînios. Ochii săi verzui străluceau sălbatic. Banna şedea pe vatră ghemuită ca un înger implacabil care prezintă păcatele omeneşti spre judecare unei autorităţi divine.

— Ia spune-mi tu mie, Jorgj Nieddu, de ce-ai făcut asta ?

— Ce-am făcut, nene Remù ?

— A, mă mai şi întrebi ? Ai alungat din casa ta pe femeile care-ţi jeleau tatăl. Tu crezi că poţi să trăieşti singur cuc şi să dai lumea afară din casă ?

Am încercat să mă scuz făcîndu-l să înţeleagă aversiunea mea faţă de unele obiceiuri primitive ; dar era ca şi cum ai da cu pumnul într-o stîncă, sperînd s-o zdrobeşti. El începu din nou zeflemitor.

— A, tu vrei să le pui la toţi ciorăpei ca ai tăi ? Uite ce e, lasă lucrurile aşa cum sînt, iar dacă nu vrei să trăieşti printre noi, du-te la oraş unde o să găseşti din ăştia ca tine.

— Nene Remù ! Dar femeile care au plecat au fost plătite, au primit ce li se cuvenea pentru fiecare strigăt de-al lor.

— Şi ce, tu cînd o să fii avocat n-o să primeşti bani pentru fiecare strigăt de-al tău ? Da' crezi că or să te dea afară din tribunal ?

Mă cuprinse dintr-o dată o furie surdă. Îl întrebai dacă-şi bate joc de mine şi atunci el se ridică înălţîndu-şi bastonul ca să mă lovească ; am sărit în faţa lui strigînd.

— Hai, loveşte-mă, dar măcar să înţelegi ce spui şi ce faci !

Columba, care pînă atunci stătuse într-un ungher şi ne privise cu nişte ochi speriaţi, se vîrî între noi plîngînd : bătrînul lăsă bastonul în jos şi ne privi pe amîndoi cu dispreţ.

— Niciodată n-am spus o vorbă fără să mă fi gîndit mai înainte de şapte ori, ţipă el aşezîndu-se la loc. Voi faceţi aşa, nu eu ! Şi acum, pleacă !

Ca să pun capăt la toată zarva aceea am plecat în grabă lăsînd pe seama mamei să facă ce vrea cu moştenirea lăsată de tata. Ea s-a retras într-o căsuţă de-a ei, dar şi-a păstrat dreptul de proprietate asupra etajului de deasupra acestei odăi.

Cînd am venit din nou în sat casa era goală şi părăsită şi numai eu o mai însufleţeam cu visele şi tinereţea mea.

Eram în continuare logodnicul Columbei, dar relaţiile mele cu bătrînul erau tot mai încordate. Eram două lumi care se băteau cap în cap ; el reprezenta trecutul, iar eu consideram că eram viitorul. Columba se plimba de la unul la altul împinsă ca o planetă între două astre, a căror forţă de atracţie era la fel de mare şi de cumplită.

Dar odată cu trecerea timpului mi-am dat seama că împotrivirea bătrînului faţă de mine nu era doar ura trecutului faţă de prezent, ci era vorba de o veche „vrăjmăşie", de o ură între familii. Pentru bătrîn eu eram în continuare unul din familia lui Arras şi era de ajuns să pomenesc numele unchiului Iannassiu (pe care de altfel nu-l mai zărisem din faimoasa zi a împăcării), pentru ca bătrînul să devină batjocoritor şi răutăcios.

Eu tot o iubeam pe Columba, dar mai mult din milă ; aş fi vrut s-o smulg din lumea în care trăia, fiindcă aveam impresia că scoţînd-o pe ea din mizeria şi superstiţiile care o înconjurau aş fi început astfel să descătuşez toată lumea din care făceam parte.

Fiindcă doream să-mi continui studiile, a trebuit să vînd cîte ceva din mica mea moştenire, dar treaba

această m-a scăzut în ochii oamenilor din sat care ziceau că aş fi cheltuit banii pe distracţii. De fiecare dată cînd mă întorceam în sat eram privit cu curiozitate şi bănuială.

Columba mă făcu să înţeleg că între ea şi Banna era o luptă permanentă în legătură cu proiectata noastră căsătorie.

— Cînd eşti tu la oraş, soră-mea îmi spune seară de seară : „La ora asta el o fi cu femeile stricate de-acolo, care-i papă banii" ; sau : „o să vezi tu cum o să-ţi toace şi ţie banii, de n-o să mai ai nici rochie pe tine şi o să te lase în mijlocul drumului, iar el o să plece să se distreze cu alte muieri".

Eu mă sprijineam de canatul uşii, mă uitam la cerul înstelat aşa cum se uită deţinuţii din închisori şi mă puneam pe plîns.

— Va să zică tu crezi răutăţile soră-tii ?

— Ba nu, nu, dragul meu ; dar mă gîndesc şi eu că tu o să fii avocat, o să ajungi un domn, iar eu o să rămîn o biată ţărancă proastă, de o să-ţi fie şi ruşine cu mine.

În zadar mă străduiam s-o fac să-şi scoată din cap aluziile răuvoitoare ale bunicului şi ale soră-sii ; ea rămînea posomorîtă şi bănuitoare. Asta mă făcea să sufăr şi cînd mă duceam pe la ei, mă cuprindea un sentiment apăsător de parcă în ungherele şi colţişoarele întunecoase din casă se ascundea un duşman care abia aştepta să-mi facă vreun rău.

Întors în oraş mă cuprindea un dor nepotolit de satul meu sălbatic, răscolit de vînturi şi mă întorceam bucuros în chichineaţa asta.

Anul trecut m-am întors chiar de Paşte : de la Nuoro am închiriat un cal şi-am străbătut din nou,

singur, drumul pe care-l făcusem prima oară cu tatăl meu.

Era o după-amiază de aprilie. Fundul văii era deja acoperit de iarbă şi flori iar o fîşie albăstruie de izmă şerpuia de-a lungul panglicii argintii a pîrîului ; pe stînci creştea muşchi proaspăt şi din fiecare tufă, din fiecare piatră se răspîndea un aer înmiresmat. Cîntecul păsărelelor mi se părea un strigăt de bucurie îmblînzit de tihna priveliştii şi mă simţeam atît de fericit încît aveam impresia că sînt şi eu o părticică din natura însăşi. Simţeam că inima se deschidea ca o floare, iar fruntea mi se părea luminoasă ca cerul.

Pe la jumătatea drumului n-am mai rezistat ispitei de a coborî de pe cal şi de a mă tolăni în iarbă.

Iar căluţul meu, căruia îi scosesem frîul ca să pască, se scutură, privi soarele în asfinţit şi necheză, ca şi cum ar fi vrut să le dea de ştire mînjilor care păşteau în depărtare că şi el era liber.

Liber ! Şi eu eram deocamdată liber ! Mi-am scos pantofii şi m-am întins pe iarbă : soarele cobora, fără raze, pe cerul argintiu ; vîntul sufla dinspre apus, mai întîi abia adiind, apoi devenind tot mai puternic, iarba se unduia parcă clipocind temătoare, ca şi cum ar fi vrut să o ia la fugă, în timp ce tufişurile se mlădiau cu un foşnet uşor ca un geamăt de plăcere.

Eu mă răsuceam uitîndu-mă după soare, apoi spre marea care se ivea la capătul zării şi mă simţeam nespus de fericit. „Acum începe slujba de vecernie ; Columba se îmbracă, iar bătrînul îşi ia bastonul să meargă şi el la biserică, gîndeam eu.

Şi deodată văzui aievea biserica întunecoasă, simţii miros de tămîie şi auzii vocea preotului. Soarele apu-

sese și începuse să se însereze. Cum de ajunsesem în sat? Tresării: eram încă în iarbă, dar tot visînd cu ochii deschiși adormisem. Am sărit în picioare puțin amorțit și am căutat din ochi calul, dar nici urmă; domnea o tăcerea adîncă; se auzea numai murmurul îndepărtat al unui izvor iar luceafărul sclipea la orizont ca o scînteie uitată din soare.

Alergai încoace și-ncolo, sării peste bolovani, mă cățărai pe o potecuță printre stînci. Se întunecase de-a binelea. În sfîrșit zării calul într-o poieniță străjuită de un zid de stînci ca un castel părăginit; în timp ce străbăteam labirintul acela de pietre, văzui un bătrîn așezat lîngă un foc aprins într-un fel de vatră săpată în stîncă. Era un tablou frumos și m-am oprit să-l admir. Vîlvătaia roșie, tremurătoare părea că vrea să zboare și pentru că nu reușea să plutească, slobozea limbi de foc care se pierdeau în întuneric ca niște fulgi de aur.

Bătrînul îmbrăcat în negru, cu gluga pe cap, cu o barbă lungă, cenușie, despicată în două, cu un șirag de mătănii în mînă, părea un schivnic. Mi se păru că-l știu de undeva și-i dădui bineţe.

— Moș Innassiu Arras! Dumneata ești?

El mă scrută bănuitor și mă întrebă dacă nu sînt cumva cu vreo poteră: cînd auzi cum mă cheamă scutură semeț din cap.

— A, tu ești Jorgj, băiatul lui Remundu Nieddu?. Sîntem rude, sau ți-e rușine să recunoști?

— De ce să-mi fie rușine?

— Fiindcă îți place să-l asculți pe Remundu Corbu cînd zice despre mine că sînt un netrebnic, un fricos. Stai, da' mi se pare că vrei să te însori cu nepoțica lui? Te-ai gîndit bine, foarte bine fiindcă el are un

malune[1] plin cu monede, dracu să-l ia cu banii lui în brațe!

Ai grijă, băiete, că tu nu-l cunoști bine pe omul ăla.

Eram gata-gata să spun „ba nu, îl cunosc!“ dar mă gîndii că era mai bine să tac.

— Ei, ce faci, mai zăbovești pe aici? Că doar e amar de vreme de cînd nu ne-am mai văzut.

M-am așezat pe o piatră alături de el și pentru că se făcuse deja tîrziu l-am rugat să-mi povestească ceva din viața lui.

— Și ce-ai vrea să-ți spun? Butoiul sună numai cînd e gol; cînd e plin n-auzi nimic.

La insistențele mele îmi povesti pînă la urmă o întîmplare care ațîțase și mai mult ura dintre el și Remundu Corbu.

— N-am comis niciodată vreo fărădelege. Ăia care au făcut strîmbătăți stau liniștiți la ei acasă; iar eu am trăit ca o fiară numai pentru că voiam dreptate. Și tot eu sînt cel prigonit. Și oare de ce ar trebui să stau într-o cușcă, cu care sînt tot la fel de nevinovat ca soarele? Dar uite că într-o zi episcopul încalecă pe o catîrcă și intră în sat de parcă intra Cristos in Ierusalim; au fost de ajuns două-trei cuvințele de-ale lui pentru ca toți să plîngă ca niște muieri și să meargă la împăcare. Cei care au bătut coclaurile s-au predat, au mers la închisoare, au mințit numai ca să se întoarcă slobozi acasă. Au fost niște lași, măi băiete, fiindcă omul dacă e om mai bine moare decît să terfelească adevărul. Remundu Corbu a fost unul din cei care au pupat mîna episcopului și apoi s-au dus liniștiți acasă. Într-o zi l-am

[1] Vas de lemn.

întîlnit aici chiar prin locurile astea, și i-am zis-o verde în față cît e de laș. Dar vorba aia : o înjurătură cheamă altă înjurătură și o piatră care alunecă într-o rîpă o împinge în fundul văii și pe cea de sub ea.

I-am tras o palmă și-apoi l-am scuipat drept în față. El m-a amenințat c-o să mă ucidă, dar omul ăsta e un fricos, s-o știi de la mine ; îi e frică de luptă și de sînge și de aceea nu m-a ucis ; dar auzi ce a putut să facă ! S-a prefăcut că a uitat, trecuseră cîțiva ani, iar eu nu mă mai gîndeam să-i fac vreun rău. Dar într-o zi mi-a trimis vorbă : „Du-te la autoritățile satului, eu o să-ți fiu martor și o să fii iertat : doar am jurat c-o să trăim în pace". Numai că eu jurasem că mai bine îmi putrezesc oasele prin pădure decît să stau în cătușe. Și uite că peste cîteva săptămîni se împlinesc treizeci de ani de cînd bat dealurile astea, apoi o să fiu liber și o să am dreptul să vin în sat. Dar orice-ai zice inima e inimă, măi băiete, mi se făcea tare dor de fetele mele, așa că în mare taină, strecurîndu-mă printre pietre ca o nevăstuică, veneam din cînd în cînd în sat. Jandarmii nu mă cunoșteau și nimeni din sat nu m-ar fi trădat. Cum îți spusei, într-o zi vine Remundu Corbu să mă caute prin văgăunile astea ; mă lămuri să vin cu el și o apucarăm pe unde ar fi dorit el. Ajunși pe o muchie de deal mă apucă de mînă și mă strînse tare. Mă vindea, Iuda : doi jandarmi, care nu mă cunoșteau, ieșiră dintr-un tufiș și se luară după mine. Dar pe vremea aia eram sprinten, mă băiete, așa că am alergat ca un ogar și alerg eu, alerg pînă într-un loc unde nimeni nu mai putea să mă vadă. Acolo mi-am scos traista și ce crezi ? Pesmeții mi se făcuseră făină, atît de mult alergasem, măi băiete...

Atunci am luat hotărîrea să-l ucid pe Remundu Corbu, dar să-i iau viața în piață sau în biserică, adică de față cu toată lumea ca să-l umplu de rușine. Era cam pe vremea asta, de Vinerea Mare. Ajuns în sat m-am dus la biserică, fiind sigur că o să-l găsesc acolo pe vrăjmașul meu. Se prăznuiau sfintele taine, moartea și patimile Mîntuitorului și era atîta lume că a trebuit să stau o vreme la intrare, printre oamenii care se împingeau cu coatele ca să intre înăuntru. Cîțiva m-au recunoscut, dar surîdeau și m-au împresurat de parcă ar fi vrut să mă ascundă și să mă apere, fiindcă eu am fost un om respectat, măi băiete, să știi ! Se ajunsese cu slujba la partea în care Isus zice : Cuddu chi mi traichet est chin mecus (Cel ce mă va vinde e printre ai mei), iar vocea lui Iuda răspundea : Cherries narrar pro me, amadu Deus ? (Te uiți la mine, Doamne ?). Apoi l-am auzit pe Cristos care zicea : „Doamne, îndepărtează de la mine acest scump potir, sau facă-se voia ta" și strîns de mulțime, am simțit și eu o sudoare rece pe spate. Îmi căutam vrăjmașul din priviri, dar nu vedeam decît capete negre și albite în lumina pîlpîindă a lumînărilor și strîngeam în traistă cuțitul pregătit. La un moment dat, mulțimea se rări : Isus era dus între soldați și în pauza dintre două scene ale misterelor sfinte preotul, urcat în amvon, începu să predice. Am putut atunci să mă duc mai în față și am îngenunchiat într-un colț, în spatele unei bănci, așezat între două femei. Preotul săruta un crucifix negru, însîngerat, așezat în amvon, plîngea și striga : „Doamne, Dumnezeul meu, iartă-le lor că nu știu ce fac. Aici, sub ochii tăi, în timp ce sîngele tău curge ca să li se ierte lor păcatele, aici, aici omul vrea să

facă omor și ține cuțitul pregătit ca să-și ucidă fratele..."

Îți spun sincer, măi băiete, mi se făcuse frică; credeam că preotul mă văzuse. La un moment dat un om se așeză pe banca din fața mea: era chiar el, vrăjmașul meu de moarte. Nu-mi mai rămînea decît să-mi scot cuțitul din traistă ca să mă răzbun; dar parcă îmi înghețase mîna și nu putea să mai iasă din traistă. Măi băiete, să știi că nu mi-e rușine să ți-o spun: îl vedeam pe Cristos pătimind pe cruce și auzeam femeile plîngînd de parcă ar fi plîns moartea mea. Iar cînd preotul a zis: „Cristos o să fie înmormîntat dar va învia, iar voi, păcătoșilor, trebuie să vîrîți în mormînt ura noastră, dacă vreți ca sufletul vostru să învieze vreodată" — ei bine, băiete dragă, în clipa aceea am început să plîng ca o muiere. Remundu Corbu s-a întors și m-a recunoscut. A încremenit de frică. S-a ridicat și s-a îndepărtat cît a putut mai repede. Iată de ce zice el că sînt un netrebnic și o cîrpă: pentru că atunci nu l-am ucis, pentru că nu-l urăsc și nu-i fac nici un rău.

În timp ce povestea, bătrînul frămînta între degete mătăniile și trăgea mereu cu urechea într-o parte sau alta: fiindcă pînda îndelungată îl învățase să fie atent la cele mai mici zgomote din preajmă.

Eu mă întristasem: figura lui nenea Remundu îmi apărea acum umbrită și nelămurită.

Am încercat să-l apăr și atunci bătrînul proscris nu mai deschise gura; cînd spunea un lucru, pe care-l socotea adevărat, nu mai accepta vorbe de prisos. Înainte de a ne despărți îmi zise:

— Dacă mă crezi, bine, dacă nu treaba ta. Și Cristos a murit și a înviat dar nu toți cred lucrul ăsta. Am încălecat și mi-am reluat drumul în lumina

lunii care tocmai se înălța din mare. Puțin cîte puțin tihna și bucuria îmi reveniră în suflet.

O să-mi amintesc povestea bătrînului ori de cîte ori o să văd pămîntul înverzit și înflorit, după mohoreala iernii, și de fiecare dată cînd o să văd un om care se luptă pentru adevărata lui înviere, care nu va fi după moarte, ci chiar în viața asta, și este binele care urmează răului, dragostea care urmează urii.

Dar întîlnirea cu bătrînul Arras mi-a adus nenoroc. Columba era tăcută și tristă mai mult ca de obicei; în ziua de Paște n-a vrut nici măcar să iasă la biserică și dacă am întrebat-o ce-i cu ea mi-a spus că e din cauza servitoarei care se îmbolnăvise.

În ziua aceea ne așezarăm la masă, eu, bătrînul, soțul Bannei și un musafir din Tibi. Era un cioban bogat de vreo 40 de ani, frumos, rumen la față, cu barba neagră și lucioasă și cu niște ochi căprui blînzi; dar avea niște picioare scurte și era butucănos la trup, așa că în picioare era caraghios, deși la masă avea un aspect impunător. Prînzul n-a fost deloc vesel. Ne servea Columba în timp ce oaspetele, care rămăsese văduv de cîteva luni, vorbea despre biata răposată și părea că o regretă și pentru că-i lipsea ca gospodină.

— Casa mea e acum ca un șopron bătut de vînturi din toate părțile, se tînguia el; orice adiere parcă ar zmulge ceva din ea.

— Însoară-te din nou Zuampredu Cannas! zicea bătrînul. Ești bogat și apoi n-ai copii. Orice femeie ar sări în sus de bucurie numai dacă i-ai face un semn. Musafirul îl privi surîzînd pe bătrîn dar nu zise nimic.

După masă, soțul Bannei veni să mă caute și mă invită să dăm o raită prin sat. Băuse binișor și era mai vesel decît de obicei ; avea în mînă o tașcă plină cu pere și migdale uscate și oprea cîte un copil ca să-i dea din ele și ca să mai facă haz, dar din cînd în cînd cădea pe gînduri, făcea tot felul de semne și gesturi și vorbea singur.

— Ascultă, fratele meu... făcu de vreo trei patru ori dar nu spuse nimic mai departe. Cînd am ajuns în piață mi-a zis, în sfîrșit : El n-are copii, ca și mine ; dar pe cînd eu mai trag nădejde c-o să am, fiindcă nevastă-mea, de, e frumoasă și zdravănă ca o iapă, el n-are nevastă. De cine crezi că vorbesc ? De Zuampredu Cannas ! E bogat, lua-l-ar dracu : are o pădurice de parcă ar fi parohia lui. Da, e bogat, dar n-are copii. Și atunci, dă-mi voie să te întreb : cui folosește strînsura asta a lui ? Averea fără moștenitori e ca un stup fără albine !

Și a tot înșirat așa o bucată de timp, iar eu îl ascultam nepăsător.

— A plecat ; ai văzut ce mai cal avea ? Ăla, da, cal ! Cum, nu l-ai văzut ?

Tocmai ne opriserăm în fața parapetului ; nori albi alergau pe cerul azuriu, iar vîntul începuse să adie ; mi-am adus aminte de calul unchiului Conzu și de cumplita întîmplare din copilăria mea.

Văzînd că nu-l ascultam deloc, bărbatul Bannei tuși, își drese vocea apoi îmi zise :

— Ai văzut cum se mai uita la Columba ? Ai văzut ? Fi-i-ar ochii lui ai naibii să fie !

Mă întorsei atunci să-l privesc, dar el se aplecă peste parapet, ferindu-și parcă ochii. Dar eu îi înțelesesem gîndul și ghicisem și ce se cocea în mintea lui împotriva mea.

O vreme după aceea n-am zis nimic. O cercetam pe Columba și nădăjduiam că ea o să vorbească, dar tăcea, iar dacă făceam vreo aluzie se prefăcea că nu înțelege sau poate că într-adevăr nu înțelegea.

Într-o zi, în ajunul plecării, i-am spus :

— Ascultă, Columba ; cred că rudelor tale le-ar plăcea ca tu să mă dai uitării. Ei și-au pus ochii pe altul, care e o partidă mai bună decît mine. Tu trebuie să știi ceva, așa că spune-mi adevărul. Nu-ți cer decît să fii sinceră. Și dacă așa ți-e voia poți să-ți retragi promisiunea pe care mi-ai făcut-o.

Ea m-a privit jignită și uimită.

— Nimeni nu poate să hotărască în locul meu, împotriva voinței mele. Rudele mele nu mi-au vorbit de nimeni și nu m-a cerut nimeni în căsătorie. Dacă vrei să renunți la cuvîntul pe care mi l-ai dat, treaba ta, dar fii cinstit !

Am plecat liniștit, mulțumit că o vedeam așa de orgolioasă. Dar cînd m-am întors în iulie, abia am intrat în sat că am văzut-o pe Columba și pe Banna în fața porții lor și mi se părea că în timp ce Banna îmi arăta o bunăvoință neobișnuită, logodnica mea era mai distantă ca oricînd.

Ajuns acasă, abia am deschis ușa cămăruței mele, că am și văzut o scrisoare care fusese vîrîtă prin crăpătura de lîngă ușă și părea că mă aștepta pe prag. Probabil că fusese pusă acolo de mai multă vreme, fiindcă hîrtia se îngălbenise și era plină de praf. Am ridicat-o și am deschis-o fără nici o plăcere. Era nesemnată, scrisă cu o caligrafie voit stîlcită.

„Toată lumea știe că tu îți faci de cap prin locurile alea, cu tot felul de poame și că-ți bați joc de credință și de Dumnezeu. Cînd vii pe aici faci pe

lupul care intră în pielea mieluşelului, dar Dumnezeu o să te pedepsească. Bine face Columba că te lasă şi că se uită la altul. Nu-ţi rămîne decît să-ţi iei tălpăşiţa din satul ăsta.“

Ca să pun frîu furiei care mă cuprinsese m-am închis în cămăruţă. Cine scrisese mîrşăvia asta ? M-am gîndit la Banna : în fond era şi asta o cale ca oricare alta, de a se descotorosi de mine.

Am ieşit abia către seară : luna se înălţa deasupra liniei vineţii a podişului şi din vale se auzeau clopotele turmelor de vite şi ţiriitul greierilor ; nu se auzea nici un glas de om şi peste tot se revărsase tihna şi blîndeţea acelei clipe. Calea Laptelui părea un fluviu limpede, care trecea printr-un imens ţinut înflorit, iar eu, sprijinit de parapetul din piaţă, ascultam murmurele serii gîndindu-mă la povestea unchiului Arras şi la nădejdile de împăcare şi de dragoste care mă însoţiseră în călătoria mea.

Dar oare de ce trebuie să mă las cuprins de mînie ? Dacă într-adevăr Columba mă iubeşte, atunci o să treacă peste urzelile netrebnice ale rudelor ei ; iar de nu, atunci e fără rost orice zbatere.

M-am întors spre casă şi m-am dus să-i fac o vizită. M-au invitat la cină, apoi bătrînul s-a aşezat pe treptele din faţa uşii, iar femeile şi copiii au făcut roată în jurul lui. Columba era îngîndurată, dar mi-a spus că din cauza bolii bătrînei servitoare ; şi într-adevăr, biata femeie se prăpădi după cîteva zile şi Columba nu a mai vrut să aducă pe altcineva în locul ei.

Cînd bătrînul se ducea la stînă ea rămînea singură în marea casă tăcută ; dar dacă mă duceam cumva pe la ea, Banna se înfiinţa deindată şi de altfel sim-

ţeam că şi dacă aş fi rămas singur cu ea niciodată nu s-ar mai fi repetat între noi scenele idilice din frumoasele vremuri apuse. O umbră stăruia între noi. Din orgoliu nu aduceam vorba despre scrisoarea aceea anonimă ; dar adesea ea vorbea despre lucruri pe care nu reuşeam de loc să le înţeleg.

Într-o bună zi lumea începu să mă tragă de limbă vrînd să afle cum îmi petreceam eu timpul la oraş, iar femeile mă priveau bănuitoare. Mie îmi era gîndul tot la scrisoarea aceea nesemnată ; probabil că cineva răspîndise tot felul de vorbe murdare pe socoteala mea şi mă tot întrebam oare ce făcusem ca să dobîndesc o faimă atît de proastă.

Viaţa mea de student sărac era destul de ştearsă şi monotonă. Mă hrăneam cu vise şi nu-mi aminteam să fi făcut vreo faptă condamnabilă.

Colegii mă luau în rîs pentru fanteziile mele, pentru viaţa mea castă şi retrasă ; şi cu toate astea o vecină mă întrebă odată dacă este adevărat ce se spune că l-aş fi ciomăgit pe un preot, iar alta îmi dădea sfaturi.

— Am aflat că ţi-ai vîndut pămîntul : vezi să nu-ţi vinzi şi casa pentru că banii te împing numai la rele !

Mă supăram pe lumea asta meschină, apoi mă înfuriam, în sinea mea, împotriva mîniei mele inutile ; şi la fel ca în copilărie, mai cu seamă de cînd cu căderea mea de pe cal, pribegeam prin locurile din jurul satului, pînă pe podiş, sau şedeam acolo în vale împins de o nevoie adîncă de singurătate. Plecam dis-de-dimineaţă şi dacă se întîmpla să mă întîlnesc cu doctorul, care se ducea la vînătoare, mergeam o vreme împreună, apoi unul o apuca la

dreapta celălalt la stînga, fiecare vrînd să rămînă singur.

Cu toate că era în toiul verii, vremea era din cînd în cînd răcoroasă, sufla vîntul iar cerul parcă era o mare argintie, punctată din loc în loc de nori nemişcaţi asemănători unor insule.

O luam pe potecile care străbăteau locuri prăpăstioase printre pîlcuri de arbuşti şi smocuri de grozamă, iar vîntul care îmi biciuia faţa şi pieptul, părea o mînă nevăzută care încerca în glumă să mă împingă în hăuri. Venea cîte o rafală, apoi se retrăgea şi iar se întorcea pe neaşteptate de parcă mă pîndea la cîte o cotitură a potecii ca să se năpustească asupra mea dintr-o dată, cu speranţa că mă va izbi de stînci şi mă va zgîlţii zdravăn, după ce o să mă doboare ; alteori mi se părea că vîntul ar fi o vietate şi că ar avea chef să se hîrjonească cu mine, aşa cum fac băieţii între ei, şi simţeam şi eu o nerăbdare de a zburda, de a mă lua la trîntă cu elementele naturii, de a mă contopi cu natura. Cînd mă găseam într-o astfel de stare uitam de toţi şi de toate : de Columba, de rudele ei, de sat şi chiar de cărţile mele.

Atunci cînd mă aşezam pe cîte-o piatră, sau mă culcam în iarbă, mă simţeam legănat şi în siguranţă, ca un copil la sînul mamei. Vîntul îmi era frate ; norii erau visele care nu mă înşelau niciodată, în timp ce ecoul era singura voce care nu ar fi putut să mă amăgească în zadar. Într-o zi am regăsit drumul pînă la stîncile asemănătoare unui castel şi am mers să-l caut pe unchiul Innassiu Arras ; am văzut urme de tăciuni şi cenuşă sub pietrele care erau aşezate în formă de vatră, dar bătrînul nicăieri.

Tot învîrtindu-mă pe acolo, m-am auzit la un moment dat strigat de o voce sonoră, după care a urmat un nechezat de cal şi-apoi un răget tînguitor şi cîntatul unui cocoş care răsună straniu în pacea blîndă a locului. Erau doi studenţi din Nuoro, colegi mai vechi de-ai mei, care se duceau la o stînă din apropiere, şi ei mă invitară să mergem împreună. I-am urmat şi am petrecut şi noaptea acolo în rîsete şi cîntece. Cel care imita graiul animalelor şi cîntecul păsărilor avea un flaut şi începu să cînte : apoi în liniştea deplină a nopţii au răsunat dintr-o dată nişte tînguiri de pasăre, într-o melodie ritmată şi melancolică, cînd apropiată, cînd pierzîndu-se departe, ca strigătele unei năluci pribegind în noapte. Studentul cînta din flaut, glasul păsării îi răspundea cu tînguirea sa ; şi aerul nopţii părea străbătut de spiriduşi şi ursitoare, de nimfe şi fauni, de cerbi care alergau prin pădure şi de iepuri ce dansau sub clar de lună. Părea că durerea şi minciuna fuseseră alungate de pe pămînt şi lumea aceea fantastică şi minunată era înfăşurată într-o melancolie dulce, de vis.

După ce tovarăşii mei s-au culcat, acoperiţi de straiţele lor, eu am rămas afară dînd frîu liber închipuirii. Mi-am amintit de seara în care am dansat cu Columba şi m-am întors în lumea aceea de vis, dar ea, ea nu mai era şi nici eu nu mai doream să fie acolo. Mă cuprinsese beţia singurătăţii şi ascultam graiurile lucrurilor ; cerul care se boltea pînă dincolo de mare mi se părea un orizont boreal ; auzeam oile ronţăind fînul şi distingeam limpede zgomotul paielor rupte ; în lumina lunii, stîncile mi se păreau adevărate turnuri şi totul era frumos şi fantastic. Aşa că nici nu m-am mirat cînd am zărit înaintînd pe potecă o formă bizară cu o cocoaşă uriaşă în

spate, cu un corn pe cap, iar alături de corn o scînteie. Am crezut că era un faun, dar el s-a oprit, s-a uitat fix la mine și mi-a dat bineţe.

— Ce faci tu pe-aici ?

— Unchiu Innassiu ! Şi eu care v-am căutat chiar astăzi.

S-a aşezat lîngă mine. Cocoaşa era de fapt traista lui, cornul era gluga, iar scînteia era capătul puştii.

I-am dat o ţigară, dar el nu fuma şi nici nu bea.

— Oamenii ca mine, care pribegesc tot timpul nu trebuie să aibă vicii. Vinul te face să te poticneşti, iar tutunul împrăştie miros.

— Iar femeile, unchiule ?

— Cine a ales calea codrului nu trebuie să ştie decît de mamă : toate celelalte femei sînt vrăjmaşele lui.

— Povestiţi-mi ceva !

— Ce să-ţi povestesc ? Poveştile se spun în jurul sobei, sau în pragul casei tale ; atunci cînd eşti mulţumit poţi să şi născoceşti, aşa cum face curelarul care desenează flori pe pielea care duhneşte.

Unchiul făcea aluzie la bătrînul Corbu.

— Eu ştiu că vă place adevărul, unchiule Innassiu, şi de aceea nu ştiţi să născociţi !

— Îţi cam rîzi de mine, dar nu-i nimic ! Nu-mi pun eu mintea cu tine ! Află, măi băiete, dacă vrei să ştii, că lumea adevărului e departe de noi. O să dăm de el numai dacă îl căutăm aici, pe lumea asta !

— Dar ce e adevărul ?

— Păi, zise el dispreţuitor, ce să fie ? Ia mai dă-mi pace ! Ce să fie ? Adevărul e adevăr. Şi acum fă bine şi du-te de te culcă.

— Cînd o să vii în sat ?

— Dac-o da Domnul, peste vreo nouă luni ; de sfîntul Francisc am ales calea codrului şi tot în ziua aceea o să mă întorc la stînă ; el, sfîntuleţul, m-a însoţit în amarul ăsta de treizeci de ani, el a fost prietenul şi fratele meu şi m-a ajutat de fiecare dată pentru că, să ne-nţelegem, eu m-am rugat numai pentru lucruri îngăduite. Ehei, eu mă duc în fiecare lună la biserică, uită-te aici, o vezi ? În creierul munţilor ca o mieluşea albă ! Îngenunchez lîngă gard şi cer ce am de cerut în rugăciune. Dar, să ne înţelegem, nu cer să moară ciumat duşmanul meu ; nici nu las acolo bani furaţi, cum fac alţii. Şi apoi cu el nu e de glumit. Odată, un fierar hoinar a furat o archebuză, pe care un drumeţ o pusese alături de desagă, lîngă zidul bisericii. Ei bine, iepuraşule, ştii ce s-a întîmplat ? S-a întîmplat că archebuza a explodat şi hoţul a fost grav rănit ! Răul este întotdeauna pedepsit. Cîte unul crede că n-o să fie pedepsit şi îi dă înainte cu răutăţile ; şi iată că la un moment dat cineva îl vede şi îi strigă : „Ai făcut aşa şi aşa“. Cine să fi strigat ? Un sfînt, un diavol ? Cine ştie ; dar sigur e că astfel de lucruri se întîmplă întocmai.

În noaptea aceea unchiu Innassiu era bine dispus : am pălăvrăgit îndelung, dar oricît l-am întrebat despre bătrînul Corbu, n-am reuşit să scot de la el o vorbă.

Tot satul a aflat în curînd despre plimbarea mea şi că Arras şi-a petrecut noaptea împreună cu noi ; toată lumea mi-a vorbit de asta în afară de bătrîn şi de Columba.

Ea a continuat să rămînă tăcută. O tot vedeam pe verandă cosînd lîngă ghiveciul de busuioc, dar acum mi se părea că pe zi ce trece ceva ne despărţea tot

mai mult, iar bătrîna casă mi se părea o fortăreață de necucerit, plină de capcane.

Mă cuprindea o fierbințeală apăsătoare și mă simțeam copleșit de o așteptare rău prevestitoare. Trebuia să se întîmple ceva fiindcă era imposibil ca lucrurile să meargă înainte în același fel. Eu îmi petreceam aproape toată ziua întins pe pătuțul meu, unde citeam sau dormitam. Pretu, băiețelul care mă ajuta, îmi aducea apă, provizii și-mi povestea ce se mai vorbea prin sat, spunîndu-mi că toți mă vorbeau de rău, și cum murmurul cochiliei îți evocă vuietul mării, în același chip flecăreala băiatului îmi dădea o vagă idee despre valul de ură și suspiciune care mă înconjura.

La începutul lui august am zăcut cîteva zile din cauza unei febre reumatice : speram că de data asta Columba o să vină pe la mine, dar ea se mulțumea să-mi trimită cîteva fructe și mîncare și să ceară lămuriri de la servitor.

Mă chinuia tristețea, dar n-am chemat-o deloc. „Dacă mă iubește, o să vină“, mă gîndeam eu tot așteptînd-o; dar fiecare zi care trecea ne îndepărta la distanțe de ani și ani. Doamne, cît eram de trist și de singur ! Eu, care mă simțeam fericit și bun în singurătate, în mijlocul oamenilor, mi se părea că sînt un condamnat ținut în cătușe : orice încercare de a mă elibera, mă înlănțuia și mai mult. De cum m-am simțit ceva mai bine, m-am dus la Nuoro. Veniseră sărbătorile și eu voiam să retrăiesc, măcar în amintire, zilele senine din adolescența mea. Dar degeaba ! Neliniștea și dezgustul mă urmăreau.

Colac peste pupăză, am zărit în mijlocul mulțimii chipul blînd al lui Zuampredu Cannas. Mergea în mijlocul unui grup de consăteni de-ai lui și vorbea de zor. Oare de ce-o fi tăcut de cum m-a zărit și s-a

prefăcut că nu mă recunoaște ? Sau mi s-o fi părut mie ? Parcă și el a rămas pe gînduri ca și cum prezența mea ar fi trezit în sufletul lui aceeași îngrijorare care se iscase în mine.

Timp de două zile m-am ținut după el prin mulțime, împins de un resort misterios de simpatie și aproape de milă. Voiam să mă apropii de el și să-i zic : „Amîndoi sîntem victime fiindcă ei ne înșeală și pe mine și pe tine : dar unul din noi va fi mai nefericit. Ai putea să-mi spui care ?“ Apoi rîdeam în sinea mea, cu toate că simțeam că eu eram adevărata victimă. În cea de-a treia zi rivalul meu a dispărut ; m-am dus într-o cafenea și-am început să beau... Continuam să mă întreb „ce-i de făcut“ și mi se părea că am de rezolvat o mare dilemă.

Prin fața mea se perindau femei și fete pe sub bolțile de lumină galbenă și verde care inunda strada : țărănci în roșu și negru, ca niște maci, orășence încorsetate în rochiile lor albe, cu fețele ascunse de pălării uriașe ca niște coșuri cu flori...

Ce era de făcut ? Să beau al patrulea, al cincilea păhărel cu villacidru și să privesc o bărbie delicată, albă ca de alabastru în lumina lunii, doi ochi negri și lucitori ca marea în timpul nopții, o frunte înfășurată în vălul fosforescent ca o umbră...

În timp ce valul mulțimii se umfla și se retrăgea urmînd parcă un ritm muzical, eu mă bălăbăneam pe scaun așteptînd ca fata cu văl să treacă pe lîngă mine, și eram cuprins de o neliniște copilărească.

Iat-o, trecea : îmbrăcată în mătase argintie, micuță și mlădie, iar rochia ușoară, nestrînsă pe talie, îi desena formele perfecte. Pantofiorii îi luceau, iar ciorapii de mătase transparenți parcă dezgoleau și mai mult glezna. Cînd a trecut pe lîngă mine am reușit să dis-

ting în mijlocul zgomotului mulțimii un foșnet ca de frunze mișcate de vînt : mi-au apărut în fața ochilor ținuturile mele natale, noaptea cu lună, marea care strălucea în depărtare. Toate gîndurile și închipuirile romantice ale adolescenței mele mi-au răsărit dintr-o dată din adîncurile sufletului. „De ce nu vine să se așeze aici ?“ mă întrebam în sinea mea și ea s-a oprit în fața mea, iar doamna care o însoțea făcu în așa fel încît chipul învăluit al tinerei să rămînă în lumină. Cînd surîdea parcă tot vălul scînteia, dar surîsul dura puțin, de parcă ea și-ar fi amintit din cînd în cînd de ceva trist și atunci se posomora. Dîndu-și seama că mă uitam la ea insistent, mi-a aruncat o privire mînioasă. N-am mai îndrăznit s-o privesc dar amintirea ei m-a urmărit ; mă gîndeam : iată o femeie care ar putea să mă iubească mai mult decît Columba ! Mi-am dat seama că mă gîndeam la femeia de aici pentru același motiv pentru care beam : ca să uit.

La întoarcere n-am zărit-o pe Columba la poartă, așteptîndu-mă, și abia către seară m-am dus s-o caut.

O să-mi amintesc cît oi trăi : stătea în bucătărie, aplecată deasupra vetrei, întoarsă cu spatele spre ușă. Cînd mi-a auzit pașii a tresărit fără să se ridice, s-a întors și m-a fixat cu niște ochi mari, larg deschiși.

— Jorgj, iubitule, mi se făcuse teamă din cauza ta ; zise ea luînd pe deget puțină salivă și umezindu-și gîtul ca să alunge spaima.

— O, Doamne, dar de ce ? Într-o vreme nu erai așa de temătoare !

Ea se ridică atinsă de tonul meu ironic.

— N-ai aflat că alaltăieri au intrat hoții ? spuse ea încet, și că i-au furat banii lui bunicu' ? Îți mai amintești de caseta care era în dulapul din camera

de deasupra. Ți-am arătat-o și ție... odată... nu-ți mai amintești ?

— Dar sînteți siguri de asta ? am întrebat surprins.

— Uite cum a fost. Bunicul nu era acasă, se dusese la stînă. Eu rămăsesem în casă și mă gîndeam : „poate că Jorgeddu se întoarce azi“ și te așteptam, dar nu eram deloc în apele mele. Mai tîrziu Banna mi-a spus : „N-ai vrea să mergem la cumătra Margherita Sanna, că a născut ; hai să-i vedem copilașul“. I-am spus că nu. nu știam ce aveam de-mi era sufletul greu și mă simțeam rău. Soră-mea a început să rîdă de mine și mi-a zis : „Și de ce, mă rog ? Tu nu știi că Jorgeddu al tău se distrează la ora asta ? Iar tu stai aici ca proasta și smiorcăi. Hai mai bine să mergem.“ Am încuiat toate ușile, sau așa cred... ba nu... în mod sigur le-am încuiat pe toate. Cînd m-am întors se înnoptase ; am găsit portița de la curte întredeschisă... Pe moment n-am zis nimic, dar tu ai dreptate cînd spui că înainte nu-mi era frică. Încui totul din nou, pregătesc cina și mă duc să mă culc. Dar eram, nu știu de ce, tare tulburată și n-am închis ochii toată noaptea.

A doua zi, adică ieri dimineață, s-a întors bunicul de la stînă unde vînduse două juninci unui negustor. A urcat sus ca să pună banii la locul lor și deodată am auzit că mă strigă urlînd de parcă i s-ar fi întîmplat o nenorocire. Alerg sus înspăimîntată și îl găsesc congestionat, cu fața roșie și cu bale la gură... pe el care e întotdeauna așa de calm ! Nu-mi dădeam seama ce se întîmplase. M-a întrebat dacă m-am atins cumva de bani. Credeam că mor, iubitule ! Am cercetat toată casa : dar nimic, absolut nimic, iubitule ; banii dispăruseră. Celelalte lucruri nu fuseseră clintite de la

locul lor ; însă mi-am adus dintr-odată aminte că găsisem poarta deschisă... Iar acum... acum...

Se întrerupse ; suspina, își ștergea lacrimile cu mîneca cămășii. Părea istovită ca după o boală îndelungată. Eu nici nu știam ce să zic și mă cuprinsese o amețeală de parcă m-ar fi lovit cineva drept în moalele capului : un gînd cumplit mi se tot învîrtea prin mintea încețoșată.

— Ei, și acum ? am strigat eu.

Ea plîngea.

— Unde e bunicul tău acum ?

— Prin sat.

— Ați anunțat jandarmii ?

— Nu.

— De ce ?

— Fiindcă vrea mai întîi să fie sigur...

— Sigur de ce ?... Dacă i-au dispărut banii ?

— Nu știu... nu știu... a zis ea tot sughițînd și contrazicîndu-se. S-ar putea să fie totuși pe undeva.. poate că nu i-am găsit încă... cine știe, poate îi mai găsim... O, dacă-ar fi așa, iubitule, ce liniștită aș fi !

Gîndul cel cumplit continua să-mi sfredelească creierul : vedeam roșu în fața ochilor și îmi venea să urlu.

— Astăzi... după amiază... a venit aici jandarmul. A vrut să vadă și el ; a căutat peste tot, chiar și în curte... ba pînă și în puț... A mai și săpat, dar nimic !

— Jandarmul ? Păi ziceați că n-ați anunțat furtul ?

— Aflase și el... toți au aflat !

— Și... jandarmul ce-a spus ?

— Noi am tăgăduit ; am spus că nu era adevărat ; dar el a vrut să vadă cu ochii lui ; s-a ciondănit cu bunicul... iar pe mine m-a interogat vreme îndelungată : parcă ar fi crezut că eu i-am furat...

— Așa crede și bunicul tău !

Ea mă privi din nou înspăimîntată și bănuitoare.

— De unde știi ce crede el ?

— Mi-ai spus chiar tu !

— Nu, nu, el mi-a interzis să vorbesc despre asta ; mi-a zis că mă alungă din casă dac-o să vorbesc !

— Și tu vorbești, totuși, vorbești cu mine. De ce ?

— Ție îți spun... îți spun... fiindcă trebuie... N-are decît să m-alunge dar, ție trebuie să-ți spun...

— Și de ce tocmai mie, Columba, de ce ? Ce-aș putea să fac eu ?

Am îmbrățișat-o și am privit-o drept în ochi. S-a îngălbenit dintr-o dată, iar fața părea că i s-a umflat, apoi i s-a pungit într-un spasm fizic. A izbucnit în plîns, un plîns deznădăjduit și furios, gemînd și scuturîndu-se cuprinsă de o nevoie necontrolată de a se elibera de un coșmar. I-am dat drumul și ea a căzut pe vatră. Apoi și-a smuls basmaua din cap, și-a desfăcut cozile și a început să se zgîrie și să se lovească cu pumnii gemînd într-una cu dinții strînși de parcă se stăpînea din greu să nu urle, să nu scape vreo taină.

M-am uitat la ea și mi s-a părut că joacă în fața mea o scenă tragică ; dar de cîteva ori m-am simțit și eu cuprins de un sentiment de disperare.

Cînd s-a mai liniștit puțin am întrebat-o :

— Ascultă, de ce faci toate astea ? Hai să terminăm odată. Spune-mi adevărul gol-goluț. Lipsesc banii sau nu ?

— Lipsesc.

— Spune-mi tot, Columba, și să nu-ți fie teamă. Hai, recunoaște că bătrînului i-a trecut prin cap gîndul că eu aș fi făcut-o. Așa e ? Hai, n-o mai lua de la

început ; țipetele sînt fără nici un folos. Columba, dacă bunicul tău pune și ticăloșia asta la cale, îl omor !

Ea se năpusti la mine și-mi puse pumnul la gură.

— Columba, eu acum o să plec și n-o să mai calc pragul casei ăsteia, i-am zis respingînd-o. Dar pe tine o să te aștept la mine acasă ; o să te aștept ! O zi, zece, o mie de zile. Dacă tu mă iubești cu adevărat atunci trebuie să pleci din casa asta. Iar eu o să te aștept, ai înțeles ? Iar dacă nu o să vii înseamnă că nu mă iubești.

Am vrut să ies, dar fiindcă nu m-a chemat înapoi m-am dus din nou la ea ; probabil că în clipa aceea arătam cumplit pentru că ea s-a uitat spre mine înfricoșată.

— Spune-mi tot adevărul, Columba ! Îți poruncesc !

Atunci mi-a povestit că bătrînul o învinuise deschis pe ea că a furat banii ca să fugă cu mine.

— Dar de ce ? de ce trebuia ca tu să fugi cu mine ?

Ea a lăsat capul în jos.

— Pentru că vor ca eu să te părăsesc și să mă mărit cu altul.

— Cu Zuampredu Cannas ? Ei bine, atunci n-ai decît să te măriți cu el, dar pe mine lăsați-mă în pace ! Eu sînt sărac, nu fac de tine ! Tu vrei să ai lînă și brînză din belșug. Poftim, o să le ai ! Și așa eu cu bătrînul ne urîm... Mai bine zis, el mă urăște fiindcă are ura în sînge. Văzîndu-mă în casa lui, turba de furie și ar fi devenit și mai fățarnic decît este. Să-i spui că nu trebuie să pună la cale o ticăloșie pe seama mea, dacă vrea neapărat să scape de mine, ai auzit ? Plec singur de bună voie !... Mi s-a făcut și mie lehamite de el, pricepi, și de tine, care nu știi nici să iubești, nici să urăști, nici să te hotărăști intr-un fel.

Uite acum a sosit clipa să alegi : ori pe mine ori pe el. Gata, hotărăște-te ! Adio !

Și-a dat seama că de data asta chiar plecam și a început să tremure ; dar nici nu m-a strigat, nici n-a venit după mine. Și eu m-am întors din nou în cușca mea, ca o sălbăticiune rănită.

Doamne, ce zile și ce nopți cumplite au urmat ! Îl invidiam pe cerșetorul care din cînd în cînd își vîra mutra lui necioplită pe ușa lăsată deschisă, dar care nu îndrăznea să intre, văzîndu-mă culcat ; îl invidiam pe servitor care găsea hazlie nenorocirea mea și refăcea întîmplarea fără urmă de uimire.

— Va să zică v-ați întors pe furiș, ați intrat pe poartă și ați dat lovitura, nu ? Doar știați bine unde sînt banii ; ah, ce pungaș mai sînteți !

Toată lumea aflase întîmplarea dar nimeni n-o auzise de la bătrîn sau de la vreuna din fete ; pur și simplu toți o știau. Mulți credeau că mă înțelesesem cu Columba ca să iau banii și să fug împreună cu ea : numai că bătrînul și-a dat seama la timp de planul nostru și ne-a împiedicat să fugim, dar n-a mai găsit banii.

O așteptam pe Columba dar ea nu mai apărea ; in locul ei a venit soțul Bannei, care-mi spuse că totul nu era decît o bîrfă ordinară ; că mama mea vitregă voia să mă ponegrească și apoi eu exageram și căutam orice mijloc ca să mă descotorosesc de Columba.

Atunci i-am spus :

— Să vină ea aici și să ne înțelegem.

Dar ea n-a venit.

Am observat totuși ceva ; în primele zile toți au venit pe la mine, să comenteze întîmplarea, sfătuindu-mă să mă cert cu bătrînul sau să mă împac cu el ;

8

apoi vizitele s-au rărit și în sfîrșit nimeni nu și-a mai amintit de mine.

Dar într-o zi am ieșit din casă ; trecînd pe lîngă fîntînă am observat că femeile mă priveau curioase și murmurau, iar în piață am avut impresia că toți acei flutură-vînt și indivizii suspecți mă salutau prietenește ca pe unul de-al lor.

Era, desigur, o părere de-a mea, iar eu mă străduiam să cred că așa e ; închipuirea lucra însă drăcește iar durerea mă devora. Partea cea mai tristă era că mi se părea că prevăzusem totul și că nu putusem să evit nimic.

Într-o seară însă m-am hotărît s-o iau din loc, să încep o viață nouă. Înainte de a pleca mi-am luat rămas bun de la natură — singura prietenă adevărată care-mi rămînea. Am văzut cum se lăsa seara deasupra văii. Era o noapte fără lună, dar deslușeam totuși formele mai întunecate ale peisajului, zăream ici și colo străluciri îndepărtate și simțeam în nări miresmele care se răspîndeau dinspre pădure, niște miresme atît de pătrunzătoare că-mi dădeau o stare de beție.

Am rămas vreme îndelungată așezat la marginea drumului nisipos, obișnuindu-mă atît de bine cu întunericul încît deslușeam pînă și frunzele de la marginea tufișurilor.

Mi se părea astfel că privesc mai clar în tenebrele existenței mele și mă scrutam nemilos, dar în același timp mă consideram superior, pentru că îmi vedeam defectele și greșelile.

„Am greșit, îmi ziceam. Aproape că mi-am bătut joc de natură iubind o femeie care nu era pe măsura mea, încercînd să mă lupt cu un bărbat a cărui forță e total diferită de a mea. Și uite cum natura se

răzbună, făcîndu-mă acum să înțeleg că este periculos să te împotrivești legilor și uneltirilor ei." Curînd mi se păru că aceste gînduri îmi erau șoptite de foșnetul frunzelor copacilor din jurul meu. Natura vorbea prin miresmele și prin murmurul ei. Pămîntul sălbatic mă sfătuia și-mi dădea pilde ca o adevărată mamă. „Pleacă, altfel e vai de tine ! Altfel o să devii mai rău decît ei, o să fii ca oamenii din satul tău, care-și fac singuri dreptate."

M-am întors liniștit acasă și pentru prima dată după atîtea nopți de nesomn, am dormit adînc.

Dar nu voiam ca plecarea mea să fie luată drept o fugă, așa că în ziua următoare, după cîteva vizite de rămas bun, l-am trimis pe servitor la Columba să-i spună că plec.

— Mi-a spus că vă zic „drum bun", și și-a tras basmaua peste ochi, a fost răspunsul adus de băiat.

Mi-am făcut bagajul și tocmai mă pregăteam să ies cînd am auzit o bătaie ușoară în ușă. „E Columba, mi-am zis în sinea mea, era imposibil să nu vină". Am deschis și am rămas înlemnit. Jandarmul venise să facă o percheziție la mine în odaie. A intrat, gras și calm, rostogolindu-și în toate părțile ochii somnoroși, căutînd parcă un obiect pierdut ; apoi m-a rugat să deschid valiza.

M-am supus cuprins de un fel de spaimă ; iar el a scotocit cu îndemînare, fără să scoată o vorbă, fără să facă vreun zgomot, abia atingînd lucrurile cu mîinile lui butucănoase și păroase. Fața roșcovană, împărțită în două de niște mustăți lungi gălbui, avea o expresie de plictiseală. Își umfla tot timpul obrajii și pufăia furios împotriva celui care îl silise să facă o treabă atît de umilitoare și inutilă.

După ce mi-a scotocit valiza m-a pus să deschid lada. În clipa aceea surprinderea mea străbătută de teamă s-a transformat în furie. Am început să tremur, dar pentru a mă potoli am ieșit în curte. Muierile aflaseră deja despre vizită și apăruseră curioase pe uliță ; portița de la casa Columbei era închisă, dar chipul de animal la pîndă al Bannei se zărea în fereastră. În clipa aceea mi-am revenit. Nu, nu trebuia să procedez așa ! Trebuia să mă apăr, să ies din cursa asta blestemată.

Am intrat înăuntru și trupul jandarmului aplecat asupra lăzii ca să cotrobăiască mi s-a părut grotesc și mi-a stîrnit milă. Bietul de el căuta ceva care nu exista și știa foarte bine că n-avea de unde să fie. Așa facem și noi în viață, încăpățînîndu-ne să căutăm ceva pe care știm de la bun început că n-o să-l găsim.

După ce jandarmul a terminat percheziția, m-am uitat țintă în ochii lui și i-am zis :

— Dacă vreți să-mi puneți vreo întrebare, dați-i drumul repede că trebuie să plec.

El răsuflă, își dădu capela pe spate, și-și șterse fruntea asudată.

— Păi, spuse el blînd, spune-mi și mie acolo ceva. S-a așezat pe taburet și s-a sprijinit cu cotul pe pat ; transpira și părea obosit.

Eu am început să pun în ordine lucrurile din valiză, povestindu-i în același timp discuția pe care am avut-o cu Columba, arătîndu-i bănuiala mea că furtul fusese simulat. Jandarmul n-a zis nimic, nu-mi mai punea întrebări, iar respirația îi devenise mai rară și mai adîncă și în scurtă vreme începu să sforăie... Dormea.

Nu s-a trezit nici măcar atunci cînd Pretu a venit să-mi spună că trăsura m-așteaptă cu caii înhămați. Eu i-am dat geamantanul și i-am făcut semn să tacă,

apoi am ieșit rîzînd pe înfundate. În timpul călătoriei am povestit celor din trăsură ce mi se întîmplase, iar ei au izbucnit în rîs. Unul dintre ei s-a întrecut cu gluma, propunînd să mai deschidem încă o dată valiza și să mă caute și pe mine prin buzunare. Mă simțeam mai degrabă trist decît supărat : mi se părea că tovarășii mei de călătorie schimbaseră între ei zîmbete și priviri ironice.

Impresia asta mi-a stăruit în minte multă vreme ; mi se părea că pînă și necunoscuții care se uitau la mine, aveau o privire bănuitoare.

Zile în șir am trăit într-o așteptare din ce in ce mai chinuitoare ; așteptam să mă recheme în sat, așteptam o scrisoare de la Columba, dar de nicăieri nu sosea nici un semn și părăsirea asta, în loc să mă izbăvească, nu făcea decît să-mi sporească neliniștea.

Iar noaptea aveam coșmaruri cumplite.

Vîntul african al lunii septembrie îmbîcsise aerul orașului : mă simțeam îngrozitor de rău, sleit ; aveam o stare continuă de amețeală, mă cuprindea un fel de greață și în timp ce mă tîram prin împrejurimi, picioarele mi se împleticeau și abia le mișcam de parcă erau de plumb.

Într-o seară am căzut leșinat pe o bancă la marginea unei străzi și de-atunci nu mi-am mai revenit. La spital m-a cuprins dorul de cămăruța mea și simțeam că trebuie să vin să mor aici.

Și iată-mă aici. În liniștea apăsătoare a mormîntului meu de om încă viu, mi se pare că aud uneori bătăile unei inimi cuprinse de remușcare.

A cui o fi ? O fi inima bătrînului sau cea a Columbei ? Amîndoi sînt conștienți că m-au împroșcat cu noroi și acum, că n-au nici un motiv să se teamă de mine, s-au potolit. Columba o să se mărite, iar bă-

trînul, din moment ce şi-a atins ţinta, nu mai are de ce să scornească şi alte minciuni.

Dar adevărul ? ! Eu m-am îmbolnăvit pentru că a fost ucis adevărul în fiinţa mea ; dar certitudinea că o să reînvie mă mai ţine în viaţă. Uneori, în zilele de iarnă, cînd ceaţa ne învăluie ca un giulgiu, avem impresia că totul s-a sfîrşit. Soarele a murit, lumina s-a stins iar noi pribegim prin lume ca printr-un cimitir. Dar imediat ce soarele iese de sub nori, toate lucrurile parcă ne surîd, iar noi ne ridicăm din mormînt precum Lazăr.

La fel şi adevărul poate ieşi într-o clipă, într-un an sau după secole din ceaţa minciunii ; şi dintr-odată reîncepe să strălucească luminos şi veşnic. E de ajuns o singură rază de a lui ca să risipească tenebrele şi să dea viaţă celor duşi de pe lume.»

PARTEA A DOUA

I

Nunta Columbei fusese fixată de Rusalii, dar încă de la sfîrşitul lui martie pregătirile erau încheiate.

Mulţi dezaprobau căsătoria asta în primul rînd din invidie, pentru că mirele era un om de treabă şi înstărit, şi-apoi pentru că într-adevăr erau destule lucruri care nu se prea potriveau : mirele era văduv, era străin, era bondoc şi era cu douăzeci de ani mai în vîrstă. Şi-apoi ea ar fi trebuit să aştepte să moară nenorocitul ăla de Jorgeddu şi pe urmă să se mărite...

Cît era ziulica de lungă Banna, aşezată la poartă, cosea la nişte pantaloni de postav gros pentru bărbatul ei şi nu vorbea decît despre măritişul soră-si, despre casa, animalele, servitorii, păşunile, grădina de zarzavat şi despre grajdurile mirelui : dacă vreo femeie mai rea de gură aducea vorba despre Giorgio Nieddu, ea ofta trăgîndu-şi basmaua peste ochi, şi tăcea mîlc. Şi Columba cosea lîngă poartă sau pe prispa netencuită, dar ţinea capul aplecat şi nemişcat de parcă lucra în somn. Într-o zi, spre asfinţit, se auziră bătăi în poarta dinspre uliţă şi Columba ieşi la fereastră să vadă cine e. În faţa porţii şedea o femeie înaltă, palidă, cu profil vulturesc şi cu doi ochi negri străjuiţi de nişte sprîncene atît de bogate şi de mobile încît păreau nişte mustăţi ; privea în sus sprijinind cu mîinile pe cap un coş împletit.

— Matale erai tuşă Martina Appeddu ? zise Columba de la fereastră. Vin acu !

A coborît şi i-a deschis portiţa care de la întîmplarea aceea era ţinută tot timpul încuiată cu cheia ; iar femeia — doftoroaia şi cusătoreasa satului — s-a aplecat ca să poată intra cu coşul, făcîndu-şi semnul crucii ca să nu se împiedice de prag, pentru că asta ar fi fost un semn rău pentru viitoarea nevastă.

— Columba, sufleţelule, surioara ta nu e acasă ? Aş fi vrut să fie şi ea de faţă cînd îţi dau hainele de nuntă.

Columba răspunse cu asprime :

— Lucrurile sînt ale mele şi nu trebuie să fie toată lumea aici ca să le primească. Hai vino sus în camera mea !

Urcă la catul de sus şi femeia o urmă. Camera care dădea în balcon era mare, joasă şi avea un pat înalt şi tare, înconjurat la unul din capete cu un fel de perdea din stofă în carouri albe şi roşii ; douăsprezece scaune bătrîneşti din nuc şi pai, înnegrite de vreme, se aliniau simetric de-a lungul pereţilor văruiţi : trei de-o parte şi de alta a unui dulap înalt de culoare închisă, iar alte trei la stînga şi la dreapta unei lăzi negre, sculptate. O ordine aproape austeră domnea în încăperea spaţioasă care fusese a mamei Columbei şi unde acum se părea că nu mai locuieşte nimeni. Martina puse panerul pe ladă şi ridică şervetul care îl acoperea ; ieşi la iveală un morman de stofe negre, galbene şi verzi.

— Ia uită-te aici ! Să dea Domnul să le porţi sănătoasă o sută de ani, zise ea cu glasul înmuiat de emoţie, în timp ce răsfira cu degetele descărnate rochia de mireasă dintr-un postav negru, tivită cu brocat verde. După rochie, veni rîndul unei cămăşi dintr-o

ţesătură galbenă peste care suflă pentru a îndepărta vreo scamă sau vreun capăt de aţă. Apoi dădu la iveală ilicul de catifea verde brodată cu brocat aurit.

— Nimeni n-ar fi putut, porumbiţa mea albă, nimeni n-ar fi putut să ţi le facă atît de mîndre ! Uită-te la ele : parcă ar fi cusute de ursitori, nu-i aşa ? Ce zici de cămăşuţele astea ? Parcă ar fi de spumă, nu ? Vezi punctele de pe poale ? Dar steluţele de deasupra ? Aşa ceva nu vezi nicăieri ! Dacă îmi spui că ai văzut alta la fel, eu îmi umplu gura cu cîlţi şi n-o mai deschid niciodată. Dar ce ai, porumbiţa mea ? Eşti galbenă şi trasă la faţă : nu te simţi bine ? Sau eşti nemulţumită de lucruri ?

Columba privea ilicul tot sucindu-l şi răsucindu-l în lumină, sufla uşor peste urzeala fină a stofei şi părea nemulţumită. O cută adîncă i se săpase între sprîncenele negre. Cînd femeia făcu aluzie la paloarea ei, îşi ridică ochii puţin tulburi dar îi coborî deîndată, şi zise tăios :

— E a patra oară că îmi spui că nu arăt prea bine, tuşă Marti ! Vrei să-mi dai vreun leac descîntat ?

— Dar tu în unele zile chiar arăţi de parcă ţi s-ar fi făcut farmece. Tu n-ai vrut niciodată să te cauţi. Ştii bine că dacă braţele sînt fără viagă e semn sigur că ţi-a trecut o bufniţă pe deasupra capului şi din cauza semnului ăsta rău te topeşti de-a-npicioarelea.

— S-o lăsăm baltă, tuşă Marti, nu sînt fermecată ! Fă-le altora descîntece, nu mie !

— Vezi să nu-ţi vină şi ţie rîndul, într-o bună zi. O să vezi atunci ce înseamnă asta ! Maică-ta, sărmana, nu gîndea aşa.

— Da, mi-aduc aminte : ea venea pe la matale. Şi ce-ai făcut pentru ea ? Nimic !

— Asta pentru că s-a dus la doctor. Doctorii sînt cei care omoară lumea cu otrăvurile lor. Da, da, o spun în gura mare, adăugă ea în șoaptă, toate medicamentele au în ele otravă, toate au capul de mort pe capac. În vremurile de demult lumea se vindeca cu ierburi, cu fumigații, cu apă și rugăciuni.

— Și de murit tot mureau, tușă Marti !

— Mureau de bătrînețe ! Cîți ani avea Noe, cînd a murit ? Dar sfinții Iacob și Ilie ? Hai, spune, dacă zici că știi. Ajungeau pînă la nouă sute de ani. Și nici un doctor nu era pe-atunci. Iar bolile pe care ei le-au inventat nu se cunoșteau, ori se știau cu numele lor adevărat și oamenii se însănătoșeau ; de pildă boala ăluia... cine o știe ? Cu o mișcare a capului femeia arătă spre prispă, înspre casa lui Jorgj, iar Columba care continua să cerceteze hainele, îi aruncă o privire posomorîtă, dar tăcu.

— Care va să zică tu nu ești mulțumită, porumbița mea, de veșmintele astea. Ce tot le măsori ? Să știi că îți vin ca turnate ; o să fii ca o crăiasă. Hai, vorbește-mi acum despre Zuampredu Cannas. Nu ți-e teamă să te duci pe meleaguri străine ?

— Cum să fie străine, dacă acolo este casa mea.

— Și ce mai casă ! Am auzit că rămîi crucit, cît e de frumoasă. Vezi că-ți cade cămășuța, porumbașul meu. Să nu-ți scape nimic din mînă, fiindcă e semn rău. Dar Remundu Corbu unde e ? O să fie tare mîhnit că trebuie să te lase să pleci ; dar el e un adevărat vultur și n-o să se vaite dacă o să i se smulgă o aripă ; mai degrabă tu o să plîngi, Columba... Ai, ce zici ?

Dar în loc să răspundă Columba întrebă :

— Cît trebuie să-ți dau ? și deschise o cutie ca să ia bani.

— Pleci undeva de vrei să-mi plătești așa degrabă ? Las' că mai e vreme ! zise Martina, luîndu-și panerul și șervetul și prefăcîndu-se că vrea să plece.

Atunci fata o luă de braț și o conduse spre bucătărie.

— Nu, mai întîi să-ți dau o cafea ! Așază-te colea !

În timp ce ea făcea cafeaua, femeia, așezată pe podea lîngă panerul ei, cu picioarele încrucișate ca o arăboaică, cu mîinile așezate în poală sub broboada neagră care o acoperea ca o pelerină, reîncepu flecăreala. La fel ca toate femeile de la țară, vorbea cu un accent dramatic, exagerînd mirarea, mînia, mila în timp ce sprîncenele ei negre zugrăveau pe fața albă cînd o expresie de indignare posomorîtă, cînd o blîndețe supusă și adîncă.

Mai întîi îl lăudă pe viitorul mire, averea și bunătatea lui, apoi comentă aprig vorbele răuvoitorilor și în sfîrșit îl lăudă pe Remundu — „uliul cel bătrîn" viclean și puternic — apoi pe Banna și pe bărbatul ei.

— Puține femei ca soră-ta Banna ! Și n-o întrece nimeni la treabă, dar nici la vorbă. Asta da, muiere !

— Da eu ce sînt, tușă Marti ? Bărbat ? zise Columba înțepată, aplecîndu-se spre femeie cu tava în mînă ; dar nici nu sfîrșise bine vorba, că sprîncenele înălțate ale Martinei exprimau deja o admirație fără margini.

— Tu, Columba mea ? ! Tu nu trebuie să deschizi gura. Mama ta cînd v-a făcut pe tine și pe soră-ta a zis : „Bannei, limba și Columbei, ochii". Pentru că ochii tăi vorbesc și e de ajuns ca omul să se uite la tine ca să te citească ca pe-o carte.

— Dar vezi că nu toată lumea știe să mă citească ! zise ea coborîndu-și genele de parcă s-ar fi temut cu adevărat să nu se dea de gol.

Dar Martina o privea țintă în timp ce-și bea cafeaua.

— Aș vrea să-ți spun ceva, dacă tot sîntem singure și o să-ți spun fiindcă văd că nu ești în apele tale și o să te mai înveselești. Ascultă. Fiică-mea Simona...

— A, ce mai face Simona ? o întrerupse Columba în timp ce punea tava înapoi pe sobă.

Aducîndu-și aminte de fata care suferea de o boală fără leac la ochi, femeia își lăsă pleoapele în jos, copleșită parcă de o durere resemnată.

— Nu mai vede aproape de loc. Așa a vrut Dumnezeu ! Dar, cum îți spuneam, ieri Simona stătea acasă cînd cine crezi că vine ? Nu, n-o să ghicești, porumbița mea, fiindcă ție nu-ți pasă ce se întîmplă în sat și habar n-ai cine și de unde vine. Află că zilele astea a venit sora comisarului ca să vadă satul și să se distreze. E o fată mică de statură, dar bine făcută, care merge săltînd ca o căpriță. Are veșmintele de pe ea strînse pe corp ca un sac și o pălărie mare cît un paner ; o fi ea bună vara cînd e soare, dar nu acum, cînd e încă frig. Așa o fi acolo la oraș, dar aici flăcăii sînt cam neobrăzați și cînd o zăresc strigă după ea : „Ia te uită ; și-a pus panerul în cap..."

— Am văzut-o, zise Columba, ca s-o mai scurteze, așteptînd nerăbdătoare întîmplarea pe care o începuse, sigură că aici era vorba și de Jorgj. A trecut pe aici cu preotul și cu frate-său.

— A, ai văzut-o ? S-or fi dus acolo... la bolnav ?

Columba făcu semn că nu.

— Ei, bine, ascultă ! După cum știi, comisarul și cu soră-sa stau la Giuseppa Fiore, care i-a povestit Marianei — fiindcă așa o cheamă — tot felul de întîmplări din sat și i-a spus că eu și cu Simona îți coasem hainele de mireasă. Acu se pare că fata ar vrea să-și facă și ea un costum de carnaval, că doar are bani berechet... și apoi, fratele ei, pe care îl cheamă Mariano (se trag dintr-un neam ales), papă bani frumoși de la primăria noastră... Ce mai, cum zisei, persoana care a venit ieri la noi era chiar fata asta, Mariana. Voia să vadă costumul, a întrebat cît o s-o coste dacă-și face și ea unul la fel și m-a descusut cum fac eu tivurile, punctele, steluțele. A întrebat-o pe Simona de ce suferă și i-a spus : „Bolile astea se vindecă acum ușor : trebuie să mergi la Roma !" La Roma, fetițo, de parcă noi am avea paralele ei. Auzi la ea ! A venit vorba apoi de boli, fiindcă știi că bolnavii vorbesc întotdeauna de alți bolnavi. Și Simona, care e un suflet curat, a zis : „Sînt ca vai de mine, dar alții sînt mult mai rău !" Și așa, din vorbă în vorbă, au ajuns la Jorgj Nieddu. Atunci fata asta străină a zis : „Și asta este o boală vindecabilă. Numai că trebuie să meargă la Roma !" Ia mai dă-ne pace cu Roma ta, zic eu. Fata mea, Simona, a început să zică : „Așa ceva nu se poate, nu se poate", iar străina i-a răspuns : „Boala bietului băiat e o boală de nervi și nimic altceva. Știu toată povestea lui, știu că o femeie pe care el o iubea l-a ponegrit iar el s-a îmbolnăvit de inimă rea."

Columba își mușca buzele ca să nu vorbească, dar pe fața ei, care se făcuse lividă, ochii îi scînteiau plini de indignare.

— Dacă aș fi fost eu ieri acasă, i-aș fi zis cîteva fetei ăsteia, reîncepu Martina, punînd ceașca pe podea. I-aș fi zis : „Ascultă, pe dumneata te cheamă donna Mariana, nu-i așa ? Ei bine, donna Mariana, dacă ai venit în satul ăsta ca să te distrezi, atunci distrează-te, dar nu mai sta să asculți palavrele cu care-ți impuie capul Giuseppa Fiore și înainte de a vorbi de Columba Corbu, uită-te la chipul ei așa cum te uiți la cer ca

să vezi cum o să fie vremea". Dar nu eram acasă, porumbița mea, iar Simona, cu firea ei blîndă, n-a știut ce să zică. A spus numai : „Veșmintele astea sînt chiar ale Columbei Corbu, e rochia ei de mireasă". Atunci străina a exclamat : „Cum ? Fata asta poate să se mărite cu sufletul împăcat, după ce l-a nenorocit pe omul care o iubea ?"

Columba sări în picioare ca mușcată de șarpe, strigînd :

— Blestemata, de ce nu și-o fi văzînd de treburile ei ? Eu... eu...

Dar tăcu fiindcă apăruse pe neașteptate în ușă silueta înaltă și trufașă a soră-sii. Banna era îmbrăcată ca de sărbătoare, pentru că venea de la cineva. Ținea mîinile în buzunarele fustei, tivite cu catifea, care se ridica în față ca un șorț.

— Aici erai, pungășoaico ? zise ea către Martina. Dinții albi și puternici și ochii verzui îi străluceau pe fața oacheșă. Ai adus hainele ?

— Le-am adus.

Columba își dădu seama că Banna, deși zîmbea, se uita la ea neliniștită. Parcă ghicise că tușa Martina îi împuiase capul cu bîrfa din sat.

— Tușa Martina mi-a spus că Giuseppa Fiore a rîs de îmbrăcămintea mea zicînd că nu e potrivită pentru o fată care se mărită cu un bărbat văduv, zise ea, aplecîndu-se să ia ceașca de pe podea.

La auzul numelui Giuseppei Fiore, Banna fremătă ca o mînză atinsă de bici : butonii de argint cu lănțicuri, care-i atîrnau de ilic, scoaseră un clinchet ca de clopoței.

— Mai bine ar avea grijă de belelele ei, Giuseppa Fiore asta. O să-i zic eu cîteva dacă o văd...

— Să nu-i zici nimic, puicuța mea ! strigă atunci Martina înspăimîntată. Doar n-o să mă nenorocești. Sau vrei să-mi pară rău că am venit aici și am vorbit ca la o spovedanie. Știți bine cît de răzbunătoare e Giuseppa Fiore !

— Mai dă-o naibii ! Ce-o să-ți facă ? Ea trăiește cu nădejdea că odată și-odată o să ne vină nouă de hac, dar n-o să ne clintească nici un fir de păr ! zise Banna scuipînd cu dispreț în cenușă.

— Vouă ce vă pasă, sînteți puternici, dar eu ? Acu îl mai are și pe comisar în gazdă și poate să facă orice contra noastră, a ăstora amărîți. Mie poate să-mi facă tot felul de necazuri, pe cînd vouă, nu. Așa că nu mă nenoroci, sufletelul meu !

— Fă-i și mata un descîntec să damblagească și să rămînă mută.

Atunci femeia se ridică, își puse panerul gol pe cap și se înfășură în broboadă.

— Dacă aș putea să fac descîntece, fetițo, n-aș mai avea degetele ciuruite de ac.

— Hai să mergem să vedem hainele de nuntă. Știu că le-ai lucrat bine dacă și sora comisarului a venit să le vadă, zise Banna luînd-o înainte cu mersul ei semeț. Femeia o urmă supusă.

Columba rămase în bucătărie. Părea calmă și nepăsătoare, atît de nepăsătoare încît nici măcar rochia ei de nuntă n-o mai interesa : dar la un moment dat, pe cînd punea ceașca la locul ei, se opri în fața ușii dinspre curte, pîndind parcă un zvon îndepărtat și treptat-treptat aplecă capul pînă atinse pieptul cu bărbia, iar chipul i se alungi ca al unei bătrîne de șaizeci de ani. Un fel de halucinare care o cuprindea de cîtăva vreme îi aducea în fața ochilor pe Jorgj, care arăta

așa cum i-l descriseseră vecinele ei, întins nemișcat în pat, slab ca un schelet.

Inima începu să-i bată cu putere, iar ochii i se împăienjeniră. Totul dură numai o clipă. Apoi își ridică fruntea și își văzu de treabă, dar gîndul stăruitor care o măcina de luni de zile nu-i dădea pace. „Ori el este hoțul, ori s-a prefăcut supărat fiindcă nu mă mai voia și căuta un motiv ca să mă părăsească. Bunicul și cu Banna au avut dreptate", se gîndea ea. „El nu mă mai iubea ! Nu, nu ! Dacă m-ar fi iubit, s-ar fi purtat altfel... În timp ce eu... eu îl iubeam așa de mult, că eram în stare să-l iert chiar dacă ar fi furat... dar el nu mai putea să mă sufere... Eu l-am tot așteptat să se întoarcă, aici, în fața sobei, după ce ne-am văzut ultima dată ; dar el nu, el a preferat să deschidă cealaltă ușă de la odăița lui, numai să nu mai treacă prin fața casei mele. N-are decît să stea acolo cu nenorocirea și cu sărăcia lui, să rămînă acolo cu înfumurarea și răutatea lui. Nu mai vreau să mă gîndesc la el : e ca și mort pentru mine. Așa-i trebuie ! El a vrut-o, ce să-i fac ? Mi-a fost mie gîndul la Zuampredu Cannas ? Nu, el a fost primul care mi-a zis că Zuampredu Cannas se gîndea la mine : și tot el mi-a vîrît în cap să-l iau... Uite c-o să-l iau, iar tu n-ai decît să turbezi, fiindcă tu ai vrut așa ! Din partea ta n-am avut decît umilințe și neplăceri. Chiar de la început, cînd veneai aici noaptea, ție îți plăcea iar eu tremuram ca varga de spaimă !... Apoi a continuat să-mi facă necazuri, să se contrazică cu bunicul, s-o vorbească de rău pe Banna, făcîndu-mă să cred că ea fusese îndrăgostită de el, iar acum îl persecuta fiindcă dragostea i se transformase în ură... apoi tot ce a mai urmat... Da, bineînțeles, el nu-mi mai scria, ca și cînd eu n-aș fi știut să citesc, și-și bătea joc de scrisorile mele. Asta

e, își bătea joc de mine. Se purta ca și cum eu aș fi fost vrăjmașul lui. Vrăjmașă m-a vrut, vrăjmașă să mă aibă... Iar dacă s-a îmbolnăvit, asta e din cauza lui, nu a mea. Adică ce vrea să spună mironosița aia de tîrgoveață ? N-avea ce face la ea acasă și a venit aici, în surpăturile astea ale noastre, ca să-și bage nasul unde nu-i fierbe oala ? Dacă o caută cu lumînarea, o să-i scot ochii ; n-o să-i îngădui nimănui să mă judece. Nimănui, ai auzit, Columba Corbu ! Nici ție nu-ți îngădui să te judeci fiindcă ce-ai făcut e bine făcut..."

Sosirea celor două femei în bucătărie îi rupse firul gîndurilor. Banna era tot cu mîinile vîrîte în buzunarele fustei și surîdea cu ochii încruntați, aproape neguroși.

— Auzi, surioară, poți să fii mulțumită : hainele tale sînt așa de frumoase că parcă ar fi pictate... Le-am pus în dulap, pentru că astfel de lucruri nu se aruncă la întîmplare ca niște cîrpe.

— Nu le-am aruncat. Și, la urma urmei, dacă astea se prăpădesc, pot să-mi fac altele. Zuampredu Cannas poate să-mi dea oricîți bani vreau.

Avea un glas trist și întărîtat. Banna vru să răspundă pe același ton, dar pentru că era acolo Martina precum și din alte motive, se domoli : oftă și zise :

— Ferice de tine că e bogat. Și mai e și bun pe deasupra.

— Da, și bun, repetă Columba sîcîită.

Banna pricepu foarte bine ce era cu tonul ăla și bănuiala că Martina i-a strecurat vreo veste sau vreo răutate care îi tulburase sufletul se transformă în certitudine.

Și tocmai de aceea vru să se convingă și o chemă pe Martina la ea în casă, spunîndu-i că vrea să-i arate o

vestă, dar de fapt ca s-o împiedice ca să mai rămînă cu Columba.

Columba, din nou singură, se așeză lîngă ușă și se apucă de cusut ; dar frămîntarea ei creștea din clipă în clipă, și odată cu frămîntarea îi sporea și supărarea că nu se împotrivise Martinei, care probabil că-i spusese ce-a zis străina aceea tocmai ca să-i facă în ciudă. Și poate că vrăjitoarea continua acolo, la Banna, să scornească minciuni și răutăți. Cuprinsă de furie, Columba aruncă pe podea perdeaua la care lucra, răsturnă coșul cu lucrurile pe jos și alergă spre ușă. Mosoarele și degetarele se rostogoliră de parcă ar fi fost și ele înspăimîntate de înfățișarea fetei. Ea scrîșni bombănind mînioasă.

— Auzi cine se leagă de mine ?! Tîrgoveața asta nepoftită... venetica asta care taie frunză la cîini... dar cine-o fi, mă rog ? Poate că ea a omorît pe cineva, nu eu... Și cotoroanța asta... și Banna... ce acritură... O să vă zic eu cîteva... o să vedeți...

Deschise ușa dar nu ieși. Margherita, servitoarea doctorului, venea repede spre ea. Se opri brusc, privi cu băgare de seamă să vadă dacă n-o aude cineva și întrebă în șoaptă, gîfîind ușor :

— Tușa Martina e aici ? Am auzit că a venit să-ți aducă rochia de mireasă. Dacă e aici, cheam-o repede !... Hai, du-te !... Dacă e la Banna, hai să mergem acolo ! Vino !...

Columba o privi și începu să zîmbească uitînd de necazul ei.

— Ce-ai cu ea ? I s-a făcut cumva rău stăpînului tău ?

— Taci din gură, că te aude cineva !

— Nu e nici țipenie de om pe-aici. Femeile s-au dus să adune verdețuri pentru mîncare. Trebuie să trăiască

și ele, răspunse Columba care nu prea-și vedea cu ochi buni vecinele.

În clipa aceea cerșetorul ieși din cocioaba lui, care era ca o domo de Jana[1], și se așeză lîngă ușa înconjurată de pietre. Fața lui urîtă, părul, zdrențele cu care era îmbrăcat și care lăsau să se vadă ici și colo pielea jegoasă, aveau o culoare de parcă s-ar fi bălăcit în mocirlă. Pe spate îi atîrna o traistă legată cu sfoară, iar vîrful umflat al căciulii lui țuguiate era plin cu ce căpătase. Din cînd în cînd își făcea semnul crucii cu unul din medalioanele lui înnegrite, care îi spînzurau pe piept ; părea că nu le i-a în seamă pe cele două fete ; cu toate astea servitoarea nu mai scoase o vorbă, dar făcîndu-i semn cu capul, o ruga pe Columba s-o însoțească la Banna.

Columba încuie ușa și o luă înainte spre Banna, pe scărița umedă din cauza apei care se prelingea dintr-o doniță așezată pe un palier.

Servitoarea umplu oala, care era pusă acolo, și o bău pe nerăsuflate. Simți că-și recapătă curajul.

— Tușă Martina, zise după ce intră alături în bucătărie, unde cele două femei sporovăiau în șoaptă. Vino repede cu mine să faci cuiva un „descîntec de sperietură".

— Cui, stăpînului tău ? întrebară cele două femei izbucnind în rîs.

Ca să-și dea ifose în fața celor două surori, cusătoreasa se ridică și o luă pe Margherita de braț.

— Chiar ție ți-a intrat frica în oase ; se vede pe chipul tău. Ce s-a întîmplat ?

[1] În credința populară Jana e o zînă pitică.

9*

Fata tăgădui, acoperindu-și gura umedă cu pulpana șorțului.

— Nu, vă jur pe ce-am mai sfînt, nu e vorba de mine ! M-a trimis cineva... o prietenă de-a mea. Hai să mergem.

— Ba despre tine e vorba. Uite cum tremuri. Hai așează-te ; o să fac aici apa de descîntec : cu cît o s-o bei mai repede, cu atît o să fie mai bine... Dați-mi un pahar de cristal și puțină apă proaspătă... eu o să caut șapte tăciuni.

În timp ce Columba umplea paharul, ea se aplecă deasupra vetrei și scormoni cu degetele în cenușă căutînd șapte tăciuni stinși. Între timp Banna se apropiase de Margherita spunîndu-i mieroasă :

— Ce-ai pățit tu, draga mea. Nu-i așa că nebunul ăla de stăpînă-tău e de vină ?

Atunci servitoarea, care stătea sprijinită de canatul ușii, își puse mîinile la ochi și izbucni în hohote de plîns. Columba, care avea paharul în mînă, se opri să privească, uitîndu-și de necazuri, în fața unei suferințe care o întrecea pe a ei.

— Hai, spune-mi, ce ți-a făcut ! insista Banna, spune-mi, sărăcuța de tine, nu vezi că noi sîntem ca niște surori de-ale tale... hai, vorbește, vorbește !... Martina se ridică avînd în căușul palmei cei șapte tăciuni stinși.

— Te-a închis la el în cameră ?

— Ba nu... cum puteți să credeți așa ceva ? El este un om cinstit ! strigă Margherita, ridicînd-și fața înlăcrimată. Mă ocrotește ca pe o fetiță de șapte ani.

— Atunci ce s-a întîmplat ? Trebuie să-mi spui ca să pot alunga duhul cel rău ; că dacă nu... „n-ai decît să te duci să te spînzuri."

Martina aruncă între timp unul cîte unul cărbunii stinși în paharul pe care îl privea în lumină ; apa se tulbura și se înnegrea, iar tăciunii ieșeau încet la suprafață : așadar spaima fusese într-adevăr îngrozitoare.

— Păi, să vedeți, sughiță Margherita, mi-a arătat un strigoi...

Columba surîse, Banna izbucni în rîs în timp ce cusătoreasa își făcu cu șiretenie semnul crucii : dar cu toată neîncrederea lor, tustrele fură străbătute de un fior de teamă. Servitoarea continuă :

— Văd că nu mă credeți, dar să știți că este adevărat ; cum mă vedeți și vă văd. Astăzi... ceva mai devreme, el stătea pe întuneric în biroul lui. M-a chemat înăuntru și cînd am intrat, suratelor, l-am văzut pe el negru stînd în fața unei lanterne roșii iar în fundul camerei — o vedenie albă... Altceva nu mai știu, dragele mele... am ieșit în goana mare urlînd, iar sîngele îmi înghețase în vine, am fugit pînă la matale acasă, tușă Martina.

— Da' de ce ți-o fi făcut așa ?

— Nu știu, habar n-am... Poate pentru că el nu vrea ca eu să cred nici în duhuri, nici în Dumnezeu, nici în Cristos. Ieri zicea că strigoii nu există și dacă el vrea poate să mă facă să văd unul chiar dacă nu-i adevărat...

— Și chiar așa a fost prostănaco ! strigă Martina, privind la paharul în care cenușa se mișca de parcă ar fi fost un norișor. Atunci de ce te-ai speriat ?

— Ba nu, nu ! Pe legea mea, c-am văzut strigoiul. Era lung alb și se mișca. Altceva ce-ar fi putut să fie ?

Fata încă mai tremura ; nu era altă cale decît să o silească să bea apa, așa că Martina puse paharul pe pămînt și îl înconjură de șapte ori bolborosind cuvintele descîntecului :

Unu-unu est Deus,
Duos-duos su chelu e sa terra,
Tres-sa Trinidate,
Battor-sos battor Vangelos [1].

Și așa mai departe pînă la doisprezece — cei doisprezece apostoli — în numele cărora sili demonii să fugă și să n-o mai sperie pe biata servitoare : apoi așeză paharul în podul palmei și îl dădu Margheritei. Fata bău, suflînd în amestec, ca să rămînă cărbunii pe fundul paharului ; apoi tuși fiindcă cenușa o ustura pe gîtlej, scuipă și se liniști.

— Acu, ia ascultă la mine, zise Martina care apucă din nou panerul ei. Eu ți-am făcut descîntecul ăsta și o să-ți facă bine ; dar nu ăsta e răul de care suferi tu, Margherita. Răul e la tine în cap ; stăpînă-tău ți-a dat puțin din nebunia lui. O să facă cu tine, ce face eretele cu porumbelul : adică o să te mănînce. Ascultă aici la mine, fă bine și pleacă din casa aia ! Și acum, cu bine Banna, cu bine Columba, rămîneți sănătoase !

Plecă satisfăcută și în timp ce Margherita izbucni din nou în plîns, iar Banna încerca s-o liniștească, Columba coborî în goană scara și o ajunse din urmă pe cusătoreasă.

— Tușă Martina, dac-o mai vezi pe străina aia, spune-i să nu-și mai bage nasul în treburile mele !

[1] Unul-unul este Dumnezeu, / Doi-doi e cerul și pămîntul / Trei-Sfînta Treime este /Patru-cele patru Evanghelii.

Dar Martina avea gîndul în altă parte : se opri o clipă în fața portiței și zise încruntînd din sprîncene :

— Îmi sînteți martore, Columba, tu și soră-ta, că Margherita a venit ea să mă caute. Îmi sînteți martore.

Îi aruncă cerșetorului un bănuț și se îndepărtă. Columba intră din nou în casă încuind ușa în urma ei, în timp ce vocea monotonă a cerșetorului răsuna în liniștea ulicioarei înălțind mulțumiri sfîntului Ilie și sfintei Ana.

Prea puțin îi păsa Columbei de ce i se întîmplase servitoarei. Pe ea o frămîntau gîndurile ei și cînd reușea să scape de tovărășia celor din jur se lăsa copleșită doar de necazurile ei, cuprinsă de o tristețe calmă, din care nu se mai ivea nici o speranță. Dar în ziua aceea nici tristețea nu mai sosea. Cutreieră încoace și-ncolo odăile prin casa apăsată de tăcere, intră apoi în camera ei și ridică capacul lăzii în care Banna îi pusese rochia de mireasă.

Razele soarelui care apunea pătrundeau prin ușa deschisă de la prispă luminînd lada : pe negrul postavului, desenele cu roșu păreau pete de sînge, iar pînza de borangic avea sclipiri de aur ; un trandafir liliachiu, cusut pe catifeaua verde, părea aidoma unuia văzut pe o pajiște.

Tînăra logodnică căzu din nou într-un soi de durere vrăjită. I se păru că-l zărește din nou pe bolnav și-și aminti că el odată îi spusese :

— Atîta vreme cît o să stăm în sat o să te-mbraci ca pe-aici, ca să nu-l supărăm pe bunicul ; dar dacă o să plecăm, așa cum trag nădejde, și-o să trăim la oraș, o să te îmbraci ca o doamnă, cu pălărie și voaletă... și ai să fii atît de delicată, așa brunetă și subțirică cum ești tu... oacheșă și unduioasă precum logodnica din Cîntarea Cîntărilor.

Cît de mult ținea el la lucrurile astea ! Mereu spunea că voaleta le face pe femei mai frumoase și ea își închipuise toate acele veșminte și văluri, care-i plăceau lui : cu cîteva ore mai înainte, cînd o văzuse pe străina aceea cu îmbrăcămintea mulată pe corp și cu voaleta fluturînd, amintirea viselor ei o făcuse să se simtă umilită și rușinată. Da, îi era rușine. „Bine-ți mai stă, smintito, își spunea în gînd. Ai vrut să-ți părăsești obiceiurile, să-ți trădezi neamul, să-l superi pe bunicul, și toate astea pentru un bărbat care te disprețuia. Bravo ție ! Așa-ți trebuie ! Iar acum, suferă, ca să te usture în suflet zi și noapte umilința la care el te-a supus, părăsindu-te."

Lăsă lada deschisă și ieși brusc pe prispă, sprijinindu-se cît putu de tare cu coatele pe lemnul balustradei, înfigîndu-și degetele în păr, pe sub năframa care-i acoperea fruntea.

— E ca un ghimpe... un ghimpe... murmură ea.

I se părea, într-adevăr, că are un ghimpe otrăvit drept în moalele capului... gîndul acela... mereu, mereu gîndul acela...

Soarele încă mai lumina acoperișurile caselor, dar cu o lumină roșcată, stinsă ; nori gălbui și roșietici ca niște corole se zăreau deasupra bisericii, parcă ar fi adus cu ei, de pe fundul văilor pînă aici, deasupra satului, miresmele florilor de măceși și de narcise. Lui îi plăcea primăvara, Doamne, ce vesel era anul trecut pe vremea asta, cînd venise acasă de Paște ! Și acum ? Acum e acolo în mormîntul lui de om viu și nu poate să se miște : toată semeția lui a căzut așa cum cade frunza țepoasă a nopalului cînd o veștejește frigul toamnei. Lasă c-așa-i trebuie, zău c-așa-i trebuie ! Lumea zice că destrăbălările lui l-au măcinat, gîndea Columba, tot trăgîndu-și năframa pe ochi, de parcă

ar fi vrut să nu mai vadă nici curtea, nici veranda, nici norii în lumina asfințitului. „Adică ce destrăbălare ?" Nu, nu, ea știa bine că asta nu era adevărat. Jorgj a fost un băiat cumsecade și serios. Ar fi putut să profite de ea de mii de ori, dar n-a făcut-o. Era aproape rece cînd rămîneau singuri ; îi vorbea despre lucruri pe care ea abia dacă le pricepea, așa cum se intîmplă cu copiii cărora li se explică probleme de-ale celor mari ; îi spunea povești de dragoste, îi recita poezii ale căror versuri îi răsunau în suflet ca niște dangăte de clopot sau țipete de șoim, și altele care i se păreau susurul plăcut și neînțeles al unui izvor. Da, el era atît de rece și aproape tot atît de sfios, ca și celălalt, văduvul, care nu îndrăznise s-o sărute... Dar acesta din urmă era sfios pentru că îi era frică de ea care nu-l iubea. În timp ce Jorgj... Pe Jorgj ea îl iubise nebunește și un bărbat nu e timid cu femeia care-l iubește... Dar cel care nu iubise era el ; iată de ce era așa de rece. Oh !

Se ridică, se învîrti încolo și-ncoace, trase obloanele, închise lada. Buzele aveau din nou acea expresie disprețuitoare și răutăcioasă, care îl înspăimîntase pe logodnicul cel văduv. Dar ghimpele din cap continua s-o chinuiască : era ca un fel de osie în jurul căreia se învîrteau toate gîndurile ei. Începu și ea să se învîrte prin odăile tăcute. Un strat fin de praf se așternuse pe lavițe și pe mobila veche, înnegrită de vreme și de fumul care pătrundea din bucătărie în toate odăile. Cea în care dormea bătrînul era înțesată cu puști, cu leppas[1] și mirosea a stînă ; de tavan atîrnau ciorchini de struguri gălbui și pere roșii, uscate.

Columba se apropie de peretele din fund și împinse : se deschise o ușiță, scîrțîind ascuțit, ca o coardă de

[1] Cuțite mari.

vioară lăsînd să se vadă un ungher întunecos, ocupat pe de-a-ntregul de două lăzi negre. Dintr-una din ele dispăruse caseta cu bani. Columba deschise lada și pe dibuite scotoci înăuntru nădăjduind parcă să găsească comoara. Dar nimic. O deschise și pe cealaltă. Nimic. Se ridică să se uite în firida din zid, apoi urcă o scăriță din fundul odăiței și ajunse într-un fel de culcuș sub acoperiș, care, printr-un chepeng, comunica cu podul casei. Ea ridică chepengul și o lumină gălbuie, firavă pătrunse în ungherul acela tainic. Într-un colț zăcea o rogojină de papură, unde poate că un bandit dormise cîndva somnul lui agitat ; mai erau acolo tot felul de fiare ruginite, o cană, o archebuză veche și într-un fel de nișă o mică statuetă neagră a sfîntului Francisc și un opaiț stins. Columba ridică rogojina, se uită lung printre resturile de lucruri nefolositoare, care erau înghesuite în locul acela, apoi luă scărița, o sprijini de chepeng și ajunse în podul care ducea pe acoperiș.

În caz de pericol și luați pe nepregătite, pe aici se ascundeau și fugeau strămoșii ei, mînați de ură și de sete de răzbunare, pe vremea dușmăniei într-adevăr sălbatice, dar eroice și mărețe.

Dar acum vremurile se schimbaseră : ura continua să existe între oameni, dar și-o foloseau cu viclenie, așa că limba era arma lor, iar calomnia — otrava. Columba, care într-o vreme îi dezvăluise iubitului ei toate tainele casei, rătăcea acum prin încăperi, prin ascunzișuri și prin poduri, căutînd ceva ce nu mai reușea să găsească. De fiecare dată cînd lipsea bătrînul de-acasă, începea să caute ca un cîine lihnit împinsă de nădejdea că o să găsească în cine știe ce colț comoara dispărută ; știa că n-o s-o găsească și totuși se încăpățîna să caute mînată de o idee fixă, care începea să semene cu o obsesie. Ieșea plină de praf, de pînză de păienjeni și de amintiri. Dar i se părea că amintirile erau îndepărtate, că ele erau legate de adolescența ei, iar ea se simțea acum o bătrînă uitată de vreme.

Între timp soarele asfințise ; o fîșie cărămizie brăzda cerul verzui deasupra podișului care se întunecase, iar luna nouă, însoțită de o stea strălucitoare, părea un inel de argint din care se desprinsese perla.

Se auzeau femeile care abia se întorseseră de la cîmp cu verdețuri de mîncare, iar acum cleveteau pe ulicioară ; cîte una aprinsese focul și fumul se ridica deasupra acoperișurilor cărămizii ; altele aduceau Bannei în dar cîte ceva din ce adunaseră și primeau în schimb ulei. La Columba nu îndrăzneau să se ducă pentru că ea le primea cu răceală.

Aprinse și ea focul și se duse să ia pîinea din cămară. În odaia mare și întunecoasă pătrundea printr-o ferestruică zăbrelită o lumină firavă ; pe jos erau îngrămădiți saci cu grîu și cu orz, coșuri cu fasole și cartofi, vase cu ulei, sute de bucăți cenușii și galbene de brînză ; de tavan atîrnau calupuri de cașcaval îngălbenit, burdufuri cu untură albă ca niște bulgări de zăpadă.

Într-un fel de putină cu saramură, în apa care parcă era acoperită cu solzi, pluteau niște bucăți de caș proaspăt. Alte bucăți tari și albe ca de marmură erau așezate pe o măsuță îngustă între două teascuri.

Deși copleșită de necazurile ei, Columba, care avea în grijă să aranjeze brînza — cel mai important venit al familiei — intră în cămară și privi în putină, așeză un teasc, se uită apoi și în camerele alăturate ca să se asigure că totul era în ordine. Lumina se stingea încet în ochiul ferestruicii și, în penumbra care stă-

pîinea cămara lungă cît cala unui vapor, obiectele căpătau înfățișări fantastice: niște tingiri de aramă, așezate între oalele negre cu ulei, trimeteau luciri roșcate; un sac cu făină de orz răsărea albicios, în mijlocul acelei întunecimi ca o fantomă pîntecoasă. Columba, care de frică să nu dea foc la ceva rătăcea prin toată casa fără nici o făclie, găsind pe dibuite orice căuta, luă dintr-un paner o jimblă rotundă și subțire și fără să vrea își aminti brusc de întîmplarea cu Margherita.

Ea nu credea în duhuri și nu se tema nici de cei vii și nici de morți; și totuși în seara aceea se simțea cuprinsă de un fel de neliniște; tingirile roșii, sacul alb, oalele negre, luciul metalic al saramurii, totul i se părea întrucîtva straniu. Și apoi inima ei bătea cu putere fără vreun motiv anume.

Ieși iute din cămară și ajunsă în bucătărie auzi cum, în pălăvrăgeala lor, femeile țipau mai tare ca de obicei.

— Să-mi sară ochii dacă nu l-am văzut cum mă vezi și cum te văd. Cu ochii mei l-am văzut: s-a întors.

— Vezi-ți de treabă... Cei treizeci de ani se împlinesc chiar în ziua de sfîntu Francisc. O să se întoarcă în sat numai și numai în ziua aceea, iar rudele și prietenii o să-l întîmpine cu mare alai.

— Dar ți-am spus că s-a întors; vreau să spun că n-or fi ei chiar treizeci de ani bătuți pe muchie, dar legea n-o să-i ia pielea pentru cîteva săptămîni.

Columba înțelese că vorbeau de Innassiu Arras și ieși la poartă ca să audă mai bine. În clipa aceea servitorul lui Jorgj ieși țopăind din curte ca să asculte ce mai ziceau femeile.

— Da, da, și eu l-am văzut! Ședea lîngă foc cu căciula pe cap și cu traista în spinare.

— Asta înseamnă că vrea să plece din nou. Uite ce este, Mario Zoseppa Conzù, pun rămășag pe nouă reali că n-o să vină definitiv la el acasă înainte de Sfîntul Francisc.

— Și eu cred la fel, zise servitorul. Apoi apropiindu-se de Columba o întrebă pe șoptite: Vreți ceva?

— Te-a chemat cineva? Ia du-te de aici! zise ea supărată.

Dar băiatul se uită la chipul ei dîndu-și capul pe spate și ochii îi străluceau în lumina stinsă a asfințitului ca doi tăciuni aprinși.

— Mi s-a părut că m-ați chemat. Bunicu matale nu s-a întors?

— Ce te bagi tu?

— Mă duc să cumpăr o lumînare pentru stăpînul meu, continuă el fără să-i pese, știind din experiență că pînă la urmă Columba îl va asculta. Nu mai avem de nici unele. Casa e goală; n-a mai rămas nimic. Dar poate că peste cîteva zile o să avem o grămadă de bani...

Columba nu spuse nimic: privea spre capătul ulicioarei să vadă dacă nu cumva apare bătrînul și se prefăcea că le ascultă pe femeile care continuau sporovăiala.

— Da, va trebui să vindem casa...

— Cui? întrebă ea aproape fără să vrea.

— Doctorului! El vrea s-o cumpere ca să-și verse năduful certîndu-se cu Rosalia Nieddu, mama vitregă a stăpînului meu care cîntă ca o cucuvea în odaia de sus. Da eu cred că dacă o să moară nenea Jorgeddu ea n-o să mai cînte. Matale ce crezi?

— N-o să moară.

— Cum n-o să moară ? Să știi, tușă Columba, c-o să fim și noi bogați ! El o să moară și asta în curînd. Ce-ai zice dacă ar muri în ziua în care o să te măriți ?

— Tacă-ți gura, nătîngule !

— Asta ar fi culmea. Și cum îți spuneam, e galben ca un mort. Abia ciugulește din mîncare și nu doarme deloc. Înainte măcar mînca : acum nimic. Ziua doarme, iar noaptea citește. Și cîte lumînări mai arde, măiculiță. Eu i-am zis mereu : „Sînteți un risipitor" ; și-i mai zic : „Ce-o să facem cînd n-om mai avea bani de loc ?"... El citește din cartea aia a lui și zice că Dumnezeu ajută pînă și păsărelele. Dar să știi că de fapt e îngrijorat. Da, însă păsărelele au aripi, pe cîtă vreme el n-are nici picioare. Și nu vrea nimic de la nimeni, chiar de-ar crăpa. Spune doar că mîine o să ia de la doctor banii pe casă.

— Și cînd i-o termina și pe ăia ? întrebă Columba fără să-l privească.

— Zice că Dumnezeu ori îl vindecă ori îl răpune. Eu cred c-o să moară...

— Preotul n-a mai venit ?

— N-a mai venit nimeni. Îți spun numai matale fiindcă e secret : alaltăieri a venit moș Arras. A intrat pe ușa din dos și stăpînu-meu a fost tare bucuros de vizita asta. Nu știu ce-au vorbit, fiindcă pe mine m-au trimis pe-afară. Și chiar dacă aș ști nu ți-aș spune pentru că nu sînt din ăia care trag cu urechea. Eu văd ce se întîmplă și tac. Să n-aud de palavragii sau de șmecheri, cum mai sînt unii pe-aici, înțelegi ? și dădu din cap spre cerșetor care stătea pe treptele din fața casei lui și săruta din cînd în cînd meda-

lioanele. Pînă și ăsta vine pe ușa din dos, stă în prag pînă cînd nenea Jorgj îl vede și-l cheamă înăuntru ; se preface că n-aude, merge tiptil, intră, se așează și oftează. „De ce oftezi, lovi-te-ar damblaua, îl întreb eu, că doar ești mai bogat decît noi. Pleacă de-aici !" Nenea Jorgj nu mă lasă să-i vorbesc așa și se uită la el ca la o nestemată. Frumoasă nestemată, n-am ce zice ! După ce pleacă, mătur locul pe care a stat el. Ei, dar știi ce s-a întîmplat ? Alaltăieri Dionisi Oro gemea și ofta tot timpul ; stăpînu-meu l-a luat la întrebări și într-un tîrziu el a spus că perceptorul vrea să-i scoată cocioaba la mezat pentru că nu și-a plătit impozitele : nouăzeci de centime și cu celelalte taxe înseamnă exact o liră și nouă reali. Da, exact atîta. Ei și ce crezi matale că face prostul de stăpînă-meu ? Închipuiește-ți ? M-a pus să-i dau de la noi banii ăștia. „Păi, da, am strigat eu atunci, așa zboară banii din casă ! Dar pe noi cine ne ajută mai tîrziu ? Cucu ?" Dar stăpînu-meu mi-a zis : „Vezi-ți de treaba ta, Pretu !" Dar eu l-am dat pe Dionisi pe ușă afară țipînd : „Să nu te prind că iei banii ăștia, hoțule !" El a șters-o repede speriat.

Dar Columba nu-i mai dădea atenție. Se uita spre capătul uliței.

— Vine moș Remundu, zise Pretu, luînd-o repede din loc strîngînd banul în palmă.

În timp ce făptura lui sprintenă dispărea în susul uliței, înspre partea luminoasă a orizontului, la capătul cenușiu al drumului ce ieșea din sat creștea silueta întunecoasă a lui Remundu. Venea călare, așezat între doi desagi plini ; un miros de iarbă și de lapte închegat rămînea în urma lui ca o dîră de abur,

II

Columba alergă să deschidă poarta și bătrînul descălecă sprinten.

— Bunicule, femeile ziceau că Innassiu Arras a și venit în sat, îi spuse ea în timp ce-l ajuta să desfacă desagii.

Dar bătrînul nu răspunse. În timp ce el ducea calul de dîrlogi și-i umplea ieslea cu iarba dintr-unul din desagi, Columba scoase din celălalt săculețul cu caș proaspăt din care încă mai șiroia zerul și urda strînsă într-un vas de lemn acoperit cu frunze de stînjenel. Veni și Banna să-i dea bineţe bătrînului și ca să-i spună ce mai trăncăniseră femeile pe seama întoarcerii lui Arras. Dar el, după ce-și scoase sarica și-o agăță de unul din țărușii de la șopron, se așeză în fața vetrei: vesta de postav negru, prinsă cu o copcă într-o parte și strînsă pe corp, îi scotea în relief trupul puternic și mlădios ca al unui bărbat cu mult mai tînăr. Clătină de două ori capul lui semeț în semn de dispreț.

— S-a întors fricosul ăla? Să-i fie de bine; o să avem în sat un trîntor în plus.

Columba punea pe o măsuță, în fața lui, pîine, brînză și o farfurie cu salată; ardea de nerăbdare să-i înșire bătrînului tot ce aflase, dar nu voia să vorbească de față cu Banna, fiind sigură că ar fi ajuns la ceartă. Tăcu chiar și atunci cînd soră-sa povesti noutățile din sat: că doctorul o speriase pe servitoarea lui și că Giuseppa Fiore risese de lucrurile Columbei, care ar fi, după părerea ei, nepotrivite pentru o fată care se mărita cu un văduv.

Bătrînul ronțăia pîinea tare cu dinții lui sănătoși și răspundea cu sarcasm și cu disprețul omului care e deasupra fleacurilor de rînd.

— Giuseppa Fiore e ca un melc: îmbăloșează locul pe unde trece. Hm, doctorul? Acuși-acuși o s-o legăm cu frînghii și o s-o priponim pe gloaba asta bătrînă și smintită!

Numai atunci cînd se vorbi de Zuampredu Cannas trăsăturile chipului său aspru se mai îndulciră, iar vocea îi deveni gravă.

— Ăsta e un om cumsecade, fata mea. Nu degeaba îl laudă lumea. Și ce dacă e văduv? O să te respecte de două ori pe-atît, pentru că o să-și zică în sinea lui: „Dacă o să mă port rău cu ea o să spună că bine a făcut prima mea nevastă că a murit!"...

— Unde mai pui că n-are nici copii, adăugă Banna, ridicîndu-se să plece, așa că e ca un flăcău. De-aia îl pizmuiește lumea!

Rămași singuri, bătrînul și fata stătură cîteva clipe tăcuți. În curte se auzea calul ronțăind otava proaspătă și bătînd din cînd în cînd cu copita în caldarîm; numai zgomotele acelea rupeau liniștea deplină a serii. Nu bătea vîntul, dar lumea nu ieșea pe uliță fiindcă nopțile erau încă răcoroase.

Bătrînul se aplecă și luă iute cu degetele un tăciune aprins, vîrîndu-l în pipa lui înnegrită; apoi strînse muștiucul cu dinții, uitîndu-se dacă arde tutunul și zise:

— Doctorul a fost un smintit de cînd îl știu; dacă ar face altcineva ce face el, i-ar sări țandăra și ar urla ca un cîine...

Dar Columba era cu mintea în altă parte: așezată pe vine în fața bătrînului, ațîța focul și fără să ridice ochii murmură:

— Bunicule, trebuie să-ți spun ceva... Cică sora comisarului i-ar fi spus Martinei că Jorgeddu e bolnav de inimă rea, fiindcă l-am defăimat eu.

Fața bătrînului păru inundată de lumina roșcată ce venea de la pipa aprinsă ; mîna dreaptă, neagră, cu venele încolăcite ca niște rădăcini, strînse genunchiul cum strînge ghiara vulturului un colț de stîncă.

— De asta nu ești tu în apele tale ?

— Da, de asta, bunicule.

— Și ce-ți pasă ție de ce zice lumea ?

— Cum să nu-mi pese ! Numai celor duși de pe lumea asta nu le pasă de ce spun cei vii !

— Ție trebuie să-ți fie limpede în cap că sora comisarului stă chiar la Giuseppa Fiore.

— Și eu m-am gîndit la asta. Ar trebui retezată limba șerpilor.

— Și ce-ai vrea să fac ? Dacă aș fi tînăr aș zice : „O să mă duc și o să tai limba calului Giuseppei, ca s-o pedepsesc pentru uneltirile ei". Dar am îmbătrînit, măi fetițo, am îmbătrînit, iar lumea scornește și-așa destule pe seama mea !

— Așa e, bunicule, așa e ! Toți ne vorbesc de rău : toți ar vrea să ne calce în picioare fiindcă acum sîntem singuri... Matale ești bătrîn, iar noi sîntem femei. Ignassiu, bărbatul Bannei, e ca și cum n-ar fi. El nu se gîndește decît la caprele și la vacile lui. Plecă capul și zise din nou aproape gemînd : Nimeni nu ne mai respectă... toată lumea ne vorbește de rău... toți ar fi bucuroși să ne vadă morți... Da, da, așa e, iar eu o să mor curînd, simt eu aici în inimă. Să știi...

— Columba ! Cum poți să vorbești așa ?

— O să mor de supărare, bunicule, fiindcă nu mai pot. Ți-o spun matale, nu altcuiva. Am obosit. Și se lăsă jos, tristă și cu adevărat obosită, atît de obosită încît nu se mai putea ține pe picioare. Ochii mici și verzi ai bătrînului se înnegurară.

— Columba ! Așa vorbește o mireasă ? Așa vorbește o fată care are în casă veșmintele de nuntă ? Și de ce, mă rog ? Fiindcă așa clevetesc niște lelițe. Apăi, spune-mi ce-ai vrea tu măi fată ca să fii mulțumită ?

— Aș vrea...

Ar fi vrut să strige „cele care s-au întîmplat să nu se fi întîmplat". Dar nu îndrăzni.

— Aș vrea să fiu deja măritată și să fiu departe de aici. Așa am fi cu toții împăcați.

— Da' tu de ce nu ești împăcată ? Ce-ți lipsește, omul lui Dumnezeu ?

— Nimic, bunicule, nimic. Numai că toți ne vor răul ; pînă și Banna îmi vrea răul ; știu bine că noi amîndouă nu sîntem surori decît cu numele ; dar de fapt sîntem ca niște vecine care au ceva de împărțit și sînt gata oricînd de ceartă. Pînă și Dionisi Oro, puturosul ăla de cerșetor, care ar muri de foame și de sete dacă n-am fi noi, pînă și el ne vorbește de rău. Și totuși eu cred... că tocmai el a furat banii...

Bătrînul izbi cît putu cu bastonul în podea :

— Mi-ai mai spus treaba asta de o mie de ori, măi fată ! Ce-mi pasă mie dacă a fost el sau altul ? Jandarmul a scotocit în casa lui Dionisi Oro la fel ca în casele celorlalți... dar n-a găsit nimic și atunci a lăsat-o baltă ! La fel o să fac și eu ; n-o să mă mai intereseze. Ascultă, hai să cădem la o învoială : să nu mai vorbim deloc despre treaba asta. Și dacă lumea o să clevetească, n-are decît, fiindcă o va face din pizmă. Ai băgat de seamă că atunci cînd bate vîntul ridică numai gunoaiele și praful și le aruncă în vîrtej, pe cîtă vreme pietrele rămîn neclintite ? Așa e și cu lumea ; numai soiul rău clămpănește și se mișcă fără rost. Dar dacă tu ți-ai pus în cap să schimbi lumea, o să încărunțești înainte de vreme.

Ascultă-mă pe mine ; tu să-ţi vezi de treaba ta şi doar să-ţi cercetezi sufletul ; iar de s-o întîmpla să nu-ţi dea dreptate conştiinţa ta, mergi înainte şi gîndeşte-te : dacă lumea mă vorbeşte de rău e semn că mă crede fericită !

Scuipă drept în cenuşă, puse picior peste picior şi-şi încrucişă braţele într-o poziţie solemnă şi trufaşă : părea un bătrîn erou care în viaţa sa făcuse numai fapte mărețe şi dispreţuise părerea celor din jur.

Totuşi mîna dreaptă continua să-i tremure.

Columba murmură :

— Dar conştiinţa mea nu e liniştită, bunicule ! Mie mi-e tare teamă că ne-am înşelat ! Şi azi am mai căutat... Şi dacă totuşi banii or fi în casă ? Dacă i-am găsi, bunicule ? Atunci el n-ar mai spune că l-am defăimat şi că noi l-am îmbolnăvit...

Bătrînul nu răspunse, iar ea îşi ridică chipul tras spre el. Pentru o clipă ochii lor se întîlniră ca ai unor duşmani gata să se lovească.

— Columba, zise el strîngînd din dinţi, tu ţi-ai pierdut minţile. Să fie clar, odată pentru totdeauna. Eu n-am defăimat pe nimeni, iar dacă tu mai spui vorba asta altă dată, îţi zdrobesc ţeasta cu bastonul. Nu vreau să ne certăm, aşa că ascultă-mă ! În prima clipă, atunci, după întîmplarea aceea, poate că la mînie am pronunţat numele nefericitului ăla ; dar după aceea... Maică Precistă... a mai zis cineva ceva ? M-am dus eu să-l denunţ ? L-am vorbit de rău la cineva ? Dacă lumea crede despre el că e în stare de orice, ce vină am eu ?

— Matale ţi-ai bătut joc de el, bunicule, iar soră-mea Banna, care are o limbă ca de viperă, l-a incondeiat la vecine cum i-a venit la gură şi uite aşa, puţin cîte puţin, voi amîndoi i-aţi făcut faima asta proastă.

Bătrînul ridică bastonul.

— Loveşte-mă, hai, sfărîmă-mi capul ! — zise ea cuprinsă tot mai mult de furie. Dar mai întîi trebuie să vorbesc. El e nevinovat, iar noi l-am împroşcat cu noroi... da, da, noi, fiindcă şi eu l-am vorbit de rău... iar lumea ştie asta şi acum a început să-i dea lui dreptate. O să vină vremea cînd toată lumea o să strige împotriva noastră şi o să spună că noi l-am omorît, da, o să spună că l-am momit în casa noastră ca într-o cursă, apoi l-am izbit mişeleşte fiindcă îl uram...

Bătrînul reveni la calmul lui ameninţător.

— Tu l-ai momit, nu eu ! Tu i-ai deschis noaptea uşa, pe furiş ; tu l-ai ţinut la tine ca o dezmăţată. De ce-ai făcut una ca asta ? Trebuia să-ţi fi spart capul atunci, nu acum ; dar eu m-am purtat ca un laş şi te-am lăsat să faci ce-ţi trece ţie prin cap. Şi asta fiindcă erai orfană şi maică-ta, Dumnezeu s-o ierte, că e moartă, mi-a zis să am grijă de tine ! Dar o femeie care în timpul zilei face pe sfînta, iar noaptea îi deschide uşa ibovnicului, nu e o femeie cu care să te porţi frumos ! Să-l ia dracu' pe ăl care mai crede în ea. Una ca asta e năpasta familiei ; iar tu ai fost năpasta familiei mele !

O lovi cu bastonul de două ori în cap, iar ea începu să tremure atît de tare că nu a mai fost în stare să lege două vorbe.

— Acuma taci, ai ? Ce, eu l-am adus aici în casă ? Mai spune odată vorba aia smintită ! Iar dacă nu mai ai ţinere de minte, cu atît mai rău pentru tine ; eu n-am dat în mintea copiilor. Zdrenţărosul ăla al tău cu ciorapii era cel care ne ura şi care voia să-şi bată joc de noi ; şi n-a fost el cel care te-a părăsit ? Dacă tu nu l-ai fi primit în casă şi nu i-ai fi arătat că eşti o femeie de nimic, poate că te-ar fi respectat. Femeia

trebuie să fie femeie, cu atît mai mult cu cît are un nume ca al tău. Dar tu ai uitat de unde te tragi, așa se pare ; nu-ți mai aduceai aminte că erai nepoata lui Remundu Corbu și fata lui Battista Corbu. Tu nu semeni cu maică-ta care, pentru ca familia să nu se risipească, a vrut să se mărite cu vărul ei, cu băiatul fratelui meu : tu ai pus ochii pe băiatul unui păzitor amărît de capre, pe un studențaș fără casă și fără cap, un destrăbălat care nu era nici de rangul tău, nici de neamul tău. Bine îți mai stă acum, după cele întîmplate, n-am ce zice ! Nu mai smiorcăi atîta, mai bine ți-ai fi tăiat limba... Da, va să zică noi l-am ucis ? continuă el fără s-o ia în seamă pe Columba, care bîiguia ceva. Ba nu, el singur și-a făcut-o, cu năravurile lui proaste ! Cît despre restul, să nu-ți fie teamă, fetițo, n-o să piară el cu una cu două ; se preface, și cine știe dacă nu se gîndește să ne dea vreo lovitură ! Stă închis în bîrlogul lui, cum stă un gînd răzbunător în mintea unui ticălos : o să iasă afară cînd ți-o fi lumea mai dragă și atunci o să fie un adevărat prăpăd. Și acum, gata, hai să nu mai vorbim de el. În ceea ce mă privește, e ultima dată cînd mai vorbesc de el. Un singur lucru aș vrea să te întreb : vrei să te măriți cu el ? Fă cum poftești. Ți-am spus eu vreodată nu ? Asta e necazul meu : că am fost prea moale cu tine, eu, Remundu Corbu ! Nici măcar eu nu m-am purtat ca un bărbat în toată firea cu tine : am fost ca o praștie în mîinile unui copil care o sucește și o răsucește pînă cînd o rupe. Bine-mi mai stă, n-am ce zice ! Dar despre Zuampredu Cannas ți-am zis eu ceva ? Cînd te-a cerut prima dată tu l-ai refuzat : dar a doua oară ai zis da. Iar acum, te căiești, nu ? Și azi poți să-ți iei cuvîntul înapoi : nu ești obligată să asculți de nimeni. Odată — continuă el înduioșat de purtarea resemnată

și îndurerată a Columbei, care-și aplecase din nou capul, ghemuindu-se la colțul vetrei — odată treceam prin păduricea Dorgotori ; asta era pe vremea cînd aveam picioarele sprintene ca ale cerbilor. Și deodată văd un bărbat care tăia niște nuiele pentru mături. Am trecut mai departe dar el m-a strigat. „Noroc prietene, noroc !“ Era băiatul lui Saduru Chessa din Tibi, cu care am copilărit. Dar cine crezi că ar mai fi putut să-l recunoască, așa cum arăta acolo ? Iar Saduru Chessa, măi nepoată, era un om bogat, avea treizeci de vaci cu lapte. Fiu-său învățase ca să se facă doctor, dar s-a luat după vorbele unuia și altuia, a întrerupt școala, s-a apucat de negustorie, a avut tot felul de îndeletniciri, a păpat moștenirea de la taică-su, ajungînd în sapă de lemn și la urmă s-a făcut măturător ! Așa că de-aia îți spun eu, fetițo, fă cum te duce pe tine capul și nu lua în seamă sfaturile nimănui !

Columba nu răspunse : intrase din nou în singurătatea ei tăcută, dar parcă vorbele bătrînului o liniștiseră ; chipul și ochii își reluaseră expresia lor obișnuită.

— Hai, du-te la culcare, spuse el din nou, aplecîndu-se să ia un alt tăciune aprins, fiindcă pipa i se stinsese. Dormi vreo șapte ceasuri și o să vezi că n-o să-ți mai umble bărzăunii prin cap. De Florii o să vină Zuampredu ca să facă strigările de nuntă ; apoi o să vină și ziua nunții și o să vă duceți de aici. O să mergi la stîna lui, o să-i numeri vacile, o să ai în seama ta banii ca să plătești slugile. O să ai destule griji pe cap ; atunci bărzăunii n-au decît să-ți umble pe sub nas că nici măcar n-o să te mai ostenești să-i alungi.

Columba se ridică, supusă ca un copil, își aprinse opaițul ei de alamă, rotund ca o portocală ; închise ușa dinspre uliță, înțepenind-o cu un drug de fier.

— Columba, o strigă bătrînul, in timp ce ea se îndepărta spre odaia ei. I-ai dat banii Martinei Appeddu ?

— N-a vrut să ia nimic.

— Să-i trimiţi mîine ce i se cuvine şi să n-o mai cauţi niciodată.

— Căuta-o-ar focul s-o caute ! blestemă Columba îndepărtîndu-se şi faţa îi intră din nou în umbră.

Rămas singur bătrînul căzu pe gînduri în timp ce-şi freca genunchiul cu degetele crispate.

„Remundu Cò !, îşi zise mînios în sinea lui, ai îmbătrînit şi tot prost ai rămas ! Nu trebuie s-o laşi singură pe fata asta ; ai lăsat-o destul de capul ei ! Orice adiere de vînt i se pare că e un glas şi tremură ca o frunză. Parcă un duh rău i-ar conduce paşii !"

Nu credea în vrăjitorii, dar de la o vreme încoace ori de cîte ori stătea în casă era cuprins de un fel de apăsare, de parcă cineva ar fi îngropat în firida sobei un „mag" — o statuietă din acelea din lemn de stejar cu ţinte bătute în ea, cum făcea Martina Appeddu — care-l fac să se topească de-a-npicioarelea pe nenorocitul în a cărui casă a fost pusă.

Columba tot nu se simţea în apele ei şi chiar şi Banna era îngrijorată : bătrînul îşi amintea de vremurile triste cînd se îmbolnăvise fiică-sa şi cînd acu zicea că o să scape acu se temea că o să moară. Dar nici chiar pe vremea aceea nu fusese atît de neliniştit ca acum cînd se gîndea la Columba. Fata parcă era înconjurată de un nor otrăvit ; pe unde trecea ea rămînea în urmă o undă de tristeţe. Bătrînul nu putea să-şi explice cauza, dar îşi aduse aminte că Giuseppa Fiore, care aflase despre dragostea dintre Columba şi studenţaş, le spusese bătrînilor care şedeau la răspîntie : „Remundu Corbu are păcate de ispăşit".

— Păcate, păcate, zise el cu voce tare, scuturîndu-se

ca un cal care nu mai poate suporta nici hamul, nici şaua. Eu n-am păcate de ispăşit : ştiu eu bine de ce am făcut, ce-am făcut ! Cîte nu mi-au făcut şi mie alţii ! Trebuia să-i las să mă omoare ? Dacă Dumnezeu m-a adus pe lumea asta, m-a adus ca să trăiesc, iar dacă mi-a dat picioare, mi le-a dat ca să merg, iar mîinile ca să dau laoparte piedicile din cale.

I se stinsese din nou pipa şi el tot trăgea din ea, deşi gura îi era ca fierea. Scuipă mînios, apoi se ridică şi se duse să se uite la calul care dormita ronţăind fînul cu dinţii lui stricaţi. Era o biată gloabă plină de cicatrici, cu urechile retezate care fuseseră de mai multe ori înţepat sau crestat cu cuţitul de vrăjmaşii bătrînului său stăpîn ; tocmai de aceea îl iubea atît. Umplînd ieslea cu fîn şi simţind pe obraji aburul cald care ieşea din nările calului, se simţi copleşit de un fel de duioşie.

— Am îmbătrînit amîndoi, dar avem pielea tăbăcită, îi spuse bătîndu-l cu mîna pe grumaz. Dar dacă va fi nevoie o să pornim din nou la trap...

Intră în casă, încuie uşa şi se culcă pe rogojină. Cînd era neliniştit niciodată nu se dezbrăca ; mai bine dormea pe rogojină decît pe pat, păstrîndu-şi în felul acesta obiceiul de a fi pregătit pentru orice fel de împrejurare. De data asta, însă, nimic nu-l ameninţa : toţi ai lui erau sănătoşi, iar treburile mergeau bine. Columba trebuia să se mărite cu un om bogat ; dar cu toate astea el continua să aibă acel sentiment de nelinişte pe care-l dă apropierea unui pericol.

Adormi gîndindu-se la Innassiu Arras şi pînă şi în somn se străduia să zîmbească dispreţuitor şi să spună cuvîntul „netrebnic". Dar chiar şi amintirea vechiului său duşman, care era de-acum neputincios, îi trezea în seara aceea un sentiment neplăcut. Ca aproape toţi bătrînii, el dormea puţin şi rău. După cîteva ore de

somn zbuciumat, se trezi. Focul se stinsese : vîntul de miazănoapte sufla zgîlţiind poarta de la uliţă. Simţi că îl ia cu frig : întinse mîna ca să ia o desagă de lînă pe care o folosea şi ca învelitoare, dar mişcarea asta a fost de ajuns ca să-i alunge de tot somnul. Sentimentul de apăsare care stăruise asupra lui atunci cînd dormea îl copleşi din nou.

„Columba..."

Da, Columba devenise obsesia lui ; nimic altceva nu mai avea importanţă. Trecutul era trecut, iar viitorul nu exista pentru el. Dacă s-ar mărita Columba şi ar pleca de aici, lui nu i-ar mai rămîne decît să moţăie toată ziua şi să-şi mestece gîndurile aşa cum gloaba lui de cal mesteca paiele...

Dar o să mai vină vreodată şi ziua nunţii Columbei şi a plecării ei din casă ?

Gîndul ăsta îl înnebunea pe bătrîn. Columba era încă dominată de povestea ei cu studentul ; şi năpasta asta se răsfrîngea asupra întregii familii... E ca o bubă fără leac, care la început a fost doar o mică zgîrietură, făcută de spinul unui trandafir, pentru ca treptat-treptat să se întindă şi să nu mai poată fi tămăduită, nici dacă s-ar folosi piatra iadului...

Bătrînul se frămînta pe rogojina lui, începînd să vorbească de unul singur.

„Ştii ce vreau să-ţi spun, moşulică ? Buba trebuia vindecată de la bun început cu fierul înroşit. Cînd ţi-a spus Banna că soră-sa Columba îl primea noaptea pe feciorul prăpăditului ăla, trebuia să-i plesneşti pe amîndoi cu biciul. Pe cîtă vreme tu ai lăsat lucrurile în voia lor ; studentul nu-ţi arăta nici un respect, iar lumea rîdea de tine spunînd : «Bine faci că îţi aduci în casă un băiat petrecăreţ : el o să-ţi zboare banii din pungă cum face vîntul, toamna, cu frunzele copacilor!»

Iar Giuseppa Fiore spunea : «Remundu Corbu are păcate de ispăşit»..."

Dădu brusc la o parte desaga şi holbă ochii. În jur era întuneric beznă, dar el încă mai vedea acolo în faţa vetrei chipul gălbejit şi batjocoritor al lui Jorgj Nieddu şi ochii lui strălucitori ; se simţea din nou cuprins de sentimentul de dispreţ pe care i-l trezise odată prezenţa şi vorbele studentului... Ah, el era tot acolo, acolo în mijlocul lor. Tot el este cel mai puternic şi pînă la urmă o să-l dea afară din casă.

„Bunicule, răsuna vocea tristă a Columbei ; aş vrea să fiu departe de aici... în felul ăsta am fi cu toţii împăcaţi"...

Ce să facă, s-o vadă din nou liniştită ? De fapt bătrînului nu-i păsa de loc de propriul lui zbucium fiindcă avusese o viaţă destul de frămîntată... dar nu putea să mai îndure veşnica tristeţe a Columbei. Ce putea să facă ?

Să continue să-l caute pe hoţ ? Să răscolească din nou toate căsuţele vecinilor ? Cu ce folos ? Ca să-şi facă, fără nici un rost, noi duşmani ? Banii au dispărut, asta e sigur : că i-o fi luat Giorgio, că i-o fi luat cerşetorul sau vreun alt vecin, dacă i-ar găsi, asta n-ar schimba cu nimic lucrurile. Nu aici este răul, el are rădăcini mai adînci, merge mai adînc, mult mai adînc şi nu poate fi smuls uşor. Chiar dacă bătrînul s-ar duce la biserică, ar îngenunchia în mijlocul oamenilor şi ar striga : „Oameni buni, Jorgj Nieddu e nevinovat. L-am învinuit fără să fiu sigur că el e făptaşul", ei bine, chiar dacă ar face aşa, cui i-ar mai fi de folos? Doar celor din jur care ar începe să rîdă. Pe cîtă vreme ura ar rămîne aceeaşi între bătrîn şi băiat ; asta ar menţine vrajba în familie la fel ca în trecut şi Columba ar continua să sufere. Mai bine să lase

lucrurile așa cum sînt, iar timpul o să vindece totul ! Columba o să se ducă după bărbatul ei cel bogat și o să înceapă o viață nouă ; bătrînul o să meargă din cînd în cînd pe la ea ca s-o vadă, o să le dea copiilor ei bastonul ca să se joace, o să-i învețe să călărească, o să-i pună pe servitori să pregătească din brînză proaspătă miei, păsărele și alte figurine pe care să le dăruiască nepoților. Și uite așa o să se termine toate necazurile.

Încercă să adoarmă din nou dar nici măcar nu mai putea să închidă ochii. Pleoapele îi tremurau și simțea că șira spinării i se frînge de oboseală.

Bătrînul auzi cîntatul unui cocoș și dintr-o dată uită de grijile prezentului, lăsîndu-se copleșit de amintirile din trecut. Îl cuprinse un fel de liniște și de uitare ca și cum s-ar fi lăsat în voia apelor unui fluviu, alunecînd la întîmplare într-o barcă ușoară. De fiecare dată cînd auzea cîntatul vreunui cocoș îi răsuna în urechi urletul care răscolise liniștea pădurii atunci cînd nevasta lui fusese atacată : Nevasta lui !

Adeseori noaptea, cînd se trezea, i se părea că lîngă el, în pat, era soția lui uscată și fierbinte, aprigă și vînjoasă. Doamne, ce femeie mai fusese ! Nu auzise de la ea nici plîns, nici rugăminți, nici văicăreli. În vremurile de restriște fusese ca o vergea de oțel, care nu se îndoaie ; și tocmai cînd veniseră vremurile bune s-a frînt pe neașteptate.

În spatele ei, care mergea la fel ca Banna, izbind pămîntul cu picioarele și ținîndu-și miinile vîrîte în buzunarele fustei, se înșira o lungă procesiune... Prieteni și dușmani, judecători și victime : în zare apărea o pădure, se auzea tropotul unui cal, o împușcătură, un țipăt ; apoi totul se schimba și apărea o scenă funebră ; o femeie cu părul despletit urla cerînd răzbunare ;

Giuseppa Fiore, ghemuită lîngă soba ei, scotea din cînd în cînd cite un urlet plin de ură, ca țipătul unei cucuvele : Innassiu Arras sărea din piatră în piatră cu traista în spate. Apoi apărea o biserică de țară, cu altarul plin de flori roșii, iar un Crist era așezat pe un covor galben, ca o fișie însorită. Episcopul de Nuoro, frumos ca sfîntul Ioan, binecuvînta cu două degete lipite, în timp ce bărbați și femei se perindau dinaintea crucifixului ; îngenunchiau, își jurau că vor lăsa deoparte ura și orice gînd de răzbunare, sărutau picioarele însîngerate ale Domnului, apoi ieșeau în rariștea înverzită, dansau și mîncau, privind cu neîncredere pe cei cu care juraseră să se împace !

Bătrînul era dus de valul amintirilor ; și, la fel ca apa rîului în lumina asfințitului, amintirile lui aveau reflexe albăstrui și roșietice, luciri lăptoase și umbre întunecate... El era convins că nu făcuse nimănui nici un rău. Doar se apărase așa cum trebuie să facă orice bărbat dacă e într-adevăr bărbat.

La un moment dat surîse, acolo sub desagă, în timp ce în curte, calul, care se trezise și el după un somn scurt, ronțăia din nou iarbă și un zvon abia ghicit vibra în vîntul care începuse să se mai liniștească.

Probabil că amintirea era plăcută. Bătrînul vedea tot o biserică, dar nu aceea unde a avut loc împăcarea. Un Crist negru privea din amvon și parcă grăia și el. „Aici, chiar aici în biserică e cineva care se gîndește să-și ucidă fratele, la fel ca Iuda..." Iar Innassiu Arras plîngea. Era amintirea cea mai comică care-i trecuse prin minte lui Remundu...

„Totuși, Dumnezeu îmi e martor că după întîmplarea aceea nu i-am mai vrut răul. E ca și cînd i-ai vrea răul zdrențărosului ăla de Dionisi Oro"... Totuși... amintirea cerșetorului îl scoase din starea de somno-

lență în care căzuse din nou. Ceva neplăcut, ca o lovitură neașteptată, îl scutură. Barca ajunsese la celălalt mal ; trebuia să coboare, să se întoarcă la prezent, la realitate. Vocea Columbei încă mai răsuna tristă și rece.

„Mă gîndesc, bunicule... că ar putea fi chiar Dionisi Oro... De ce să nu mai căutăm încă o dată ?..."

Bătrînul se ridică în capul oaselor și-și frecă obrazul. „Blestemate să fie toate păcatele de pe lumea asta ! Dacă am s-o văd pe Martina Appeddu, am să-i dau una peste bot, de-o să-i mut fălcile și o să-i spun : Ce te-ai apucat s-o chinuiești pe biata fată ? Lua-te-ar dracu de cotoroanță afurisită !"

Cocoșul cîntă din nou și el se ridică, deschise ușa, se duse să se uite la cal, în curtea liniștită, acolo, sub stelele verzui care licăreau de parcă ar fi fost scuturate de vînt.

III

Poate pentru că nu reușise să-și facă rost de un fluier, Pretu se mulțumise cu niște tilinci mici făcute de el din paie mai groase de ovăz. Așezat pe margimea dîmbului, deasupra căruia era poarta lui Jorgj, el îngîna melodia unui dans sard sau a unui Gosos[1] al sfîntului Francisc. Zumzetul pe care-l făcea leonedda[2] lui părea un bîzîit de bondar. Era în toiul amiezii. Nori albi, uriași treceau prin dreptul soarelui și întreaga priveliște a văii de un verde-cenușiu, străjuită de linia vineție a podișului părea toropită : din cînd în cînd soarele ieșea de sub nori luminînd totul ; atunci iarba

[1] Cîntec religios.
[2] Trișcă, tilincă.

și tufișurile scînteiau și întreg peisajul, trezit pe neașteptate, părea că se clatină în bătaia vîntului.

Și Jorgj dormita, dar din cînd în cînd se trezea și zumzăitul tilincii îi aducea în minte versete din cărțulia lui.

„Nădejdile deșarte și născocirile sînt pentru cel prost, iar închipuirile îi poartă în slăvi pe nesocotiți."

„Precum cel ce îmbrățișează o umbră și aleargă să prindă vîntul este acela ce caută izbăvire în închipuiri deșarte."

Și totuși el se încăpățîna să nădăjduiască, iar sfîrșeala care din zi în zi îl cuprindea tot mai mult, ca o bulboană moale și caldă, îi trezea adesea năluciri bolnăvicioase. Uneori ajungea să-i placă încremenirea lui.

„Ce obositor trebuie să fie să te ridici și să mergi. Și la urma urmelor ce rost ar avea ? Viața este înăuntrul mișcării universului, iar pietrele și plantele există chiar fără să se miște."

Propria lui amețeală și zvîcnirile sîngelui său vlăguit i se părea că sînt provocate chiar de mișcarea de rotație a Pămîntului ; ba i se năzărea că mișcarea continuă a tuturor lucrurilor îl tîra și pe el prin spațiu și că orele și zilele ar alerga în urma lui.

„Ziua s-a scurs pentru mine la fel ca și pentru fericiții acestui pămînt, se gîndea el la lăsarea serii, dar măcar eu n-am făcut rău nimănui..."

Noaptea, însă, cînd se trezea singur în întuneric, era cuprins de spaima celor îngropați de vii : tremura din toate mădularele, cuprins de disperare, și o sudoare rece îi năclăia părul ; în cîteva rînduri nu l-a luat somnul decît spre ziuă și atunci singura lui nădejde era că o să moară în curînd.

Vocea întărîtată a servitorului îl scoase din starea lui de somnolență.

— Ţi-am spus să mă laşi în pace ! Acum dacă ai găsit drumul nu te mai saturi să te plimbi încolo şi încoace.

Dar glasul monoton al cerşetorului răsuna în liniştea din jur : parcă vorbele lui rare, desprinse din gură, ar fi căzut în iarbă, în timp ce glăsciorul sonor al lui Pretu s-ar fi înălţat pierzîndu-se în aerul proaspăt.

— In nomen de su Babbu, de su Izu, de s' Ispiridu Santu, faghide sa caridade a custu poberu ezzu istorpiadu...[1].

— Dacă nu te cari de-aici o să-ţi dau una de-o să te rostogoleşti ca un bolovan.

— Sfîntul Ilie şi sfînta Ana să te aibă în pază ! unde e stăpînul tău ?

— Unde ai vrea să fie ? Aleargă călare pe păşunile lui. Hai, du-te, vedea-te-aş înfipt într-o ţeapă !

Dar omul se uita fix cu ochii săi rotunzi şi limpezi, ca două alune necoapte, spre uşiţa lui Jorgj, înaintînd aplecat sub povara boccelei lui pline.

— Dionisi, hai intră, îi strigă bolnavul ; şi cerşetorul intră, urmat de Pretu care se ridică în vîrful picioarelor ca să vadă ce era în boccea. Dă-i ceva Pretu !

— Ce să-i dau ? Ce ne prisoseşte ? Nu vedeţi că are bocceaua plină cu pîine, cu urdă şi cu brînză sărată ? Dă-mi-o încoace, nene Dioni, adăugă el strîmbînd din nas scîrbit. O să facem pască. Dumneata eşti mai bogat decît noi şi tot mai vii să ceri.

— Potoleşte-te odată, Pretu ! strigă Jorgj, scos din sărite, fără să-l slăbească din ochi nici o clipă pe cerşetor care privea în jur şi ofta.

---

[1] In numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh, milostiviţi-vă de acest bjet schilod...

— Cît e ziulica de mare stă pe capul nostru, bombăni Pretu, ridicînd capacul lăzii de unde rupse o jumătate de lipie rotundă şi galbenă ca o lună.

De fiecare dată cînd Dionisi Oro venea pe-acolo, bolnavul avea impresia că de capul lui sau pus de cineva (dar oare de cine ? de Columba sau de bătrîn ?), cerşetorul intra în camera asta ca să-l pîndească ; era cuprins de un fel de curiozitate şi de scîrbă, dar aştepta ca cerşetorul să-i spună ceva nemaipomenit.

Dar el vorbea puţin şi dezlînat.

— Ei, Dionisi, ce mai e nou în lume ? Te-ai dus să asculţi predicile la biserică ?

— He, he, he, sufleţelule, he, he !... Pe timpuri, cînd lumea nu era aşa de rea, pustnicii mîncau carne de cîine...

— Iar acum, că e ticăloasă, mănîncă carne de viţel şi bine face ! strigă Pretu, dîndu-i în silă bucata de lipie.

— Te întreb : Ai fost să te spovedeşti ? Că doar sîntem în postul mare, strigă Jorgj.

— Ai fost să te spovedeşti ? îi ţipă Pretu la ureche.

Omul tresări supărat.

— Ho, nu striga aşa, că nu sînt chiar atît de surd ! Da, am fost la biserică. Ce slujbe frumoase ! Parcă ar fi sfîntul Francisc. Şi se închină, sărutînd medalioanele lui.

— Cine ?

— Cine ? urlă Pretu.

— Dar mai pleacă odată şi lasă-mi urechile în pace... Ziceam de preotul Defraja, bătu-l-ar norocul să-l bată!

— Asta aşa e ! acceptă Pretu. Predică de parcă ar fi un sfînteleţ. Nu are voce răsunătoare dar face pe toată lumea să plîngă. Aşa mi-a spus mama.

— Acum e timpul să te gîndești la păcate și să te îndrepți. Spune-i tu Pretu !

— A sosit vremea să te spovedești și să-ți spui păcatele, traduse Pretu, la urechea lui Dionisi.

— Cu toții sîntem niște păcătoși, răspunse cerșetorul. Apoi nu mai spuse nimic, deși băiatul îl stîrnea cu tot felul de obrăznicii. Continuă însă să privească în jur și pînă la urmă se îndreptă spre ușă, întorcîndu-și din cînd în cînd ochii către tavanul coșcovit.

— Dacă nu mai vreți nimic, apăi mă duc și eu — zise Pretu, fiindcă mama ar vrea să se ducă la biserică și trebuie să am grijă de ăla micu.

— Bine, du-te ; și vezi să nu uiți să cumperi o lumînare !

— Nene Jò, zise băiatul cu o voce mînioasă, știți bine că banii s-au terminat... Și pîinea i-o dați puturosului ăla...

Jorgj oftă plictisit, uitîndu-se afară prin ușa deschisă. Era o vreme frumoasă și strălucirea povîrnișurilor înverzite se reflecta și pe pereții cămăruței lui.

— Acu' trebuie să fie ora două ; Pe la patru o să vină doctorul și o să-i aduc aminte că trebuie să facem actul de vînzare al casei.

Pretu ridică și apoi lăsă brusc să cadă capacul lăzii ; în același timp cineva bătu cu putere în ușa de la intrare și bolnavul tresări, fără să-și dea seama care din cele două zgomote îl speriase.

— Cine-o fi ? întrebă el cu ochii holbați, uitîndu-se în ochii de asemenea holbați ai băiatului. Doctorul în orice caz, nu.

Și Pretu n-ar fi deschis, dacă o voce răgușită n-ar fi strigat :

— Poșta !

Un curent de aer proaspăt traversă camera și poștașul, mai bine zis unul din chirigiii care făceau drumul dintre Nuoro și Oronou, cu diligența, intră ținînd în mîini un pachet și un registru. Era un bărbat înalt și uscățiv, îmbrăcat cu o tunică veche de cantonier, ale cărei galoane erau acum parcă ruginite. Chiar și pielea obrazului, lipită aproape direct pe oase, părea roasă de rugină, tăbăcită de soare și de vînt ; dar sub sprîncenele roșcate, ieșite în afară ca niște tufișuri crescute pe marginea unor prăpăstii, se iveau niște ochi albaștri cu străluciri metalice ; el aduse în cameră ceva din aerul slobod al întinderilor pe care le străbătea zilnic.

— Un pachet ! De la Nuoro ! Semnează aici ! strigă el cu vocea răgușită. Ei, cum ne mai lăudăm, Jorgj ?

Lăsă pachetul să cadă — era o lădiță legată cu o sfoară și cu sigiliile roșii desprinse deja de pe scînduri — iar măsuța se clătină sub neașteptata povară.

Bolnavul tăcea, privind la om și la lădiță cu niște ochi aproape sălbatici ; numai gîndul că nevasta unchiului Conzu îi trimitea de fiecare Paște de la Nuoro cozonaci și caș proaspăt îl oprea să refuze pachetul.

— Cum zici c-o mai duci ? Hai, hotărăște-te odată să te ridici din pat, pezevenghiule !

— Dac-aș putea, bolborosi Jorgj, întinzînd mîna ca să ia tocul.

— Dacă vrei, poți, cu voia lui Dumnezeu ! Păi știi că și eu am avut un picior anchilozat în ianuarie ăsta, după sfîntul Anton ? Toți spuneau : „A paralizat fiindcă stă tot timpul așezat“. Dar într-o zi, pe cînd mă aflam la cantonul San Giovanni, unde e fratele meu, am zis : „Sau începe să se miște, sau mă duc să mi-l taie ; eu tot n-am nevoie de el, că doar hățurile nu le țin cu picioarele“. Ei și ce crezi ? Astuia, zise

el bătîndu-se peste picior, i-a fost frică și a început să se miște, pungașul. Și acum mai face din cînd în cînd pe nebunul și înțepenește, dar eu îi spun : „Hai, mișcă-te, ce Dumnezeu !“ Semnează aici, așa : o, ai mîinile albe, pezevenghiule ! hai, scoală-te și umblă că o să fie bine !

— L-ați mai văzut pe unchiul Conzu ? întrebă Jorgj, dîndu-i tocul înapoi.

— L-am văzut duminica trecută ; a, bine că mi-ai spus ! Trebuie să trec pe la nevastă-sa ca să-mi dea ceva pentru tine.

— Înseamnă că pachetul ăsta nu e de la el ?

— S-ar putea să fie ; cum îți spuneam, el mă așteaptă de duminică : poate că l-o fi pus pînă la urmă la poștă. Cu bine, fă-te sănătos și la drum !

Băgînd parcă de seamă ce gînd îi trecuse bolnavului prin minte, omul plecă repede, trăgînd după el ușa, pe care Pretu se grăbi s-o închidă.

Camera rămase din nou luminată doar prin ușa din spate, iar soarele se înălța blînd și ocrotitor deasupra pragului, ca un prieten care te vizitează zilnic.

— Pretu ! Taie sfoara !

Atîta timp cît în cameră fusese poștașul, băiatul nu îndrăznise să deschidă gura de teamă ca Jorgj să nu se înfurie și să refuze pachetul ; dar inima îi bătea să-i spargă pieptul. De cîtă vreme nu se mai întîmplase în odaia asta un eveniment atît de important !

Își scoase briceagul cu plăsele, briceagul lui negru și argintiu, mîndria lui, pe care i-l adusese Jorgj din oraș în vremurile bune și începu să taie. Sfoara groasă, tare, vibra de parcă se împotrivea.

— Nene Jò, să-ți spun drept, știi ce tare îmi bate inima ? Oare ce-o fi asta ? Acum trebuie să scot cuiele, dar las pe mine că doar sînt puternic.

Puse lădița pe taburet și vîrî lama briceagului între scîndurele ; dar lama se îndoi gata-gata să se rupă, fără nici un rezultat.

— Nu, nu așa Pretu ! Ia cuțitul...

— Mamă, ce grea e ! Ce crezi c-o fi înăuntru ? Ce-ar fi să fie plină cu bani ? Bani de tot felul. Oare cîți ar putea să încapă aici ? A, uite că e mai bine cu cuțitul. Hai Pretu, nu te lăsa, băiete ! Uite că am scos un cui. Aoleu, deștiu meu ! A, uite că l-am scos și pe ăsta. Blestemații de jidovi : cuie d-astea or fi bătut în crucea lui Cristos. Și inima asta îmi bate ca la un purceluș prins în sac. Haide, hai !

Gîfîia, ridea, își punea singur întrebări : chiar și Jorgj începu să simtă că-i bate inima. Pînă la urmă capacul de scînduri scîrții, ridicîndu-se parcă singur, și rămase suspendat, agățat într-un singur cui. Bolnavul zări cu uimire un strat de violete aproape înnegrite și crezu că pachetul e plin cu flori. „Am impresia că dorm și visez“, se gîndi el, dar fiind sigur că o să se trezească dintr-o clipă în alta, nu simți nici curiozitate nici surprindere. Cine ar putea să-i trimită flori ? Cine ar putea să se gîndească la el în felul ăsta, în astfel de momente, ca la un mort drag la al cărui mormînt aduci violete de primăvară ?

Dar servitorul ridicase deja hîrtia roz pe care fuseseră împrăștiate florile și scotea din lădiță tot felul de lucruri, atingîndu-le și privindu-le cu neîncredere, parcă nevenindu-i să creadă că totul era adevărat.

Mai întîi se iviră două cearșafuri ușoare și albe ca neaua ; apoi trei ștergare din pînză de damasc, de un cenușiu lucitor, așa cum sînt norișorii care se zăresc prin ușă, apoi cîteva șervețele brodate pe care Pretu le asemui în gînd cu șervetul aflat în altarul cel mare de la biserica Santu Jorgj ; veniră la rînd șase batiste

tivite, legate cu o panglicuță albastră ; apoi cîteva fețe de pernă mici, albe ca spuma, pe care erau brodate rămurele de păducel.

Pe fundul lădiței era o cutie de tablă vopsită : două cămile galbene, încărcate cu poveri, conduse de doi beduini îmbrăcați în alb și negru alergau printr-un deșert roșu : deasupra se vedea un cer violet iar la orizont apăreau palmierii înverziți ai unei oaze.

Servitorul luă cutia cu mîinile tremurînd, șovăind o clipă înainte de a o deschide. Privirea i se întîlni cu cea a stăpînului. Jorgj începu atunci să rîdă, cu un rîs nervos, de ușurare și aproape de ciudă împotriva lui însuși și a buimăcelii care-l cuprinsese.

Cutia era plină cu biscuiți mici, uscați și subțiri ca niște petale. Pretu era puțin decepționat.

— Hm ! Or fi buni ? Ar fi putut să trimită din cei proaspeți !

— Sînt biscuiți fini, de lux, zise Jorgj cu o voce gravă. Mănîncă unul !

— Mănîncă-l matale ! Sînt biscuiți pentru oameni bolnavi.

Dar în cutie mai erau și alte lucruri : trei sau patru pachețele legate cu o sfoară cenușie, obișnuită. Și tot scoțînd, dînd la iveală și uitîndu-se, cei doi se dezmeticiră complet. Într-un pachețel era cacao, în al doilea zahăr, în altul erau trei cutii cu sardine și în ultimul era pus un salam.

Și pe măsură ce Pretu se însuflețea calculînd cu voce tare cam cît timp ar putea dura proviziile acelea, pe Jorgj îl cuprindea nervozitatea lui obișnuită.

— Să știi că astea sînt de pomană ! Oare cine le-o fi trimis ?

— Dacă nu știi matale, atunci cine ar putea să știe ?

— Nu știu nimic. O să trimit totul înapoi !

— Cui ? O să mănînce poștașul totul. Nene Jo, e mai bine să le mănînci matale. Poate că o fi femeia aceea de la Roma... știi... aceea despre care mi-ai vorbit zilele trecute.

Băiatul vorbea serios și totodată puțin ironic, în timp ce ochii lui Jorgj erau fixați din nou asupra violetelor, iar emoția din primul moment îi revenise. Oare cine i-o fi trimis darul ăsta ? Fără îndoială că o femeie... Îi veniră în minte trîmbe de amintiri ca norișorii care continuau să se miște pe cerul văzut prin ușa deschisă ; i se părea că se află din nou la Nuoro, într-o seară fantastică în mijlocul luminilor colorate și al zgomotelor mulțimii în sărbătoare. Șiruri lungi de femei treceau într-un mers cadențat, parcă urmînd ritmul melodiei cîntate de orchestră. Una din ele (oare o fi fost necunoscuta cu văl scînteietor ?), aflase probabil de nenorocirea lui și se gîndise la el... Inima lui vlăguită, dar încă nu lipsită de viață, precum aceste violete misterioase, bătea tot mai tare ; era la fel ca inima unui anesteziat care se întoarce treptat la viață. Veselia aceea nelămurită se transformă din nou în spaimă ; Jorgj se simțea acum, cînd privea darurile, cuprins de un fel de teamă ; florile în special îi trezeau o înfiorare.

— Ia astea de-aici, Pretu și închide totul în ladă ; nu mai vreau să văd nimic !... Mai repede că altfel le arunc pe toate... Haide, mișcă-te !...

Își răsuci fața spre tavan și închise ochii. Obișnuit cu astfel de ciudățenii, Pretu se grăbi să pună toate lucrurile din nou în pachet ; aranjă hîrtia așa cum fusese la început și peste ea așeză violetele ; dar nu mai puse la loc capacul și lăsă lădița pe taburet, apoi plecă fiindcă abia aștepta să-i povestească cuiva toată întîmplarea.

Ziua se ducea ; soarele lunii aprilie, blînd și dulce ca o inimă devotată, cobora pe cerul limpede de unde norișorii pieriseră unul cîte unul ca niște picături de apă de pe un geam.

Lumina soarelui pătrunsese pînă la picioarele patului străduindu-se parcă să se cațere în pat și să-l mîngîie pe bolnav ; lădița cu hîrtie roz și violetele de pe ea desenau o pată neobișnuită în atmosfera dezolantă din cămăruță.

Jorgj simțea și el că mînia i se risipește : iar atunci cînd pieri discul de un roșu aprins al soarelui, lăsînd deasupra orizontului un uriaș văl siniliu, i se păru că în cameră se revărsase culoarea violetelor veștejite, iar peste inima lui se așternuse un văl de tihnă.

Nu, cel care-i trimisese darul nu putea să fie unul din binefăcătorii obișnuiți. Sărind de la o imagine la alta își rechemă în minte toate persoanele pe care le cunoscuse la Nuoro, amintindu-și micile grădini de legume, străjuite de ziduri netencuite, pline cu flori aspre și galbene de varză și de mustățile verzi ale șofranului. Ici și colo zărea ochiul albăstrui al vreunui hiacint, sau strălucirea auriu-întunecată a vreunei micșunele. Ca să culeagă violetele — se gîndi el — persoana care le trimisese, trebuie să se fi aplecat de-a lungul unei poteci luminată de soare și umbrită din loc în loc de stejari, în pacea din preajma muntelui Orthobene. Cine să fie, oare ? Dar dacă era un bărbat ? Și dacă era o biată slujnică ? Sau o fetiță desculță luptîndu-se din greu cu o legătură de lemne ?

Jorgj se simțea legat de binefăcătorul lui neștiut, oricine ar fi fost el. Legat definitiv, pînă la sfîrșitul bietelor lui zile.

Cineva aruncase lațul de departe, fără să iasă la vedere așa cum, la apusul unei zile de aprilie, micul

păzitor de animale, ascuns în tufiș, își aruncă lasoul spre mînzul neîmblînzit.

Întoarcerea servitorului îl făcu să tresară.

— Dormeai, nene Jò ? Uite acu' o să aprind luminarea. Dar ai niște ochi ; parcă ai avea temperatură ! Să iau lădița de-aici ?

— Nu ! Las-o acolo !

— Păi unde o să stea doctorul, dacă vine ? Și-apoi ce-o să zică ? Sau o să-i arătăm și lui totul ? O, da' ce miros de lucruri bune ! adăugă el aplecîndu-se deasupra lădiței. Numai că acum sîntem în postul mare și trebuie să nu mîncăm de dulce. Mi-a spus mama că părintele a făcut astăzi o slujbă așa de frumoasă că toți au rămas cu gura căscată. S-au dus pînă și smintitele astea de vecine ale noastre. Numai Columba nu s-a dus, habar n-am de ce. Mîine cică îi vine logodnicul pentru strigări și o să-i aducă daruri ; lumea vorbește pe uliță că are lucruri așa de prețioase că o să vină însoțit de doi jandarmi...

Ochii lui Jorgj se împăienjeniră de lacrimi. „De s-ar termina odată", gîndi el răsucindu-se cu fața spre tavan. „Să se mărite și să plece de-aici. Poate că după aceea o să fie din nou prețuit... Dar ce importanță mai are ? Acum e cineva pe lumea asta care mă stimează odată ce-mi trimite flori..."

Gîndul acesta îl făcea să lăcrimeze, iar nu vestea despre sosirea logodnicului : erau lacrimi de dragoste, nu de durere, și ele îi înviorau pleoapele așa cum fac undele apelor cu un ținut pîrjolit.

Dar în seara aceea doctorul întîrzia.

În liniștea din jur se auzi pînă la urmă zgomotul pașilor rari și apăsați și sunetele unui cîntec care

voia să fie trist și solemn, dar nu era decît grotesc, de parcă ar fi fost plînsul unui om în toată firea.

De pe plaiuri și cîmpii...

Servitorul deschise ușa și omul intră înăuntru sprijinindu-se în bastonul său, mergînd greoi, cu bereta pe cap și cu gulerul de blană ridicat. Poate că din cauza aceasta, sau poate pentru că noaptea era mai răcoroasă, doctorul era mai aprins la față ca de obicei ; obrazul îi era acoperit cu stropi lucitori de sudoare, iar ochii îi scînteiau.

În timp ce Pretu stătea smirnă lîngă taburet, gata să deschidă lădița, doctorul îi luă pulsul lui Jorgj.

— Bravo ! Ei, cum ne mai petrecem timpul ?

— Bine. Pretu, ridică cutia aia !

Bolnavul avea o voce blîndă, firavă. Băiatul luă lădița în brațe și veni cu ea în fața doctorului ; dar acesta se așeză, își întinse piciorul, bătu cu bastonul în podea, fără să bage de seamă nimic din jurul lui și nici veselia neașteptată care se citea pe fața lui Jorgj. Doctorul era și el vesel. Povestea, și rîdea. Îi spunea lui Jorgj o întîmplare de la vînătoare, un conflict pe care-l avusese cu paznicii care dăduseră peste el în pădure, tocmai cînd vroia să împuște o potîrniche.

— Doctore, dar acum e vremea clocitului ! De ce mai ieși și acum după vînat ?

— A, e vremea clocitului ? Da, da, e primăvară, ai dreptate ; dar în fond, ce, vînătorul nu este și primăvara om ? E un om ca toți oamenii care merge pe coclauri, și ce să facă dacă nu vînează ? Să stea sub un copac și să viseze la vreo muiere ? Vînătorul, domnul meu, nu e un poet ; el trebuie să iasă în aer acum cît e vremea frumoasă, să părăsească pușcăria aia de

sat și să respire un aer fără duhori. Ei, da' cînd ajunge acolo, afară, uită cum îl cheamă și de ce a plecat. Între el și cer nu se mai află decît potîrnichea, așa că singurul țel al vieții lui este, în clipa aceea, să doboare pasărea. Dacă nu reușește, vînătorul suferă și nici nu se mai consideră un om viu, adică o ființă în stare să-și explice ce rost are pe lumea asta fără nici o noimă...

— Dar sînteți un sălbatic !... Tolstoi...

— Lua-v-ar dracu, pe tine și pe Tolstoi al tău ! Eu iubesc ce vreau și ce-mi place : vînătoarea, tutunul și vinul, dacă e necesar... Ia nu mă mai plictisi cu Tolstoi al tău !... Eu nu fac rău nimănui, iar animalele nu suferă. Aici eu sînt mare și tare și o să trăiesc mult și bine, iar tu, cu dragostea ta față de aproapele, te-ai legat de mîini și de picioare ; ai făcut la fel ca schimnicii ăia care se îngroapă de vii. Eu vreau să fiu slobod, înțelegi, slobod ! urla doctorul și toată camera se cutremura din cauza izbiturilor de baston. Și puțin îmi pasă de voi ceilalți, degenerați și necioplițí ce sînteți ! Eu mă duc unde vreau și unde-mi place, iar singurii mei dușmani sînt porcul mistreț și șoimul pe care mă încumet să-i urmăresc. De voi, oamenii, puțin îmi pasă ! Și dacă mîine vreau să fac o nebunie care să nu vă facă nici un rău, vouă ce vă pasă ? Eu fac numai ce vreau și ce-mi place !...

Era zadarnică orice discuție ; doctorul își schimba des părerile și ura atunci cînd era mulțumit. În seara aceea era desigur, foarte fericit. Dar oare de ce ? Un surîs batjocoritor răsări pe buzele lui Jorgj.

— Margheritei i s-a mai arătat duhul ăla ?

Doctorul nu numai că se potoli, dar începu chiar să rîdă și să cînte : „Margherita, nu mai ești tu..."

— O să vă spun ce-a făcut nătînga aia... Pretu se apropie pe furiș la spatele doctorului. Umbra celor două capete — una uriașă, bălăbănindu-se ca un păianjen monstruos, cealaltă bine conturată și nemișcată, de parcă era desenată cu cărbune — acoperise tot peretele din fundul camerei.

— Cum vă spuneam, năroada aia s-a dus la doftoroaia voastră care, ca de obicei, i-a dat să bea lăturile ei. Se pare însă că ele i-au răvășit sufletul. Zilele trecute am văzut-o tot timpul posomorîtă și mai nătîngă decît de obicei. Cînd m-am întors azi de la vînătoare, am găsit-o întinsă pe pămînt, gălbejită și prostită. Ei, prietene dragă, ce crezi că mi-a spus ? Că are un șarpe în stomac ! „Dacă e așa, atunci o să crăpi", i-am spus eu. Și ea tot plîngea ; mi-a sărutat genunchii rugîndu-mă să-i dau un leac. I-am dat ulei de ricin și am lăsat-o să bocească înainte ! Da să știi că nu e fată rea, dragă Jorgeddu, zise el uitîndu-se țintă la student cu o privire batjocoritoare dar blîndă. Nu, nu e rea ! Înțelegi ?... Sau cel puțin nu se sinchisește...

— Doctore, sînteți un bărbat frumos !

Atunci frumosul bărbat începu din nou să rîdă. Părea că își bate joc de un gînd, dar în rîsul său sonor se simțeau mîndria, satisfacția și bucuria bărbatului care se crede iubit.

— O crezi în stare să se dăruiască din dragoste ? îl întrebă el pe Jorgj în franceză, adresîndu-i-se lui ca unui om de lume, care ar putea să cunoască mai bine psihologia sufletului feminin. Eu i-am retezat-o spunîndu-i că n-o s-o iau de nevastă. Nu m-am însurat eu cu o orășeancă ! Ia imaginează-ți cum mi-ar sta intrat la jug pentru o țărăncuță. Ea spune că e chiar mai mulțumită așa ! Ce vrei, are suflet de sclavă... superstițioasă, necioplită dar cu un suflet mai complicat decît al celei mai moderne dintre femei ! Povestea cu stafia ea a inventat-o ! Acum cîteva zile cînd a intrat la mine ; n-o chemasem eu ! A intrat singură la mine în birou și mi-a spus că vrea să plece fiindcă am dojenit-o de trei ori într-o singură dimineață. Am alungat-o spunîndu-i că dacă vrea să plece o să-mi facă o mare plăcere.

Asta a fost spaima ei, prietene, a crezut că eu am alungat-o de adevăratelea. S-a întors plouată și după aceea... s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple. Mi-a sărutat înfrigurată mîinile. Simțeam cum îi ard buzele. Mi-a spus că mă iubește încă de pe cînd avea doar vreo 12 ani ; mi se pare că fusese bolnavă pe vremea aceea și eu o îngrijisem cu multă atenție... Ei, ce să mai vorbim. O s-o țin cu mine ; mie-mi convine de minune ; dar să mă însor cu ea, ei, asta nici să nu-i treacă prin minte. „Și să nu tragi nădejde nici la testamentul meu, i-am spus. Nu, scumpe, eu nu cred în dragostea femeilor și nici în cea a bărbaților ; eu nu cred în nici un fel de dragoste. Pe lumea asta nu există decît instinct, interes, obișnuință..."

— Înseamnă că într-o bună zi, cînd o să vă săturați, o s-o dați pe ușă afară...

— Nu, asta niciodată !

— Ei, dacă aveți de gînd s-o țineți, înseamnă că de fapt o iubiți. Iar dacă n-o s-o alungați atunci cînd nu o să mai doriți să vă stea în preajmă, înseamnă că dragostea există... Da, da, există ! Numai că noi o numim în alte chipuri : datorie, milă, afecțiune, compasiune, ba chiar și obișnuință. Dar de fapt totul este dragoste... Există, da, dragostea există...

El se gîndea de fapt la violete, la binefăcătorul lui necunoscut, și pentru că doctorul îl privea ironic îi destăinui motivul entuziasmului său.

— Doctore, știți, cineva mi-a trimis flori... Mie, înțelegeți, chiar mie... Asta înseamnă că i-am trezit cuiva mila ; milă și dragoste adevărată... Sînt așa de bucuros, că am impresia că dintr-o clipă în alta o să mă vindec. Pretu, arată-i domnului doctor...

Ca și cum atît ar fi așteptat, băiatul luă lădița și o așeză în fața patului, dar o trase imediat înapoi fiindcă doctorul începuse să scotocească înăuntru cu vîrful bastonului.

— Rîdeți, dar să știți că e chiar așa, iar eu sînt mulțumit, reluă Jorgj, în timp ce Pretu punea pachetul pe ladă, ridica din nou hîrtia roz și îi arăta doctorului lucrurile, de la distanță.

Doctorul clătina din cap și rînjea.

— Mi se pare, continuă bolnavul, că a fost aruncată o punte între abisul în care stau eu și restul lumii... O, doctore, dac-aș putea să mă ridic.

Doctorul se sculă de pe scaun, izbi cît putu cu bastonul în podea și-și fixă ochii strălucitori în cei ai bolnavului, ca și cum ar fi vrut să-l subjuge cu voința sa.

— Dacă vrei, o să reușești. Hai, ridică-te.

Jorgj surîse trist.

— Doar nu sînteți Cristos !

Și faptul că era un simplu muritor se văzu imediat, fiindcă se apropie de Pretu și, luîndu-i lucrurile din mînă, le examină cu mare curiozitate, comentînd proveniența lor.

IV

Ajuns la jumătatea drumului dintre satul său și al logodnicei, Zuampredu Cannas se opri și scoase frîul

calului. În timp ce animalul se adăpa la rîu, el se uită în jur gîndindu-se că poate chiar acolo ar fi nimerit să facă popasul cu mireasa și cu ceata rudelor după nuntă, cînd o va duce pe Columba la Tibi.

Era un loc foarte potrivit pentru un popas ; ceva mai încolo era bisericuța unde, în urmă cu mulți ani, se sărbătorise împăcarea, iar din loc în loc, pe întinderea pustie a podișului, vedeai stejari înconjurați de stejărei, ca niște părinți autoritari cu fiii lor deja mari și puternici, care își aruncau umbrele pe ierburile proaspete și pe tufele de grozamă pline de fructe aurii. Boboci roșii se zăreau în leandrii care străjuiau albia rîului ; totul în jurul locului acela de tihnă era curat și plăcut.

„Dacă se va pleca din vreme s-ar putea face aici și un mic ospăț“, se gîndea butucănosul logodnic privind încolo și-ncoace cu ochii lui castanii, frumoși, în timp ce iapa se scutura, iar de pe căpăstru săreau în jur stropi lucitori de apă.“ Aici găsim și lemne și apă : s-ar putea pregăti chiar și macaroane.“

I se părea că vede deja caii legați de stejari, pe Columba stînd pe iarbă, vedea focul aprins între trei pietre și o frigare învîrtindu-se deasupra jarului.

Satisfăcut încălecă din nou și în scurtă vreme statura lui, care avea acum, pe cal, ceva barbar și patriarhal în același timp, deveni o pată neagră, singura care se mișca în imensitatea pustie a locului, proiectat de fundalul pielei albăstrui și roșcate a orizontului. Tufișurile și pietrele formau împreună o singură îngrămădire întunecată pe acel fundal tot mai roșcat ; era vremea asfințitului, timp al nălucirilor ; dar logodnicul cunoștea bine drumul și mergea înainte fără șovăire, cu mîinile bine înfipte pe mînerul șeii, cu ochii îmbătați de plăsmuirea limpede și calmă, venită

din lumea sa lăuntrică. Iar această lume însemna pășunile lui întinse, acoperite cu ierburi și bălării bune de păscut ; plopii, forfota de vaci, viței, juninci, slugi, cai, cîini ; iar în fund, în planul îndepărtat era satul cenușiu și casa lui, cu hambarul, bucătăriile, curtea, grădina de zarzavat.

Imaginea Columbei însuflețea tabloul acesta, deși era o imagine încă ștearsă, parcă nelămurită. Dar pe măsură ce se apropia de sat, pe măsură ce vedea lumini și auzea glasuri îndepărtate, figura ei devenea și mai clară, creștea și se mișca.

„Oare o să fie mulțumită de daruri ? se întrebă gîndindu-se aproape cu duioșie la fată. Nu are o fire prea veselă, Columbița, dar e mai bine așa. Și răposata, biata de ea, era tot așa de serioasă. Dar era veșnic bolnavă, sărmana. În timp ce Columba este sănătoasă și iute ca argintul viu. O să-mi facă mulți copii ; pe primul o să-l cheme Zuanne Zoseppe, ca pe tatăl meu ; pe al doilea, Remundeddu. Dacă o să avem șase băieți o să-i dau fiecăruia cîte o jumătate de tarla de pășune și douăzeci de vaci cu lapte și multe alte lucruri ; plus că zestrea o să crească deoarece Columbița este harnică și la locul ei și n-o să-i lase pe servitori de capul lor, cum fac atîtea altele. Iar dacă o vrea Dumnezeu feciorii vor putea să se căsătorească bine."

Se vedea deja înconjurat de copii sprinteni și puternici ca niște pui de leu. Acesta fusese de fapt întotdeauna visul lui și singura umbră care tulburase prima sa căsnicie. E drept că nici Banna n-avea copii, da' ce, bărbatul ei poate fi pus în aceeași oală cu el, cu Zuampredu Cannas, bărbat puternic și viguros, chiar dacă nu e sprinten ca un leu ?

Cu seninătatea solemnă a unui leu care-și caută leoaica, a descălecat în fața casei Columbei. Se în-

serase. Șuvițe de lumină ieșeau din căsuțele liniștite zăbrelind ulița ; un băietan — era Pretu — cobora cărăruia dinspre fîntînă și, văzîndu-l pe noul venit, se opri curios lîngă el.

În poartă se ivi Columba cu o lumînare în mînă, iar Banna se arătă la o fereastră.

— Fii binevenit, Zuampredu Cannas și Dumnezeu să te aibă în pază !

— Ce mai faceți fetelor ? întrebă el fîstîcit și neîndemînatic.

Uite-o pe Columbița lui, acum o vedea bine în întregime, o zărea deslușit ; e puțin palidă și e serioasă, calmă și stăpînă pe ea ca o leoaică. Fără să-l privească, de parcă ar fi fost vorba de un musafir obișnuit, ea îl ajută să dea jos desagii, frîul și șaua de pe cal. Și nu uită nici să întrebe :

— Da calul a fost adăpat ? sau să-i dau apă ?

— Da, da, s-a adăpat la rîu, nu-i mai e sete. Dar unde e bunicul ?

— O să vină și el acum. Intră și ia loc.

Cu desagii în mînă el intră în bucătărie și începu să discute cu Banna, care se învîrtea în jurul lui cu mîinile vîrîte în buzunarele fustei și nu mai contenea cu vorbele, cu ochiadele și cu exclamațiile. Bărbatului îi plăcea însă mult mai mult purtarea retrasă a Columbei. „Ea e o femeie care nu și-ar irosi vremea trăncănind cu vecinele pe uliță."

După ce se întoarse bătrînul, Zuampredu nu le mai băgă în seamă pe femei. La rîndul său, bunicul îl privea cu drag și cu admirație, strîngîndu-i mîna cu putere.

— Așează-te, Zuampredu Cannas ! Poți să vorbești deschis, pentru că ești în casa unor oameni care-ți

apreciază vrednicia. Dar iapa are tot ce-i trebuie ? I-ai dat ceva nutreţ, Colù ? Vru să se convingă cu ochii lui, aşa că se duse în curte, se uită la iapă şi-o mîngiie pe grumaz.

— E bine, zise el intrînd din nou în cameră. S-a mai îngrăşat ; parcă ar sta să fete.

— Da, aşa este, răspunse Zuampredu, dus pe gînduri. De-aia am venit mai încet ; nu vreau să mai piardă mînzul, ca anul trecut.

— Am avut şi eu o iapă care atunci cînd ajunsese cam în starea asta voia tot timpul să se plimbe, răspunse bătrînul. Şi în timp ce Columba, ajutată de Banna, aranja masa, cei doi bărbaţi vorbeau despre cai şi vaci de parcă n-ar mai fi fost nimic altceva pe lumea asta.

De altminteri Columba, după ce schimbase primele cuvinte de bun venit, nu mai deschisese gura să-i vorbească logodnicului. Iar Banna, care-l văzuse în după-amiaza aceea pe Pretu că se oprise să vorbească cu soră-sa, abia dacă-şi mai stăpînea furia.

„Ori de cîte ori derbedeul ăla mic se opreşte în faţa casei noastre, Columba parcă ar vedea o pasăre rău prevestitoare, se gîndea ea. Se închide în sinea ei, ochii îi intră în fundul capului de parcă ar fi doborîtă de boală."

Şi ea se simţea cuprinsă de o nălucire chinuitoare care uneori îl întrista pe bătrîn ; i se părea că îi paşte o primejdie ; ca să-şi ascundă îngrijorarea arăta o veselie răutăcioasă şi chipul ei căpăta o expresie enigmatică de sfinx neîndurător. Columba îşi dădea seama de prefăcătoria asta şi aştepta o singură vorbă ca să izbucnească şi să se revolte, pregătită să se lupte ca o fiară pe care numai puterea de subjugare şi supunere a îmblînzitorului o mai ţinea aparent blîndă.

După ce-au pus masa Banna plecă fiindcă îl aştepta pe bărbatu-său să vină de la stînă, iar cei doi bărbaţi, serviţi de Columba, începură să mănînce.

— Cum îţi spuneam, Zuampredu Cannas, odată mi-a dat prin gînd să mă fac geambaş de cai : mă chemau toţi pe la ei să le văd caii şi care mai de care voia să mă înşele. Dar ce crezi ? Unul chiar a vopsit coama încărunţită a calului, aşa cum am auzit că fac unele femei... Îmi vine şi acum să rîd cînd îmi aduc aminte. De-aia îţi zic, băiete, că fiecare trebuie să facă ce ştie, fiecare trebuie să se încalţe cu bocancii care-i vin bine...

Celălalt aproba, uitîndu-se din cînd în cînd la desagii lui şi gîndindu-se că poate Columba era mohorîtă pentru că el întîrzia să dea la iveală darurile aduse.

Sosirea bărbatului Bannei însufleţi puţin atmosfera dinăuntru.

— Bine ai venit, străinule ! strigă el către văduv în timp ce-i întindea mîna butucănoasă, cu degetele desfăcute.

— Da' unde sînt darurile alea despre care mi-a împuiat capul nevastă-mea şi ziua şi noaptea ?

Banna, care venea în urma lui, îl înghionti în spate, dar Zuampredu se ridică fericit şi fîstîcit ca să ia bocceaua cea mică, făcută parcă din mătase brodată ; o aşeză pe un scaun şi scoase o casetă legată cu un şnur roşu.

În timp ce el desfăcea nodurile strînse, ajutîndu-se cu dinţii, Banna se gîndea : „Astea or fi bijuteriile de la nevasta dintîi !" iar soţul ei, vrînd ca de obicei să glumească, zise :

— Cum de-ai lăsat bocceaua asta tocmai în bucătărie ? Aşa ai tu grijă de astfel de lucruri ?

— Aici este un loc sigur, spuse grav logodnicul.

Bătrînul oftă cu subînțeles și în clipa aceea pe fața Columbei se așternu o umbră. Nici chiar strălucirea bijuteriilor, pe care, cu grijă și aproape ezitînd logodnicul le scotea încet-încet și le aranja în fața ei pe măsuță, nu reuși să destrame umbra de pe chipul ei.

Mai întîi ieșiră la iveală doi butoni cu filigran de aur, ca doi fragi galbeni legați între ei cu o panglicuță verde ; apoi alți butoni de argint pentru scurteică, niște ace de păr, un șir de mătănii de sidef, ca un medalion bizantin lipit pe o cruce de aur ; un colier din corali, care părea un șir de picături de sînge ; în sfîrșit cercei și inele avînd încastrate predas de ogu[1], de un roșu stins, pierzîndu-se în nuanțe ivorii, ca petalele unui trandafir abia îmbobocit, sau cu pietre galbene și verzi, cu ape și străluciri ca niște picături de miere și boabe de rouă. Toate erau bijuterii vechi, grele și aproape nefinisate făcute parcă într-adins ca să fie mîngîiate de degete butucănoase ca ale lui Zuampredu Cannas.

Banna scotea cîte un strigăt de admirație pentru fiecare nestemată scoasă din cutie ; ochii îi străluceau ca și cînd ar fi reflectat strălucirea aurului și a pietrelor prețioase, în timp ce Columba se uita nemișcată, cu sîngele scurs din obraji, uimită dar nu emoționată de bogăția darurilor.

Bătrînul se uita și el ; nu prea se pricepea la de-alde astea și disprețuia fleacurile, dar își dădea seama că dacă acceptă cadourile Columba își lua obligația să se mărite cu Zuampredu ; el conducea totuși, cu o anumită solemnitate, ceremonia atît de banală, în aparență, dar încărcată de o semnificație adîncă. Columba

[1] Pietre de foc : corali.

era însă din nou tăcută și o vagă stînjeneală se citi pe chipurile tuturor.

Atingînd inelele Banna spuse :

— Hai, surioară, încearcă-le, hai, încearcă-le ! Nu vezi că parcă ar fi inelele de la icoana Maicii Domnului ?

Ea le încerca și le tot sucea în timp ce bărbatul ei lua cîte o grămadă de butoni, îi cîntărea în podul palmei și zicea :

— Pun rămășag că ăștia costă cît o turmă de oi.

Iar bătrînul începu să depene o poveste :

— Odată, pe vremea mea, cînd aveam picioarele sprintene și hoinăream pe coclauri, m-am întîlnit cu un cioban din Dorgali. Se însurase cu puțin timp mai înainte și, ca să-i aducă „daruri" logodnicei, își vînduse turma. Da, da, avusese o sută de oi și le-a vîndut pe toate de n-a mai rămas una ; cu banii luați după ele a luat tot felul de fleacuri. La două zile după nuntă nevastă-sa l-a întrebat : „Dragul meu dar de ce nu te duci la stînă să vezi de oi ?" El i-a răspuns : „Iubito, dar turma noastră e în cufărul tău". Nevastă-sa însă nu era o proastă. A vîndut nimicurile alea și a cumpărat înapoi turma.

— Zuamprè, strigă cumnatul, bag mîna-n foc că tu nu ai făcut așa.

— Măi, bărbate, de ce vorbești prostii ? Cu lucruri de-astea nu trebuie nici să glumești !... Hai, Columba, surioară, încearcă !...

Dar Columba parcă era cufundată într-un vis ; întinse încet mîinile brune atingînd ușor bijuteriile, parcă pe furiș, ca un hoț ispitit să pună mîna pe un lucru prețios, dar căruia îi e frică. Hotărîndu-se brusc, își desfăcu degetele și încercă inelele ; dar toate erau

largi, iar cîteva păreau făcute pentru femei uriașe, atît erau de grele și de mari.

Izbucni în rîs și ridică mîna ținînd degetele în jos și inelele căzură pe fața de masă printre butonii legați între ei ca niște ciorchini de aur și argint.

Bietul văduv spuse încurcat :

— O, n-am știut că ai degetele atît de subțiri !

Ea își ridică ochii oprindu-se din rîs.

— Se vede că nu te uiți la mine, Zuampredu Cà ! În sfîrșit, n-are nici o importanță ; am să le dau la micșorat.

Cumnatul făcu cu ochiul și zise cu subînțeles.

— Lasă că o să te îngrași așa de tare încît o să te strîngă.

Logodnicul roși de plăcere în timp ce Columba, cu ochii plecați, începu din nou să încerce inelele căutînd pe cele mai mici, iar Banna număra butonii.

După masă, în timp ce bărbații continuau să bea și să vorbească despre animale, Columba puse bijuteriile la loc în cutie și le duse sus, în camera ei ; mai numără odată butonii și inelele, cîntări în mînă crucea de aur, apoi încuie totul în lada în care se găseau veșmintele ei de nuntă, luînd cheia cu ea.

Cînd se culcă în patul înalt și tare începu din nou să se gîndească la ce-i spusese Pretu, cu cîteva ore înainte de sosirea logodnicului. Primise și Jorgj un cadou prețios ; lucruri atît de frumoase că nici nu puteai să le descrii. De la cine oare le-o fi primit ? Bineînțeles că de la o femeie... poate că de la una care-l iubise mai demult, sau de la vreuna cu care el avusese pe ascuns legături... O gelozie de neînțeles îi străpungea inima, alungîndu-i somnul. Stînd nemișcată pe salteaua de lînă aspră ca părul de capră, privea cu ochii larg deschiși lumina palidă care pătrundea prin

ferestruică, încercînd să-și alunge gîndul chinuitor, dar nu reușea cu nici un chip... Darul misterios primit de Jorgj o interesa mai mult decît cadourile pe care i le adusese logodnicul ei.

A doua zi de dimineața bătrînul și cei doi logodnici urcară spre primărie ca să înscrie căsătoria. Cei doi bărbați mergeau înainte ; pașii bătrînului răsunau puternic în liniștea de pe drumul povîrnit. Columba mergea în urmă cu capul sus, cu acea ținută trufașă și aproape disprețuitoare pe care o avea întotdeauna cînd ieșea în lume. Cei trei mergeau liniștiți, cu același pas egal de fiecare zi. Banna, de la ferestruica ei și toate vecinele ieșite la portițe, se uitau curioase după ei...

Era o dimineață luminoasă, fără nici o boare de vînt, cu cerul senin sticlă ; cîntecul păsărilor răsuna în aerul curat, iar în depărtare se auzea tropot de cai, behăitul caprelor și lătratul cîinilor ; totul era limpede și tihnit și chiar și Columba se simțea aproape fericită. Dar nu, pașii ei nu erau la fel ca în alte zile obișnuite ! I se părea că se îndepărtează de trecut și că se îndreaptă spre zile mai bune ; singurul lucru care o întrista era că trebuia să treacă pe sub fereastra Giuseppei Fiore.

Dar atît fereastra cît și ușa ei erau închise și ea trecu mai departe dînd din cap ca răspuns la salutul moșnegilor așezați pe bănci.

În fața primăriei era un grup mare de săteni care silabiseau un anunț lipit pe ușă ; unul din ei, un cioban care mai demult îi făcuse curte Columbei, adună cîteva pietricele și le aruncă în sus, așa cum se face cu boabele de grîu cînd trece o mireasă, ca să-i ureze belșug.

Oamenii izbucniră în rîs, dar Columba tresări și privi pieziș spre tinerel, năzărindu-i-se că țăranii își bătuseră joc de ea și de logodnicul ei care era văduv și că acele pietricele fuseseră aruncate ca să-i aducă nenoroc.

Bătrînul și Zuampredu mergeau înainte și nu băgară de seamă ce se întîmplase, dar cînd Columba îi ajunse din urmă, în sala de așteptare de la primul etaj, logodnicul observă că avea din nou înfățișarea ei posomorîtă.

Cîteva femei așteptau să fie primite de comisar ca să-l roage să anuleze o hotărîre care interzicea ca pe ulițele satului să fie lăsați, liberi, la fel ca pînă atunci, porci, capre, măgari, oi. Una din femei, o văduvă falnică, cu un profil aspru de bărbat, cu capul înfășurat într-un văl și cu un sul de hîrtii în mînă, ca în tablourile Eleonorei d'Arboreea, spunea pe un ton de zeflemea :

— Dacă înălțimea sa, domnul comisar, poruncește să nu mai treacă nici un animal, atunci n-o să mai vedem pe nimeni pe uliță.

Remundu se dădu atunci mai aproape.

— Păi ce, și tu te bagi în rîndul animalelor, Maria Antonia Pirastru ?

— Eu mă gîndeam numai la bărbați, Remundu Corbu !

Toți începură să rîdă și să discute împreună cu ușierul. Femeile, care continuau să pălăvrăgească, n-o slăbeau din ochi pe Columba, dar ea profită de clipa aceea de haz general ca să iasă în coridorul ce ducea de la sala de așteptare spre alte birouri. Așezați pe niște bănci murdare, așteptau rîndul cîțiva oameni cu petiții, arătînd bățoși în dulmanele lor negre de postav, cu mînecile strîmte ; păreau pătrunși de importanța

locului în care se aflau, dar cînd o zăriră pe Columba salutară dînd din cap țărănește, iar un bătrîn o întrebă :

— Ce faci pe-aici, Columba ?

Ea se îndreptă spre fundul coridorului și ieși pe un balcon care aproape că-l atingea pe cel de la casa învecinată a Giuseppei Fiore. De acolo de sus se vedea partea dinspre apus a satului, cu biserica neagră-cenușie, printre stînci, priveliștea mărginită în fund de linia podișului. Aerul luminos al dimineții albăstrea toate lucrurile din jur, soarele se reflecta auriu în geamurile ferestrelor și la una din ele, de la o cocioabă neagră, dărăpănată ședea o fetișcană frumoasă, într-o cămașă de pînză galbenă : părea o floare răsărită pe un zid în ruină.

Dar întreaga atenție a Columbei se îndreptase asupra balconului de alături, care avea obloanele date în lături.

Pe scăriță era un pantofior alb și ea se uita la el ca la un obiect nemaiîntîlnit, simțind cum inima îi bate să-i spargă pieptul.

La un moment dat lîngă acel pantofior se iviră alți doi, de culoare neagră, cu catarame aurii. Columba se dădu înapoi pînă în colțul cel mai îndepărtat al balconului, parcă alungată de teamă, dar își dădu deodată seama ce simțămînt o cuprinsese și se revoltă.

Dar în fond de ce să-i fie frică de străina asta, care se sumețea să-și bage nasul în treburile altuia ?

Uite-o ! Coboară scărița făcînd o mică săritură și se oprește în balcon, la numai trei metri de Columba. Părea o fetiță cu îmbrăcămintea ei albă și scurtă, cu pletele negre și lucitoare legate cu două panglici deasupra urechilor, iar fața palidă și plinuță îi răsare din gulerul verde, înalt, cu două colțuri, ca un boboc de trandafir din caliciul desfăcut. Ochii săi mari, de un

negru auriu, parcă ar avea o perlă în fundul pupilei și se mișcă repede căutînd în jur. Urmărește mai întii linia orizontului, oprindu-se după aceea asupra bisericii și apoi asupra fetei cu cămașă galbenă și la urmă se uită la Columba.

Columba simți că privirea aceea o străpunge ca un pumnal și o sfredeli un fel de durere amestecată cu mînie, fiindcă i se părea că străina repetă cu voce tare, ca s-o audă toată lumea, cuvintele pe care i le spusese cusătoresei : „Cum de nu-i e rușine fetei ăleia să se mărite, în timp ce un bărbat se stinge din vina ei ?“

Umilită, fierbînd de furie ar fi vrut să-i răspundă, să-i repete toate sudalmele și blestemele pe care le spunea în gînd zi de zi cînd se gîndea la străină. Dar nu zise nimic. Un fel de supunere o împietrise pe balcon, sub fulgerul privirii femeii vrăjmașe.

Emoția pusese atît de mult stăpînire pe ea, încît nici nu-și dădu seama că Zuampredu o căuta și o chema.

— Columbè ! Ce faci aici ? Hai să mergem că ne-a chemat deja înăuntru.

— Mă uitam și eu, zise ea cu vocea gîtuită, de parcă atunci s-ar fi trezit dintr-un vis.

Îl urmă, dar atît pe coridor, cît și în sala de așteptare și în biroul de audiențe vedea două scîntei strălucind prin aer, ca două puncte luminoase care-ți stăruie în fața ochilor după ce te-ai uitat fix la soare.

Zuampredu Cannas și bunicul stăteau în picioare în fața unei mese verzi. Așezat de cealaltă parte a mesei, secretarul ridica din cînd în cînd din registru o față oacheșă, bărboasă, care contrasta cu craniul pleșuv și alb, întrebînd cîte ceva. Columba, care venise și ea lîngă masă, auzea vorbele bunicului, ale lui Zuam-

predu, ale secretarului, răspundea la întrebările acestuia, dar gîndurile îi alergau în altă parte.

Bunicul o atinse ușor cu umărul, parcă vrînd s-o trezească din visul în care părea cufundată. Ea se scutură, și îl privi drept în ochi, vrînd parcă să-l liniștească. „Nu vă faceți griji din cauza mea ; de-acum totul s-a încheiat, totul s-a sfîrșit“, parcă ar fi vrut să-i spună.

Secretarul puse cotul pe masă, cu tocul după ureche și-și întinse mîna butucănoasă de țăran spre Zuampredu Cannas, urîndu-i toate cele bune. Da, totul se încheiase, totul se sfîrșise.

Și iată-i pe cei trei întorcîndu-se liniștiți și în aparență fericiți, cei doi bărbați mai în față, iar logodnica mai în urmă, în timp ce se auzea vocea ușierului care striga :

— Hai, feminas, intrați... și muierile o îmbrînciră spre sala de audiențe pe falnica văduvă cu sulul de hîrtii în mînă. La intrare sătenii discutau cu voce tare, pe scări era lume multă care urca și cobora, rîzînd sau vorbind ca într-un loc public. Numai Columba continua să aibă înfățișarea ei gînditoare și se simțea cuprinsă de groază în timp ce traversa locul pe care oamenii îl considerau ca pe o casă de-a lor, sau ca un refugiu unde li se puteau recunoaște drepturile, în timp ce ei i se părea un loc fatal în care intrase liberă și din care ieșea legată pentru toată viața de un bărbat pe care nu-l iubea.

Pe ulița în pantă o ajunse din urmă servitoarea doctorului, care se întorcea de la fîntînă și o întrebă grijulie.

— Gata ? Ai făcut-o ?

— Da, am făcut-o !

— Și nunta ?

— De Rusalii.

Margherita măsura din ochi trupul grosolan al lui Zuampredu care părea umbra lui Remundu ; ochii îi licăreau de răutate, și Columbei, bănuitoare față de toată lumea, privirea aceea i se păru batjocoritoare.

— Lumea zice că și tu o să te măriți în curînd, spuse ea răzbunătoare. E drept că stăpînul tău nu e un făt-frumos, dar e doctor și e bogat.

Margherita la început izbucni în rîs, dar apoi se posomorî.

— Clevetitorii spun vrute și nevrute, Colù ! Lumea zice și de tine că te măriți de ciudă, fiindcă Jorgeddu e în vorbă cu o femeie bogată, care-l ajută și-l iubește...

Columba nu-i răspunse de teamă ca Margherita să nu ridice tonul și s-o audă Zuampredu, dar o îmbrînci privind-o cu dispreț : atunci servitoarea începu din nou să rîdă, în timp ce apa se clătina în donițele pe care le ținea de toarte, udîndu-i poalele verzi ale fustei.

Astfel parcă toate o scoteau din sărite pe Columba. Și în timp ce, calmă și nepăsătoare în aparență, făcea pregătirile pentru nuntă, punînd la punct ultimele lucruri din trusou, sau spărgînd migdale pentru prăjituri, devenea imediat neliniștită de cum auzea o vorbă sau vreo mișcare pe uliță ori în curte.

De Paște o slugă de-a lui Zuampredu Cannas aduse din partea lui un miel viu, un coșuleț cu portocale și alte lucruri.

Servitorul, un bărbat înalt și robust, cu un cap cît o baniță, știa bine toate afacerile stăpînului, despre care vorbea cu înflăcărare.

Așezat între desagi, cu pintenii nescoși de la picioare, se uita în jurul său la lucrurile bine rînduite

din casa aceasta de oameni înstăriți și scuipa pe podea adresîndu-se Columbei și lui Remundu.

— Stăpînul meu e ca un șoim, s-o știți de la mine. Chiar și atunci cînd ai zice că nu e atent, el este ca șoimul care-și ține aripile strînse, prefăcîndu-se că doarme, dar de fapt pîndește clipa cînd o să țîșnească în zbor. Și să vă mai spun ceva : trebuie să știți că este un om drept, ca bastonul dumitale, nene Remundu ! Așa e de drept ! Nu se apleacă nici într-o parte nici în alta : e bun, dar cînd află că ceva nu este cum se cuvine, nu te iartă nici dacă i-ai scoate ochii... Și pe urmă să mai știți că...

— Las că știm tot ! zise Columba cu vocea puțin iritată.

Dar servitorul nu se supără, dimpotrivă o privi cu respect pentru că ea vorbea ca și cînd ar fi fost deja nevasta lui Zuampredu Cannas.

După un răstimp începu să înșire averile stăpînului său : prisăci, vite, grîne, pe care le avea în hambar și celelalte bogății, iar la urmă lăudă din nou iscusința proprietarului.

Banna, care venise și ea între timp, asculta nemișcată, prefăcîndu-se deosebit de atentă și scoțînd din cînd în cînd strigăte de admirație care o scoteau din sărite pe Columba.

Încurajat, servitorul începu să le înflorească.

— Și să vă mai spun ceva : stăpînul meu este poate cel mai bun trăgător din toată Sardinia. Dacă vede un mistreț alergînd zice : „Am să-l ochesc sub ureche“ și trage. Ei, și chiar dacă mistrețul ar fi în spatele unui tufiș, îl nimerește chiar sub ureche. Să vedeți. Odată...

Dar bătrînul, atins în coarda lui cea mai sensibilă zîmbea pe sub mustață.

— Hai să-ți spun și eu ceva, îl întrerupse, sprijinindu-se cu mîinile pe bastonul lucitor. Cînd eram tînăr și picioarele mi se mișcau ca roțile bine unse, cineva a fost învinuit că a tras în dușmanul lui, fără să-l fi nimerit însă. Cînd au ajuns în fața judecătorului, ce credeți că le-a spus omul nostru ca să se apere ? „Oameni buni, voi știți bine cine are dreptate : dacă aș fi tras în omul ăsta, a spus el arătînd spre cel care făcuse plîngerea, credeți că ar mai fi acum aici ?“ Și a fost achitat.

— Acel cineva ai fost dumneata, nu-i așa ? Că doar ai fost un mare ochitor, zise servitorul lingușitor, în pofida admirației pentru Zuampredu.

Bătrînul zîmbi cu modestie, mulțumit că retezase lăudăroșenia servitorului. Ceva mai tîrziu Banna ieși în uliță și începu să vorbească cu vecinele, maimuțărindu-l pe servitor.

— Să știți că soră-mea, Columba, o să fie mai bogată decît Iuanicca Fiore, și să știți că în casa lui Zuampredu Cannas bunătățile se îngrămădesc ca în sacristiile bisericilor cînd se aduce zeciuiala.

— Unii au prea mult și alții n-au deloc, oftă o bătrînă. Iar cerșetorul așezat pe piatra lui cu mătăniile în mînă se uita țintă la cioporul acela de femei cu niște ochi bănuitori.

Întors acasă Remundu se duse să-și vadă calul care fremătase și sforăise tot timpul cît a stat lîngă el calul servitorului.

— Parcă-mi vine să plec în seara asta ; noaptea este senină și caldă, îi spuse el Columbei. Pregătește merindele pentru cioban !

Servitorul plecase. Columba tocmai voia să intre în curte cînd văzu mutrișoara lui Pretu țîșnind în uliță, strecurîndu-se printre femei, rînjind atunci cînd Banna descria darurile trimise de Zuampredu.

— Mare lucru două portocale și un miel, sări el cu gura. Asta nu-i nimic față de ce a primit stăpînul meu azi. O lădiță cu fructe care parcă abia au fost culese ; și sînt toate dulci ca mierea. Și cîte altele n-a mai primit... tot felul de bunătăți trimise de departe, de foarte departe. De aceea sînt așa de bune.

— Pleacă de aici, mincinosule ! țipă Banna. Ia cară-te de-aici ! Mucosule !

Dar bătrîna care se văitase mai înainte gemu din nou și zise :

— Așa e ! L-am văzut și eu pe poștaș. Mie nu mi-a dat nimeni nici măcar o bucățică de carne.

— La nunta soră-mi o să vă dăm cîtă carne doriți. O să tăiem trei vaci și zece capre și-o să împărțim carne tuturor prietenilor cumsecade și vecinilor de treabă, zise Banna, care voia să-i abată atenția Columbei de la pălăvrăgeala lui Pretu.

Dar femeile doreau să afle mai curînd ce daruri misterioase primise bolnavul, decît ce le promitea ea, și toate începură să-l tragă de limbă pe băiat.

— Păi stăpînul meu are prieteni în toate colțurile lumii. Chiar și azi a primit o scrisoare care era atît de frumoasă, că el plîngea și rîdea în timp ce-o citea.

Columba nu se clintea de la poartă, cu toate că bunicul pusese deja șeaua pe cal.

— Cară-te de-aici, mucosule, zise Banna. Cine știe de ce pomană o fi vorba...

— Pomană ? Dacă ar vrea stăpînul meu, ar avea casa burdușită cu bunătăți. Dar el nu vrea. Astea pe care le-a primit sînt daruri. E o doamnă mare la Roma... la Roma. Dar și aici... aici adăugă el pe un ton misterios. O să vedeți ce-o să se mai întîmple pe-aici...

Bătrîna, care tot nădăjduise să primească ceva de la familia Corbu, de Paşti, zise :

— Am auzit că pînă şi comisarul o să se ducă să-l vadă pe bietul Jorgeddu. Da, puişor, mai este lume milostivă pe lumea asta. Eu sînt sărmană, dar dacă ar vrea bolnavul şi eu aş putea să-i trimit ceva, acolo...

— Ei dac-ar vrea el, toţi i-ar da cîte ceva... Pînă şi Dionì !

— Eu cred că sora comisarului îi trimite daruri lui Jorgeddu, reluă bătrîna. Ea e milostivă. Fetei Caterinei Farre îi dă două lire ca să stea nemişcată dinaintea ei cînd o pictează...

— Ei, asta nu înseamnă că e milostivă. Şi Margheritei i-ar fi dat 10 lire, dar voia s-o picteze goală. Banna scoase un ţipăt înfricoşat şi plecă dezgustată ; atunci Pretu se apropie de Columba, care rămăsese încremenită în poartă şi-i spuse :

— Dă-mi şi mie o portocală, că doar nu-ţi cer marea cu sarea !

— Vino mai tîrziu, şopti ea.

Pretu se întoarse mai tîrziu. Bunicul plecase, femeile se duseseră pe la casele lor, în depărtare se auzeau cîntecele şi strigătele beţivilor care sărbătoriseră Paştele bînd în neştire. Perechi de prieteni (în ziua aceea toţi erau prieteni sau cumetri), treceau pe ulicioară sprijinindu-se unul de altul şi spunîndu-şi frate-meu, îndreptîndu-şi de zor căciulile care alunecau mereu într-o parte. Toţi aveau buzunarele umflate cu portocale pe care le duceau la copii şi la neveste.

Părea că o adiere de bucurie şi de dragoste străbătea satul, împrăştiind ultimele duhori ale vrajbei : pînă şi cîntecele beţivilor aveau o undă de duioşie sălbatică.

— Zici că-mi dai portocala aia ? şopti Pretu prin poarta întredeschisă.

Pentru prima dată de cînd se îmbolnăvise Jorgj, Columba îl băgă pe băiat în casă. Inima îi bătea ca pe vremea cînd îl primea pe student fără ştirea alor săi. Neliniştea se amesteca cu un soi de duioşie şi blîndeţe ca-n cîntecele beţivilor de pe drum.

Băiatul privi în jurul lui îngrijorat pentru o clipă ; dar îşi reveni deîndată şi începu să turuie fără să-i fi cerut cineva, povestindu-i Columbei tot ce-ar fi vrut ea să ştie.

— E al treilea dar pe care-l primim, începu el, săltînd dintr-o mînă în alta portocala galbenă şi grea pe care i-o dăduse Columba. Dac-o ţine aşa o să ne îmbogăţim şi n-o să fie nevoie să mai vindem casa. Chiar joi a sosit al doilea pachet plin cu zahăr, cafea, lumînări, unt, curmale. La început el a rîs şi-a zis : „O fi fata vreunui băcan". Dar odată îl văd că se face alb ca varul la faţă, mai rău de cît e el de obicei. Înţelegi ? Într-o cutie era un bilet şi el îl citea şi tremura. Apoi a scris şi a tot scris pînă spre seară şi m-a trimis să duc scrisoarea poştaşului, dar mi-a zis să las poarta deschisă : se vede treaba că aşteaptă pe cineva. Astăzi hop ! că vine un alt pachet şi o altă scrisoare. El rîdea cu lacrimi citind-o. E vesel ca o pasăre care stă să zboare ; parcă ar fi gata să se vindece şi să înceapă să umble. A prins şi puţină culoare în obraz.

Aşezată pe locul în care servitorul lui Zuampredu înşirase calităţile stăpînului său, Columba asculta încordată, în timp ce ochii îi străluceau de curiozitate şi gelozie.

— Măi Pretu, tu cine crezi că ar putea să fie ?

— Cine ?

— Dar de cine vorbim noi, mă, blestematule ? Vreau să spun persoana care-i trimite pachetele.

— De unde să știu eu ? Habar n-am, zise el aruncînd în sus portocala și prinzînd-o în palmele făcute căuș.

— Fii atent la mine, lasă portocala aia ! Crezi că el știe cine e ?

— Cine ? Nenea Jorgj ? Ei, păi sigur că el o fi știind.

— Dar pe plicul pe care l-ai dus tu la poștaș ce scria ?

— Nu scria nimic ! Se vede că împielițatul ăla de poștaș știe despre ce e vorba.

— Crezi că o fi sora comisarului ? Vorbește despre ea ?

— Da, mă tot întreabă cum arată fata aia. Eu am văzut-o și azi în piață. Se plimba cu preotul și cu secretarul. E într-adevăr, frumoasă. Mi-a și zîmbit.

— Crezi că ea ar putea să fie ?

— Nu știu, zău... Poate, răspunse Pretu, înfigînd dinții în coaja portocalei. Pachetele i le trimite o femeie : asta e sigur ; chiar nenea Jorgj recunoaște lucrul ăsta. L-am auzit spunîndu-i doctorului : „Dacă ea ar veni încoace cred că aș putea să mă ridic". Iar nebunul ăla de doctor îi răspundea : „Sigur, sigur !" Asta ar fi culmea.

Columba, cu coatele pe genunchi și cu mîinile împreunate, își mușca nodurile degetelor. După o clipă de șovăială întrebă :

— De noi mai vorbește ?

— Cine, nenea Jorgj ? Niciodată.

— Spune-mi adevărul, pușlama, că de nu, e vai de pielea ta...

— Zău că nu vorbește. Eu îi zic mereu : „Columba, aia cu care trebuia să vă însurați, sparge sîmburi de migdale pentru prăjiturile de nuntă". Dar el nu zice

nici pis. Înainte mai scotea cîte un cuvînt, dar acum, nimic.

— Ei și ce-mi pasă mie, țipă pe neașteptate Columba, sărind în picioare, albă de furie, înverșunată împotriva ei că nu-și putea ține în frîu curiozitatea prostească. Hai, și acum pleacă de-aici, palavragiule ! Ce-ai căutat aici înăuntru ? Întinde-o și să nu scoți o vorbă că îți pun pielea pe băț...

În ciuda acestei amenințări, Pretu nu se grăbi să se ridice. Își scoase căciula și-și aruncă în ea portocala, apoi cătă spre Columba cu ochii lui răutăcioși și frumoși...

— Hai, mai dă-mi și mie una ; să i-o duc lui frate-meu Bore, care o s-o sugă ca pe țîță.

Dar Columba îl zori.

— Hai, pleacă odată de-aici, pleacă !

Băiatul se ridică abătut și plecă. Columba închise ușa și se așeză pe același loc pe care stătuse mai devreme. O durea inima și simțea că se sufocă. I se părea că e singură pe lume și că cineva golise toate lucrurile din jurul ei așa cum își deșertase servitorul desagii. Pășunile, vacile, prisăcile, casele nu mai aveau nici o valoare.

Totul i se părea fără rost și asta pentru că afurisitul ăla de Jorgj plîngea și rîdea citind scrisorile de la o altă femeie.

Patima care o răscolea i se părea că este tot mînia, ura împotriva omului care, după socotința ei, o jignise și o părăsise ; dar în același timp o voce tainică răsuna în străfundurile conștiinței, o voce aspră și duioasă, ca a bețivilor care cîntau în seara aceea de împăcare și tihnă pentru toți. Iar ea își dădu seama că trăise pînă atunci ca un om care a rătăcit drumul, dar se încăpățînează să meargă tot înainte, fără să

cează lămuriri de la nimeni, și cu cît înaintează cu atît se afundă și mai mult.

V

Cînd Pretu se întoarse, stăpînu-său tot mai citea scrisorile acelea tainice, dar pentru ca servitorul să nu-și dea seama le prinse între paginile cărții prefăcîndu-se că citește psalmi. Ceva nedeslușit făcea acum odaia mai puțin tristă : poate mirosul de bunătăți care venea dinspre ladă, sau adierea primăvăratică ce pătrundea prin ușiță și gonea izul de umezeală și de mizerie. Bolnavul, al cărui cap delicat avea un aer serafic pe fața de pernă imaculată, trimisă de misterioasa binefăcătoare, începu să citească cu voce tare versete din cărticică.

„Nu lăsa sufletul tău pradă tristeții, iar grija să nu tulbure gîndurile tale."

„Ocrotește-ți sufletul pentru a fi plăcut dinaintea Domnului și îndepărtează de la tine mîhnirea pentru că mulți a omorît ea și fără de nici un folos este, dară numai bucuria lungește zilele omului."

Între timp, Pretu, cu portocala vîrîtă în căciula care-i atîrna într-o parte, alunecîndu-i de pe cap, pregătea de mîncare și sporovăia.

— Slavă ție, Doamne, uite că a trecut și Paștele !... Mama a primit o pulpă de capră. Voia să-mi dea să aduc și aici, dar eu i-am spus : „Noi nu vrem nimic de la nimeni". Tușa Giuseppa Fiore a tăiat o vacă ca să dea carnea la săraci, dar mușchiulețul și părțile cele mai bune le-a păstrat pentru ea, fir-ar ea afurisită ! Tata i-a dat mamei cinci portocale, dar se pilise zdravăn ; nu l-am văzut niciodată așa de beat. Dar

el nu face rele la beție. Rîde și doarme, doarme și rîde. O portocală am luat-o eu. O să-ți dau și matale jumătate, iar două feliuțe am să i le duc la frate-meu Bore. Să vezi ce mai suge din portocală, parc-ar fi o albină pe o floare. Scoase portocala și începu s-o desfacă punînd deoparte cojile ca să i le ducă maică-si.

— O să facă din ele oranjadă ; o să-ți păstrez și matale puțină. Vrei să guști oleacă ? Îi întinse sfios o jumătate de portocală de teamă ca Jorgj să nu ghicească cumva de unde o avea, dar bolnavul, ale cărui gînduri rătăceau în universul nesfîrșit al visurilor, abia de luă o feliuță pe care o înghiți fără să-și ridice ochii de pe carte.

Abia mai tîrziu, în timp ce-și sorbea supa de lapte pregătită de băiat, privi în jur și zise :

— Pereții ăștia sînt prea murdari ; ar trebui să-i văruim ; tu o să speli bine masa, lada și ușa.

La început servitorul n-a zis nimic, dar deodată a zîmbit cu subînțeles și spuse pe nerăsuflate :

— Știu eu pe cine așteptați. Pe comisar și pe soră-sa. Mie nu-mi spuneți nimic, dar eu tot știu și știe toată lumea. Tușa Grazia zicea azi pe uliță că darurile vi le trimite fata asta.

Jorgj fremăta. Spuse totuși :

— De cine vorbești, măi maimuțoiule ?

— Ei, știi matale de cine ! De fata aceea ! O cheamă donna Mariana. E frumoasă, dar parcă ar fi o ciupercă albă, fiindcă este scundă și are pălăria aia mare cît un paner. Pînă și pantofii îi sînt albi. Am văzut-o plimbîndu-se cu preotul și cu secretarul, și mi-a zîmbit. Are ochii mari ca două migdale proaspete. Trebuie să fie bogată, fir-ar naiba afurisită ! Eu cred că numai rochia de pe ea costă 20 de lire. Iar pantofii, pe puțin 7 lire ! Secretarul se uita

la ea cu niște ochi cît cepele. Dar precis că nu-i place de el. Și tușa Giuseppa Fiore a zis : „Ei îi trebuie un băiat cu titlu..." Dar o să te faci matale bine, nene Jo', și-o să te duci din nou la școli...

Această concluzie neașteptată îl făcu pe bolnav să surîdă, dar apoi țipă la servitor, poruncindu-i să aprindă lumina și să plece.

— Să las deschisă poarta ?

— Bine, las-o !

Lucrurile se schimbaseră. Stăpînul nu mai era sălbatic și artăgos ca pînă atunci : iar aștepta pe cineva ; dar, în afară de doctor, de cerșetor și de unchiul Arras nimeni nu venea pe la el.

Rămas singur, Jorgj privi îndelung la lumînare ; i se părea că flăcăruia îi ține tovărășie și că, mișcată de adierea vîntului, ea îi arată cartea de pe masă în care se aflau cele două scrisori. Întinse încet mîna, luă cartea și începu să le recitească. De altfel, le știa pe dinafară. Erau amîndouă scrise pe hîrtie gălbuie, cu litere lungi și ascuțite și răspîndeau un parfum de violete.

„Vă mulțumesc călduros că nu ați refuzat modestul meu dar. Știu că sînteți un om orgolios. E inutil să mă mai prefac că aș fi undeva departe. Sînt aici, lîngă dumneavoastră, deși pentru scurtă vreme. Eu vă cunosc toată povestea, lunga dumneavoastră suferință. Știu că țineți ușa închisă pentru cei nepăsători și pentru curioși, dar eu nu sînt ca ceilalți și aș îndrăzni să vă rog să-mi permiteți să vă vizitez. Dacă vreți să vin trimiteți-mi o scrisoare prin prietenul meu, chirigiul."

În cealaltă scria :

„Nu-mi mulțumiți ! Eu trebuie să vă mulțumesc că mi-ați îngăduit să vă fac un pic de bine. O să vin !

De-aș putea să înlătur nedreptatea, aș zice precum Cristos lui Lazăr : ridică-te și umblă !"

— Ridică-te și umblă, ridică-te și umblă ! repetă el de zece, o sută de ori, uitîndu-se din nou țintă la flăcăruie. Apoi căută în cărticică parabola lui Lazăr.

În seara călduță răsunau din depărtare cîntecele ciobănașilor îndrăgostiți ; el tot mai aștepta, dar neliniștea și nădejdea cu care săptămîni și luni de-a rîndul o așteptase pe Columba era o nimica toată față de așteptarea de acum. Femeia care trebuia să lumineze cu prezența ei întreaga odaie reprezenta pentru el civilizația aflată undeva departe, dreptatea, mila, toate marile valori ale vieții ! Înțelesese deja din flecăreala băiatului, atunci cînd pomenise de vorbele femeilor de pe uliță, că reabilitarea lui începuse.

Și spusele înțelepte ale bătrînului proscris îi reveniră în minte : „Timpul este singurul judecător. Răbdarea și curajul sînt singurii martori care nu pot fi cumpărați." Iar cuvintele noii sale prietene îi răsunau în suflet : „Ridică-te și umblă !"

Cuprins de un elan nebun de speranță, încercă să se ridice, dar recăzu, învins de amețeală. În clipa aceea, într-un fel de abur care se rotea în jurul lui, ca un văl împins de vînt i se păru că vede ușa deschizîndu-se și că zărește, în pragul ușii, fusta galbenă a Columbei ; apoi totul dispăru și el bănui că a fost o halucinație. Și ca întotdeauna după amețeală căzu într-un somn profund.

A doua zi de dimineață puse să se curețe bine curtea și casa. După amiază nu reuși să închidă ochii, deși Pretu țiuise din trișca lui din pai de ovăz, așezat la umbră în fața ușii, iar zumzetul acela dulce, monoton, ca susurul unui izvoraș, adormea pînă și muștele. De cîteva zile îl părăsise somnolența aceea

în care era cufundat tot timpul ; simțea în el o poftă de viață, dar pentru că nu putea să se miște, rătăcea cu gîndul. Cele mai stranii și mai confuze gînduri, cînd luminoase, cînd tulburi îi treceau prin minte ca niște nori pe cerul primăvăratic.

Se gîndea și se tot gîndea mai cu seamă la misteriosul furt a cărui victimă se socotea bătrînul Remundu, deși victima adevărată fusese el. La rîndul lui se întreba dacă nu face o nedreptate acuzîndu-l pe bătrîn că s-a prefăcut prădat. Și dacă fusese într-adevăr un furt ? Dar oare cine furase ? Bătrînul în mod sigur că știa, dar ura îl făcea să tacă. Probabil că avea de gînd să vorbească după nunta Columbei. „Dar cine, cine furase ?“ se întreba Jorgj.

Purtarea ciudată a cerșetorului, desele lui vizite îl făceau să se gîndească că omul era atras în camera lui de o forță misterioasă, ca aceea care-l atrage pe criminal la locul crimei. Jorgj se minuna că nu încercase pînă atunci să-l descopere pe adevăratul vinovat. Dar odată cu darurile și scrisorile primite de la noua lui prietenă, dorința de a se reabilita devenea în el pe zi ce trecea, o voință, fermă și conștientă.

Parcă tras de firele acelei voințe, omul se ivi deodată în pragul ușii, aducînd în odaie miasma fetidă a zdrențelor lui.

— Intră, intră ! Ce mai e nou prin lume ? zise Jorgj.

Dionisi înaintă în timp ce ochii lui rotunzi și verzui priveau fix fîșia de cer albastru brăzdată de nori alburii.

— Parcă ar sta să plouă ! Ar fi tare bine, tare bine ! Semințele au nevoie de umezeală ca să încolțească, zise el gînditor.

Rămase nemișcat vreme îndelungată cu ochii în sus, parcă vrăjit de pacea somnolentă a cerului, care cu norii asemănători unor trepte de marmură, coloane și lespezi sfărîmate, părea un cimitir.

În clipa aceea se auzi un cor de băiețandri care străbăteau satul fluturînd un fel de steag făcut dintr-o năframă legată de o trestie. Se rugau să plouă :

„Dazenos abba, Sennore,
Pro custa necessidade ;
Sos anzones pedin abba
E nois pedimus pane... [1]

— Auzi ! făcu Jorgj semn cu degetul în direcția din care se auzeau vocile îndepărtate. Dumnezeu ne pedepsește pentru că păcatele noastre sînt mari ! Dar cum celălalt nu răspundea și nici nu se clintea, îi făcu semn să se apropie de pat, repetînd cu voce tare : Dumnezeu ne pedepsește pentru că păcatele noastre sînt grele ! Ai fost să te spovedești ? Dionì, te-i împărtășit de Paște ?

— M-am împărtășit ! Ca orice creștin.

Dar Jorgj îl țintuia cu privirea, strîngînd din buze și clătinînd din cap neîncrezător ; din mimica omului acela înțelegea mai mult decît din cuvintele spuse cu voce tare.

— Cum adică, n-am fost ! ? Du-te și-l întreabă pe preotul Defraja, dacă nu mă crezi !...

— Dacă m-aș putea mișca aș afla multe lucruri, iar tu n-ai mai fi aici.

— Și atunci unde aș fi ? La sfîntul Francisc ?

[1] Dă-ne apă, Doamne, / pentru nevoile noastre ; / Mieii cer apă / Și noi cerem pîine...

— Chiar acolo, zise Jorgj, punîndu-și mîna sub obraz. Peste o lună e ziua lui. O să te duci ?

În loc să răspundă, cerșetorul începu să sărute cu patimă medalionul cu sfîntul Francisc, bolborosind cuvinte drăgăstoase.

— Să te duci, să te duci la sărbătoarea lui, Dionì !... Dar să nu-l superi pentru că Sfîntul Francisc este un sfînt răzbunător. Să nu intri în biserica lui cu gîndul să-l înșeli : dacă tu ai furat el știe, dacă ai hulit împotriva Domnului, el a aflat. E teribil sfîntulețul ăsta ! Se zice că-i ucide pe loc pe păcătoșii care intră în biserica lui.

Dar Dionisi începuse să clatine și el din cap și să-și strîngă buzele : după ce se gîndi bine, zise în cele din urmă :

— Te înșeli, puiule. Intră acolo și cei mai vestiți ticăloși. Hei, cîți n-ar trebui să moară în biserica aia !

Jorgj se uită fix la el. Voia să-l pună la încercare.

— Dionisi, îl întrebă el dintr-odată, tu crezi în iad ?

— Da' cum altfel, puișor ! Iad aici, iad dincolo.

— Să vezi ce-am visat azi-noapte. Vino mai aproape să nu mai strig atîta ! Ascultă, se făcea că murisem și mergeam spre cer. Era un drum care urca, pe lîngă un pîrîiaș, așa cum ar fi Monte Albo, să zicem. Mergeam și mergeam dar nu mai ajungeam odată ; și numai ce văd un călugăr că-mi vine în întîmpinare. Era sfîntul Francisc. „Unde te duci ?“, mă întreabă el. Îi spun, dar el începe să rîdă. „Vino cu mine, zice, să-ți arăt ceva.“ Și mă întoarce din drum și mă duce într-un loc minunat sub o boltă de viță plină cu ciorchini negri. „Așează-te, îmi zise, și mănîncă din strugurii ăștia și apoi o să vezi de ce am rîs.“ Mă așez și iau cîteva boabe dintr-un ciorchine și numai ce văd la poalele muntelui întinzîndu-se lumea, și văd ce e prin casele oamenilor, văd oamenii și ce au ei prin buzunare. Și printre ei mă zăresc și pe mine întins în patul acesta și pe tine în fața mea, cu traista ta în care este cutia cu banii furați de la Remundu Corbu... Iar sfîntul Francisc îmi zice : „Vezi de ce nu poți ajunge la porțile raiului ? pentru că ai lăsat să intre în casa ta un astfel de păcătos...“

Pe măsură ce Jorgj povestea, cerșetorul holba ochii, încruntînd sprîncenele lui stufoase. Pe chip i se citea rînd pe rînd uimire, batjocură și furie.

— Sfînta Ana să te aibă în pază, zise el îndepărtîndu-se parcă vrînd să plece, cine ți-o fi băgat ție asta în cap ?

Se opri în mijlocul odăii, întorcînd capul să asculte ce mai zice bolnavul. Dar Jorgj nu mai vorbea, continua doar să-l privească fix, clătinînd din cap de parcă ar fi vrut să-i dea de înțeles că știe tot.

Deodată cerșetorul păru să-și schimbe planul și se apropie de pat : chipul i se făcuse pămîntiu, mîinile lui uriașe, negre, se răsuceau prin aer ca niște ghiare. Lui Jorgj i se făcu frică.

— Dionì... Dionì... ce vrei să faci ? strigă el acoperindu-și fața cu cearșaful.

În clipa aceea se auzi o bătaie ușoară în poarta de la curte rămasă întredeschisă. Iar omul căzu în genunchi, lîngă pat, pentru a nu fi surprins în poziția aceea amenințătoare.

VI

Intră Mariana cu pași săltăreți. Era îmbrăcată în alb, iar pe cap avea o pălărie mare, neagră, cu borurile atîrnîndu-i într-o parte pînă la umeri, iar

în cealaltă lăsînd să iasă la iveală părul ei lucios ; un trandafir era prins în cordeaua de mătase a pălăriei. Avea o umbrelă cît ea de mare și o poșetă cu toartă de argint, așa cum se văd în cărțile ilustrate despre prințese, care se legăna spînzurată pe brațul ei dezgolit.

Un parfum pe care Jorgj îl știa deja, același care era impregnat în cărticia lui, se răspîndi în odăiță ; și chiar înainte de a-i fi distins bine trăsăturile feței el avu impresia că o mai văzuse pe vizitatoare : erau ochii scînteietori și scrutători pe care-i zărise la Nuoro în lumina fantastică a unei seri de sărbătoare. El începu să tremure.

— Bună ziua ; ce mai faceți ? întrebă ea firesc, cu o voce ușor tremurătoare, oprindu-se lîngă pat și uitîndu-se la cerșetor.

Se uita și Jorgj la el, dar nu-și mai amintea cum de ajunsese omul acela acolo. Zărea ca prin ceață alături de statura neagră a lui Dionisi, silueta albă a vizitatoarei și se simți cumplit de umilit că a fost surprins într-o asemenea tovărășie, cu omul acela care ședea într-o asemenea poziție.

— Ridică-te și pleacă de-aici ! strigă el, cu asprime, dar imediat îi păru rău. Iertați-mă că am strigat, dar este un pisălog, un idiot.

Omul se ridică cu greu și vru să spună ceva.

— Hai, du-te, o să vii mai tîrziu, du-te, repetă Jorgj întinzînd mîna, dar și-o retrase imediat, rușinat că vizitatoarea vede mîneca descusută a cămășii.

Dionisi se uită în sus, apoi se retrase încet, încet. Atunci lui Jorgj i se păru că întreaga odaie s-a lărgit, că a devenit mai spațioasă și mai parfumată, ca un ținut primăvăratic.

O pace luminoasă, un vis unduios de frumusețe și de strălucire îi înconjuraseră patul, căsuța, lumea întreagă.

— Dar văd că vă simțiți bine ! spuse Mariana uimită, așezîndu-se pe taburet, alături de pat, sprijinindu-se cu palmele și cu bărbia de mînerul umbrelei. Nu sînteți atît de palid, aveți glasul puternic și apoi nu sînteți nici așa de slab !

Cu ochii plecați fixați pe geanta care se legăna și scînteia, el începu să rîdă ; rîdea și tremura.

— Nu e rău ! — zise el fîsticit. Îmi spuneți asta ca să mă liniștiți !

— Cum așa ? Nu sînt chiar atît de mincinoasă.

— Vai, iertați-mă. Sînt așa de necioplit. A trecut atîta vreme de cînd n-am mai văzut pe nimeni ! Numai pe cerșetorul ăla care era aici. Vine cîteodată, îngenunchează, se roagă sau pălăvrăgește... Eu n-am cum să-l alung ; ce-aș putea să-i fac ? Și e așa de murdar... O, să nu cumva să vă murdăriți pe taburetul ăla...

— Cine mai vine să vă vadă ? întrebă ea fără să ia în seamă ultimele lui cuvinte.

— Cine să vie ? Niște femei și doctorul...

— Doctorul e bun ?

— Așa și așa ! E cam bizar, dar de fapt e un om bun și generos.

— Dar altcineva nu v-a mai consultat ? Ați făcut tratament cu curent electric ?

— Am făcut de toate ! Am stat trei luni la spital... Pentru mine nu mai există nici un leac !

— Toți bolnavii spun așa ! Ar trebui să vă duceți într-o clinică bună, pe continent. Dar el făcu un gest de spaimă.

— Nu, nu, domnişoară ! Am venit aici ca să mor şi aici vreau să mor !

— Ce tot spuneţi ! strigă ea nerăbdătoare. El îşi ridică ochii şi o privi înroşindu-se ; apoi spuse pe nerăsuflate :

— Nu sufăr prea tare ; dacă stau nemişcat nu simt nici o durere şi nici dacă mă mişc. Mă apucă numai o ameţeală care mă istoveşte şi îmi dă leşinuri. Dar să nu mai vorbim acum despre asta. Eu sînt mulţumit, fericit... Nu mă credeţi, nu-i aşa ?

Ea căzu pe gînduri. De pe chipul ei nu se ghicea dacă îl ia sau nu în serios cînd spunea că e fericit ; părea mai curînd preocupată de altceva care-i stăruia în minte.

— Spuneţi-mi, dar doctorul ăsta ce zice ? În scrisori mi-aţi spus că aţi fost bolnav cînd aţi fost mic...

— Da, am căzut de pe cal...

— Şi apoi ?

— Apoi am rămas pentru totdeauna foarte sensibil. La spital doctorii vorbeau de o atonie a nervilor şi de o paralizie parţială, în urma acelei boli din copilărie. În schimb doctorul de-aici spune că e formă de neurastenie acută, provocată de necazuri şi epuizare... Poate că are dreptate : necazurile m-au doborît ; eram atît de sensibil... aşa de... de... ca un fir de iarbă care se pleacă la orice adiere a vîntului... Vedeţi, chiar şi acum tremur tot... Fiindcă sînteţi aici ! Tremur, dar de fapt sînt mulţumit... Iertaţi-mă, domnişoară ! Sînt atît... atît de mulţumit...

Îşi acoperi faţa cu braţul şi izbucni în plîns. Ea îşi ridică ochii uimită, deschise gura să spună ceva, dar tăcu ; nu, trebuia să-l lase să plîngă ; era un plîns. dacă nu de bucurie, aşa cum lăsa el să se creadă, în orice caz de uşurare şi de dragoste. Şi în timp ce el,

cu faţa acoperită, vărsa lacrimile care de atîta vreme îi umpluseră inima, ea se uita în jur, nu prea mişcată.

Văzu pînzele de păianjen, vatra sobei ieşită în afară, lădiţa aceea preistorică, măsuţa atît de neagră încît părea şi mai bătrînă decît lădiţa, cana ciobită, furculiţa de metal cu un dinte rupt, cuvertura patului plină de pete, cămaşa lui decolorată, cîrpită în coate...

Iar izul acela de igrasie care îmbiba odaia o impresiona neplăcut, ca un miros de mormînt. I se părea că are în faţa ochilor un om îngropat de viu şi toate povestirile, îndemnurile şi insinuările Giuseppei Fiore, care nu vorbea decît de nefericitul de Jorgeddu imboldind-o să-l protejeze, să-l răzbune şi să-l apere i se părură de mii de ori mai puţin triste şi cumplite decît erau în realitate. Iar el plîngea ca un biet copilaş, chinuit de oameni fără inimă, singur, în fundul vizuinei ăsteia, el, care era atît de inteligent şi de meditativ şi căruia îi plăcea viaţa într-atît încît putea să se mai simtă din cînd în cînd fericit în acest cavou înfricoşător !

Un val de oroare o făcu să sară în picioare, nerăbdătoare să se mişte ca să se asigure că e sănătoasă şi sprintenă ; apoi cuvintele pe care i le repeta zi de zi Giuseppa Fiore o înţepară în inimă ca o remuşcare.

— Dumneavoastră care sînteţi bogată şi puternică trebuie să-l ajutaţi pe nefericitul ăla de băiat.

Să-l ajute ? Dar cum ? Îşi puse deoparte geanta şi umbrela, îşi încrucişă mîinile şi apoi le scutură deznădăjduită şi neputincioasă în faţa spaimei lui Jorgj. Îi veni o idee : îşi aminti că un băiat care-i făcuse curte îi spusese odată că omul nefericit este ca un copil ; e de ajuns să-l mîngîi sau să-i promiţi ceva ca

să-l liniștești. Își desfăcu degetele și puse o mînă pe capul lui Jorgj.

— Domnule Giorgio ! Fiți tare ! O să vă ajutăm...

Atingerea mîinii ei îi provocă bolnavului un fel de convulsie, gemu, oftă, bolborosi tot felul de cuvinte. Furia, durerea și umilința care de luni de zile se adunaseră în el îi dezlegaseră băierile inimii, dînd frîu liber lacrimilor.

La un moment dat el se opri din plîns, tăcu și rămase nemișcat, cu fața acoperită, mai rușinat ca oricînd de slăbiciunea lui.

— Hai, gata acum, spuse Mariana trăgîndu-l cu blîndețe de mîneca cămășii.

Chipul lui se ivi boțit de plîns, dar cu ochii limpezi și ageri între pleoapele înroșite, ca două stele pe cerul încă învolburat după furtună.

Ea se așeză din nou sprijinindu-se cu cotul pe măsuță.

— Așa e mai bine. Acum putem să discutăm liniștiți. Nu mîncați ceva ? Servitorul nu vine ?

— O să vină mai tîrziu. Nu, nu-mi trebuie nimic, mulțumesc.

— Băiatul ăla este destul de zdravăn ca să vă ajute ? E deștept ?

— Da, e foarte inteligent, dar e un mare palavragiu.

— De fapt toți sînt isteți pe-aici ! Iar satul e așa de pitoresc ! Din casa în care stau eu...

— Stați la tușa Giuseppa Fiore, nu-i așa ? o întrerupse Jorgj, uitîndu-se la ea bănuitor. Ce-a spus femeia asta despre mine ?

— A spus și ea cîte ceva, au spus și alții. Dar eu știam deja povestea dumitale ; mi-a spus-o chirigiul, în timp ce veneam cu diligența încoace. Eu am venit

să vizitez satul fiindcă fratele meu mi-a tot vorbit despre priveliștile și obiceiurile de pe-aici. Am vrut să vin aici de cum am sosit în sat, domnule Giorgio, dar m-au oprit. Mi s-a spus că nu primiți pe nimeni. „Îi sfidează pe toți și s-a închis în camera lui ca într-o carceră ; nu vă duceți să-l vedeți dacă nu vreți să-l necăjiți și mai tare". Am stat multă vreme în cumpănă ; pînă la urmă am trimis primul pachet, înțelegîndu-mă cu chirigiul ; restul îl știți și dumneavoastră. Nu, nu v-a vorbit nimeni de rău, numai că tuturor, de la preot pînă la fratele meu, care încă n-o să vă viziteze, ca să nu dea naștere la neînțelegeri și la bîrfă printre oamenii de-aici, care se aprind așa de ușor, tuturor le e frică de dumneavoastră.

— Da, da, ca de un cîine turbat !

— Vă înșelați ! Să știți că eu am studiat foarte mult sentimentul ăsta ciudat pe care-l au cei din sat față de dumneavoastră. Stiți despre ce este vorba ? Despre rușine. Se simt cu musca pe căciulă fiindcă ați fost calomniat, iar ei... ei n-au știut cum să vă ia apărarea ! Sînteți, mă scuzați că mă exprim așa, strigoiul satului ; cînd vorbesc de dumneavoastră toți devin neliniștiți și gînditori. Le e rușine să vină aici, dar simt deja povara lașității lor ; credeți-mă că o să vină ziua cînd toți se vor ridica să vă apere și să vă răzbune, numai dacă...

— Numai dacă ?

— Dacă dușmanii pe care-i aveți n-o să recunoască ei mai întîi că au greșit !

— Astea-s povești, domnișoară ! spuse Jorgj cu tristețe. Iar cum sînteți bună, credeți că și alții sînt la fel. Vă datorez totul ; dacă n-ați fi venit, nimeni nu și-ar mai fi amintit de mine...

— De ce i-ați respins pe toți ? Preotul...

— A, preotul ăla ! o întrerupse Jorgj. A venit ca să mă facă și mai deznădăjduit ; mi-a vorbit despre moarte, în timp ce totul în mine e numai viață ! Ascultați cum îmi bate inima... Vedeți ce puls am ? ...Niciodată n-am fost mai viu ca acum, de cînd dușmanii mei m-au răstignit aici ca pe Cristos, dar la fel ca el, eu îi iubesc pe oameni și îi iert pentru greșelile lor...

— Dacă iertați, atunci nu trebuie să vă înfuriați împotriva nefericitului ăla de preot. El e și mai bătut de soartă decît dumneavoastră. Mi-a spus că a venit de multe ori pînă la poartă, dar n-a mai îndrăznit să intre. El e și mai singur decît dumneavoastră : lăsați-l să vină, domnule Giorgio ; sînteți cel care va face o faptă bună. Să-i spun să vină ?

Ea își scoase degetele din mănușă și-i strînse încheietura mîinii.

Ce bucurie, ce sentiment de încîntare și aproape de beție se transmitea de la acea atingere ușoară prin toate venele lui !

Dar fata îi lăsă mîna și el își reveni.

— Și chiar și ceilalți, reluă ea, toți vă iubesc și o să vină aici să vă spună asta. Stați... Lăsați-mă să vorbesc. Chiar și Giuseppa Fiore de pildă... Ați alungat-o de aici și totuși femeia asta vă iubește ca pe un fiu. E o femeie simplă, care într-adevăr are cultul urii și al răzbunării. Dar aici a venit împinsă de un sentiment de ocrotire : ea își închipuia că o să unească ura ei cu ura pe care Giorgio Nieddu trebuia s-o aibă față de dușmanul comun...

— Dumneavoastră sînteți așa de bună, domnișoară, repetă Jorgj, surîzînd în sinea lui, dar încă nu cunoașteți pe deplin psihologia complicată a consătenilor mei... O să vă dau să citiți cîteva pagini pe

care le-am scris cîndva ; credeam că o să mor părăsit de toți și am scris ca un naufragiat care vîră amintirile într-o sticlă și o aruncă în mare... O să vedeți ; am scris adevăruri dureroase... Restul n-are nici o importanță ; eu îi iert pe toți, nu urăsc pe nimeni... Da, adăugă el, dus pe gînduri, pot să repet și eu ca Mîntuitorul : Iartă-le lor că nu știu ce fac !

Roși și-și aminti de prima întîlnire cu bătrînul Arras în seara din Vinerea mare. Ce fericit era atunci ! Dar chiar și acum era copleșit de o bucurie asemănătoare cu cea care-l încercase acolo, pe potecile din văiugă ; dacă bietul lui trup era nemișcat, sufletul îi călătorea printr-un spațiu plin de lumini și de armonie. Viața, personificată în Mariana, era alături de el și-l mîngîia ; cum să nu-i ierți pe dușmani și să nu crezi că singurul adevăr din univers este dragostea ?

— Cum reușiți să scrieți ? îl întrebă ea, ca să schimbe vorba, fiindcă i se părea că-l obosise.

Și vorbiră despre tot felul de fleacuri ; despre sat și despre țărani, despre servitor și despre chirigiu. Jorgj își făcu curaj și îi povesti că o văzuse odată la Nuoro, ca într-un vis...

— Aveam destule necazuri... și beam, în seara aceea. La un moment dat v-am văzut alături de o doamnă. Ce privire mi-ați aruncat !.... Teribilă !...

— Eu nu-mi amintesc, spuse ea cu candoare.

— Era lume multă. Și apoi toți se uitau la dumneavoastră... Erați cea mai elegantă. Aveați o rochie argintie și un văl scînteietor... Cine ar fi putut să creadă că o să vă revăd aici ?

Apoi, temîndu-se parcă să-i dezvăluiască întreaga pasiune romantică pe care i-o trezise apariția ei, se grăbi s-o întrebe :

— Ziceți că vă place aici ? Ați văzut ce priveliște frumoasă se vede de pe terasa primăriei ? E un loc acolo, în spatele bisericii, care-mi place tare mult, știți, colțul dinspre absidă. Să mergeți acolo spre asfințit și o să vedeți podișul colorîndu-se în roșu, apoi în violet încît o să aveți impresia că vă aflați la picioarele unui castel primitiv. Întreg peisajul amintește de vremea feudalilor, cu sătucul pitulat între stînci, cu potecile care parcă ar fi fost făcute pentru pîndă, cu siluetele singuratice ale oamenilor, îmbrăcați cu pelerine și glugi, înarmați, care trec călare, cu multă băgare de seamă... printre crestele întrerupte de ziduri netencuite. Totul are un aer de poezie veche și sălbatică.

— Da, așa e ! Și din casa în care stau eu poți să te bucuri de priveliști minunate, iar eu alerg de la o fereastră la alta, amintindu-mi versurile poetului :

Regele venea la fereastra dinspre mare
Regele venea la fereastra dinspre munte
Dac-aș avea aripi, de-aș putea zbura...

Vă place Pascoli ?

— Îl știu aproape pe tot pe dinafară.

— Și D'Annunzio ?

Și se încinse o discuție plăcută, un torent de versuri, de exclamații : „vai și mie-mi place", „nu, primele au fost mai bune", „am uitat titlurile", „da, da, vă amintiți versurile acelea ?..."

În timp ce vorbeau Mariana se întorsese spre măsuță și atingea obiectele, la început sfioasă, apoi curioasă, mai apoi stăpînă pe ea, aranjînd cărțile mototolite, care nu mai voiau să se închidă, dînd la o parte tocul de lîngă furculița știrbă, aruncînd pe jos

o bucățică de pîine care atrăgea toate muștele din odaie, abia înviate.

Jorgj o lăsă să deretice și nu se mai simți jignit pentru sărăcia lui. Între ei amîndoi se rupsese vălul necunoscutului : Mariana pătrunsese în lumea lui și putea, de acum încolo, să se miște, să privească, să socotească și să aranjeze totul, așa cum făcuse pe măsuță, pentru că aducea cu ea rînduială și bucurie.

Timpul însă se scurgea și soarele țesuse la picioarele ei un covoraș auriu ; o rază strălucea pe fața micului Crist ca o lacrimă de bucurie, iar din vale se ridica mireasma de păducel.

Pe ulicioară răsună din nou corul băiețașilor care se rugau pentru ploaie. Împinsă de o curiozitate copilărească, dar și de nevoia de a se mișca, Mariana se ridică și alergă în curte.

Jorgj își aminti vorbele servitorului : „Parc-ar fi un copil", și un sentiment de duioșie se adăugă la entuziasmul care-l făcea fericit.

Dar ea întîrzia : Doamne, cît de mult întîrzia ! Și totul în jur tăcea, așteptînd reîntoarcerea ei. Și dacă nu se mai întoarce ? Dacă totul nu fusese decît un vis ? Și el care avea atîtea să-i spună și care voia să afle atîtea lucruri de la ea ! Căută caietul pe care voia să i-l dea, se mustră în gînd că nu-l pusese pe Pretu să pregătească o ceașcă de cafea. Dar de ce nu mai venea odată ? Corul băiețașilor nu se mai auzea de loc. Ulicioara parcă forfotea de lume curioasă. Ajunsese să cunoască oamenii după pași : pasul apăsat și rar era al bărbatului Bannei, acela mai iute dar tîrșîit, al lui Remundu... Poate că acum Columba era la fereastră sau în pragul porții și o vede pe Mariana. Își simți bătăile inimii, fără să poată ști dacă de bucurie sau de îngrijorare, și ar fi vrut să o

strige pe prietena lui să vină înapoi... A, uite că se aude un foșnet prin curte și un pas săltăreț ca al lui Pretu ; ea intră și întreaga odaie renăscu și se lumină.

— Am făcut o mică expediție de recunoaștere prin jurul fortăreței dumitale, domnule Giorgio ! Ce frumos e în capătul uliței ! De acolo se vede toată valea. Dar știți pe cine am văzut ? Pe femeia aceea. Ședea în prag iar arcul negru al porții și casa bătrînească din fund îi încadrau de minune figura ei neagră și palidă, fină și posomorîtă. Dar ce ziceți de bătrîn și de calul lui ? Împreună erau parcă un grup statuar de Peter. Vă amintiți : „Cei doi prieteni“ ? Toate femeile ieșiseră în uliță și se uitau la bătrîn și la fată, apoi se uitau la mine...

— Domnișoară, bolborosi Jorgj strîngîndu-și nervos la piept caietul, să nu-i luați în seamă pe oamenii aceia... vă rog... feriți-vă de ei ! Sînt în stare să vă facă vreun rău... fiindcă ați venit aici...

— Așa de răi sînt ? Mie nu mi se par chiar așa... Iar fata pare mai degrabă nefericită...

— O, să nu vă încredeți în ea ! Dac-ați ști cît e de prefăcută ! E tare ascunsă : tace și lasă ochii în jos, tace și urzește în minte planurile ei nelegiuite. Și eu o vedeam cîndva într-o lumină bună, cum stătea acolo, pe verandă. Mi se părea o mică regină din Saba, cu mielul la picioarele ei și cu fața înfășurată într-un abur de vis... Și totuși, cît rău mi-a făcut ! Ea este ca floarea amară de leandru !... O să vă dau să citiți tot... luați foile astea, dar nu vă uitați acum prin ele... Nu plecați, nu-i așa ? E încă devreme. Vă e frig ? Dacă aș fi știut că veniți astăzi v-aș fi pregătit o cafea...

Ea răsfoi caietul, apoi îl vîrî sub braț și se întoarse să privească în jur.

— Vreți să vă fac eu cafeaua ? Dar unde este ibricul ?

Lui i-a fost rușine să spună că Pretu folosea o oală.

— Mi se pare că s-a stricat... Probabil că băiatul l-a dus la reparat. Dar cafeaua era pentru dumneavoastră, nu pentru mine... Și apoi o să vă murdăriți... și aveți o rochie scumpă...

Ea izbucni în rîs plimbîndu-se prin odaie, fremătînd de curiozitate să deschidă lada și să scotocească înăuntru.

— Rochia mea ? Știți cît costă cu totul ? Șaisprezece lire : eu am făcut-o. Da' ce, vă închipuiați că eu nu sînt bună de nimic ? Eu fac totul acasă. Sau ați tras cumva nădejde că eu sînt vreo ducesă ?

— Sînteți o regină, spuse el curtenitor.

Dar ea începu să ofteze.

— Of, cîte-mi mai lipsesc ca să fiu regină !

— Ce vă lipsește ? Sînteți sănătoasă, frumoasă, tînără...

— Tînără ? Credeți că sînt tînără ? O, cît de mult vă înșelați, domnule Giorgio ! N-o să vă spun niciodată cîți ani am ; n-o să vă spun chiar dacă-mi dați o jumătate de milion : și chiar dacă v-aș spune să nu mă credeți, pentru că n-o să fie adevărata cifră !... Dar de fapt... adăugă ea, luîndu-și din nou geanta și așezîndu-se aproape de el, ce importanță are vîrsta ? Uneori ni se pare că avem 16 ani și avem într-adevăr 16 ; alteori avem impresia că sîntem de o sută de ani și chiar atît avem.

— Așa e, așa e, zise el înflăcărat.

Și reîncepură să-și spună mici confidențe, gînduri, să recite versuri ; parcă ar fi fost un joc plăcut și

copilăresc, un fel de vînturare de fraze nevinovate, de aforisme, de paradoxuri fără ascunzișuri, de complimente. Dar cu toată însuflețirea care-l cuprinsese și-l făcea să uite că este infirm, Jorgj se simțea obosit. Vorbise prea mult : ochii i se încercănaseră, iar mîna îi tremura. Razele soarelui, care ajunseseră la pat, îi aduceau mîngîierea lor zilnică, dar parcă erau un prieten gelos pe străina aceea și, pătimaș, îi dezgolea cu plăcere brațele și fața arătîndu-le în toată dezolarea lor. Ce descărnate și slabe erau bietele lui mîini și cît de tristă era fața lui transparentă în care numai ochii trăiau ; cît de trist arătau în lumina și în bucuria care-l inundau !

Mariana se simți din nou cuprinsă de un fel de milă și de spaimă.

Se gîndea : „O să plec acum ; e și timpul". Și privind în spațiul albăstrui al ușii tresări de bucurie la gîndul că putea să plece : i se părea că dintr-o clipă în alta va zbura ca o ciocîrlie, îndepărtîndu-se prin ușa luminoasă : dar ochii lui Jorgj erau plini de duioșie și de freamăt, ca ai unui copil dornic să întrebe, care se încrede în celălalt și, în același timp, se teme de el.

„Ce-o să facă dacă plec ?" se întrebă Mariana.

— Să nu mai vorbiți, îi porunci ea. Ați obosit. O să mai rămîn o clipă, apoi o să plec ; v-am obosit și nu v-am spus decît fleacuri. Dar acum o să povestesc cîte ceva despre viața mea.

Deschise geanta, se uită în oglinjoara care era înăuntru, scoase o bomboană și i-o dădu. Părea nehotărîtă dacă să pună sau nu caietul înăuntru. Pînă la urmă închise geanta și lăsă caietul afară.

— Trebuie să știți, începu ea, că eu sînt o fire romantică și iubesc la nebunie emoțiile. Poate că tocmai din cauza asta nu mi s-a întîmplat nimic extraordinar pînă acum ! Îmi plac schimbările în viață și mă plictisesc repede de lucrurile și locurile pe care le văd.

Tata a fost fabricant. Călătorea tot timpul și a murit pe cînd eu eram încă un copil. În schimb mama nu s-a clintit din satul nostru, care e puțin mai mare decît acesta. Ea e tipul femeii aprige pe care o întîlnești în biblie : iscusită, robustă și prudentă. Ea se îngrijește de averea noastră și de la ea au frații mei educație și tărie de caracter. Mai am și o soră măritată cu un om de vază din satul meu. Seamănă mult cu mama ; este econoamă, bună gospodină, iar distracția ei cea mai mare este să se ducă la bîlciurile de prin sate și orășele. Cu ea am fost anul trecut la serbările de la Nuoro. În schimb eu am călătorit foarte mult. Dintre frații mei unul lucrează la Ministerul de interne, altul e căpitan de artilerie și s-a căsătorit cu o femeie bogată și elegantă, iar ultimul este Giovanni Mariano, cel de aici. Ei mă cheamă pe rînd să stau cînd la unul, cînd la altul, așa că azi sînt aici, în chilia dumitale, domnule Giorgio, iar mîine o să fiu la Roma, la vară la Anzio sau la Viareggio, la toamnă mă întorc din nou în satul meu umed și monoton, înconjurat de mlaștini și de păpuriș, cu un cer aproape întotdeauna livid, brăzdat de zborul lișițelor, și al altor păsări migratoare. Acolo înnebunesc de plictiseală și de melancolie. Casa noastră a fost mai demult mănăstire. În fața ei se întinde o cîmpie pietroasă, pustie și nesfîrșită, mărginită de mlaștini, iar mai departe e marea. Sînt numai nori și corbi în satul meu, domnule Giorgio ! În comparație

cu ce e acolo, aici este un loc în care poți într-adevăr să trăiești : aici e o Elveție primitivă, sau în orice caz una dintr-o epocă dinaintea vilelor și a hotelurilor.

Avem o casă mare, acolo, în sat ; parcă ar fi un stup gol pe dinăuntru pentru că frații mei au plecat unul cîte unul așa cum pleacă toți tinerii inteligenți din sate și se întorc din cînd în cînd cu nevestele lor și cu copiii. Mama ține tot timpul casa pregătită ca să-i primească. Am să vă scriu din cînd în cînd de la mine din sat, domnule Giorgio. O să vă scriu și de la Roma, să n-aveți nici un dubiu. În jurul casei, acolo la noi în sat, avem o imensă grădină de zarzavat și mie-mi place să mă ocup de grădină. Acum trei ani am sădit un rodiu, care acum face fructe. Știți cum trebuie curățați ? Trebuie să le lași numai ultimele rămurele. Aveam un leandru sălbatic, care fiind bine îngrijit, înfrățise ; avea niște flori că jurai că sînt de trandafir. Lîngă casa noastră locuiește un bătrîn, un om tare ciudat, un fel de vrăjitor, care se uita cu invidie la leandrul meu și care voia să-l usuce prin descîntece și farmece. Și cum eu îi rîdeam în nas, într-o noapte a intrat la noi în grădină, a smuls leandrul din rădăcină și a plantat în locul lui un altul sălbatic. Dar eu am trimis imediat un servitor la mica lui fermă. Servitorul a găsit leandrul meu plantat într-un colț umbros, înconjurat cu un gard viu !

Ei, și uite așa trece viața în sat ! Cînd nu mă ocup de grădină, stau și citesc ziarele și revistele pe care mi le trimit frații, ori mă duc să fac vizite sau o ajut pe mama la treburi. La ultimul carnaval m-am dus și eu travestită împreună cu o servitoare de-a noastră care avea o mască din piele de iepure. La

un moment dat toți ștrengarii de-acolo ne-au înconjurat iar un țăran a început să ne tot sîcîie. Atunci servitoarea și-a scos de pe față pielea de iepure și i-a vîrît-o omului în gură și tot părul i-a intrat în gîtlej. A trebuit să fie chemat un doctor fiindcă nenorocitul era să se sufoce. Ei, dar acum o să spuneți : „Ce tot trăncănește zăpăcita asta ?“

Jorgj asculta și parcă era legănat de o muzică îndepărtată : i se părea că e din nou copil, înainte de perioada nefericită cînd apăruse mama lui vitregă. Atunci bunica îi spunea întîmplări hazlii din copilăria ei.

— Mai povestiți ! Hai, mai povestiți ! se rugă el.

— Acolo în sat am în jurul meu un alai întreg de adoratori. Sînt cu toții niște pișicheri, pierde-vară și studențași, frizerul, poștașul, chiar și un mic negustor de piei de capră. Toți sînt foarte tineri. cam între 16 și 19 ani. La cei trecuți de 19 ani nici nu mă uit.

— Dar la cei mai mici de 19 ani, da ?

— Păi, nu se uită ei la mine ! După ce trec de 19 ani ei își dau seamă că nu pot să tragă nici o nădejde ; le vine mintea la cap, asta e ! Dar băieții de 16—18 ani se țin după mine ca vrăjiți. Pentru ei eu sînt cea care s-a întors din ținuturi îndepărtate unde totul este mare și frumos. Adoră în mine lumea spre care tînjesc : Roma, locurile de vacanță la modă, viața ieșită din comun a celor puternici ! Eu particip la himerele lor, în timp ce mama, soră-mea și cumnatul meu mă dojenesc scandalizați și în tot satul mi s-a răspîndit o teribilă faimă de cochetă. De fapt, eu sînt mulțumită că am faima asta, fiindcă nu vreau ca oamenilor serioși din sat, nobililor care se ocupă de plugărit, sau bogaților proprietari de vaci să le treacă prin cap ideea de a mă cere de nevastă. Mai bine

moartă decît măritată. Nu, domnule Giorgio, mai curînd să mori de două ori decît să te măriți, rămînînd apoi toată viața în satul de baștină...

Jorgj rîdea încet, cu blîndețe : ce mult îl distrau și-l consolau cuvintele ei !

— Dar probabil că uneori v-ați îndrăgostit !

— Și ce-i cu asta ? Dar de ce aș zice nu ? Primul a fost un băiat frumos cu chipul palid, aproape verde, și subțire la trup ca un lujer. A murit. Să nu mai vorbim de el. Am fost chiar și logodită. Era un biet medic de țară despre care se vorbea ca de o minune a inteligenței. Într-o seară a venit la noi acasă. Era lume multă și el nu deschisese deloc gura, iar eu am crezut că a făcut-o din aroganță, sau din infatuare. Dar a mai venit și în alte dăți și s-a întîmplat să fim numai noi amîndoi. Dar trebuia să te lupți din răsputeri ca să-i smulgi o vorbă din gură. Surîdea din orice, iar cînd era emoționat tremura. Și el a murit.

— Bine, dar toți au murit, domnișoară ?

— Sînt mai rău decît morți, sînt uitați, zise Mariana și-și duse poșeta spre gură ca să-și ascundă un căscat.

Obosise și ea și ar fi dorit să sosească cineva ca să poată pleca. Soarele asfințise și ea încă se mai afla acolo, frămîntîndu-se între dorința de a pleca și mila față de el, fiind sigură că prezența ei îi aducea o nespusă alinare.

„Poate că el o să moară peste cîteva zile, se gîndea ea, în timp ce eu o să trăiesc mult, poate încă patruzeci sau cincizeci de ani... De ce să nu sacrific cîteva ore din această jumătate de secol de viață ?"

Simți totuși un fel de ușurare cînd auzi în curte un pas apăsat și zgomotul bastonului izbindu-se de ziduri sau de pavaj. Intră doctorul fornăind de zor,

îmbrăcat deja în haine de vară (pentru el nu existau anotimpuri intermediare) : pantaloni albi, foarte largi, o hăinuță de postav neagră, care-i flutura, pălărie de pai cu panglică tricoloră. Părea aproape tînăr și ochii lui aveau o nuanță albăstruie, primăvăratică.

— Bravo, spuse înaintînd spre bolnav, fără să se uite la Mariana, care se ridicase ca să-i ofere locul.

În timp ce-i lua pulsul lui Jorgj, se întoarse brusc și strigă arătînd spre taburet :

— Ședeți domnișoară, ce dracu ! De ce stați în picioare ?

— Mulțumesc, dar trebuie să plec...

— Cum așa, plecați deja ? spuse Jorgj, înspăimîntat. Doctorul luă taburetul cu amîndouă mîinile, îl ridică și-l așeză lîngă ea.

— Dar vă rog să vă așezați, minunată domnișoară ! Prezența dumneavoastră este singurul leac pentru pacientul meu. Știți, boala lui e o simplă ficțiune ; e o pușlama, dar într-una din zilele astea o să-l vedem cum se ridică și pleacă la plimbare. Haide, așezați-vă, sau credeți că o să mai creșteți ?

Și aplecîndu-se lovi tare taburetul cu palma.

— O, măcar de-ar fi așa ! zise Mariana, așezîndu-se pe ladă și lăsînd la vedere picioarele ei mici, îmbrăcate în ciorapi lucitori. Asta ar fi un remediu pe care știința ar trebui să-l născocească. Ar face fericiți o mulțime de oameni !

— Dar dacă toți ar fi înalți, dumneavoastră ați fi prima care ați dori exact contrariul !

— Schopenhauer...

— Dă-l încolo pe Schopenhauer al dumitale !

— Vreau să zic că vă înșelați atunci cînd afirmați că bărbaților mici de stat le plac femeile înalte, în timp ce femeile scunde...

— ...plac și bărbaților înalți și celor pitici, numai dacă sînt la fel de frumoase ca dumneavoastră !

— Vai, vă mulțumesc ! zise ea înclinîndu-se vădit exagerat.

Doctorul rîse satisfăcut de galanteria lui și Mariana nu se dădu înapoi să cocheteze veselă cu el. Jorgj deveni gelos. I se părea că cei doi uitaseră de el. Atunci, obosit și trist, închise ochii și văzu silueta mică a lui Pretu înaintînd în odaie, apropiindu-se de pat și aplecîndu-se deasupra lui.

— Dacă te întreabă unde e ibricul de cafea să-i spui că l-ai dus la reparat.

Dar tocmai atunci doctorul izbi cît putu cu bastonul în picioarele patului, strigînd :

— Femeia asta are dreptate !

Jorgj tresări, deschise ochii, o văzu pe Mariana, albă din cap pînă-n picioare, așezată pe ladă, iar pe ușiță zări cerul argintiu pe care se plimbau norii vineții.

Ea rîdea aplecîndu-și capul gata-gata să-și acopere genunchii cu borurile pălăriei și-și agita picioarele elegante. Ce veselă era ! Era întruchiparea însăși a bucuriei și a tinereții. Le dădea dreptate adolescenților din satul ei care o urmau ca vrăjiți. Iar el, el era aici, ca o frunză căzută din marele copac al vieții, care încet-încet putrezește pentru a se întoarce astfel în huma din care ieșise. El nu mai avea parte de nimic : nici de razele soarelui, nici de adierea vîntului ; numai arareori cîte un ecou al vieții de afară, umbra unui nor, țipătul funebru al corbilor pe care ea nu putea să-l sufere. Dar de ce venise oare ? Era mai fericit înainte, cînd încă nu o cunoștea.

— Nu veniți, domnișoară ? Vă însoțesc, spuse în sfîrșit doctorul, amintindu-și că trebuia să plece !

Dar ea mai rămase. De-abia plecă doctorul că se apropie din nou de pat, se aplecă spre bolnav iar acesta o privi cu niște ochi plini de tristețe.

— Săracu' domnul Giorgio ! L-am obosit, nu-i așa ? Și doctorul ăsta, ce tip !...

— E de-a dreptul nebun ! S-a îndrăgostit de servitoarea lui și le face ochi dulci și altora !...

Mariana începu din nou să rîdă. O petală din trandafirul prins în pălărie îi căzu lui Jorgj pe față, alunecînd apoi pe pernă. Ea luă petala și cînd începu să-i spună murmurînd :

— O să vin și mîine... dacă nu vă plictisesc, el începu să suspine și zise :

— Oricînd, oricînd... cînd vreți... De acum încolo sînteți totul... toată viața mea !... Ea tăcu din nou, palidă. Și în timp ce din ulicioara invadată de umbrele înserării răsuna glasul doctorului :

Dragoste, mister...

iar în curte se auzea pasul ușor al lui Pretu, ea se aplecă și mai mult și-l sărută pe bolnav pe frunte. Așa i-a surprins Pretu și o oră mai tîrziu îi spunea Columbei că stăpînul său se va însura cu sora comisarului, de cum se va face bine.

PARTEA A TREIA

I

Într-o noapte Columba, care nu putea să doarmă, se ridică din pat și se duse în bucătărie.

Bunicul bătuse din nou piroanele în zidul de la șopron, așa cum făcuse și înainte de nunta Bannei, și ea terminase de spart migdale și de ales făina pentru prăjituri și pentru cozonaci.

Mai rămînea o săptămînă și făcea nunta. I se părea că vede deja desagii plini așezați peste tot în bucătărie și în șopron, oile ciopîrțite, găinile care stăteau spînzurate cu capul în jos, sîngele curgînd prin ciocurile deschise, făcînd găuri mici și roșii în praful din curte. Cu toate acestea i se părea că trebuie să mai treacă vreme îndelungată pînă la Rusalii. De Rusalii vremea se mai încălzește, în timp ce acum era încă frig și vînt în sat și în munți.

După seceta de la Paște, ploaia, care fusese atîta vreme așteptată, a început să curgă din belșug, însoțită de lapoviță. Din mare se tot ridicau vălătuci de nori cenușii și roșcați, așa că vîrfurile Bardia, Albo, Acuto și Gonaro, care erau așezate de-a lungul liniei orizontului, se zăreau, chiar și cînd soarele strălucea în vale, înconjurate de ceață, ca niște moșnegi așezați în mijlocul fumului ce se ridică de la un foc sub cerul liber. Cînd vîntul începea să bată iar soarele intra sub nori, totul părea într-adevăr nespus de trist. Ploaia

răpăia zgomotos și cărările din sat se transformau în torente.

Apoi soarele strălucea din nou, iar cerul părea un mozaic albăstrui și cenușiu. În depărtare, spre ținutul Siniscola, un mănunchi de raze luminau o porțiune verde ce semăna cu un mic lac, de fapt un lan de orz.

Toate tufișurile din vale înfloriseră dar erau aplecate, încîlcite și fără frunze, părînd umilite de șfichiul neîncetat al vîntului. Ce primăvară tristă ! Parcă pămîntul și elementele naturii nu se mai înțelegeau : pămîntul se încăpățîna să surîdă și să înflorească, iar vîntul îl pălmuia ca un îndrăgostit furios.

Columba avea și ea înfățișarea unei femei bătute ; avea spinarea încovoiată de atîtea nopți nedormite, gîndurile îi erau încețoșate și n-o mai interesa absolut nimic în afară de grijile ei. Nici măcar pălăvrăgeala vecinelor despre evenimentele cele mai însemnate din ultimele zile — reîntoarcerea definitivă în sat a bătrînului Arras, de ziua sfîntului Francisc, dispariția lui Dionisi Oro, cerșetorul — nu reușeau s-o clintească de la ideea ei fixă. Dionisi se dusese la un bîlci și nu se mai întorsese : femeile au intrat în căsuța lui neagră și împuțită, ca o cocină de porci, și au ieșit de acolo ținîndu-și ridicate poalele rochiilor și clătinind din cap.

— Probabil că a murit.

— Ba poate că s-a luat după vreun alt cerșetor și s-or fi dus împreună la bîlciul de la Fonni.

— L-au văzut în cutare loc... ba în altă parte... L-o fi omorît cineva... o fi fost de față la vreo crimă sau altă fărădelege și i-au dat una în cap ca să nu povestească ce-a văzut...

Reîntoarcerea lui Innassiu Arras le-a dat apă la moară femeilor curioase. Rudele și prietenii bătrînului

făcură un fel de colectă pentru el, reușind să strîngă o capră și alte cîteva animale de la aproape toți păstorii din sat ; se încropi astfel o mică turmă și el își reluă viața de dinainte.

Numai duminica putea fi văzut, bățos și solemn, cu barba lungă, de culoarea stîncilor, calm ca un moșneag care-și petrecuse toată viața numai printre copii și nepoți. După ce ieșea din biserică mergea în piață și se așeza pe bănci alături de alți bătrîni sau se ducea pe la Jorgj Nieddu.

Într-o zi, pe cînd trecea prin fața porții familiei Corbu, îl văzu pe bătrîn în pragul ușii tăind o bucată de trestie ca să facă din ea o mică cutie pentru ținut chibrituri. Se salutară dînd ușor din cap, dar pe fața fiecăruia trecu un surîs batjocoritor ; în timp ce ochii verzui ai bătrînului Remundu priveau bastonul bifurcat — un biet ciomag pașnic de păstor, la care fostul proscris se întorsese după atîția ani de revoltă orgolioasă — ochii porcini ai lui Innassiu erau fixați pe cuțit și pe bucata de trestie, din mîna vrăjmașului său. Și amîndoi păreau să spună prin acel zîmbet : „Uite ce-ai ajuns pînă la urmă".

Columba aprinse focul și pregăti de cafea. Bunicul lipsea, și rogojina lui, făcută sul, sprijinită în colțul de lîngă sobă, părea să vegheze și ea în noaptea aceea rece, așteptînd întoarcerea bătrînului. Vîntul șuiera în curte. Deschizînd ușa ca să meargă să ia niște lemne din șopron, Columba simți un miros de iarbă și de pămînt umed, care-i aminti de odaia lui Jorgj.

Ținîndu-și cu dinții năframa pe care vîntul voia să i-o smulgă, luă lemnele, intră în casă și închise ușa ; dar mirosul acela o urmărea și el era acolo, în fața

ei, mic, cu fața ca de ceară, ca a unui copil mort, stînd nemișcat pe patul alb din odaia întunecoasă.

Da, ea făcuse asta : se dusese de două ori la el ; prima dată în noaptea de Paște, dar nu îndrăznise să meargă pînă la ușă, apoi altă dată în zori, înainte ca vecinele să se fi trezit.

El dormea cu capul înfășurat într-un șal alb și se vedea de departe părul negru risipit pe frunte, culoarea vineție a pleoapelor, umbra de deasupra buzelor.

Părea un copil, un copil mort ; slăbise așa de tare că probabil cîntărea cît o pasăre. Așa se explică de ce reușea Pretu să-l ridice și să-l ajute ca pe un frate mai mic. Și ea fugise fără să-l trezească, se închisese în casă și începuse să rătăcească prin camere și prin unghere, căutîndu-l parcă pe Jorgj al ei din vremurile de demult, cel care o sărutase și o insultase, o umilise și o părăsise. Dar nu reușea deloc să-l mai găsească ; studentul trufaș, dușmanul bunicului Corbu dispăruse pentru totdeauna. Murise probabil sufocat de propria lui furie și înfumurare. Jorgj, cel care va continua să trăiască zi și noapte în gîndurile ei, era altul : un Jorgj mic și vlăguit, un copil pe moarte...

Ea tot mai dorea să se ducă uneori pe la el, să-l strîngă în brațe și să-l legene la sînul ei. Era o dorință asemănătoare cu a unei mame pentru copilul aflat departe, dar și gelozie la gîndul că altă femeie era acolo, lîngă el, îl îngrijea și-l săruta și zi după zi i-l fura de tot ; era și gelozia unei mame față de o altă femeie pe care fiul ei o iubește mai mult decît pe ea. În fața acestei pasiuni materne, acaparatoare, se risipiră și remușcările și mila și dragostea, ba chiar și gelozia de femeie iubită. Gîndul că Jorgj ar putea să moară fără s-o ierte, ducînd cu el, în mormînt, amintirea celeilalte, o chinuia zi și noapte.

Toate aceste gînduri n-o împiedicau să ia parte la ultimele pregătiri pentru nuntă.

După ce făcu cafeaua și bău o ceașcă, apoi încă una, puse opaițul pe un scaun lîngă sobă și începu să coasă.

Din cînd în cînd cîinele scheuna și alții îi răspundeau, iar vîntul răsuna în vale ca un ecou al acestor bocete neliniștite. Columba asculta încordată amintindu-și de nopțile de groază din copilărie cînd maică-sa asculta cu sufletul la gură vîntul care prevestea nenorocirea ; apoi gîndul o duse la întîlnirile ei cu Jorgj, chinuite de teama că vor fi descoperiți, și i se părea că aude aievea pașii lui pe drum, atît de ușori încît bătăile inimii i se părea mai puternice.

Dar oare și acum era o amăgire a inimii ei ? Simte cum se zbuciumă din nou, la fel ca atunci, atît de tare încît pașii pe care crede că-i aude, pe care îi aude cu adevărat în fața ușii, răsună parcă mai încet.

Cît ai bate din palme un văl îi cade pe ochi îndepărtînd-o de realitate ; da, e aici... el e aici... și bate ușor cu unghia în ușă. S-a însănătoșit sau poate că a murit : orice ar fi, el s-a ridicat, e acolo, în fața ușii, la fel ca altădată și o iubește...

Dintr-un salt ajunse la ușă și o deschise fără măcar să mai întrebe cine este.

— Tușă Colù ! Eu sînt ! Am văzut lumina aprinsă și mi-am zis : „O fi făcînd pîine". Dă-mi și mie puțin jăratic, fiindcă stăpînul meu se simte rău, iar cărbunii mei sînt așa de umezi că nu pot să-i aprind de loc, cu vremea asta afurisită ! Ce, te-ai speriat ?

Pretu intră cu o țiglă în mînă și se duse drept spre vatră.

— Da' ce, tu stai acolo și în timpul nopții ? Ce are ? întrebă Columba cu o voce răgușită.

— Nu, noaptea nu rămîn aproape niciodată, dar se simțea rău încă de ieri și atunci donna Mariana mi-a zis să mă culc acolo... Ne-a dat și o spirtieră dar mi-e teamă s-o folosesc, poate să facă explozie și atunci e vai și amar. Dar matale ce ai, nu te simți bine ?

— M-am sculat fiindcă aveam ceva de făcut. Hai, ia... ia, zise ea trăgînd cu vătraiul jar pe țiglă. Ce are ?

— Ei, știu eu ce are acum ; e prea răsfățat. O să-i fac niște cafea. Mata ai făcut-o ?

— Pretu, nu vrei să iei puțină într-o cană ? Lui n-ai decît să-i spui că ai făcut-o mai demult...

— Ei, cum așa ? ! Ți-ai găsit omul pe care să-l păcălești ! el e numai ochi...

— Hai, du-te, du-te băiatule, zise ea văzînd că Pretu tărăgăna plecarea. După ce-o adormi, poate că mai vii pe-aici... Din pragul ușii văzu făptura întunecată a băiatului cum cobora pe ulicioară, furișîndu-se pe lîngă zid ; vîntul spulbera scînteile de pe țiglă, iar cîinii urlau în întuneric ca niște suflete în iad. „Mă duc...", zise Columba în sinea ei. Cobori scărița și deschise poarta ; dar vîntul i-o smulse din mînă și o împinse înapoi, vrînd parcă să spună că face rău dacă se îndepărtează de casă.

Urcă din nou scărița, deschise ușa și se pregăti să-l aștepte pe băiat.

„Jorgj o să moară ; de-aia șuieră vîntul și scheaună cîinii. Maică îndurătoare, el s-a îmbolnăvit din cauza mea, iar acum îl îngrijește o străină... o femeie care nu l-a cunoscut, care nu l-a văzut de cînd era mic și nu a dansat cu el !..."

Se așeză din nou lîngă sobă ascunzîndu-și fața în palme. Iar el apăru din nou în fața ochilor, mic, cu chipul ca de ceară, numai pielea și oasele...

Şi deodată îl vede iarăşi copil. Mamă-sa îl bate şi el fuge pe ulicioară : cînd ajunge în vîrful pantei se răsuceşte şi plînge şi rîde în acelaşi timp, pe cînd ea, Columba, aplecată pe fereastră îl urmăreşte cu o privire batjocoritoare şi nemiloasă.

„De mică am fost rea", se gîndeşte ea într-o clipă de străluminare a conştiinţei.

„Oare de ce mă bucuram cînd îl bătea maică-sa ? De fapt şi acum sînt la fel. Banna este rea cu mine, iar bunicul şi mai rău... de data asta noi l-am bătut pe bietul orfan, noi l-am adus în halul ăsta, să stea acolo în patul lui, aşa de slab şi de sfîrşit... Şi apoi străina..."

Cînd se gîndea la femeia aceea o apuca un tremur nervos. Mînia şi ranchiuna pe care le avusese pentru Jorgj se revărsau acum asupra Marianei.

„Am să mă duc să i-l iau. O să mă duc, iar el o s-o uite pe cealaltă de cum o să mă vadă. Ea sigur că nu-l iubeşte. Am auzit că se spală pe mîini după ce-l atinge şi nu rămîne să-l vegheze în timpul nopţii. Eu aş putea să stau acolo o sută, o mie de nopţi fără să preget, pînă cînd s-ar vindeca. Da dar... logodnicul meu ?... Ei... ducă-se naibii !..."

Acum i se pare că-l urăşte şi pe Zuampredu Cannas. Se ridică din nou, împinge cu piciorul coşuleţul cu lucrul de mînă şi se duce la uşă.

Vîntul şi cîinii urlă tot mai jalnic... Te pomeneşti că Jorgj chiar moare... Columba închide uşa, se luptă puţin cu vîntul care-i umflă hainele, coboară ulicioara furişîndu-se pe lîngă zid, aşa cum îl văzuse pe Pretu.

Basmaua îi fîlfîie izbindu-se de zid ca o pasăre mare, neagră ; ajunsă la colţul casei dinspre curtea lui Jorgj o izbeşte o rafală de vînt furioasă.

De data asta vîntul îşi schimbase planurile : o împingea în jos spre uşa neagră, cu chenar auriu, acolo, în jos, către destinul ei...

II

Cînd o văzu ivindu-se în prag, Pretu, care stătea ghemuit lîngă sobă, aşteptînd să fiarbă cafeaua, scoase un strigăt de uimire. Însă Jorgj o privi tăcut, fără să se mişte, năzărindu-i-se că tot mai visează. Era şi ea doar una din figurile pe care febra i le plăsmuia şi care acum se mişca prin odaia luminată de un muc de luminare aşezat alături, de Pretu, în timp ce umbra uriaşă a servitorului acoperea tot tavanul, frîngîndu-se zdrenţuită pe pereţi ca un păianjen monstruos ; iar chipul înainta... şi iar înainta... Era Columba.

Iar Columba îşi trecea basmaua peste ochi, muşcîndu-i colţurile, parcă ascunzîndu-se instinctiv ori încercînd să-şi înfrîneze tulburarea ; ajunsă însă lîngă pat, căzu în genunchi cum făcuse altă dată cerşetorul, îşi îngropă faţa în aşternuturi şi izbucni în plîns. Era un plîns nervos, întrerupt de ţipete, ca nişte scheunaturi ; şi se zguduia de plîns aşa de tare, înfigînd cu disperare mîinile în pătură, încît lui Jorgj şi lui Pretu, înspăimîntaţi, le fulgeră prin minte acelaşi gînd : a înnebunit !

— Tuşă Colù !... Tuşă Colù !... zise băiatul cu vocea gîtuită, fără să mai fie în stare să spună şi altceva.

Jorgj o privea şi într-un tîrziu murmură cu glas pierit, ca al bolnavilor cu febră mare.

— Pretu, aprinde luminarea şi du-te puţin afară.

Atunci Columba îşi ridică faţa şi sări în picioare.

— De ce-i spui să plece ? Nu-mi pasă că mă vede... el, sau altcineva.

— Bine, atunci liniștește-te. Ce vrei ?

— Vreau să știu ce mai faci...

— Și nu vezi ? Tocmai acum ți-ai amintit de mine ?... La ora asta ?...

Ce amărăciune rece și tăioasă în vocea lui ! Da, era tot el, Giorgio al ei, cel puternic și trufaș, care tot o mai umilea. Dar dacă el era același, stînd acolo în patul încălzit de febră, ea devenise mică și neputincioasă ; sufletul ei sfărîmat se ghemuia și se lăsa tîrît ca o rămurică smulsă de furtună. Pretu puse lumînarea pe scăunel și fața lui Jorgj, luminată, arăta palidă, disprețuitoare, cu ochii acoperiți ca de un văl strălucitor.

Columba își ștergea fața cu mîneca bluzei, sprijinindu-și de pat genunchii care-i tremurau, aplecată puțin peste bolnavul al cărui piept răspîndea dogoarea și mirosul febrei. Mîinile îi tremurau și lui în timp ce mototoleau cearșaful.

— Da, la ora asta... bîigui ea. La ora asta... Știu că e noapte, știu, dar pentru mine e la fel... Noaptea e și mai rău decît ziua...

— Ce vrei ? repetă el mai moale.

— Să mă ierți.

— Te-am iertat de o sută de ori pînă acum. Hai, acum du-te acasă !...

— Nu, tu nu m-ai iertat, Jorgj, dragul meu ! Dacă m-ai fi iertat nu mă alungai acum.

El nu zise nimic.

— O, Jorgj, oare așa trebuia să ne revedem ? Tu ai plecat atunci și nu te-ai mai întors !

— Trebuia să vii tu, Columba !

— Mi-a fost frică să nu mă alungi ! Și uite că tu chiar așa faci !... De ce ?

El nu se hotăra să răspundă ; ce putea să-i spună ! Că nu-i mai păsa de ea ?

— Trebuia să vii mai înainte... mult mai înainte : știi bine lucrul ăsta. Acum... spuse el ridicînd mîna și clătinînd-o de parcă i-ar fi făcut semn cuiva, care pierise în aer.

— Acum... poți să te vindeci numai dacă stai liniștit... așa a zis doctorul ! Iar eu o să am grijă de tine... o să vezi ! Da, da, doctorul zice că dacă o să ai o mare bucurie poți să te vindeci. De-aia am venit... Vezi, vezi ? Am venit aici... uite, vezi... sînt Columba, Columba ta ! Mă recunoști, Jorgj, spune, mă recunoști ?

El o privi cuprins de milă. Acum ea era cea care delira !

— Eu n-o să mă mai fac bine niciodată, Columba; dar asta n-are nici o importanță... nu te mai gîndi la asta ; hai, liniștește-te, nu te mai gîndi la mine !... Ce ți-a venit acum să te gîndești la mine ?

— Dar eu m-am gîndit tot timpul... Tu nu mă iubeai pe mine... cum voiam eu... M-ai umilit întotdeauna ; pentru tine nu am fost decît o femeie proastă ! Ba da, ba da, chiar așa am fost. Ceartă-mă dacă vrei, dar nu mă alunga ! Dragul meu Jorgeddu, iartă-mă :

El nu răspunse. Tăcerea, tăcerea asta o scotea din sărite mai mult decît toate vorbele lui amare. Ea începu să-și frămînte mîinile.

— Tu nu mă auzi ? Nu-mi spui nimic ? Eu sînt mai bolnavă decît tine... eu îi urăsc pe toți... pe toți cei care ne-au distrus... Dacă ne-ar fi lăsat în pace,

nu s-ar fi întîmplat nimic... las' că-mi dau seama de asta, nu sînt chiar așa de proastă ! Nu știu să vorbesc, dar de judecat, judec. Aici, aici la mine înăuntru, adăugă ea, strîngîndu-și capul între palme, aici este ceva care arde tot timpul... Îmi vine cîteodată să izbesc de pereți țeasta asta blestemată... Da, atunci cînd ne vedeam, eu nu ziceam nimic, dar îmi treceau prin minte o sumedenie de lucruri. Iar tu nu știai, tu... tu credeai... că sînt o biată prostuță rea și fățarnică. De-aia nu te uitai la mine... Și chiar și atunci, în ziua cînd te-ai întors de la Nuoro, iar eu ți-am povestit întîmplarea aceea cumplită.. tu nici atunci n-ai vrut să mă asculți, iar eu n-am știut ce să-ți mai spun... Dacă nu se întîmpla așa n-aș fi fost acum aici, la ora asta, iar tu... dragul meu, n-ai mai fi ajuns așa, ca vai de lume de parcă ai fi o cîrpă aruncată... bolnav și slab ca un biet copil orfan și damblagit.

Lacrimile îi curgeau șiroaie pe față, dar ea nu se mai străduia să și le ascundă. Iar el simți, la rîndul lui, că îl cuprinde mila pentru ea.

— Pretu, îi spuse din nou băiatului care asculta cu urechile ciulite, du-te afară ! Avem de vorbit lucruri pe care tu nu trebuie să le asculți.

— Dar n-o să spun nimic, nene Jó ! Îți jur pe ce-am mai scump ! Să-ți spună și tușa Columba dacă am deschis eu vreodată gura. Puteți să vorbiți...

Dar ea n-avea timp de el acum :

— Mai vrei cafeaua asta, sau nu ? Hai, bea că o să te simți mai bine.

Vărsă cafeaua în cana ciobită suflînd deasupra ca s-o răcească. Jorgj încercă să se ridice. Atunci Columba își trecu un braț pe sub capul lui, luă cana și i-o duse la buze... Dar cana se clătina din cauza

suspinelor ei. Atunci el i-o luă ca să nu se mai clatine, bău și se simți mai bine.

— Bea și tu niște cafea, Columba, hai așează-te și potolește-te ! Mă doare capul, am febră și nu pot să te mai văd și pe tine plîngînd... Cît e ceasul ? întrebă întorcîndu-se spre Pretu. Mi se pare că acum o să se crape de ziuă : n-ai vrea să te duci să iei laptele ?...

Băiatul pricepu că trebuia neapărat să plece, așa că luă oala pentru lapte și ieși.

După ce plecă Pretu, Columba se mai liniști, se așeză pe taburet și încercă să pună mîna pe cea a lui Jorgj, dar el și-o retrase în mod instinctiv și ea își dădu seama din gestul acesta, mai mult decît din orice cuvînt că între ei totul se sfîrșise.

— Îmi pare bine că ai venit. O să mor și e mai bine să plec de pe lumea asta împăcat cu toată lumea... Dar nu vreau să înceapă iar întrebările... îmi face și mie rău... dar și ție, spuse el trist.

— Eu sînt stăpînă pe mine ; pot să fac tot ce-mi dictează inima...

— Trebuia să faci așa mai demult ; acum e prea tîrziu !

— De ce să fie tîrziu ? Fiindcă ești bolnav ? Dar eu o să stau aici și o să am grijă de tine ; dacă tu te-ai fi îmbolnăvit după ce ne-am fi luat, n-aș fi stat cu tine ?

— Nu m-ai înțeles, Columba !

— Ba da, te înțeleg ! Tu nu mă mai iubești. Asta vrei să spui ! Ai dreptate : eu te-am nenorocit... Dar tu ești singur, dragul meu. Cine are grijă de tine ? Un biet băiețel neștiutor și flecar. Chiar dacă tu nu mă iubești, eu tot o să rămîn aici... o să fiu roaba ta... și poate că o dată și tu o să mă mai iubești.

Las totul pentru tine : rude, prieteni, logodnic, bunic... pe toți îi părăsesc... așa cum voiai tu odată.

— Dar acum nu mai vreau ! Atunci eram sănătos. Dacă tu veneai, poate că nu mă îmbolnăveam.

— Cine știe ? Poate că necazurile ar fi continuat în același fel... Dacă veneam eu aici... calomnia ar fi continuat...

Dar fata tăcu. Amintirea cumplitei întîmplări parcă i-ar fi încleștat gura de nu mai putea să scoată un cuvînt. Se miră cînd îl auzi pe Jorgj vorbind atît de calm.

— Ba nu-i adevărat ! Dacă ai fi venit, eu nu mă îmbolnăveam ! Aș fi găsit în mine forța ca să lupt. De calomnie nu mi-a păsat niciodată ; ar fi dispărut, ca orice bîrfă, cu timpul. Pînă la urmă adevărul iese la iveală, Columba. Pe tine ce te-a împins să vii la mine, la ora asta ? Adevărul ! O, de asta sînt mulțumit ! Și o să vină aici și bunicul tău, și sora ta, și toți dușmanii mei. Dacă ai fi venit deîndată la mine, acum am fi simțit amîndoi bucuria aceasta pe care o simt numai eu : și nu m-aș fi îmbolnăvit... Dar n-are nici o importanță... Sînt chiar mulțumit ; îmi pare rău de tine. Dar trebuie ca și tu să ai curajul să recunoști...

Ea pricepuse ; e drept, destul de vag, dar pricepuse.

— Tu ești o fată inteligentă, continuă el, de asta te-am iubit. O, ce fericiți am fi fost dacă... te-ai fi născut în altă casă ! Am fi fost la fel de fericiți ca toți cei care se întîlnesc, se iubesc, își încheagă o familie... Dar ce să ne mai gîndim la asta acum ! De fapt, tu n-o să fii nefericită, tu o să ai familia ta, o să fii o mamă bună și o să uiți de mine : Hai, du-te, du-te acasă și stai liniștită. Bunicul tău nu-i

acasă, nu ? Du-te, du-te, să te găsească cînd vine !... Du-te ca să nu afle cumva soră-ta că ai pus piciorul pe-aici. O să vină și ei, cu vremea, pe-aici, dar acum nu trebuie să-i superi... Du-te !

— Și dacă eu vreau să stau ? Ce-o să-mi faci ?

— Eu ? Nimic, Columba ! Ce-aș putea să fac eu ? spuse el cu un surîs care o răni mai mult decît orice altă amenințare. Bineînțeles că n-o să pot să te iau de mînă ca să te conduc pînă la poartă ; dar...

— Eu cred că dacă rămîn, tu pînă la urmă o să mă iubești, Jorgj.

— Cristos a spus că trebuie să-ți iubești chiar și dușmanul ; iar eu nu te dușmănesc. Dar tocmai fiindcă nu te dușmănesc îți repet : du-te acasă, e mai bine pentru tine...

— Dar dacă rămîn ?... Dacă rămîn ?... repeta ea înfrigurată.

— Locul tău nu este aici. Dacă o să rămîi aici, în pofida voinței mele, o să mă faci să cred că vrei să-mi faci rău în continuare... Nu are nici un rost... nici un rost...

Atunci Columba tăcu și pentru cîteva clipe o liniște încărcată de toate amintirile și regretele îi uni mai mult decît toate promisiunile și explicațiile fără rost.

Într-o clipă ea păru să se trezească dintr-un vis și înțelese că trebuia să plece ; dar mila și gelozia o țineau în loc.

— Ce-o să se întîmple, Jorgeddu ? Cum o să te descurci ?

— Cum m-am descurcat și pînă acum...

— O, ca pînă acum ? Ai fost deznădăjduit : ai închis ușa... parcă ai fi fost un condamnat într-o celulă...

— De-acum înainte n-o să mai fie așa; o să mă împac cu toți, o să vezi, pînă și cu bunicul. Poți chiar să-i spui: dacă vrea să vină, n-are decît să vină...

Columba clătina din cap, aplecată, cu ochii închiși, cu miinile împreunate.

— Acum vorbești așa fiindcă ești mulțumit. Da, lasă că știu eu că ești mulțumit... Dar cînd o să fii iar singur, o să încui din nou ușa...

— Nu, nu, o să vezi: n-o să mai fiu singur...

Și tăcură din nou. Nici unul nu pronunțase numele străinei, dar ea era între ei și el o vedea, albă și zîmbitoare, cu îmbrăcămintea ei care foșnea, răspîndind miresme de flori; i se părea că ea deschisese larg ușa de la odaie și tot ea făcuse cerul argintiu deasupra podișului, și tot ea oprise vîntul, în zorii acelei zile de mai și pusese păsărelele să cînte printre tufișurile umede de pe marginea rîpei.

Și Columbei i se părea că o zărește, albă, cu ochii scînteietori, la fel ca în dimineața aceea cînd o văzuse de pe balconul de la primărie. Glasul ei îi spunea: „Pleacă, pleacă! Nu ți-e rușine să stai aici, după ce te-ai logodit cu celălalt?"

Da, trebuia să plece: se crăpase de ziuă, bunicul putea să vină dintr-o clipă într-alta, s-o găsească aici, s-o bată. Pe măsură ce lumina pătrundea prin ferestruică și prin crăpătura ușii, realitatea punea tot mai mult stăpînire pe ea.

Pretu se întoarse.

— Nu mai bate vîntul; în sfîrșit o să se facă și vreme frumoasă. Uite, am adus laptele; în dimineața asta m-a înșelat la măsurătoare tușa Artura.

Jorgj se uită la Columba, care era albă ca varul la față și se gîndea: „De ce nu o fi venit mai demult? Aș fi fost atît de bucuros că m-aș fi însănătoșit. Acum însă e tîrziu, e prea tîrziu..."

— Cînd faci nunta? o întrebă el.

— De Rusalii.

— Atît de repede! Și o să pleci curînd?

— Curînd.

— Și bunicul cu cine o să stea?

— Singur: poate că o să-și caute o servitoare...

— Știu eu una... zise Pretu în timp ce vărsa laptele într-o cratiță.

Chiar în clipa aceea se auzi pe uliță un tropot de cal și Columba sări în picioare crezînd că venise bunicul ei.

— Nu e el, zise Jorgj, care cunoștea pasul calului lui Remundu. Totuși, e mai bine să pleci. Cu bine și... mult noroc...

Columba își acoperi fața cu un colț al basmalei și-i întinse cealaltă mînă.

— Cu bine, Jorgj Nieddu! Hai, dă-mi măcar mîna.

El luă mîna aceea mică, aspră și neagră, pe care odată o asemuise cu a unei regine biblice și o strînse în palma lui fierbinte și transpirată; dar se gîndea la mîna moale și albă a Marianei și Columba îi ghici gîndul.

— Cu bine, repetă ea și ieși iute, trăgîndu-și colțul basmalei peste față.

Cînd ajunse în curte își dezveli chipul și privi în jur sfioasă și bănuitoare ca o căprioară rătăcită. Totul i se părea nou în jurul ei, iar lumina clară a dimineții o uimea. Pleca tot așa cum venise, împinsă de milă și gelozie; se întorcea ca să se încuie în casa bătrînească, așteptîndu-l pe bunic să sosească. Dar și acolo înăuntru pătrundea lumina, iar ea continua să

fie cuprinsă de un fel de uimire, ca și cînd totul și-ar fi schimbat înfățișarea.

Pretu stinse luminarea și puse laptele la foc.

— Dacă tușa Columba nu s-ar mărita, pe cine ați lua de nevastă, pe ea sau pe sora comisarului ? întrebă el.

Dar Jorgj închisese ochii și părea că doarme, învins de un somn profund, unul din acelea care îl cuprindeau după o criză nervoasă.

Vîntul nu mai bătea deloc. În zorii argintii ai zilei, asemenea nopților cu clar de lună, se auzi cîntecul unui greiere ; și acel cri-cri tremurător îl făcu pe Pretu să-și închipuie că din gura insectei ieșea un firișor subțirel, ca la păianjen, împodobit cu boabe de rouă.

Jorgj tresări brusc, trezindu-se agitat ; deschise ochii, apoi iar îi închise și recăzu în amorțeala lui obișnuită murmurînd :

— Bunicul... bunicul...

La început Pretu crezu că stăpînul visează, dar apoi auzi într-adevăr un tropot de cal pe cărare.

— Ăsta e nenea Remundu, care se întoarce acasă... Mă duc să ascult ce-o să-i spună Columba...

Nu era prima dată că proceda așa : ieși în curte, fără să se grăbească, după ce luă laptele de pe foc și închise ușița la sobă, apoi înaintă prevăzător de-a lungul zidului, pînă la ușa Columbei. Deasupra ulicioarei cerul se colorase, iar în zare se vedea piscul roșcat al unui munte ca un boboc de trandafir. Zorile vesele ale lunii mai se revărsau dinspre mare și lucrurile zgîlțîite toată noaptea de vîntul care abia se oprise le întîmpinară mai curînd uimite decît fericite.

În liniștea aceea adîncă — pînă și cîinii și cocoșii tăceau — se auzea dinspre șopron vocea Columbei,

îndepărtată și abia dacă se distingeau unele cuvinte; la un moment dat se auzi vocea bătrînului răsunînd atît de tare în bucătărie că Pretu se îndepărtă speriat.

— Ai înnebunit, fato ? Ce-ai visat în noaptea asta ?

Vocea Columbei murmura ceva ; lui Pretu îi veni o idee fericită, așa că intră din nou în curte și se cățără pe zid, cu riscul de a fi văzut. O, de aici se auzea perfect ; dacă întindea puțin gîtul putea chiar s-o și vadă pe Columba care punea la locul lor niște lucruri și agăța de piroane șaua, frîul, desagii. Bătrînul cal al bunicului ronțăia iarbă, nepăsător la cearta stăpînilor săi.

— Da, am visat urît ! spuse ea și tăcu. Apoi începu și mai tare : Toată viața mea nu este altceva decît un vis urît. Frumoase Rusalii o să mai am și eu ; cu trandafirii plini de ghimpi veninoși... Dumneata ai vrut asta... Da, da... dumneata.

Vocea ei răgușită vibra mai mult de durere decît de furie și probabil că bătrînul era emoționat fiindcă vru să iasă ca să meargă în șopron și zise cu un glas trist, care păstra însă în el ceva solemn :

— Columba, fetița mea ! Am zis eu că nu trebuie să te las singură ! Cînd ești singură toate relele se țin scai de tine, și e rău așa ! Cine a venit pe la tine și ce ți-a spus ?

— Nu mi-a spus nimeni nimic. Vrei să știi adevărul ? Ei, află că l-am văzut cu ochii mei... da, da... poți să-mi faci ce vrei... nu-mi mai e frică de tine, bunicule ! Da, l-am văzut pe nefericitul ăla. E așa de mic, de parcă ar fi un copil damblagit. Stă acolo în mormîntul lui ca un miel rănit... Iar dumneata țipi. N-ai decît să țipi cum face hultanul după ce-l rănește pe miel, dar Dumnezeu nu bate cu parul ; o să vină ea ziua răsplatei !

— O să vină pentru tine, femeie zăludă, limbă otrăvită !

— Pentru mine a venit, bunicule ! A venit de mult şi o să mai vină... o pedeapsă şi mai mare... A, dumneata nu voiai să mă laşi singură, ca să nu pună stăpînire pe mine vreun duh rău ! Ei, acum ştii bine că duhul ăsta mă chinuie zi şi noapte şi n-o să mă lase în pace pînă cînd n-oi intra în mormînt. Dar cine a vrut asta ? Cine altul dacă nu dumneata, da, da... dumneata !

Părea că se clatină : se sprijini cu mîinile de zid ca să nu se prăbuşească, cu capul pe braţ şi începu din nou să plîngă. Bătrînul tăcea năucit. Se duse la cal, îl bătu pe crupă, se întoarse în şopron, iar degetele i se deschideau şi se strîngeau ca ghearele unei păsări de pradă. În el părea că se dă o luptă între teamă şi dorinţa de a-i trage o bătaie nepoată-sii.

Ea plîngea sprijinită de zid.

— Mai bine mă omorai de cînd eram în leagăn. Ce-ai făcut din mine ? Spune, hai spune ? M-ai sucit cum ai vrut tu şi m-ai legat de mîini şi de picioare. Acum cred că eşti mulţumit şi dumneata şi soră-mea. O să ne vedeţi pe amîndoi cu crucea la cap, pe el, pe bietul porumbel, în văgăuna lui întunecoasă, iar pe mine în acareturile lui Zuampredu Cannas... O să merg pe drum, dar o să fiu mai oloagă decît el. Pînă cînd o să cad şi eu ca un măr putred. Atunci o să fii şi dumneata mulţumit... da, da, dumneata ! O să rămîi singur şi focul o să îngheţe în vatră, singur ca un uliu printre stînci şi o să spui : Las' că e bine aşa !

Bătrînul mugi de furie şi de durere şi se năpusti asupra ei cu pumnul ridicat.

— Gata, Columba, termină ! Taci o dată că altfel îţi smulg din gură limba aia otrăvită. Ah ! făcu el apoi, aproape sufocat de mînie, îndepărtîndu-se şi izbindu-se cu pumnul în cap. De ce mă mai ţii Doamne, pe pămînt ? Mulţi duşmani am avut în viaţă, dar nici unul n-a fost ca tine, fetiţo... Mai bine mă răpunea un glonte în inima pădurii şi-mi ciuguleau ciorile carnea ca de pe o oaie... Dar tu mă prigoneşti mai rău, îmi smulgi carnea de viu de pe mine, Columbè !

Ea bolborosi cîteva cuvinte şi atunci bătrînul urlă sălbatic.

— Tacă-ţi gura, pentru numele lui Dumnezeu !

Ea se supuse, dar continuă să sughită. Căţărat pe zid Pretu simţea că leşină : vor trece anii, dar lui n-o să i se şteargă din minte scena aceea : gemetele şi urletele bătrînului, pumnii pe care şi-i dădea în cap ca să se uşureze şi să nu fie silit să-i dea Columbei ; cuvintele şi plînsul ei disperat, în timp ce stătea proptită de zid, ca şi cum ar fi fost rănită, iar în loc de lacrimi ar fi vărsat sînge.

Potolindu-se puţin, bunicul zise în cele din urmă :

— Ştii bine ce ţi-am spus alaltăseară ; n-ai decît să faci după cum ţi-o fi voia. Vrei să te duci acolo la zdrenţărosul ăla nenorocit ? Du-te sănătoasă : eu nu mai zic nimic. Dar să punem capăt, odată pentru totdeauna, la tărăşenia asta.

Columba ridică ochii şi zise sfidător :

— Dacă el m-ar fi vrut n-aş fi fost acum aici.

— Şi atunci, ce dracu mai vrei ?

— Pentru mine nu mai vreau nimic. Eu am de toate, continuă ea cu un fel de batjocură amară în glas. Ce-mi lipseşte ?... Mi-aţi dat de toate... Trebuie să dregem răul pe care i l-am făcut lui. Doar asta

vreau. Și se întoarse spre el amenințătoare. Da, asta vreau!

Dar răbdarea bunicului ajunsese la capăt. Fără să mai scoată vreo vorbă ridică din nou mîna și o pocni. Pretu auzi zgomotul palmelor și atunci se ridică fără teamă pe zid și strigă:

— Las-o în pace! Nu mai da în ea! Fiară sălbatică ce ești!

Dar bătrînul parcă nu mai auzea și continua s-o izbească pînă cînd o băgă în bucătărie.

Se făcu din nou liniște; pînă și bătrînul cal încetase să mai ronțăie iarba și dădea din coadă neliniștit. De frică să n-o încaseze și el, Pretu rămase o vreme ghemuit pe zid apoi sări jos și o zbughi ca să-i istorisească stăpînului întîmplarea de-a fir a păr.

Însă Jorgj dormea liniștit, așa că Pretu închise grijuliu ușa cu cheia.

III

Mariana începea să se plictisească acolo, în sătucul acela măturat de vînturi, cu toată schimbarea pe care o adusese Jorgj. Mandatul comisarului, fratele ei, se termina în iunie; dar ea voia să plece mai devreme. Vremea rea îi strica plăcerea de a-l face fericit pe sărmanul ei protejat. Ploaia îi strica hainele, pălăriile și mai ales pantofii. Grija pentru pantofi îi sporea cel mai mult proasta dispoziție: trebuia să și-i curețe singură pentru că servitoarea Giuseppei Fiore folosea mai degrabă seu și unsoare în loc de cremă și de lac. Dar curățindu-și pantofii ea își strica unghiile ascuțite ca niște spini de măceș tînăr. Trebuia neapărat să plece, să se descătușeze din visul ăsta zugrăvit

în clarobscur, de poezie și de tristețe, de milă și de dezgust; sosise timpul să cerceteze cataloagele magazinelor Louvre și să-și comande frumoasele toalete de vară.

Așezată lîngă patul studentului, în timp ce el o privea ca un poet melancolic, înfometat, care contemplă luceafărul, cîteodată ea cădea într-o meditație adîncă: Oare să comande ciorapi de aceeași culoare cu rochia? Dar dacă Moda ilustrată propune culoarea mov? Ei bine putea să comande și mov și de culoarea rochiei... Odată rezolvată problema tresărea și-i spunea rîzînd lui Giorgio.

— Sînt cam cochetă, așa-i? Cîteodată nu pot să dorm gîndindu-mă la fleacuri de-astea; și am remușcări cînd știu că e atîta lume pe pămînt care suferă; dar dimineața mă scol voioasă ca o păsărică, pentru că trebuie să sosească pachetul de la Paris. Iar cînd sosește parcă aș avea o bucățică din marele oraș! Știți cîte voaluri și eșarfe am? Hai, ghiciți...

— Toate voalurile asfințitului de octombrie și ale unei nopți cu lună în aprilie...

— Da, da, relua ea serioasă, la plajă trebuie multe văluri de-astea. Anul acesta o să mergem la Viareggio. Cumnată-mea mi-a scris că a reținut un apartament în Viale degli Oleandri, știți strada aceea umbrită de leandri înfloriți... Cunoașteți versurile lui Gabriele D'Annunzio?...

Dar chipul lui se posomora. Ea simțea un fior în inimă ca-n primele zile de toamnă și spunea aproape în șoaptă:

— O să fie vai și amar dacă plouă! Viareggio se umple de noroi și atunci pădurea de pini și munții încep să fumege ca niște vulcani. Atunci mi se pare

că mă aflu la noi în sat. Mi se pare că văd și corbii rotindu-se deasupra.

Ca să-l încurajeze ajungea pînă acolo încît își închipuia că pînă și frumoasele locuri la care de obicei se gîndea cu nostalgie, erau acum neospitaliere și triste. Trebuia s-o ia repede din loc ; altfel se îmbolnăvea și ea cu toate că-și dezinfecta și-și curăța îndîrjit mîinile ori de cîte ori se întorcea de la Jorgj. Un lucru o mai reținea încă : să-și ducă la îndeplinire hotărîrea de a-l aduce pe fratele ei la bolnav. Dar comisarul era îndărătnic, îi era teamă să nu comită un act grav, aproape compromițător, contrar principiilor sale de imparțialitate absolută pe care și le impusese cînd venise să conducă un sat de încăpățînați, ca Oronou. Povestea lui Jorgj, depănată și comentată zilnic de tușa Giuseppa, de servitoarea Lia, de Mariana și de toate cunoștințele acesteia, nu-l mai mișca de loc sau mai bine zis nu-l emoționase niciodată și cînd avea timp și voia să se distreze și să le tachineze pe femei, în primul rînd pe tușa Giuseppa, punea la îndoială virtutea și nevinovăția nefericitului student.

În ce privește vizitele pe care Mariana i le făcea bolnavului, el nu se împotrivea și pentru că știa bine că asta n-ar fi ajutat la nimic, dar acum aproape că se bucura că pleacă, știind că astfel se va întrerupe o legătură inutilă pentru ea și sîcîitoare pentru el.

— Nefericitul ăla o să fie, după ce o să pleci tu, și mai nefericit, îi spunea el Marianei în puținele clipe cînd se vedeau la masa Giuseppei.

— Nu, n-o să fie nefericit fiindcă cel puțin va avea o amintire plăcută printre atîtea altele rele... și apoi... o speranță.

— Ce speranță ?

Ea surîdea uitîndu-se la Lia cea oacheșă și zdravănă care servea în liniște la masă, pătrunsă de un respect sfînt pentru înalta demnitate a comisarului. Lia punea pe masă, ținîndu-l într-o mînă, un platou uriaș cu friptură de berbec, care ar fi fost de ajuns pentru douăzeci de persoane, gîndindu-se : „O să se mărite cu el dacă o să se vindece și o să-și termine școala“ ; în timp ce comisarul nervos și adîncit în gînduri spunea, fără să mai aștepte răspunsul soră-si :

— Nici azi nu avem salată, Liè ? Dar ce fel de sat este ăsta ? Nu aveți verdeață nici măcar primăvara ?

— Verdeață există missignoria, dar nu face de înălțimea voastră. Știți, e din aia sălbatică...

— Ce anume ? Cicoare ? Dar ți-am spus de o mie de ori că-mi place. Spal-o repede și adu-o aici !

După ce Lia ieși, Mariana îi spuse :

— Ce speranță ? A întoarcerii mele !

— Cine, tu ? Ai tu chef să mai vii aici așa cum am și eu, draga mea. În locurile astea vii așa cum te-ai duce la Locurile Sfinte : o singură dată și e de ajuns.

— N-am spus că o să mă întorc ; am spus doar că el o să tragă nădejde că o să mă întorc.

— Iar el o să se îndrăgostească de tine.

— N-o să se îndrăgostească fiindcă s-a îndrăgostit deja.

— Și tu crezi că e bine ce faci ?

— Foarte bine. Lumea se hrănește cu iluzii, dragul meu. De altfel, dacă tu i-ai face o vizită, tot satul ar începe să-l adore ; lumea o să-l privească la fel ca altădată și poate chiar o să se vindece. Eu asta vreau...

— N-o să mă duc să-l văd. Am și așa destule necazuri.

— Nu numai că o să vii, dar o să-i dai și un ajutor lunar din partea primăriei.

— Tu ți-ai pierdut mințile, draga mea. Ascultă, ar fi mai bine să pleci.

— N-o să plec pînă cînd n-o să-i faci o vizită...

— Ei, Lia, ce e cu salata aia ?

Lia intră din nou, grasă, dar iute în mișcări, cu farfuria plină cu cicoare brună și cu sticla de ulei sprijinită de sînii voluminoși ; fața ei oacheșă și delicată avea un aer de demnitate gravă.

— Stăpîna nu voia ca dumneavoastră să mîncați buruieni din astea.

— Spune-i că și Cristos în pustie se mulțumea cu ce găsea.

— Vii azi, Mariano ? Hai, vino ; așa o să plec liniștită ! Dacă vii azi, plec imediat.

— Nici prin gînd nu-mi trece ! Poate cînd o fi să plec de-aici... cu o zi sau două înainte ; dar deocamdată, nu. Nu insista, că nu viu ; nu vreau să am neplăceri.

A doua zi după vizita nocturnă a Columbei, în odăița bolnavului intrară Mariana și preotul Defraja.

Ea își scoase pălăria, luă tricornul din mîna preotului și îl probă uitîndu-se în oglindă, în timp ce Jorgj, încă năucit de întîmplările neobișnuite din noaptea trecută, urmărea cu ochii triști luminile reflectate de oglindă pe pereți.

Se gîndea la Columba, părîndu-i-se că vede încă trupul ei negru, aplecat, cutremurîndu-se, cerînd cu înfrigurare iertare și dragoste. O, ce contrast între

cele două femei. Una e neagră și plină de taine, ca noaptea, cealaltă albă și voioasă, ca ziua. Se uita acum la Mariana și simțea cum i se risipesc toate necazurile.

— În sfîrșit mai avem și vreme frumoasă, zise preotul Defraja, trecîndu-și mîna străvezie prin părul auriu. Dar acum o să vină imediat căldura. Și după cum se spune, aici nu e de glumit !

— Dar de ce, că-n casa dumneavoastră este o adevărată ghețărie și vara, spuse Jorgj, scuturîndu-se înfiorat. Sus în piață e întotdeauna răcoare și de pe banca din colț se zărește marea... Doamne, ce-mi mai place banca aia ! Stăteam acolo ore întregi...

— Da, e frumos ; dar e așa de departe marea asta...

— Mie-mi place marea așa văzută de departe, spuse Mariana, punîndu-și oglinda în săculețul din poșetă, după care îi dădu preotului tricornul. Ah, pălăria dumneavoastră nu-mi place ; și apoi aduce necazuri... Păstrați-o că nu-mi trebuie !

— Dar nu v-am dat-o eu, domnișoară !

— Dacă o voiam mi-o dădeați !

— Nici vorbă !

— Mi-a mai spus mie cineva așa, dar în legătură cu altceva, zise ea tare, privindu-l pe preot drept în ochi, și acum s-a supus și face ce vreau eu !

— Cine ? Cine ? întrebară într-un singur glas cei doi bărbați, bănuind că e vorba de fratele ei. Jorgj roși de emoție.

Ah, dacă s-ar hotărî comisarul să-i facă o vizită, atunci victoria lui ar fi completă ! Dar Mariana nu divulgă nici un nume.

Scoase dintr-un pachet, pe care îl adusese cu ea, un volum mare și de la distanță le citi celor doi băr-

bați titlul : preotul își feri ochii cu mîna și ea izbucni în rîs.

— Vă e chiar așa de teamă ? Așa e, aveți dreptate ! Este o carte despre viață și despre moarte și amîndouă sînt cumplite. Dar domnul Giorgio o s-o citească cu plăcere, fiindcă el nu se teme nici de una nici de alta.

— Dați-mi-o, vă rog, implora bolnavul, întinzînd mîna, în timp ce preotul clătina din cap și-și mișca buzele de parcă ar fi spus o rugăciune.

Mariana vîrî cartea sub perna lui Jorgj : titlul ei era : Poate că da, poate că nu.

— Am vizitat palatul ducal din Mantova, acum vreo cinci ani. Da, chiar acum cinci ani ; să nu credeți că sînt chiar așa de tînără ! Nu, sînt bătrînă, părinte Defrà ! Altfel nici nu m-ai însoți dumneata. care ești un bărbat așa de periculos ! Da, îmi amintesc sala Paradisului, prin ale cărei geamuri se vede lacul dezolant ca o mlaștină. Îmi aduc aminte că era toamnă : prin stufărișul galben treceau norișori roșcați care mi se părea flamingi rubinii jertfiți soarelui... Apoi îmi amintesc de sufrageria în care mari fluvii erau reprezentate de bătrîni cu coroane din ramuri de salcie pe cap... apoi galeria oglinzilor, patul lui Napoleon care nu avea nimic deosebit față de al altor oameni mărunți și necunoscuți ; și camera Împărătesei, cu pereții acoperiți cu văluri zugrăvite ; și iatacurile Isabelei cu portretul ei pictat pe canatul ușii. Însă palatul T. m-a impresionat cel mai mult. E și mai părăsit, mai trist, dar de o tristețe solemnă. Dă spre un iaz secat, cu o grădină pustie, îmbibată de un aer stătut și întunecos ca apa moartă a unei mlaștini. Plină de amintiri !

În fundul grădinii este o grotă cu stalactite care nu mai strălucesc și o fîntînă cu izvoarele secătuite ; pe pereții sălilor din palat cai uriași, cu înfățișarea naivă a mantovanilor de azi — obrajii rumeni, ochii limpezi, păr și mustăți roșcate, buze groase și gropițe în bărbie — cai ce se zvîrcolesc într-o luptă ce durează de secole, la fel de grandioasă, pe cît de zadarnică...

Cei doi ascultau, iar preotul, deși încă încruntat, o întrebă în cele din urmă.

— Domnișoară, de ce nu așterneți pe hîrtie toate lucrurile astea ?

— Am scris o dată o povestioară. Mi-au publicat-o deîndată, dar la fel de repede mi-au criticat-o ; ei, da, am avut și succesul ăsta ; mi s-a spus imediat că povestea mea era „deprimantă“, ceea ce înseamnă mai mult decît imorală. Cum era ? Cine-și mai aduce aminte ?

— De ce nu mai scrieți ?

— Domnișoara este și o pictoriță înzestrată, zise preotul. Dar nu vrea nici să picteze... și atunci...

— De ce aș face-o, părinte Defrà ? răspunse ea, uitîndu-se fix în ochii lui. Toată zbaterea noastră este la fel ca cea a uriașilor cai de pe pereți. Poate să dureze secole și nu se sfîrșește decît atunci cînd o șterge timpul. Mai bine să nu faci nimic. Mai bine să stăm nemișcați, ca Jorgj Nieddu al nostru : el este singurul cu adevărat puternic. Noi ne învîrtim și ne sucim ca niște fluturași în jurul luminii și la urmă cădem cu aripile arse.

— Cuvintele dumneavoastră sînt și mai deprimante decît povestirea, zise Jorgj, posomorîndu-se. Știu eu bine de ce vorbiți așa. Pentru că vreți să plecați !

Atunci ea schimbă vorba.

— Știți pe cine am văzut adineauri ? Pe doctor. Se ducea la vînătoare. Se tot uita în urmă, iar eu, măgulită, credeam că mă admiră pe mine... Dar apoi am zărit-o pe Margherita care venea încoace. Să vă spun ceva : am observat un lucru foarte ciudat. Doctorul e un bărbat urît, nu-i așa ? E bărbatul cel mai urît din sat. Ei, cînd stă lîngă fata asta se face frumos. Pare tînăr, ochii îi strălucesc, chipul i se umple de duioșie... Și totuși, în casa tușei Giuseppa se spun lucruri nemaipomenite : cică doctorul caută un bărbat pentru Margherita, fiindcă îi e teamă să se însoare cu ea !

Nici nu apucară cei doi bărbați să comenteze vestea asta că Mariana începu deîndată să scotocească prin geantă, amintindu-și că mai are să-i dea ceva lui Jorgj.

— Promiteți-mi că n-o să arătați nimănui. Nici măcar părintelui Defraja. Întoarceți capul în partea cealaltă, părinte. Nu vreau să vedeți !

Îi întinse bolnavului un plic și el scoase fotografia ei pe un cartonaș dreptunghiular.

Părul se pierdea pe un fond cenușiu, dar avea ici și colo reflexe albe : un colier sard de argint patinat, făcut din rozete și figurine reprezentînd pești, porumbei, spade, călăreți îi înconjura gîtul gol.

Buzele se deschideau într-un surîs binevoitor și copilăresc, în timp ce privirea era tristă și aproape amenințătoare. Preotul se aplecă să privească.

— Sînteți chiar dumneavoastră : Diavolul înveșmîntat ca un îngeraș !

Jorgj, puțin jignit, strînse chipul drag între palme ca într-un cuib și continuă să-l privească numai el, pînă cînd părintele Defraja se hotărî să plece.

Rămas singur cu Mariana, ridică ochii spre ea și zise :

— Mulțumesc ! Acum, chiar dacă o să plecați, o să fiu mai liniștit... Apoi adăugă în șoaptă : Știți, azi noapte a venit aici Columba...

Credea că Mariana o să se mire sau o să fie geloasă, însă ea se așeză liniștită lîngă pat și-l rugă să-i povestească tot.

— Știam eu, zise ea, cînd el termină de povestit. Trebuia să se întîmple așa. Și acum ce-i de făcut ? Cum să-l înlăturăm pe celălalt logodnic ?

— Dar de ce să-l înlăturăm ? întrebă Jorgj, înfuriindu-se. Eu n-o mai iubesc pe Columba. Credeam că o urăsc, dar mi-am dat seama că nici măcar n-o urăsc. Îmi e doar milă de ea.

În ciuda acestor împotriviri, Mariana rămînea gînditoare. Tresări brusc și păru că reintră în voioșia ei obișnuită anunțîndu-l că fratele ei, care fusese rugat și de părintele Defraja, se hotărîse să-l viziteze. În timp ce Jorgj se bucura de vestea pe care i-o adusese, ea începu să filozofeze :

— Ce ciudat !... zise sprijinindu-și obrazul de mînerul umbrelei. Dumneavoastră, domnule Giorgio, sînteți aici doborît de pasiunea pentru femeia aceea : iar acum... acum... spuneți că nu vă mai pasă de ea. Oare de ce ?... De ce pasiunile noastre se destramă ca niște nori care se scutură de ploaie ? Dar ce e și mai rău e că mereu alți nori se ridică. La fel mă veți uita și pe mine, domnule Giorgio ! O să vă vindecați, o să începeți să umblați și din nou o să iubiți și o să urîți și într-o bună zi veți găsi printre hîrtiile dumneavoastră fotografia decolorată și o să ziceți : E poza acelei domnișoare cochete care a venit aici în sat...

— Nu vă bateți joc de mine ! Eu nu sînt nici doctorul nici preotul.

Dar ea vorbea serios, doborîtă de o tristețe fără margini.

— Așa e cum vă spun eu : o să vedeți !

— Credeți că e posibil așa ceva ? zise el atunci, căutînd sub pernă tocul pe care i-l dăruise ea. Eu n-am să mă vindec... simt asta... și nici nu-mi pasă... dar acum nu mai sînt deznădăjduit și știți de ce ? Fiindcă sînt aproape fericit să trăiesc așa nemișcat ca într-un mormînt pentru a putea să mă gîndesc la dumneavoastră. Numai și numai la dumneavoastră. Eu mă simțeam așa de rău înainte de venirea dumneavoastră pentru că nu iubeam și nu-mi era milă de nimeni, nici măcar de mine. Asta era adevărata paralizie care mă neliniștea. Numai orgoliul mă mai ținea, dar simțeam că slăbește și el, iar moartea dădea tîrcoale în jurul meu. Dar ați venit dumneavoastră, care sînteți însăși viața. Mi-ați alungat fantasma neagră a morții. Cum aș putea să vă uit ? Numai cînd o să aflați că „Giorgio a murit", numai atunci veți putea repeta cuvintele pe care mi le-ați spus mai înainte.

Scrise cîteva cuvinte pe marginea fotografiei și apoi zise :

— Dacă vreți să plecați, duceți-vă ! Distrați-vă, trăiți-vă viața. De acum încolo nu-mi mai e teamă să stau singur pentru că mi-ați promis că o să vă amintiți de mine... Voi trăi așteptîndu-vă !

Ridică fotografia și fata citi pe marginea albă :

Nimeni nu te va iubi cu o dragoste ca a mea

și nu înțelese de ce, ea care era sănătoasă și născută sub zodia norocului, care putea să cutreiere lumea veselă și ușoară ca o ciocîrlie în zbor spre soare, îl invidia pe sărmanul ei prieten bolnav.

Ceva mai tîrziu se întoarse preotul. Devenit prieten apropiat al lui Jorgj, el îi făcea în fiecare zi cîte o vizită.

— E imposibil să mai deschizi gura, cînd e fata aceea aici, zise strîngîndu-i mîna. Nu lasă pe nimeni în pace. Și de altfel cînd e ea aici nici cu tine nu se mai poate înțelege nimeni. Trebuie să-ți spun un lucru foarte important.

La început el crezu că preotul o să-i vorbească despre vizita Columbei și despre cearta dintre ea și bunicu-său : însă părintele Defraja își tot trecea degetele prin păr, un gest nervos pe care-l făcea întotdeauna cînd era îngrijorat, și repeta că are să-i spună ceva foarte serios.

— Tu mi-ai vorbit adesea despre bănuielile tale în legătură cu Dionisi, cerșetorul. Despre el este vorba. L-ai mai văzut ?

— Nu. De ce ? S-a întîmplat ceva ?

Și pentru că preotul tăcea, continuînd să-și netezească părul, Jorgj se neliniști.

— Nu am bănuieli. Sînt convins ! De ce a dispărut chiar din ziua aceea ? În ultima vreme venea foarte des la mine ; îl mînau încoace remușcarea și teama. Cînd i-am povestit că visasem că el era hoțul, a căzut aici în genunchi, zguduit, amenințîndu-mă. Oare ce-ar fi zis sau ce-ar fi făcut, dacă n-ar fi intrat Mariana chiar în clipa aceea ? Ar fi mărturisit sau m-ar fi ucis ? N-aș putea să spun. Dar sînt sigur că el este vinovatul. Și adesea mi-e teamă să nu-l văd apărînd din nou în fața mea.

— Ei bine, ascultă, dacă el ar fi într-adevăr vinovatul, ce-ai face ?

— Nu știu încă. Oricum nu sînt eu cel care trebuie să denunțe, ci păgubașul.

— Ascultă-mă, Jorgj, zise preotul, strîngîndu-i cu putere mîna și aplecîndu-și fața asupra chipului său, chiar Dionisi Oro este vinovatul. Și acum să vedem ce-i de făcut ?

— Ah, oftă Jorgj de parcă s-ar fi trezit dintr-un coșmar.

Primul lui gînd se îndreptă spre Mariana. Acum putea să stea în fața ei nevinovat, fără nici o pată ; demn de ea.

— Cum ai aflat, părinte ? Povestește-mi, hai, povestește-mi !

— Ieri dimineață, destul de devreme, cînd ieșeam de la slujbă, s-a apropiat de mine Innassiu Arras rugîndu-mă să mă duc la stîna lui ca să spovedesc un cioban foarte grav bolnav de aprindere la plămîni. „Am caii pregătiți, dacă vreți să veniți“. Am plecat și de-a lungul drumului (el are stîna tocmai lîngă bisericuța Buon Consiglio) mi-a vorbit numai despre tine. Spunea : „Jorgedu a venit să mă caute printre stînci, în creierii munților. M-a apărat întotdeauna și poate că s-a distrus apărîndu-mă pe mine ; dar eu nu sînt un nerecunoscător : eu o să fac pentru el ceea ce nici Giuseppa Fiore, nici sora comisarului nu vor reuși să facă“. În sfîrșit, după ce mi-a spus multe altele de felul acesta și după lungi tăceri și mai semnificative mi-a zis : „Trebuie să vă spun ceva, părinte Defrà : omul pe care o să-l spovediți este cel care a furat banii lui Remundu Corbu“, „Cine e ?“ l-am întrebat eu. La început n-a vrut să-mi spună. Apoi mi-a mărturisit că era vorba de Dionisi Oro. „Jorgeddu mi-a dezvăluit ceva din bănuielile lui și cînd am aflat că Dionisi dispăruse, am început să-l caut. L-am găsit în biserica Sfîntul Francisc, de hramul acestui lăcaș sfînt. I-am pus tot soiul de întrebări și l-am amenințat. El tăgăduia și se prefăcea și mai surd decît este, însă îl cuprinsese frica ; la un moment dat mi-a scăpat din mînă și ia-l de unde nu-i ! Am aflat că se învîrtea pe lîngă o stînă, de lîngă biserica Sfîntul Francisc și m-am dus pînă acolo să-l caut. Cînd m-a văzut a înlemnit de frică și apoi a încercat iar să fugă. L-am silit să vină la mine la stînă ; l-am legat ca pe un cîine și l-am amenințat că o să chem jandarmii dacă nu-mi spune totul de-a fir a păr. A stat două zile tăcut și posomorît și, în cele din urmă, a început să se zvîrcolească, să geamă, să se văicărească și să-și dea cu pumnii în cap. Mi-a spus că voia să-i aduc un preot și că numai lui avea să-i spună adevărul. Iată de ce am venit să vă chem“.

Am ajuns la stînă pe vremea aia îngrozitoare de ieri. Dionisi zăcea pe jos încă legat și nici măcar nu încerca să se desfacă. Am spus să-l dezlege și să-l ridice. Părea îndobitocit și eu i-am reproșat lui moș Arras că-l adusese în halul acela, dar bătrînul a strigat : „Păcatele lui l-au adus în halul ăsta“.

Atunci Dionisi a început să tremure, spunîndu-mi că vrea să se spovedească. După ce s-a spovedit mi-a povestit că în fiecare noapte îi apare în vis Sfîntul Francisc îmbrăcat ca un cioban, cu barbă mare și cu doi ochi înfricoșători care-i poruncește să dea înapoi ce-a furat. Ca să-l împace pe sfînt a ascuns cutia cu banii de la Remundu în spatele zidului care împrejmuie biserica. Dar tot îl visează. Lucru ciudat, el povestește adesea chiar visul pe care i l-ai spus tu ; i se pare că este el în locul tău și-l cuprinde o mare spaimă cînd vorbește despre tine.

„De ce te duceai la el ?“ l-am întrebat. „Voiai să-i mărturisești ?“ El s-a gîndit o vreme, poate intimidat de întrebarea mea, apoi mi-a răspuns că da. „Ticălosule,

i-am zis, îți dai seama cît rău ai făcut ? O să dai înapoi ce-ai luat, o să stai cîțiva ani la pușcărie, dar umilința, defăimarea, batjocura, boala și tot răul pe care i l-ai lăsat lui Jorgeddu cum o să le plătești !“ El n-a răspuns : de altfel ce-ar mai fi putut spune. A intrat și bătrînul și i-a mărturisit și lui c-a furat banii și i-a spus cu de-amănuntul locul în care îi ascunsese.

Jorgj zise :

— Trebuie să fie anunțat Remundu Corbu și să lăsăm treaba asta pe seama lui. Numai că mai este ceva, cu mult mai grav. Azi noapte a venit la mine Columba. Nu cumva aflase de Dionisi ?

— Nu, deocamdată nu știe nimeni ! Ah, care va să zică ea a venit aici. Ia spune ! Și în timp ce Jorgj povestea întîmplarea ca și cînd ar fi povestit un vis, preotul asculta profund tulburat.

— Lucrul este într-adevăr grav, Jorgj. Dacă ea află despre Dionisi e în stare să facă scandal și atunci o să se aleagă praful de nunta ei.

— Dar eu nu vreau așa ceva ! zise Jorgj hotărît. Aș putea să îndur orice, în afară de dragostea ei : eu n-o mai iubesc ; singura ei salvare este căsătoria cu văduvul acela. Să se ducă și o să ne fie bine la amîndoi.

— Și atunci, ce-i de făcut ?

— Să tăcem pînă se mărită ea și pleacă de-aici.

Continuară discuția, dar preotul socotea că părerea lui Jorgj nu era tocmai bună.

— Dacă dezvăluirea adevăratului vinovat o să-i producă o mare durere Columbei, mai bine înainte decît după căsătorie : s-ar crea impresia că noi vrem să fim uneltele pedepsei sale, iar noi nu vrem așa ceva.

— Bine, atunci eu las totul în seama dumneavoastră,

părinte Defraja, spuse Jorgj obosit. Nu vreau decît ca să n-o mai văd pe Columba aici. Știu eu cum e ea : acum e împinsă de gelozie și de remușcări : dar se frămîntă în zadar, în zadar ! Pentru că mai ușor îl întorci pe mort de la groapă decît să reînvii o dragoste care s-a stins din ură și care e... urmată de altă dragoste !...

Preotul se duse din nou în piața bisericii și începu să se plimbe în sus și în jos îngrijorat și năucit. Din cînd în cînd tușea și se oprea în loc, parcă rechemat de o amintire neașteptată. Și paginile decolorate ale vieții sale închideau un episod romantic : o femeie îl iubise, îl trădase și apoi se întorsese la el cînd o dragoste mai mare decît toate pasiunile omenești, dragostea de Dumnezeu, îl eliberase de mărunta dragoste pămîntească.

Dar dacă sufletul este puternic, trupul este supus ispitei ; și ca să scape de insistențele femeii se refugiase în munți, ca un pustnic. Nefericitul de Jorgj nu putea să fugă : cum să-l ajute oare ? Sufletul preotului șovăia între Jorgj și Columba. Îi era milă de amîndoi, dar balanța înclina spre Jorgj. Pînă la urmă, după lungi ezitări și frămîntări, se hotărîse să fie de partea prietenului său.

IV

În ciuda celor spuse cîndva de Pretu, nunta Columbei a fost simplă, făcută aproape în taină, așa cum se cuvine unei fete care se mărită cu un văduv.

Nunta a avut loc sîmbăta, în loc de duminica, și mirii au plecat în aceeași zi. Bărbatul era cuprins de o fericire calmă și senină. Îmbrăcat ca un senior din

Evul Mediu — vestă de catifea, haină brodată, chimir cu cartușieră, ghete și pinteni — atîta vreme cît stătea în șa sau așezat pe o laviță părea tînăr și frumos ; dar de îndată ce se mișca, farmecul dispărea.

Columba nu se putea obișnui cu mișcarea picioarelor lui scurte și cînd mergea i se părea că-l imită.

O soră mai în vîrstă, Maria Juanna, înaltă și dreaptă ca un plop, cîțiva nepoți și veri, cu toții flăcăi sprinteni și fără astîmpăr, îl întovărășiseră pe mire. Acest grup vesel și privirea scrutătoare a noii cumnate o ținuseră pe Columba într-o stare de surescitare care părea bucurie ; dar înainte de plecare se făcuse dintr-o dată palidă, îngrijorată și, cu scuza că vrea să-i mai dea unele lămuriri Bannei, dispăru în catul de sus.

O stăpînea o idee fixă : să-l mai vadă o dată pe Jorgj și să-i ceară iertare. Dar cum să facă ? Era cu neputință să ajungă la el fără să fie văzută.

În căldura amiezii, caii încărcați cu desagi de lînă în dungi albe și negre băteau din copite, gata de drum ; femeile din vecini, rudele, prietenii și mulți curioși se îmbulzeau în drum ca să vadă plecarea mirilor.

O larmă voioasă, rîsete și strigăte umpleau ulița ; Remundu poruncise să se împartă vin și prăjituri la intrare, unde era o viermuială nedeslușită de capete de femei, alungite sub basmalele cu ciucuri, și de capete de bărbați cu căciulile îndoite, sau puse pe-o ureche.

Deodată lumea adunată în drum făcu loc să treacă preotul care luase masa cu cei apropiați ai casei și pleca după ce-i binecuvîntase pe miri pentru ultima oară. Dar în loc s-o ia pe uliță, în sus, el intră în curtea lui Jorgj, dînd din cap în semn de salut și închizînd ochii din cauza soarelui. Femeile îl urmăreau cu privirile, unele tăcură, altele începură să-și dea coate șușotind. Pe chipurile curioase și zeflemitoare

trecu un fior melancolic, ca umbra unei amintiri triste. Remundu ieși pe poartă, călare ; tinerii din partea mirelui încălecară și ei, așezîndu-și căciulile pe cap și puștile pe umăr, aplecîndu-se apoi ca să-și ia rămas bun de la noii prieteni și de la rudele care rămîneau în sat.

Dar Columba tot nu apărea. Banna, care stătea dreaptă lîngă calul bunicului, cu o scufie lungă sub basmaua înflorată, asculta ultimele îndrumări ale bătrînului, uitîndu-se țintă la el cu ochii ei verzui, care scînteiau pe fața îmbujorată și mai încrezută ca de obicei : parcă ea ar fi fost mireasa și o bucurie orgolioasă, ca după o mare victorie, se răspîndea din întreaga ei ființă puternică și fără astîmpăr.

Columba tot nu se zărea. Sora mirelui, stînd cu picioarele într-o parte pe o iapă albă, era așa de înaltă încît atunci cînd ieși în drum se aplecă sub bolta porții. Imediat în urma ei apăru mirele, pe crupa calului său murg fiind așezat un fel de scaun făcut dintr-o pernă și-un oblînc roșu, în care trebuia să stea mireasa. Numai că aceasta tot nu mai apărea.

— S-a dus pînă sus : uitase ceva, zise Zuampredu, către soră-sa care îl întreba din priviri.

— Columbè, Columbè ! Nu mergem ? strigă soțul Bannei de pe calul său, ridicîndu-și capul spre fereastră.

Atunci Banna intră înăuntru ; urcă repede la catul de sus și o văzu pe Columba cum închidea ușa dinspre verandă și plîngea. Își luase rămas bun de la Jorgj ; de departe, fiindcă nu se putea duce pînă acolo : spusese adio trecutului ei, plîngînd atît pentru unul cît și pentru celălalt, care din ziua aceea erau moarte pentru ea.

— Columbè ! Hei, Columba, surioaro ! Fii tare ! zise

Banna, ieşindu-i înainte. O luă de mijloc şi începu şi ea să plîngă. Nu te mai gîndi la nimic, continuă printre suspine, şi ai să vezi că totul... totul o să fie bine... N-ai să-mi spui nimic ?

Chiar cu o zi înainte Columba îi dăduse casa pe mîna ei, pe care Banna o cunoştea, de altfel, mai bine decît ea ; nu mai avea să-i spună nimic, nu, ele nu mai aveau ce să-şi spună. Dar mireasa continua să plîngă în timp ce soră-sa mai mult o tîra în jos, pe scări, aşa cum o dusese toată viaţa. Ştergîndu-şi ochii cu dosul palmei, Banna continua să spună :

— Haide, scumpa mea, nu poţi să te arăţi în felul ăsta în faţa lumii : ce-or să spună ? Că mergi la înmormîntare ?

Columba se opri, zvîrcolindu-se să scape din strînsoare : îşi şterse şi ea ochii încercînd să-şi revină.

— Banna, spuse ea, pe şoptite, fiindcă în josul scării se zăreau nişte feţe curioase, aş vrea să te rog ceva.

— Spune-mi, surioară, spune !

— Ascultă, eu plec acum şi e ca şi cînd aş muri ; nu o să mă mai întorc niciodată. Dar tu şi bunicul Remundu... să-i spui asta şi lui... vă rog, nu-l mai necăjiţi pe nenorocitul acela... Ajutaţi-l să-şi recapete bunul renume... şi dacă moare, duceţi-l la groapă cu preot, faceţi-i toate cele de cuviinţă şi o slujbă frumoasă... O să plătesc eu totul...

— Columba... surioară... începu Banna bătîndu-se cu pumnii peste coapse ; dar nu mai spuse nimic : mireasa ajunsese deja la capătul scării şi zicea cu voce tare :

— Cu bine, cu bine : rămîneţi sănătoşi şi să veniţi curînd pe la mine...

Îşi legă năframa pe sub bărbie şi, condusă de un grup de femei care o sărutau rîzînd şi plîngînd, ieşi

în uliţă şi urcă sprintenă pe un scăunel, de unde săltă sus pe crupa calului lui Zuampredu.

— Te simţi bine, Columba ? o întrebă el cu faţa întoarsă peste umăr. Aranjează-ţi bine fusta pe lîngă picioare !

— Bine, bine. La revedere, vă las cu bine ! Cu bine Banna ; închide poarta...

Femeile îi aranjară fusta pe lîngă picioare ; ea îşi trecu mîna peste mijlocul bărbatului şi calul, dornic să stea în fruntea tuturor, se mişcă prin mulţimea care se dădea la o parte.

Deodată Columba zări, aproape sub picioarele ei, o faţă mică şi oacheşă, doi ochi mari strălucind de curiozitate ; era Pretu, care şedea pe pietrele din faţa casei cerşetorului. El îi făcu un semn de rămas bun cu mîna ; ea îi răspunse cu o privire deznădăjduită, iar ochii i se umplură de lacrimi ; dar simţi o uşurare fiindcă i se păruse că băiatul s-a îndreptat spre casa bietului Jorgeddu ca să-i transmită acest rămas bun. Îşi trase năframa pe frunte ca să se ferească de soare ; mai văzu încă odată casa, poarta, pe soră-sa, zidul împrejmuitor al curţii lui Jorgj. Adio, se terminase, totul nu fusese decît un vis. Îşi aduse aminte că şi-a uitat degetarul pe verandă şi o cuprinse un fel de îngrijorare : acolo, în satul acela nou, va trebui să-şi cumpere un alt degetar şi să înceapă să lucreze altceva... Cum o fi curtea de acolo ? Oare putea să coasă fără să fie urmărită de vecini ? Ea voia să rămînă ascunsă, să trăiască singură cu gîndurile ei tainice.

Deodată întreaga vale răsună ca la bătălie : caii se zmuciră şi Zuampredu îi strînse mîna Columbei de teamă ca nu cumva să alunece de pe scăunaşul ei. Chiote puternice însoţeau focurile de armă pe care

rudele le trăgeau în semn de bucurie : văile şi podişul răsunau de ecouri prelungi în amiaza senină.

Columba privea pe sub năframa ale cărei margini formau un fel de ramă pentru tabloul pe care încă îl mai zărea. Uite, acolo, sub cerul senin şi aproape trist, se vede biserica ; uite şi copacul din faţa casei cărămizii a doctorului ; şi căsuţele negre ; dar uite şi casa lor bătrînească şi din nou zidul din jurul casei lui Jorgeddu... Lumea se tot mişca pe-acolo, departe, sub razele soarelui : o siluetă albă şi una neagră apărură pentru o clipă în faţa zidului, ca două umbre — una luminoasă şi alta întunecată ; Columba avu impresia că era Pretu şi străina aceea şi-şi ascunse chipul după umărul lui Zuampredu, în timp ce el continua să-i strîngă mîna şi din cînd în cînd se întorcea să-l întrebe cîte ceva pe bătrîn, arătîndu-i cu capătul frîului cîte un zid sau vreo bucată de pămînt.

— Lotul acela de colo al cui e ? Cine l-a luat în arendă ?

Bătrînul, al cărui cal mai avea încă dorinţa de a-i depăşi pe ceilalţi, îşi făcea mîna pîlnie la ureche ca să audă mai bine, dar în timp ce răspundea cu voce tare, ochii lui vii o scrutau neîncetat pe Columba.

Ah, ochii ei erau roşii, în umbra năframei înflorate : ăştia nu era ochi de mireasă fericită ! Şi lui i se părea că a uitat ceva, acolo, în sat şi era neliniştit.

Grupul coborî într-o văiugă, apoi reîncepu urcuşul spre podiş. Tinerii cîntau, conduşi de bărbatul Bannei, iar sora mirelui, ţeapănă şi înaltă pe iapa ei albă, părea o amazoană gata să se avînte prin văi şi munţi, păstrîndu-şi sîngele rece la bucurii ca şi în caz de primejdii.

Smocurile de iarbă şi ienupăr înflorit, stînjeneii sălbatici şi bujorii care creşteau la umbra stîncilor ca într-o grădină părăsită, răspîndeau miresme în aer.

Grupul nuntaşilor mergea pe acelaşi drum pe care-l parcurseseră cîndva familiile vrăjmaşe care se duceau să-şi jure împăcare în bisericuţa de pe podiş : şi planul mirelui era ca acolo să se facă un popas pentru o gustare.

Bunicul povestea arătînd cu mîna undeva înainte.

— Uitaţi-vă, de acolo a apărut pe neaşteptate nebunul ăla de Innassiu Arras, care s-a dus apoi lîngă episcop... Ce om mai era şi episcopul ; avea însă şi el o doagă lipsă : era un om care atunci cînd voia ceva, nu se lăsa pînă nu făcea aşa. În felul ăsta nu s-a ajuns însă la nici o dezlegare a lucrurilor, dragii mei copilaşi. În schimb prefectul era un om al dracului, crăpa-i-ar fierea în el ! Eu i-am înţeles numaidecît planurile. Da, da, copilaşii mei, voia să ne pună la adăpost... şi să ne înveţe ce înseamnă să stai la pîrnaie !...

Se opriră lîngă bisericuţă şi visul lui Zuampredu se împlini. Columba şedea la umbra unui stejar, iar bărbatul Bannei scotea din desagi pîine, vin, bunătăţi. Dar nimănui nu-i era foame ; doar tinerii băură ceva, apoi plecară să adape caii la pîrîiaşul pe jumătate secat în a cărui apă se oglindeau leandrii şi păpurişul de pe mal.

Se auzi un fluierat prin stejărişul de pe coastă şi o capră neagră cu ochii mari şi umezi coborî în pîrîiaş urmată de cîteva oi deja tunse ; alte capre îşi scoaseră boturile dintre tufişuri şi ici colo, căţărate pe stînci sau pe copaci, apărură alte capre cenuşii, care se uitau curioase spre oamenii şi caii opriţi între leandri.

Ciobanul le chema fluierînd ; era un bătrîn cu o barbă lungă, împărţită în două, cu o cuşmă pe cap şi

o traistă de piele pe spate. Bărbatul Bannei, mai vesel ca de obicei, începu să glumească cu el :

— Moş Innassiu Arras, mata umbli tot cu comoara în spinare ?

— Vezi-ţi de comoara ta, răspunse bătrînul ascuţit, da' ce faci tu aici cu mînjii ăştia ?

— I-am adăpat nu vezi ?

Bătrînul îi scrută îndelung pe tinerii care rîdeau şi priveau voioşi şi pentru o clipă rămase nemişcat. El venise aici încă de dimineaţă, ca la pîndă, aşteptînd trecerea nuntaşilor lui Remundu : avea să le spună ceva, dar acum şovăia şi-i părea rău că o să tulbure nu atît bucuria mirilor, cît veselia „mînjilor".

Dar un simţămînt de dreptate îl împingea de la spate. Jorgeddu, bietul lui nepot, cel care venise într-o seară să-l caute în schivnicia lui dintre stînci, zăcea zdrobit de scorneli mincinoase, în timp ce ucigaşii lui hoinăreau prin pajişti înflorite, mîngîiaţi de razele soarelui de iunie, surîzînd mulţumiţi.

Era cinstit aşa ? Întreaga fire trufaşă a bătrînului se revolta în faţa acestei nedreptăţi : dar, fără să ţină seamă de aceasta, în el se împleteau, ca şi în Giuseppa Fiore, motivele personale de ură împotriva familiei Corbu cu cele care-l priveau pe Jorgj Nieddu : şi setea lui de răzbunare se contopea cu setea de dreptate.

Jorgj îl rugase s-o lase pe Columba să se mărite şi să plece înainte de a-i spune lui Remundu cine era cel care-i furase banii : ei, uite că fata se măritase şi pleca şi nimic nu mai putea să-l împiedice pe bătrîn ca să vorbească.

— Ei sînt cei cu care v-aţi încuscrit ? întrebă arătînd spre tineri cu bîta lui. Dar mirii unde s-au ascuns ?

— Uite-i colo la umbra stejarului. Nu vii să bei ceva ?

— Domnul să mă aibă în pază, da cum nu !

Şi lucrul care nu se întîmplase de atîţia ani, împăcarea, păru să se înfăptuiască acum cînd, urmărindu-i pe cei din Tibi, bătrînul bău din vinul cel bun de la nuntă.

— Ei, nu veniţi pe la stîna mea ? zise el fără să-şi mai dezlipească ochii de pe Columba, care şedea pe un ciot şi-l privea tăcută. Vă dau lapte prins şi zer ca să vă mai răcoriţi...

Vorbea în bătaie de joc iar Remundu crezu c-o să-l mai îmblînzească spunîndu-i :

— Ei nu au sîngele atît de fierbinte cum îl aveam noi la vîrsta lor !

— Haideţi, haideţi, veniţi ! continuă bătrînul, fără să-l bage în seamă, făcîndu-i Columbei semn cu capul ca să se ridice şi să meargă. E la doi paşi. E acolo şi un vecin de-al vostru.

— Cine ? cine ?

— Cum nu ştiţi ? Dionisi Oro.

Columba tresări, dar Remundu zise dispreţuitor :

— O, ce mai vecin ! Baronul de Siniscola ! Dar ce învîrteşte el pe acolo ?

— Ştii tu mai bine decît mine ; e bolnav şi s-a spovedit : cum să-l alungi pe bietul om ? Haideţi ! Atît de puţin vă interesează ce datorii are el ?

Bunicul îl apucă de mîini, uitîndu-se fix în ochii lui cu o privire arzînd de ură străveche. Din această singură privire amîndoi pricepură totul.

— Innassiè, ce datorii ar putea să aibă un cerşetor ?

— Remundè, răspunse bătrînul Arras, folosind la rîndul lui diminutivul, ştii tu mai bine decît mine.

— Destul! strigă Remundu dîndu-i drumul, și-și încrucișă brațele spumegînd de furie... clătina din cap în semn de batjocură usturătoare. Ei drăcie! Cică știu eu mai bine decît el; dar ce anume?

Arras se uită spre Columba care sărise în picioare, sprijinindu-se cu o mînă de trunchiul copacului, clipind din ochi spre bătrîn, vrînd parcă să-i spună: Ce bine știe să se prefacă!

Dacă bătrînul se prefăcea, atunci fără îndoială că o făcea bine; în timp ce Columba, care înțelesese absolut totul, chiar de la primele cuvinte ale lui Arras, tremura ca varga, sprijinindu-se de stejar ca să nu cadă.

Zuampredu se duse în fața musafirului neașteptat, sfredelindu-l curios cu privirea.

— Dacă într-adevăr habar n-ai, continuă acesta, strîngînd pleoapele și întorcîndu-se către Columba, care era singura dispusă să-l înțeleagă, ei, păi dacă e așa, atunci cînd o să te întorci să treci pe la stînișoara mea, fiindcă zici că acum nu vrei să vii...

— Ce-mi pasă mie de-un dobitoc de calic? Mai dă-l dracu! Hai mai bea, Innassiè: noi trebuie să plecăm acum. Bine, atunci cînd o să mă întorc trec și pe la stîna ta. Poate o să-mi dai și mie niște friptură de capră.

— Bine, o să-ți dau friptură de capră... Adiosu, Columbè! Sănătate și noroc bun! Vezi să nu uiți de satul de baștină!

Ea găsea cîte un subînțeles în fiecare cuvînt al lui, iar bunăvoința pe care o arătă dintr-o dată bunicul îi sporea bănuielile. Inima îi bătea să-i spargă pieptul, de teamă, dar și de bucurie. O, va să zică Dumnezeu se îndurase de ea și-i dădea nădejdea că Jorgeddu va fi spălat de rușinea pe care o îndurase: adevărul iese întotdeauna la iveală, așa cum răsare soarele după o

noapte întunecoasă, iar raza sa luminează la fel și calea peregrinilor spre locurile sfinte și pe cea a răufăcătorilor care se întorc acasă după ce au săvîrșit o fărădelege...

Dar ea voia să știe totul, să afle adevărul: într-o clipă se simți asaltată de obsesiile care o frămîntaseră de-a lungul atîtor luni de îndoieli.

În timp ce bărbatul Bannei, care nu mai deschisese gura, dar înțelesese și el cîte ceva, le spunea băieților să pună șeile și căpestrele la cai, ea se dezlipi de trunchiul copacului și ajunsă în fața lui Arras îi făcu ușor semn cu ochiul:

— Va să zică Dionisi a mărturisit! Dar cel care l-a spovedit i-a iertat păcatele?

— Nu știu, Columbè! Nu l-am spovedit eu ci preotul Defraja.

— Spuneți-i din partea mea, moș Innà, să se spovedească mai bine, să spună cu voce tare și să recunoască tot răul pe care l-a făcut.

Bătrînul înțelese că ea se gîndea la onoarea terfelită a nefericitului Jorgeddu, dar nu pierdu ocazia ca să dea totul în vileag.

— Ascultă, spuse el apropiindu-se de urechea Columbei, dar în așa fel încît să poată auzi și ceilalți, du-te la biserica Sfîntul Francisc: cerșetorul a îngropat banii voștri sub zidul de lîngă fîntînă...

Fața ei se învineți: se uită cu ochii holbați la bunic:

— Ai auzit, babbu Corbu?

Bătrînul îl apucă din nou de mîini pe vechiul lui vrăjmaș și-l scutură scrîșnind din dinți.

— Fir-ai tu afurisit, Innassiu Arras! Vedea-te-aș la spînzurătoare! Vii aici să-mi înșiri mie toate poveș-

tile astea ? În mijlocul drumului și tocmai într-un moment ca ăsta ?

— Pentru a da adevărul la iveală este bun orice moment.

— Dar ce, ăsta e adevăr ?

— La vorbele astea nu-ți mai dau nici un răspuns, Remundu Corbu, zău că nu ! De altfel uită-te mai bine la nepoată-ta și o să citești pe fața ei adevărul !

Columbei îi tremurau genunchii, dar se ținea din răsputeri să nu leșine. Zuampredu băgă de seamă și veni mai aproape vrînd s-o sprijine ; dar ce-i mai păsa ei de el, sau de ce-ar putea el să creadă ? Ce-avea el de-a face cu ce spuneau cei doi bătrîni ? Lucrurile astea o priveau numai pe ea și ea trebuia să le îndrepte.

— Ai auzit, bunicule ? repetă ea. Du-te, du-te și caută !... și îndreaptă răul pe care l-ai făcut...

Și dintr-o dată, în timp ce vocea bunicului răsună mînioasă odată cu nechezatul cailor nerăbdători să plece, se aplecă ca și cînd ar fi vrut să se așeze, intinse brațele înainte și căzu țeapănă cu fața la pămînt, la picioarele mirelui.

— Columba, Columba !

— Columbè, fetița mea !

Locul acela pașnic răsună de strigăte. Într-o clipă se adunară toți ca o umbră neagră în jurul trupului care se dăruia ca mort țărînii umede. Dar Maria Juanna le făcu semn să se dea la o parte, se așeză jos și puse pe genunchi capul Columbei, poruncindu-i lui Zuampredu :

— Întinde-i picioarele bine ! Dați-mi puțin vin ! adăugă desfăcîndu-i corsetul... Îi dădură paharul din care băuse moș Arras și de-abia atunci bătrînul nepăsător păru că se înmoaie. Și Remundu tăcea uitîndu-se

înspăimîntat la Columba. Dac-o fi murit ? El, el o omorîse.

I se năzări că vede aievea un vis cumplit : Columba ședea în carul nupțial care ducea zestrea ei de la Oronou la Tibi (coarnele boilor erau acoperite cu frunze și flori, semănînd cu niște ramuri înmugurite), Columba care se întorcea în satul ei de baștină, după călătoria fatală, încremenită și fără grai, încă înainte de a ajunge la casa ei cea nouă ; și soțul ei care scosese din desagi hainele sale de văduv și le îmbrăcase, mergînd în urma carului nupțial, transformat în car funebru.

Era într-adevăr un lucru atît de nedrept și de împotriva naturii, încît bunicul se revoltă ; o forță care-l mîna să facă ceva îl împinse împotriva vechiului său dușman. Trebuia ca cineva să plătească pentru această soartă cumplită.

— Innassiu Arras, cred că acum ești mulțumit ! Uite ce-ai făcut !

Dar Zuampredu, care stătuse cu spaima în oase aplecat deasupra Columbei se ridică brusc, devenit și el fioros.

— Terminați odată ! Tăceți ; își revine !

Ea deschise într-adevăr ochii, se ridică în capul oaselor, își aplecă puțin capul străduindu-se parcă să-și aducă aminte ce se întîmplase ; apoi se sculă în picioare rușinată de slăbiciunea ei.

— O, îmi pierise puterea ; ce-o să zici de asta, Zuampredu ? Ah, fraților, vă rog să nu mai spuneți nimănui !

Tinerii o înconjurară rîzind, deși erau încă înspăimîntați din cauza întîmplării care le umbrise puțin veselia.

— Hei, da' ce fel de femeie ești tu ? Ești făcută din caș ?

— Hai, ține-te bine, că altfel îți punem proptele ca unui pomișor.

— Columbè, iartă-mă, spuse atunci moș Innassiu întinzînd mîna, un pic fîsticit, căindu-se. Credeam că știți deja !

Dar Zuampredu se vîrî între ei din nou plin de vigoare, bătîndu-l pe bătrîn pe spate, sfredelindu-l cu ochii lui sinceri.

— Moș Innà, uite ce este : lăsați-ne să plecăm ! Ne grăbim să ajungem acasă : dacă aveți ceva de lămurit cu bunicul Corbu, el n-are decît să rămînă aici ; o să ne ajungă el din urmă că este încă destul de sprinten.

Bunicul devenise gînditor și parcă era alt om, cum stătea așa cu mîna sprijinită de crupa calului, cu bărbia în piept. Dar cînd ceilalți încălecară, el arătă spre drum și zise cu o voce schimbată :

— Bine, duceți-vă că vă ajung eu !

Și astfel cei doi vechi dușmani rămaseră singuri, la umbra stejarului, în fața bisericuței care nu adăpostise împăcarea pusă la cale pentru ei.

După ce i-a ajuns și i-a însoțit pe miri pînă la casa lor, la întoarcere bunicul se duse la biserica Sfîntul Francisc. Cîte amintiri nu se înșirau de-a lungul timpului, prin pîrloagele muntelui Lula, prin stufărișurile care-l văzuseră copil pe spinarea calului bunicului său, apoi adolescent nestăpînit, apoi soț cu nevasta lui, suflet strălucitor și neschimbător ca oțelul ; apoi bărbat cuprins de cele mai violente pasiuni ; ură, sete de răzbunare — care adesea are înfățișarea setei de dreptate — ; erou rătăcitor, vînător și vînat, în același timp, inimă de vultur care dă ocol dușmanului,

ochi de hultan care-l scrutează... iar acum un bătrîn care și-a îngropat pasiunile lui zadarnice și primejdioase, așa cum a făcut cerșetorul cu comoara pe care i-a furat-o...

Da, el simțea că se prăbușise ceva în el și acum cădea într-un hău fără fund, ca piatra care se desprinde de pe vîrful unei stînci lovită de trăznet.

„Și dacă totuși Columba murea ?" se gîndea el fără încetare.

Nici chiar moartea soției, nici chiar pericolul prin care trecuse odată în pădure cînd scosese un răcnet ca de leu nu-l clătinaseră atît de tare ca leșinul Columbei. Încerca să scape de obsesia lui, căutînd, ca în atîtea alte dăți, să meargă înapoi pe fluviul amintirilor, dar de fiecare dată gîndurile i se întorceau acolo, la umbra stejarului, la fața albă ca varul, la ochii Columbei închiși, la corpul încremenit, care îi stăruia neîncetat în fața ochilor.

„Te-ai ramolit, Remundu Corbu, zicea în sinea lui, izbind cu pumnul în mînerul șeii. Șira spinării ți-e ca o papură putredă."

În cele două zile într-adevăr se gîrbovise ; din cînd în cînd se îndrepta, dar deîndată se cocoșa tot mai tare. Singura explicație care-l satisfăcea, care-l liniștea pentru neașteptata slăbiciune a corpului și a minții lui era aceasta :

„Ai îmbătrînit, te-ai ramolit, Remundu Corbu !" Cum să-și explice altfel neașteptata supunere în fața vrăjmașilor săi ? Cu gîndul numai și numai la Columba, nici măcar n-a scos o vorbă, nici n-a încercat să ia în seamă aluziile răutăcioase, dojenile și insultele bătrînului „netrebnic".

— Dacă ea leșină din nou ? Dacă moare pe drum ?

„Ramolit, ramolit", continua să repete și în timp ce

bătrînul lui cal cobora panta abruptă, atent să nu alunece pe lespezile de șist care scînteiau în soare ca argintul patinat. Vedea iar și iar chipul palid al Columbei, nu numai așa cum arăta la umbra stejarului, dar și în casa soțului. Se mișca năucă, rătăcind la întîmplare, prin bucătăriile aproape întunecoase, prin cămăruțele ușor jilave, care răspîndeau un iz de brînză și de lînă. Casa soțului era mare, dar nu prea veselă ; te făcea să te duci cu gîndul că fusese cîndva mănăstire, transformată mai apoi în stînă.

„Columbedda mea n-o să se sperie dacă o să aibă de muncă și de gospodărit atîta avere ; ea e obișnuită, se gîndea bătrînul trăgînd de hățuri. La urma urmelor a fost o nuntă frumoasă. Zuampredu e un suflet de aur și o să trăiască acolo ca într-un cuib."

Da, numai că nici sfintele în chiliile lor nu sînt prea vesele : iar Columba nu a fost niciodată. Dar nu gîndul că ea o să fie o nevastă tristă îl tulbura pe bătrîn, ci gîndul acela fix care nu-i mai dădea pace : „Dacă murea !"

Și o ținea tot așa bătrînul trufaș, fără să-și dea seama că ceea ce-l apăsa în străfundul conștiinței era chiar piatra căzută de la înălțimi ; nu poate să recunoască în sinea lui dar simte că a ucis tinerețea Columbei, dragostea ei, sufletul ei — și că adevăratul ei chip care-i va stărui de-acum încolo în minte va fi acela al unei Columbe încremenită, palidă, oarbă, prăbușită ca o moartă la umbra uriașului arbore al vieții.

Cînd ajunse în fața bisericii Sfîntul Francisc descălecă, își făcu semnul crucii ; își scoase pălăria și traversă curțile liniștite, trăgîndu-și calul după el. Iarba crescuse de-a lungul zidului împrejmuitor și pe acoperișurile căsuțelor care înconjurau locul de rugăciune ; numai rîndunelele cu zborul lor și cu ciripitul

asemănător unor sunete de chitară mai însuflețeau acel loc pustiu.

Legă calul de un țăruș, în curtea interioară, și odată intrat în biserică îngenunchie pe pardoseală, uitîndu-se țintă la un sfînt bărbos și necruțător, care, de la înălțimea nișei lui, părea că-l privește bănuitor și curios.

„Ai venit și tu aici ? părea că spune. Bine, dar ce ți s-a întîmplat ? Că doar ne cunoaștem de-o bucată bună de vreme !"

Cîți oameni frămîntați de patimi, cuprinși de dorințe sau de teamă, cîți oropsitori și cîți obidiți nu au stat în genunchi acolo, la picioarele sfîntului bărbos, prietenul și judecătorul lor ! Dar bătrînul știa că nu e ușor să-l înduplеci pe sfîntul Francisc de Lula.

— Sfinte Francisc, tu, apărătorul celor buni, n-am venit aici ca să-ți cer ceva nedrept ! Sînt păcătos și mă căiesc, dar am venit la tine să mă sfătuiești. Sînt bătrîn și am greșit, dar care este omul care nu greșește ? Tu știi mai multe decît mine Santu Franziscu abbocadu [1] ! Spune-mi ce să fac acum, cînd soarta m-a oropsit ! O să sap sub zid și dacă găsesc banii ți-i las ție ; dar sfătuiește-mă ce să fac, fiindcă am greșit, iar dacă am greșit numai și numai eu sînt de vină, fiindcă m-am luat numai după capul meu crezînd că numai eu sînt înțelept și drept.

Se ridică și scoase din desagă o cazma mică, pe care o luase din casa Columbei, și se duse să sape în locul pe care i-l descrisese Innassiu Arras.

Zidul făcea o umbră prelungă pe fîșia întunecată a ierbii și în liniștea deplină a după-amiezii pacea acelui loc era destrămată doar de ciripitul rîndunelelor.

Iată că vîrful cazmalei atinge ceva tare și metalic : inima bătrînului bătea de parcă ar fi descoperit o

[1] Sfinte Francisc, sfătuitorule.

comoară ascunsă acolo din vremuri îndepărtate. Cînd scoase în sfîrșit afară lădița, înnegrită de umezeală, se așeză pe pămînt tremurînd, tulburat ca un hoț...

De ce tremura oare? Nu știa nici el. Poate că de furie, de umilință, de neliniște. În viața lui i se făcuseră multe șicane; avusese multe surprize neplăcute; dar nici una nu-l umilise atît de mult ca aceasta.

Deschise lădița și numără banii. Erau toți: monezile de aur și cele de argint; banii de hîrtie împăturiți pe care umezeala îi înnegrise și-i putrezise ca pe niște frunze.

— Așa să putrezească sufletul tău în iad! strigă scos din sărite, și vocea lui răsună ca într-un cimitir. O rîndunică care-și întinsese curioasă capul deasupra zidului, zbură speriată.

Puse o mînă pe pămînt și sprijinit astfel se ridică, luă cazmaua, și intră din nou în biserică.

— Ce-i de făcut? se întrebă el.

Acum nu mai exista nici o cale de întoarcere: trebuia să-i dea dreptate lui Jorgj Nieddu. Moș Innassiu vorbise clar. „Sau îi redai bunul renume, nefericitului de băiat, sau te fac de rușine în mijlocul oamenilor."

— Totuși, ce să fac, Sfinte Francisc? Sfîntul cel bărbos privea de sus din nișa lui. Îl văzu pe bătrîn apropiindu-se de cutia milelor și lăsînd să cadă una după alta monezile și vîrînd banii de hîrtie; după aceea îl văzu făcîndu-și semnul crucii, îngenunchind și plecîndu-și capul ca un om obosit și învins. Darul nemaipomenit sau tulburarea bătrînului să-l fi înduplecat pe sfînt? Oricum sfatul pe care i-l ceruse cu atîta ardoare îi ilumină dintr-o dată mintea.

Rămase mult timp nemișcat, cu capul în piept, parcă ascultînd un glas îndepărtat; în cele din urmă se

ridică, se mai uită odată la sfînt și dădu din cap în semn că a înțeles.

Da, așa cum un om plătește unui avocat și se lasă condus de sfaturile acestuia, tot așa și el se hotărî să dea ascultare acelei voci care-i spunea: „Du-te la Jorgj Nieddu și fă dreptate."

V

Veniseră iarăși nopțile senine ale lunii iunie. Luna lumina satul, Carul Mare și Carul Mic clipeau de o parte și de alta a bisericii, deasupra liniei podișului, iar Remundu, așezat pe scărița porții, cu bastonul cel lucitor între picioare, așa cum îl văzuse Jorgj cînd era copil, povestea femeilor întîmplări de-ale lui, printre care și cea cu banii furați, pe care-i găsise mai apoi lîngă zidul bisericii Sfîntul Francisc. Dar nu pomenea niciodată numele hoțului chiar dacă femeile își întorceau capetele zîmbind cu subînțeles spre coliba veșnic închisă a lui Dionisi Oro. Toți știau acum că cerșetorul fusese hoțul, dar nimeni nu-i pomenea numele atunci cînd vorbeau despre întîmplarea aceea. Ce rost mai are să mai dai cu piatra într-un om doborît? Într-un om care era deja mort pe jumătate? Dar nu mila îi oprea de la așa ceva, ci rușinea. Ei, care îl loviseră pe Jorgj Nieddu pentru că îi jignise în prejudecățile lor, nu simțeau nici un fel de ranchiună împotriva neputinciosului Dionisi: fiecare îi dăduse o bucată de pîine sau un pahar cu apă, iar dacă nu-i pomeneau acum numele cînd vorbeau despre greșeala lui aveau impresia că încă îi mai dau ceva de pomană.

Într-o zi jandarmul, cel care adormise mai demult în cămăruța lui Jorgj, o chemă la post pe Banna, pe

bunicul ei, pe moș Innassiu, pe preot, pe Giuseppa Fiore, pe vecinele familiei Corbu ; și pe toți îi întrebă dacă erau siguri că Dionisi furase banii. Dar nimeni nu putea să dovedească așa ceva. Lui Innassiu îi era de ajuns că lucrurile fuseseră îndreptate în privința lui Jorgeddu, chiar dacă nu putea să-i fie redată și sănătatea, însă nu voia să-l denunțe pe nenorocitul de zdrențăros pe care îl găzduia ; iar preotul nu era obligat să vorbească. Giuseppa Fiore a spus că numai Remundu Corbu ar putea să arate care e adevărul cu mîna pe inimă ; iar Remundu a zis că pentru el era important să-l denunțe pe făptaș, nu să depună mărturie, și că o să-l denunțe cînd conștiința lui o să-i ceară acest lucru.

Atunci jandarmul hotărî să fie adus făptașul ; dar acesta dispăruse și de la stîna lui Arras.

Strînse ciopor în jurul bătrînului, femeile comentau acest fapt, iar cele mai sărace dădeau cu gura :

— Remundu Corbu ! Trebuia să împarți aici toate monezile, nu să i le dai sfîntului, care e mai bogat decît noi ! De ce ai făcut tu una ca asta ?

Dar altele se împotriveau zicînd că nu e bine să faci glume pe seama sfîntului Francisc.

Dar nici Banna nu era de acord cu ce făcuse bătrînul ; dar lui nu-i păsa, și dacă amîna din zi în zi vizita pe care trebuia să i-o facă lui Jorgj, nu era pentru că îl împiedica un sentiment copilăresc de teamă. Lui de fapt îi era teamă să se înfățișeze dinaintea lui Jorgj Nieddu. Cum să intre acolo, și ce să-i zică ? Și băiatul ăla înfumurat o să înțeleagă sentimentul care-l stăpînea pe bătrîn ? „O să creadă că mă duc acolo fiindcă nu mai am nici un motiv să-mi fie frică de el, acum, după ce a plecat Columba. O să-și bată joc de mine, cum făcea și altă dată. Dar inima mea s-a schimbat, s-a înmuiat ca o pară coaptă..."

Numai că șovăiala asta a lui îl neliniștea și-l umilea în proprii săi ochi. Cum să-i fie teamă de un biet băiat neputincios, căruia chiar el îi frînsese semeția ?

Alteori, cînd se gîndea mai mult, îl cuprindea furia, pe care și-o vărsa pe Simona, bătrîna servitoare adusă de Banna acum în casă.

Simona era aproape tot la fel de taciturnă ca tînăra ei stăpînă, care tocmai plecase din casă, dar nu la fel de inimoasă și de sprintenă ; casa nu era întotdeauna în ordine și adesea îl auzeai țipînd ca un vultur pe Remundu Corbu, cînd se întorcea de la stînă. Servitoarea tăcea, dar își vărsa năduful cînd vorbea cu micul ei tovarăș, Pretu...

— Bătrînul nu e mulțumit și are și de ce. Duminica trecută a fost la Tibi și s-a întors tare bosumflat. Ascultă la mine ce-ți spun : mi se pare mie că nu prea e mulțumită Columba acolo în satul ăla unde bate vîntul mai dihai ca pe aici.

— Și de ce nu vine să stea aici ?

— Ei, cum ar putea să vină. Bărbatul ei e acolo... Și se pare că în primele zile ea s-a pus pe plîns. Zuampredu a întrebat-o ce vrea și ea i-a spus : „Oare n-am putea să mergem să stăm la Oronou ? Mă gîndesc tot timpul la bunicul." La care Zuampredu s-a întunecat ca noaptea, dar i-a spus că așa ceva nu se poate. Și cică acum ar fi și el supărat. Ascultă-mă pe mine, Pretu, îți spun ceva, dar să nu umbli cu vorba ; asta-i pedeapsă cerească.

Pretu se ducea repede să-i povestească stăpînului exagerînd tot ce-i spusese servitoarea, dar rămînea uimit văzînd că lui Jorgj nu-i părea bine de necazurile pe care le aveau dușmanii lui.

Iar acolo, în odaie, totul intrase în tăcerea și în rosturile dinainte. Mariana plecase. Căldura aducea

înăuntru muștele care biziiau în jurul patului și cîteodată bolnavul suferea atît de tare încît te așteptai să se prăpădească ; dar după asfințitul soarelui, cînd pătrundea aerul rece venit de pe podiș, și cînd lumina roșcată a apusului făcea cămăruța mai puțin tristă, el se înveselea, începea să vorbească cu Pretu numărînd zilele care mai rămăseseră pînă în octombrie.

Atunci... ei, atunci... cînd rîndunelele vor pleca... poate că cealaltă rîndunică va veni din nou aici. Poate ? Nu, era sigur că o să se întoarcă, chiar dacă numai pentru o zi, sau pentru un ceas ; și așa treceau zilele scormonind trecutul și așteptînd sosirea acelei clipe.

Restul nu-l interesa ; nici dispariția cerșetorului, nici trăncăneala lumii despre aventurile doctorului care tot mai căuta un soț pentru Margherita, nici presupusa nefericire a Columbei. Și totuși, într-o zi își dădu seama cu surprindere că se gîndea la ea. Din văi răsunau țipetele șoimilor aflați în perioada împerecherii și acele sunete chemătoare i se păreau o dorință nepotolită, care-i aducea în minte dragostea lui dureroasă. O vedea din nou pe Columba pe verandă, cu mielul la picioarele ei, lîngă vasul cu busuioc, și gîndul că acum ea aparținea altcuiva îi dădea un simțămînt de tristețe și de părere de rău, dacă nu chiar de gelozie.

El n-o să se bucure niciodată pe deplin de dragoste, o să se topească fără rost, ca o lumînare în fața chipurilor nemișcate ale sfinților. Și Mariana o să aparțină într-o bună zi altui bărbat... De fapt gîndul ăsta îl necăjea cel mai tare : nu-l înnebunea gîndul că acum Columba era în brațele unui cioban bogat, ci că Mariana este în brațele unui necunoscut. Și gîndul acesta îi răsuna în inimă ca niște țipete sălbatice și

triste, asemănătoare cu țipetele șoimilor care-și căutau femelele...

Imaginea Marianei o înlocui pe cea a Columbei ; ea se întorsese aici și ședea pe scaun lîngă patul lui cu un buchețel de trandafiri în mînă, iar frumosul ei chip arăta mai alb ca deobicei, învăluit de o umbră care nu era cea a pălăriei negre. Cuvintele pe care i le spusese înainte de plecare răsunau încă în tăcerea odăii, umplîndu-i inima de freamăt și de ecouri.

— Cu bine, Giorgio : o să mă întorc în curînd. Sînt tare bucuroasă că toți vă dau acum dreptate ; că s-a descoperit adevăratul vinovat. Eu n-am crezut nici o clipă că ați fi făptașul și cu atît mai puțin că vinovăția n-o să iasă la iveală... Și chiar dacă prin absurd aș fi aflat că sînteți făptașul eu tot nu v-aș fi dat uitării. De acum înainte noi sîntem prieteni, iar prietenia nu cunoaște nici vinovați nici nevinovați ; e o legătură pe care nimic n-o poate destrăma.

Și plecase ; dispăruseră rochia ei albă, pălăria neagră, poșeta scînteietoare ; dar privirea și glasul stăruiau încă aici împrejurul lui, pentru totdeauna. Adesea el se trezea în miez de noapte avînd impresia că o s-o vadă dintr-o clipă în alta ivindu-se și o aștepta așa cum o așteptase odată pe Columba.

Situația lui se îmbunătățise vizibil după vizita pe care i-o făcuse comisarul. Persoanele cele mai de vază din sat ceruseră vești despre el ; preotul îl vizita zilnic, îi citea ziarele și amîndoi comentau noutățile din lumea întreagă.

Într-o zi, era în ajunul sfîntului Ioan, preotul îi citi o întîmplare extraordinară care se petrecuse într-un orășel din Umbria. Se spunea că o femeie, mama unui băiat pe care il iubea ca pe ochii din cap, și-a văzut odrasla scumpă pierind pe neașteptate sub ochii ei și durerea a fost atît de violentă

încît a fost și ea gata-gata să moară. O paralizie nervoasă a ținut-o înțepenită timp de trei ani ; dar într-o noapte îl visă pe copilașul ei, așa cum era viu și sănătos și-l văzu cum îi întindea mîna zicînd : „Mamă, hai ridică-te și mergi !" Ea se ridică și ieși, condusă de el, în grădiniță, se așezară împreună pe o bancă sub un păr, chiar pe locul unde ședea ea să-l supravegheze la joacă atunci cînd era mic de tot: se uitară împreună la stele, unde, spunea el, se duc sufletele noastre, și tot împreună se rugară. Trezindu-se a încercat să se ridice și a reușit.

Se vindecase.

Jorgj asculta, încercînd în zadar să-și ascundă un tremur.

„Ridică-te și mergi !" erau chiar cuvintele pe care i le spusese Mariana.

Colac peste pupăză, doctorul se apucă să comenteze întîmplarea, în timp ce Pretu, după ce ascultase cîteva clipe numai ochi și urechi, profitînd de neatenția lui Jorgj, ieși repede în uliță să-i spună tușei Simona ce credea el.

— Cred că și stăpînului meu o să i se întimple la fel, ca femeii ăleia cu copilul : și doctorul spune tot așa ; vrei să asculți și dumneata ?

Dar Simona, așezată pe scărița din fața porții, așteptînd întoarcerea bătrînului, era obosită și apoi nu credea decît în minunile sfinților.

— Femeia aia s-o fi rugat de sfîntul Giacinto, care se spune că-i apără pe ologi. Numai că stăpînul tău, băiete, nu crede în Dumnezeu și n-o să se facă bine niciodată...

— Ba... spuse Pretu cu un aer misterios, dar se opri.

— Știi ce leac e bun, dar numai pentru cei care cred în Dumnezeu ? Apa de izvor luată chiar din

locul de unde iese din pămînt și numai la miezul nopții, chiar în ajun de sfîntul Ion. Da, apa pe care o iei în noaptea asta, băiețaș ; alt leac nu e pentru cei ologi, dar numai pentru cei care cred în Domnul...

— Da, așa mi-a spus și tușa Martina Appeddu. Dar mai e ceva ; dar nu trebuie să-ți spun... Ei, o să-ți spun totuși ; e un leac pe care o să-l pregătească tușa Martina chiar diseară, cînd răsare luna și pe care eu... O, nu, nu trebuie să mai spun ; dacă scot o vorbă leacul nu mai e bun...

Băiatul era frămîntat ; ținuse secretul ăsta de atîtea zile dar acum nu mai putea !

— Auzi, zise el pe șoptite aplecîndu-se spre Simona ; am rugat-o pe tușa Martina, după ce m-am învoit cu Lia, servitoarea Giuseppei Fiore, să caute un leac pentru stăpînul meu. „Dacă se vindecă o să se însoare cu sora comisarului", le-am spus eu. „Gîndiți-vă c-o să ne ajute pe toți ; dacă nu vreți s-o faceți pentru asta, faceți-o din milă creștinească. El stă acolo și se topește ca o lumînare : haideți, haideți să încercăm vreun leac !" Ea a refuzat pentru că îi era teamă de doctor, prietenul apropiat al lui Jorgeddu. Atunci am pus-o pe Simona, fata oarbă a Martinei ; și cu toate că biata Simona n-are nici o încredere în tămăduielile maică-si mi-a promis că o să ne-ajute.

— Îi trebuie credință ; dacă nu crede în Dumnezeu, nimic nu izbutește să-l vindece, repetă servitoarea lui Remundu, nemișcată, galbenă la față și solemnă în cadrul întunecat al porții.

În clipa aceea apăru pe ulicioară Banna, care fusese pe la o fină de-a ei. Înfumurată, bocănind pe caldarîm, îmbrăcată cu haine groase cu toate că era cald, cu un șirag de amulete pe piept, ea îi aruncă

băiatului o privire batjocoritoare și în timp ce își desfăcea butonii de la cămașă îi povestea Simonei ce se discutase pe la fină-sa.

— Ah, tușă Simona, dacă ai vedea ce frumușică e fina mea cea mică! Avea cercelușii pe care i-am dat eu, frumoși ca două stele; da, cercelușii care costă patru scuzi. Da' eu cînd fac un dar, nu mă uit că trebuie să scot din pungă un scud sau un real; mulțumesc lui Dumnezeu că am de unde să dau. Ei, bine, fina Lisendra mi-a spus că și nenorocita aia de Margherita, servitoarea doctorului, o să aibă un copil... Așa că el trebuie să-i mărească zestrea, dacă vrea să-i mai găsească un bărbat...

— Mai încet! murmură servitoarea arătînd cu capul înspre casa lui Jorgj. Doctorul e aici.

— Și ce-mi pasă mie? zise Banna îndreptîndu-se spre casă. Cînd e vorba de adevăr nu mi-e teamă să-l spun.

— Și pentru că ai punga doldora de bani, murmură Simona, reluîndu-și poziția ei solemnă. Da' chiar dacă spui adevărul trebuie să fii cu frica lui Dumnezeu.

Pretu nu îndrăznise să deschidă gura. Banna era singura persoană care-l domina, și de altfel în ziua aceea el se gîndea la micile lui sforării așa că poveștile celorlalți îl interesau mai puțin ca de obicei.

Ajunse cît ai clipi din ochi din nou în odaie și văzu că stăpînul lui, care ședea nemișcat pe perna albă, cu chipul palid, luminat de reflexele asfințitului, avea ceva visător, în timp ce preotul și doctorul continuau să discute.

Doctorul, îmbrăcat în alb din cap pînă în picioare, cu niște haine din pînză, care fuseseră curățate și călcate de curînd (în anii trecuți costumul acesta avusese întotdeauna o culoare pămîntiu-ruginie) lovea

cu pumnul în ziar de-ai fi zis că e o ușă pe care voia s-o deschidă.

— Spuneți că Lombrozo se bazează, în experiențele lui, pe faptele relatate de ziare? strigă el revoltat către preot. Să știți că eu am un respect mai mare pentru un ziar de azi, de ieri sau de acum o lună decît pentru toate hîrțoagele dumitale prăfuite. Ziarul este realitatea, prietene; restul, inclusiv cărțile de istorie, sînt rodul fanteziei. Pe cîtă vreme acestea sînt fapte, acesta e adevărul; și cazul cu femeia aceea care și-a visat copilul, s-a vindecat și a început să umble este o dovadă că știința noastră nu se înșală.

Preotul surîdea ironic, cu blîndețe. Își lovi una de alta mîinile lui albe și subțiri ca de femeie și se uită la Jorgj.

— Gata, doctore, destul! Să nu mai discutăm degeaba, că nu are nici un rost. De altfel nimeni n-o să fie mai bucuros decît mine dacă prietenul nostru Jorgeddu o să viseze la noapte persoana pe care o știe el prea bine și care o să-i dea mîna ca să-l ajute să se ridice.

— El n-are nevoie de vise: e de ajuns propria lui voință, dar tocmai asta îi lipsește. El a ajuns să se obișnuiască cu poziția asta și a început să-i placă nemișcarea. Ce mai, e un pezevenghi, așa cum spunea și chirigiul.

Ca și cînd cuvintele acelea l-ar fi tras într-acolo, tocmai atunci îl auziră pe chirigiu cum traversa șchiopătînd curtea și cum bate la ușa deja deschisă.

— Poșta!

Jorgj auzise deja pasul acela și fremăta neliniștit: ochii i se făcuseră mari și luminoși, iar brațul lui slăbănog păru că se alungește fantastic ca să ia cît

mai repede cu putință scrisoarea pe care i-o adusese chirigiul.

— Ei, cum ne mai simțim ? Tot în pat și la ora asta ? Hai, ridică-te, pezevenghiule, că doar la noapte e Sfîntul Ion ; hai să mergem să culegem frunză de dafini și s-o punem pe ziduri sus, încît nici hoții, nici vulpile să nu poată sări...

Doctorul ridea zgomotos, arătîndu-l cu degetul pe poștaș și spunîndu-i preotului Defraja :

— Îl auziți ? Așa vorbeau evangheliștii dumneavoastră !

Jorgj se uita fascinat la plicul subțire care-i tremura între degete, albastru și parfumat ca o floare, și încă nu se hotăra să-l deschidă. Voia să fie singur, ca să-și dea frîu liber bucuriei : preotul Defraja îl înțelese și se ridică să plece, în timp ce chirigiul se lovea cu mîna peste piciorul amorțit, spunîndu-i doctorului :

— Îmi face din cînd în cînd șotii și ca să-l fac să tropăie trebuie să-l ameninț cu fierăstrăul ! Și atunci zău că se mișcă !

Doctorul hohotea uitîndu-se spre preotul Defraja.

— Îl auziți ? Ăsta da bărbat !

Dar preotul nu mai voia să continue discuția și o luă din loc cu pasul lui ușor și sprinten. La ieșirea din curte se întîlni cu Remundu care se întorcea de la stînă, călare pe calul încărcat cu saci de iarbă din care se zăreau flori roșii de mac sălbatic și flori galbene de piciorul-cocoșului.

Pe cerul senin al înserării licăreau deja primele stele : se lăsa o seară blîndă și curată, aerul răspîndea miresme de ierburi, iar rîndunelele ciripeau zburînd de la o căsuță la alta, cuprinse și ele de o frenezie a vieții care le alunga ora de odihnă.

Umbra Simonei se îndepărtă din cadrul întunecat al porții : bătrînul opri calul și dădu binețe preotului:

— Ce mai faceți, pride Defrà ? întrebă el cu voce tare ; dar glasul, ca și trupul lui, îmbătrînise. Avea în înfățișare, în privire, în toată ființa lui, un fel de moleșeală, de oboseală plăcută și resemnată.

— Bine, moș Remundu. Dar dumneata ?

— Îmbătrînim, pride Defrà ! Ei, ne-a venit și nouă vremea !

— Bătrînețea e vîrsta cea mai frumoasă. E timpul recoltei, moș Remù !

— Și dacă sămînța n-a fost bună ?

— Ei, păi eu vorbesc despre cei care au semănat bine, ca dumneata.

Oare preotul își bătea joc de el ? De pe calul lui, bătrînul se uita în jos cu privirea lui vulturească, dînd din cap afirmativ, dar și puțin ironic.

— Toți avem impresia că semănăm bine. Dar uneori ne înșală chiar sămînța ! Dar să lăsăm asta ! Nu vreți să veniți ca să bem un pahar de vin negru ?

— Mulțumesc, dar e tîrziu ; poate mîine că e sărbătoare.

Preotul făcu un pas vrînd să plece, dar bătrînul îl strigă din nou :

— Pride Defrà, ia spuneți-mi cum se mai simte Jorgj Nieddu ?

Preotul se uită la el nevenindu-i să-și creadă urechilor. Era pentru prima dată că bătrînul cerea vești despre Jorgj. Dar abia îi răspunse „Se simte tot la fel", că bătrînul deja mînase calul spre poarta pe care servitoarea o deschisese larg, intrînd fără să mai spună altceva.

Preotul se duse la biserică și începu să se plimbe pe micul platou. Mîinile lui transparente și chipul

palid de albinos păreau în lumina asfințitului mai albe decît ale lui Jorgj.

Se plimba în sus și în jos: ținea ochii plecați și adesea îi îndrepta spre cer de parcă ar fi spus rugăciuni cu voce tare; dar la un moment dat se opri lîngă un parapet care dădea înspre rîpă, se aplecă puțin, și începu să tușească ținîndu-și o mînă la piept. Toată fața parcă i se umflase, se învinețise, apoi se albăstrise; se scofîlci din nou și se gălbeji ca un mort. Pe batista pe care și-o dusese la gură rămăsese o pată, roșie ca floarea de mac din iarba adusă de la cîmp de moș Remundu. Se sprijini atunci de parapet; își simți genunchii tremurînd și beregata strîngîndu-i-se ca și cînd l-ar fi sugrumat cineva cu un laț fierbinte.

— S-a terminat, murmură el.

Vara îi aducea flori roșii ca sîngele, iar toamna avea să-i presare crizanteme. Și el n-avea nimic, dar absolut nimic care să-i aducă o mîngîiere, și nici chirigiul nu-i aducea din depărtările albastre ale zării vreun suflu de viață sau de vis.

Îl invidia pe Jorgj. După cîtva timp se ridică și începu să se plimbe din nou în timp ce din sat răsunau chiote de bucurie, iar în fața bisericuței Sfîntul Ion, dincolo de primărie, cîțiva cheflii aprindeau focuri de artificii, iar tinerii dădeau foc unui braț de crengi de fistic.

„Moartea, se gîndea preotul Defraja, plimbîndu-se pe micul platou ca o rîndunică înfricoșată. Ce să-i faci, asta e soarta noastră; de ce să te împotrivești? Astăzi, mîine, acum sau mai tîrziu, e același lucru, numai să nu se stingă flacăra dragostei sfinte, dragostea pentru Dumnezeu care ne călăuzește și este chiar sufletul nostru."

Pe cerul înroșit al asfințitului dîrele exploziilor de artificii se răspîndeau ca niște săgeți de aur aruncate de jos în sus, desfăcîndu-se în mănunchiuri albastre și violete, în culori de diamante și topaze. Luna stătea spînzurată pe muntele Acuto parcă nehotărîtă dacă să se înalțe pe cer, jignită de spectacolul acelor focuri cutezătoare care voiau să lumineze ele noaptea. O stea roșietică oprită deasupra turlei bisericii privea, în schimb, melancolică și nemișcată, puțin palidă, întristată de falsa frumusețe a focurilor de artificii...

Iar preotul Defraja se tot plimba gîndindu-se că patimile omenești — ura, plăcerea, dragostea lumească, onorurile și puterea — sînt asemenea focurilor de artificii într-o seară de sărbătoare.

Dragostea lui sfîntă, bucuria că va ajunge din nou lîngă Domnul trecea înaintea oricărei dorințe, așa cum steaua aceea fixă era mai presus de focurile trecătoare și amăgitoare.

Și totuși el continua să se gîndească la Jorgj, la scrisoarea care era ca o fișie smulsă dintr-o mare îndepărtată, din zările lumii și, la fel ca steaua de deasupra bisericii, dragostea lui față de Dumnezeu pălea în fața dragostei pentru lucrurile pămîntești.

VI

Și în odăița luminată de lucirea roșcată a apusului Jorgj și doctorul vorbeau tot despre dragoste.

Doctorul voia să-i spună lui Jorgj un secret și atunci cînd avea o taină se purta la fel ca Pretu; nu putea s-o păstreze și o împărtășea și altuia. După ce plecaseră preotul și chirigiul își apropiase scaunul de pat, lovind în continuare ziarele cu mîna; și fără să

ia în seamă faptul că Jorgj voia să rămînă singur, zise îmbufnat.

— Vreau să-ți spun că Margherita e gravidă ! Avea un glas tremurat, iar fața i se roșise ca la o fetiță. Jorgj se uita spre el, trezindu-se din visele sale.

— Și ce ? Nu e ceva în ordinea firii ?

— Nu-mi pasă mie de asta acum... Acum... ei... acum, dragă prietene, e imposibil să-i mai găsesc un bărbat...

— Dar de ce vreți s-o măritați ?

— Cum de ce ? V-am mai spus de atîtea ori : ca să nu mă însor eu cu ea.

Jorgj izbucni în rîs.

— Asta nu mi-ați spus-o. Ziceați doar că n-o s-o luați niciodată de nevastă : apoi într-o seară mi-ați mărturisit că vă e teamă că n-o să puteți să vă țineți de cuvînt : că pînă la urmă o să vă însurați cu ea : numai ca s-o bateți, fiindcă Margherita pur și simplu vă scoate din răbdări. Da, da, mi-ați spus tot felul de aiureli de-astea...

— Aiureli ? exclamă doctorul cu ochii în pămînt, clătinînd din cap și repetînd pentru sine cuvintele lui Jorgj. Da, așa e !

Dar după o clipă de șovăială își ridică hotărît capul.

— Și cu toate astea, Jorgj, vezi, eu sînt nespus de fericit, înțelegi ? pentru că nu mai sînt singur.

Nimeni n-ar fi putut mai bine ca Jorgj să înțeleagă această bucurie, dar dintr-o dorință copilărească de a-l tachina, îi spuse :

— Dar dumneavoastră nu erați singur, doctore ; că doar femeia aceea vă iubea !

— Femeia ? Pe dracu ! Mă iubește acum, cine știe de ce ; poate din prostie sau din interes, dar mîine o să mă mai iubească ? Și mai cu seamă eu o s-o

mai iubesc mîine ? N-o să mă satur de ea, n-o s-o alung ? Iată de ce vreau să o mărit, ca să n-o știu legată de mine ca vița de vie de arac ; astăzi folositoare, mîine numai pagubă. Dar copilul, copilul e altceva, dragă prietene ; copilul, nu-i așa ? e o părticică din noi înșine : este rodul nostru. El n-are decît să mă părăsească vreodată ; dar eu o să rămîn tot tatăl lui ; eu n-o să mai fiu singur, chiar dacă el o să se ducă la celălalt capăt al pămîntului, nu, n-o să mai fiu singur, pentru că o să port în mine dragostea pentru el. Ce-are a face aici legătură matrimonială, conviețuirea, raporturile sociale ? Eu n-am nici un amestec. Legea este aici : raporturile sînt aici și legătura este aici !

În timp ce vorbea, se lovea cu pumnul în piept : Jorgj îi dădea dreptate și scrisoarea albăstruie se încălzea la inima lui care bătea pentru acea dragoste care nu avea nevoie de apropieri și care traversează timpul și spațiile.

— O astfel de dragoste poate să hrănească și ființe neunite prin legătură de sînge, fiindcă, de fapt, noi sîntem cu toții frați ! spuse el sfios.

— Povești vechi, prietene dragă, tocite și răstocite, false chiar înainte de a fi fost născocite. Nu există decît dragostea față de noi înșine, și lucrul ăsta se vede cînd este vorba de rude și mai cu seamă cînd e vorba de copii. Îi iubim pentru că ei sînt o parte din noi și pentru nimic altceva. Și orice formă ar lua durerea noastră, ea nu este decît spaima față de moarte, față de dispariția noastră sau a unei părți din noi înșine ; ori un copil ne salvează din această spaimă ; el o să trăiască după noi, și o să poarte cu el prin viață făclia pe care i-am transmis-o. De aceea

îl iubim, de aceea nu mai simțim singurătatea din jurul nostru, adică moartea, sfîrșitul.

— Și totuși mai sînt și dintre cei care iubesc fără să aibă vreo speranță că existența lor va fi continuată. Da, da ; așa e ! Ei, bine, și dacă, așa cum spuneți, durerea înseamnă, indiferent ce formă ar avea ea, spaimă față de sfîrșit, adică față de moarte, atunci dragostea, în orice manifestare a ei, este semnul vieții însăși. Iubim și vrem să fim iubiți pentru a ne dovedi nouă înșine că trăim. Da, lucrul acesta se întîmplă tuturor, chiar și celor ca mine, care sînt deja îngropați...

— O să te faci sănătos, zise doctorul ridicîndu-se și punînd capăt discuției pe care Jorgj, ca de obicei, o condusese pe un făgaș sentimental. Cine vorbește așa cum vorbești tu, are încă făclia în mînă. Totul e să n-o lași să se stingă ! Bună seara !

După ce rămase singur, Jorgj deschise scrisoarea, fiind atent să nu zboare nici o bucățică de hîrtie din plic : în odaie se făcuse întuneric, dar lui i se părea că vorbele scrise pe foița albăstruie scînteiau ca stelele pe cer.

Începu să tremure, iar hîrtia i se scutura între degete. Ah, cuvintele pe care i le scrisese ea, erau atît de dulci, atît de pătimașe că simțea cum îl cuprinde amețeala. Avea impresia că dintr-o dată zburase pînă la soare și că de acolo domina întreg universul, cu toate că era gata să se prăbușească din nou în hăuri.

„O să mă întorc, Giorgio, da, să nu vă îndoiți, fiindcă vă iubesc la fel cum mă iubiți și dumneavoastră ; iar dragostea noastră nu poate fi distrusă nici de timp și nici de depărtări ; această dragoste

împărtășită este izvorul nesecat al vieții noastre. Este chiar Iubirea..."

Se înnoptase bine cînd Jorgj se desmetici din nou. Se auzeau țipete de copii, glasuri de femei care-și jurau prietenie înnodînd franjurii steagului sfîntului Ion ; și el se văzu din nou copil, apoi adolescent ; revăzu văile inundate de lumina albăstruie a lunii pline, potecile galbene și păduricea cenușie de pe podiș, și turmele rătăcitoare și marea cea îndepărtată... Dorința de a se ridica și de a alerga prin lumea aceea îl pătrundea ca frigul. I se părea că este din nou un băiețandru, terorizat de mamă-sa vitregă și căuta ca și atunci o cale de ieșire...

Pretu intră și spuse :

— Hai, nene Jò, mănîncă ceva, că eu mă duc pe urmă să culeg frunze de dafin și flori de sfîntul Ion, și să-mi înmoi picioarele în izvor. O să-ți aduc și matale puțină apă : haide, mănîncă ceva, că o să mai trec pe aci înainte de a mă duce la pădure ; afară e o mîndrețe de lună, frumoasă și strălucitoare de-ai zice că e un chip de mireasă. Uite, că supa e gata.

Și-și luă tălpășița, ducîndu-se drept spre casa Martinei Appeddu.

Pe ulicioară femeile, Banna, servitoarea ei și copiii se sfătuiau cum să se ducă la izvor ca să-și ude picioarele, și strîngeau la piept un steag al sfîntului Ion, înnodind și deznodînd de șapte ori colțurile unei năframe. Așezat în prag, cu bastonul între picioare, bătrînul Remundu privea și tăcea. Cînd îl văzu pe Pretu că iese din curte, îl urmări cu privirea, apoi își lăsă capul în jos, lucru care nu i se mai întîmplase, pînă ce-și sprijini barba cu miinile așezate pe covrigul bastonului. Cum stătea așa, părea că doarme.

Pretu urca scărița spre primărie ca un berbecuț, în piață îl ajunse din urmă pe preot, care se ducea spre casă, negru și ușor ca o umbră. Îi sărută mîna ; apoi o văzut pe Giuseppa Fiore și pe Lia stînd de vorbă cu alte femei. Vorbeau despre Margherita și Lia spunea batjocoritor :

— Am văzut-o mai adineauri trecînd pe aici : s-o fi dus la Martina Appeddu după vreun leac... A, uite-l pe Preteddu ; s-o fi ducînd și el tot pe la Martina. Pretu, iepurașule, ia vino încoace puțin...

Dar băiatul era grăbit și nu s-ar fi oprit dacă nu-l striga tușa Giuseppa cu vocea ei severă :

— Pretu ! Te mai duci în seara asta pe la stăpînul tău ? Să treci pe aici că am să-ți dau ceva pentru el.

El promise și o rupse din nou la fugă. Luna, care abia se ridicase peste munți, își trimetea razele aurii pe deasupra văii în piața care părea luminată de o făclie îndepărtată ; o jumătate a văii era în întuneric, în timp ce cealaltă părea presărată cu o pulbere argintie și la fel păreau și vîrfurile munților întinse ca niște aripi uriașe de-o parte și de alta a piscului Orthobene, care rămăsese în umbră.

Pretu cobori o cărăruie pe partea cealaltă a pieții și intră într-un cătun în care locuiau cei mai săraci oameni din Oronou. Erau îngrămădite acolo maghernițe lipite de stîncă, cocioabe, garduri, acoperișuri, un talmeș-balmeș de dărăpănături primitive care parcă fuseseră înjghebate de vechii nomazi, aflați în trecere pe acolo pentru cîteva zile și care apoi rămăseseră așa secole de-a rîndul.

Într-una din căsuțele acelea fără ferestre locuia și Pretu : o cocioabă mică și întunecoasă, pe cît de mare și de luminoasă era zarea spre care se deschidea în zadar. Dar trecu mai departe pe cărăruie lîngă pere-

tele prin care se auzea plînsul frățiorului său Bore, legănat de vocea somnoroasă a maică-si. Ceva mai departe stătea tușa Martina Appeddu, într-o căsuță ciudată, o adevărată locuință de vrăjitoare. Un fel de turnuleț rotund, înjghebat din pietricele negre și lut, iar la catul de sus se ajungea pe o scăriță exterioară, susținută de un zid înalt, netencuit, făcut din bolovani. Casa îți dădea impresia unei nuraghe și nu lipsea pentru aceasta nici acea curte interioară, la fel ca la casa Giuseppei Fiore, care era de fapt un tăpșan mai ridicat unde Pretu o văzu pe Simona, fata oarbă a Martinei, care torcea și se ruga.

— Vreau să merg la mama dumitale, tușă Simò !

— Acum e cineva pe la ea. Mai așteaptă.

Se așeză lîngă ea pe parapet.

— Cum se mai simte stăpînul tău ?

— Bine, dar nu cine știe ce... Dumneata ?

Ea torcea și caierul umflat de lînă părea o claie de păr blond din care degetele ei fine scoteau un fir auriu, nesfîrșit, ca într-un basm.

— Și eu mă simt bine... dar nu grozav ! Avea o voce blîndă și ironică. Dar doctorul ce zice ?

— Ce să zică ? Că o să se însănătoșească. Dar eu...

— Tu ce ?

— Am venit după leacul ăla pe care ai zis că o să mi-l dai... Cred că mama matale l-a făcut ceva mai devreme cînd a răsărit luna. Dar de ce nu-ți face și matale ?

Oarba torcea surîzînd la firul ei de aur care-i alerga printre degete ; ochii ei mari și negri păreau sănătoși sub desișul sprîncenelor arcuite.

— Nu există nici un leac, dacă așa e voia Domnului, zise ea în șoaptă. Facă-se voia Lui ; e de ajuns

ca pe lumea asta să fie pace pentru că sănătatea adevărată o găsim pe lumea cealaltă.

Dar Pretu nu înțelegea așa ceva : el era plin de viață și începu să țopăie pe prispă, nerăbdător s-o vadă pe tușa Martina.

— Știu cine e înăuntru ; e Margherita, servitoarea doctorului. Lasă-mă și pe mine să intru !

— A, drăcușorule, de unde știi ?

— Ei, știu eu de unde știu, zise el cu un aer misterios. Și pentru că șederea Margheritei se prelungea prea mult, el se prefăcu că pleacă și, înșelînd atenția oarbei, se cățără pe scăriță pînă la balconul în care dădea o ușă de la catul de sus.

Oarba însă avea auzul fin : îl strigă de două ori și pentru că el nu-i răspunse o luă și ea pe dibuite spre balcon.

— Mamă, mamă ! strigă. Vezi că a venit cineva !

Pretu, care-și vîrîse curios capul prin ușa întredeschisă, o văzuse deja pe Margherita și pe vrăjitoare stînd în picioare în fața unei măsuțe acoperite cu o pînză neagră pe care Martina punea în semicerc niște cărți de joc. Cămăruța n-avea nimic deosebit ; dar lampadarul de fier cu trei brațe, atîrnat pe perete deasupra măsuței, părea o pasăre neagră cu o făclie în cioc în loc de limbă. Umbra care se răsfrîngea pe perete și chipurile celor două femei — cel palid și trist al Margheritei ; și cel solemn și nervos al tușei Martina, ale cărei sprîncene se mișcau continuu, în timp ce degetele zburau pe deasupra cărților ca niște ghiare de uliu — făceau ca întreaga scenă să aibă ceva demonic.

Pretu se simți înfricoșat și bucuros în același timp.

— În cărți îți iese bine, spunea tușa Martina. Nu-ți fie teamă, porumbițo ! O să te măriți cu el !

În clipa aceea se auzi glasul Simonei. Martina alergă la ușă și îl văzu pe Pretu pe balcon.

— Dar ție cine ți-a dat voie să intri aici ! Hei, Simonè, de ce l-ai lăsat să urce ?

— Mi-a scăpat, mamă !

— Ei, eu și așa știam cine era înăuntru ! — zise Pretu, curajos. Nu-i așa, tușă Simona, că știam ? Hai, dați-mi lucrul ăla, tușă Martina, și apoi o să plec : zău că n-am să scot o vorbă, jur pe ce-am mai scump!

Ca să nu se mai împiedice de el pe-acolo, femeia luă cu un deget niște pomadă dintr-un vas roșu și o înveli într-o bucățică de hîrtie.

— Hai, și acum cară-te ! dar dacă spui cuiva că ai văzut-o aici pe Margherita, va fi vai de pielea ta. Ai înțeles ?

— Tușă Martina, să-mi sară ochii dac-oi deschide gura. Bună seara.

Dintr-un salt ajunse pe cărăruie și de-acolo în piață, ținînd cu grijă ghemotocul acela prețios în sîn. Tușa Giuseppa Fiore îl aștepta : voia să-i trimită lui Jorgj o doniță plină cu lapte prins, dar el nu vru în ruptul capului s-o ia.

— Mîine, mîine, că acum sînt grăbit.

— Ți-a dat Martina leacul ăla ? îl întrebă Lia, ținîndu-se după el pînă la scăriță. Dar Margherita ?

— Era acolo, zise el neînfricat. Iar leacul îl am aici. Acum stăpînu-meu doarme pentru că de obicei îl ia somnul imediat ce se înserează. Eu am să-i ung fruntea, lobul urechii și gîtul și chiar în noaptea asta, dacă o să se trezească, o să se simtă bine. Pe urmă am să mă duc să iau și apă de la izvor pentru că și aceea e bună.

Întorcîndu-se către stăpînă-sa, Lia îi dezvălui planurile băiatului ; tușa Giuseppa povesti apoi niște în-

tîmplări nemaipomenite petrecute în noaptea de sfîntul Ion și apoi spuse :

— Poate că și Jorgeddu o să se facă bine ! Dacă o să reușească să se ridice și o să fie iar un om în toată firea, ei, atunci... atunci... o să cîștige timpul pierdut.

Ea nu-și spunea gîndul pînă la capăt ; dar servitoarea cea credincioasă și vecinele știau cam ce nădăjduia ea.

— Păi, da, zise Lia, omul bolnav este ca o cîrpă pe care o calcă toți în picioare. Dacă Jorgj o să se vindece, va fi iar ca toți oamenii și o să se răzbune.

Luna se ridica printre copaci, albind piața și femeile așezate în patiu. Cîteva plecară împreună cu Lia să-și ude picioarele în rîu și să culeagă leandru și cimbru de pe buza văii : altele se duseră pe la casele lor ; tușa Giuseppa rămase singură pe bancă, cu donița plină cu lapte lîngă ea. Jorgj nu-i ieșea de loc din minte.

Dacă s-ar vindeca ! Ea nu fusese în stare să-l răzbune, în schimb averea neamului Corbu crescuse și întrecuse orice măsură. Dar bietul băiat a fost întotdeauna înconjurat de sfătuitori nepotriviți : netrebnicul de doctor, preotul prea cumsecade, tot felul de muieruști, de copii și de bătrîni ramoliți. Da, pînă și Innassiu Arras ajunsese un prost și un flecar, ca o muiere ! Tușa Giuseppa nu mai reușise deloc să-l găsească pe Jorgeddu singur, măcar o clipă, și să-l lămurească cum stau lucrurile : iar acum, cînd toți știau care era de fapt vinovatul, era timpul să-l împingă pe nefericitul ăla să-și răzbune onoarea terfelită.

Deodată se ridică, încuie poarta, luă donița cu lapte și ieși. Ca și altădată coborî treptele pieței și se în-

dreptă spre casa lui Jorgj. Ca să nu se îndepărteze prea mult de sat, cîțiva copii își udau picioarele în șuvoiul de apă care curgea de la fîntînă, stropindu-se pe față, alergîndu-se încoace și încolo, rîzînd.

Urmată de umbra sa, care avea și ea o doniță ce se clătina în mînă, bătrîna trecu prin fața casei Corbu, dar în locul bătrînului o văzu doar pe servitoare așezată pe prag. Ulița era pustie pentru că femeile plecaseră la rîu : însă în curtea lui Jorgj era Pretu ! Ședea nemișcat, cu un umăr proptit de zid, cu o mînă pe piept și cu un picior ridicat în sus. Cum o văzu pe tușa Giuseppa alergă înaintea ei și i se pironi dinainte ca s-o împiedice să treacă mai departe.

— Ai venit matale pînă la urmă ? Să nu intri acum ; e cineva înăuntru.

— Cine, doctorul sau preotul ?

Și pentru că ea mergea mai departe fără să se sinchisească, Pretu țopăi pe lîngă ea și îi zise gîfîind :

— Dacă vrei să știi... e moș Remundu !

Ea rămase pe loc, năucită.

— Da ! Chiar el ! Se pare că vrea să se împace cu stăpînul meu. Stau acolo de vorbă de cînd m-am întors, matale m-ai văzut cînd am trecut. Nenea Jorgeddu m-a dat afară și mi-a zis să nu las pe nimeni să intre...

Tușa Giuseppa nu mai scoase o vorbă ; se dădu brusc înapoi pînă la poartă și se întoarse spre casă, tropăind ca o catîrcă bătrînă, plesnită de bici. Sîngele îi fierbea de furie și rușine : da, rușinea de a ajunge să trăiască în vremurile astea de ticăloșii și învoieli murdare.

Ah, uliul bătrîn vrea să se împace cu biata pasăre căreia mai întîi i-a scos ochii și apoi a sfîșiat-o. Iar

Jorgj Nieddu, care-și dădea, trufaș, prietenii și binefăcătorii pe ușă afară, accepta în schimb vizita călăului său ? Astea sînt vremurile șopîrlelor și ale mieilor! Ei, bine, ticăloșii să rămînă cu ticăloșii ; vulturul n-o să înceteze să fie vultur !

Și bătrîna se duse din nou să se așeze pe prispa ei, ca o locuitoare a vechilor nuraghe, nepăsătoare la cîntecele din noaptea aceea senină, cu sufletul plin de gînduri dușmănoase și mari proiecte de răzbunare.

VII

Pentru că îl văzuse pe Pretu ieșind și crezînd că n-o să se mai întoarcă în seara aceea, bătrînul așteptase pînă ce femeile plecaseră spre izvor și la cules de dafini ; atunci se ridică îndreptîndu-se spre casa lui Jorgj.

Era liniștit și știa bine ce are de făcut. Ba chiar se mira că nu făcuse pasul ăsta pînă acum. Cu toate acestea, după ce a intrat în curte, s-a oprit vrînd parcă să-și vadă chipul în umbră, ca într-o oglindă, aranjîndu-și căciula pe cap și trecîndu-și bastonul dintr-o mînă în alta : în cele din urmă înaintă hotărît, ciocăni ușor în ușa întredeschisă și intră.

Jorgj recitea scrisoarea Marianei și prin ceața acelui vis văzu făptura întunecată a bătrînului înaintînd pînă lîngă patul lui. Nici el nu se miră (doar aștepta de atîta vreme vizita aceasta !) dar rămase puțin surprins cînd îl văzu atît de îmbătrînit, de încovoiat și de ramolit. „Probabil că s-a îmbolnăvit și-i e teamă că o să moară“, gîndi el ascunzînd scrisoarea sub pernă.

Bătrînul se așeză fără să dea bineţe, ca și cum ar

fi fost un lucru obișnuit să vină tot timpul pe la Jorgj.

Abia, după un răstimp, întrebă :

— Ei, cum merge ?

— Bine, zise Jorgj cu vocea pierită.

Apoi tăcură. Ce-ar mai fi trebuit să-și spună ? Erau prea multe de zis ca să poată fi rostite în cîteva cuvinte simple.

Bătrînul își așeză din nou căciula pe cap și se uită în jur ca să fie sigur că era acolo, în odaia lui Jorgj Nieddu, și în cele din urmă zise :

— Să nu te mire că sînt aici. Trebuia să vin mai de mult, dar m-am luat cu alte treburi. Trebuie să-ți cer o părere... Ia spune, ce trebuie să facem ? Să-l denunțăm pe Dionisi Oro ?

Jorgj răspunse fără să șovăie.

— Nu-i treaba mea !

— Da, dar tu ai tras cel mai mult din tărășenia asta ; tu trebuia să-l denunți pe vinovat, imediat ce-ai aflat că e el. De ce n-ai făcut-o ?

— Dar dumneata de ce n-ai făcut-o ?

— Ei, bine, Jorgè, o să-ți spun fără ocolișuri : eu pînă azi n-am fost sigur.

Jorgj zîmbi, iar bătrînul înțelese rostul acelui zîmbet trist și sarcastic. Apropie scăunelul de pat și-și sprijini mîinile pe baston : acum ochii îi scînteiau, iar privirea îi era pironită pe fața lui Jorgj.

— Ți-oi fi zicînd în gînd : moșul s-a ramolit și a început să aibă scrupule. Simt că vorbele astea îți stau pe buze. Ei bine, așa e : vine și vremea asta, ce să-i faci ! Așa cum vin toate în viață, cum vine și moartea, Jorgj Niè, alege-s-ar praful de ea ! Și dacă am trăit în întuneric, trebuie să și murim în întuneric ? Ascultă la mine : nu e om pe lumea asta care

să nu fi greșit ! Zău, spune-mi tu măcar unul, cu mîna pe inimă, și-am să te cred. Cristos ? Dar Cristos nu era om : era Dumnezeu. Noi, ceilalți, toți, toți, pînă și Apostolii, cu toții am greșit. Ori poate că tu nu ? Ia gîndește-te bine și ai să vezi că și tu ai făcut greșeli. Spune-mi că nu, pe ce-ai tu mai sfînt, și atunci mie o să-mi fie rușine să mărturisesc că am fost și eu om pe lumea asta !

Jorgj nu mai zîmbea : asculta și simțea că în vorbele bătrînului fremăta nu numai remușcarea, căința, slăbiciunea, ci însuși orgoliul care-l susținuse și pe el, cum susține o proptea casa gata să se dărîme.

— Ascultă la mine, Jorgeddu, e mai ușor să zici : „n-am greșit" decît să recunoști contrariul. Și tu, care studiai dreptul, și știai atîtea limbi străine, și tu ai greșit cînd m-ai socotit un om neștiutor, neînvățat și rău la suflet. Neînvățat, da, dar nu idiot ; trufaș, dar nu rău la suflet. Cînd mă socoteai astfel tu erai cel rău ; pentru că sîntem ca niște oglinzi și vedem chipul nostru în persoana pe care o judecăm. Dacă eu am ura în suflet, îl văd și pe dușmanul meu cu chipul negru, pentru că așa este al meu : ca înfățișarea diavolului. Iar dacă am dragoste în inima mea, îl văd frumos pînă și pe dușmanul cu pumnalul pregătit să mă lovească... Și același lucru se întîmplă și cu el...

— Așa este ! zise Jorgj. Dar de ce nu v-au venit gîndurile astea mai demult ?

— Ce știi tu ? Și-apoi tu nu erai dispus ca acum să mă asculți, iar eu nu eram dispus să te văd rizînd cum începuseși mai adineauri ! Tu nu mă iubeai și nici eu nu te iubeam pe tine. Asta a fost nenorocirea ! Ce mai !... S-o lăsăm baltă ! Ce-a fost, a fost, ce rost mai are să vorbim. Tu gîndește-te să te faci bine și-o să treacă toate.

— Eu n-o să mă mai fac bine, zise Jorgj. Odată ce m-a fulgerat ura, nici chiar dragostea nu mai poate desface urzeala răutății.

Bătrînul clătină din cap.

— Cine știe ? Ești tînăr, Jorgè ; să nu spui niciodată : așa ceva n-o să se întîmple. Acum să-ți spun ceva, pentru că sînt aici... Servitorul tău trebuie cumva să se întoarcă ?

— În seara asta nu.

Atunci bătrînul îi povesti pe șoptite cum vechiul său dușman Innassiu Arras îi dezvăluise cine era adevăratul vinovat și unde ascunsese comoara. Părîndu-i-se că ochii scînteietori ai lui Jorgj îl privesc neîncrezători, un rest de răutate îl împiedică să vorbească despre Columba și leșinul ei care-i răvășise inima de spaimă și de milă. Zise doar :

— Innassiu Arras mi-a spus lucrurile astea într-un moment cam nepotrivit ; dar așa a fost el mereu : un om care n-a ținut seama de anumite lucruri. Să-l ia naiba ! Ajunge ! l-am iertat pentru toate așa cum și el m-a iertat pe mine. Am îmbătrînit amîndoi și patimile cad odată cu dinții. Și cum îți spuneam, m-am dus ață pînă la biserica Sfîntul Francisc, am găsit banii mai blestemați decît arginții lui Iuda, și i-am dăruit... dar asta n-are a face... Și m-am gîndit imediat să vin la tine. Dar ce-ar fi trebuit să-ți spun ? Eram eu sigur de ceva ? Nu ! putea să fie o născocire a lui Innassiu Arras. Am avut întotdeauna bănuiala că vrea să mă tragă pe sfoară. Și așa au trecut zilele, măi băiete, zile mai mohorîte ca iarna. Dar ieri a venit preotul la mine și mi-a zis : „Moș Remundu, dacă treceți cumva pe la stîna lui Innassiu Arras, intrați ; e cineva acolo care vrea să vă spună două vorbe". M-am uitat la el, s-a uitat la mine și ne-am

înțeles, Jorgè, pentru că ochii sînt mai cinstiți decît buzele. „Părinte Defraja", i-am zis, „dumneavoastră știți tot, ce mă sfătuiți să fac ?" Mi-a zis : „Ceea ce vă îndeamnă conștiința". Vorbele astea, băiete, vorbele astea mi-au străpuns inima mai amarnic decît toate insultele, dojenile sau blestemele lui Innassiu Arras. Pentru că eu am conștiință, Jorgè, și e mereu trează, cum este cariul în lemn. Ei, și pentru că părintele Defraja a insistat, am pus șaua pe cal și-am plecat ; l-am găsit pe omul acela acolo sus, la stîna lui Innassiu, aruncat într-un colț ca o fiară rănită ; avea febră și delira. Povestea cum a intrat la mine în casă, cum a furat și cum a ascuns banii ; vorbea despre tine, te chema ca pe un copil și-ți cerea iertare. Mi se pare că nu m-a recunoscut, dar mi-a povestit totul de-a fir a păr pentru că povestește la toată lumea care trece pe acolo. „Acum dacă ai auzit cu urechile tale, ai să crezi ?" a zis Innassiu Arras. „Ce-ai de gînd să faci ?" Iar eu am venit la tine Jorgj Nieddu și te întreb : Oare ce trebuie să facem ?

— Ce te sfătuiește sufletul dumitale.

Chipul bătrînului se lumină.

— Va să zică tu crezi că am și eu suflet. Ei, bine, sufletul meu ar zice să lăsăm lucrurile așa cum sînt... Ce cîștig mai am eu dacă mă duc să-l denunț pe zdrențărosul ăla ? El nu mai poate face nimănui nici un rău. E ca și cum aș pedepsi un hoț spînzurat. Dar tu, Jorgè, tu...

Vocea îi tremură o clipă, iar cuvintele se stinseră parcă într-un suspin ; dar Jorgj înțelese.

— Nu-ți face griji pentru mine ! zise încercînd să-și ingroașe vocea ca să-și ascundă emoția.

În clipa aceea intră Pretu : făcu ochii cît cepele și izbucni în rîs : dar a fost deajuns ca bătrînul să-și

răsucească capul lui înfricoșător și să audă vocea stăpînului pentru ca sobrietatea tragică a momentului să se transmită și sufletului său.

Și Jorgj n-a sfîrșit bine să zică :

— Ce găsești de rîs ? Du-te pe afară și să nu lași pe nimeni să intre, că Pretu făcea deja de planton în curte.

Bătrînul se uită din nou spre bolnav ; nu scoase nici o vorbă, dar avea o privire atît de temătoare că Jorgj își lăsă pleoapele în jos.

— Ei, moș Remundu, dacă inima îți spune că trebuie să ierți, atunci iartă. Eu, din partea mea... am iertat de mult... și pe el... și pe ceilalți...

Bătrînul oftă din adîncul sufletului, deschise gura ca să înceapă din nou să vorbească, dar un tremur puternic îl transfigură : sprîncenele lui stufoase se apropiară, se adunară ca un nod deasupra ochilor strălucitori sub fruntea întunecată, brăzdată de cute adînci asemenea unui cer înainte de furtună ; gura i se strîmbă și buzele care cunoscuseră minciuna, blestemul, urletul de ură, tremurară ca ale unui copil care e gata-gata să plîngă.

Dar el se fălea că nu plînsese niciodată : nici atunci cînd fusese de-o șchioapă ; își înfrînse tulburarea întinzînd mîna, ținînd-o aproape suspendată peste cea a lui Jorgj voind parcă să se asigure mai întîi că aceasta era dispusă să i-o strîngă pe a lui ; pînă la urmă mîna lui neagră și încă viguroasă se așeză peste mînuța palidă, care nici nu mergea în întîmpinarea celeilalte, dar nici nu se ferea de acel semn al împăcării.

— Jorgè, ești un bărbat în toată puterea cuvîntului.

Apoi amîndoi tăcură din nou, fără să se privească, cu miinile împreunate. Jorgj se simți zgîndărit de

vechea lui pornire răutăcioasă. Îi veneau pe buze tot felul de întrebări amare, iar bucuria îi era tulburată de neîncredere și îndoieli. Bătrînul pricepu acea undă de neîncredere, își trase mîna și spuse :

— Ascultă-mă Jorgè ! Azi m-am dus din nou la stîna lui Innassiu Arras. Cerșetorul era mai liniștit și m-a recunoscut : dar de cum m-a văzut n-a mai vorbit în ruptul capului și și-a ascuns mutra sub o desagă. Am vorbit cu el tot timpul în glumă. I-am spus : „Stai și tu pe aici pînă o să te faci mai bine, apoi vino în sat și du-te la Jorgeddu și fă ce ți-o zice el ! Pentru că de fapt tu nu m-ai lovit pe mine, pe Remundu Corbu, ușurîndu-mă de niște bani, care sînt ochiul dracului și azi îi ai, miine s-au dus ; nu, tu m-ai lovit tulburîndu-mi pacea familiei și a conștiinței. Și mai presus de toate, l-ai lovit pe bietul Jorgeddu. Așa că el o să vină într-una din zilele astea, iar tu poți să-i spui, dacă vei crede de cuviință, ce s-a petrecut între noi în seara asta. Ei, și acum mă cam duc și eu Jorgè : o să mai vin din cînd în cînd și o să mai discutăm de una de alta, pînă cînd o să te ridici și tu pe picioare și-o să mergi pe uliță mai repede ca înainte. Apoi o să-mi vină și mie rîndul să cad și cînd eu o să zac pe rogojină, de n-o să mă mai pot ridica, o să vii și tu cîteodată... Ei, cu bine ! Noapte bună !

Se ridică sprijinindu-se cu o mînă în baston și punînd-o din nou pe cealaltă peste a lui Jorgj : dar de data aceasta mîna transparentă o strînse pe cea neagră și viguroasă. Ochii lui limpezi, pe care durerea îi făcuse și mai vii, îi căutară pe ai bătrînului, vrînd parcă să-i prindă inima, așa cum o mînă o prinsese pe cealaltă.

— Stai puțin ! Aș vrea să te mai întreb un singur lucru : m-ai crezut într-adevăr vinovat ?

— În prima clipă, da.

— Dar de ce ? De ce ?

— Fiindcă te uram, așa cum mă urai și tu. Și ura este la fel ca gelozia : îi bănuiește pe toți fără nici un motiv.

— Doamne, Dumnezeule ! gemu Jorgj, copleșit din nou de neliniștea trecutului.

— Oamenii trăiesc în greșeală... spuse din nou bătrînul, după o clipă de tăcere. Și izbi cu bastonul în pămînt. Gata, ajunge ! Important este să recunoaștem c-am greșit. Noapte bună, Jorgeddu... Nu-mi răspunzi ?

— Noapte bună, răspunse în cele din urmă Jorgj, liniștindu-se. Și abia atunci bătrînul se îndreptă spre ușă. În curte se opri, vrînd parcă să-i spună ceva lui Pretu, dar băiatul o zbughise, dornic să intre cît mai degrabă la stăpînul său.

Jorgj era alb ca varul la față, cu ochii adînc încercănați, dar vii și strălucitori. Și cu toate că de obicei, după o criză nervoasă sau după o întîmplare neobișnuită, cădea într-un soi de toropeală febrilă, în seara aceasta nu-și găsea astîmpărul și nu reușea deloc să adoarmă.

„Tocmai în seara asta", se gîndea Pretu, pipăind din cînd în cînd ghemotocul din sîn. Nu-l întrebă nimic pe stăpînul său despre vizită, ca să nu-l tulbure și mai tare.

La rîndul său Jorgj dorea să rămînă singur ca să-și adune gîndurile și să-și potolească tumultul inimii. Uneori i se părea că este tîrît cu violență în spațiu de însăși rotirea planetei, iar alteori că totul în jurul său rămîne nemișcat și golit de conținut. I se părea

că-i pocnesc tîmplele, gata să plesnească ca niște zăgazuri la marginea unui rîu și că tremurul lor trece și în bietul său trup încremenit.

— Ai văzut ? zise în șoaptă către Pretu, în timp ce acesta aranja pătura înainte de a pleca. A cedat bătrînul ! Acum sînt mulțumit ! Dar sînt obosit și vreau să dorm ! Hai, du-te !

— Bine, bine, culcă-te !

Pretu ieși în grabă și așteptă afară. Luna înălțată pe cer lumina toată ulița ; bunicul se așezase din nou pe locul lui de la portiță, cu mîinile sprijinite de baston, așteptînd întoarcerea femeilor.

Satul părea pustiu, părăsit dintr-o dată de vechii lui locuitori nomazi ; numai bătrînul mai rămăsese pe pragul înalt de piatră, ca să păstreze amintirile și să amintească, la rîndul lui, de o întreagă epocă dispărută.

Dar o făptură înarmată, precedată de doi cîini veseli, apăru la capătul uliței tot urcînd de parcă ar fi crescut din vale. Silueta se contură neagră și mare pe fundalul cerului luminat de lună, cîntînd acompaniată de sunete de lănțișoare, pinteni și clopoței, de-a lungul uliței pustii. Tot satul păru atunci să se trezească : cîinii lătrau, ecoul răspundea, iar vocea doctorului care se ducea la vînătoare de iepuri umplu liniștea nopții :

Dragoste, mister
Solemnă, profundă...

Pretu moțăia la ușa stăpînului său : lumînarea fusese stinsă, iar în încăpere era liniște. Tiptil, tiptil reintră lăsînd ușa deschisă ca să pătrundă puțină lumină. Scoase pachețelul din sîn, își făcu semnul crucii,

luă cu degetul puțină unsoare vrăjită și se apropie în vîrful picioarelor de pat.

Jorgj nu dormea, dar intrigat de manevrele suspecte ale băiatului stătea nemișcat cu ochii închiși ; simți o respirație temătoare, abia stăpînită, un deget rece și unsuros care i se plimba pe frunte, pe bărbie, pe lobul urechilor : apoi lumina slabă din ușă dispăru, iar pasul ușor al lui Pretu se auzi în liniștea din curte părînd că se pierde în sunetul vocii îndepărtate a doctorului.

Jorgj ghicise ce gînduri l-au mînat pe Pretu și, ștergîndu-și fața cu batista, izbucni în rîs. Rîsul, la început ușor, deveni treptat tot mai puternic, mai nervos și mai stăruitor. Îl auzea răsunînd în întuneric și i se părea că este rîsul altcuiva, al unui bărbat fericit care se mișca pregătindu-se să iasă și să pornească voios prin lume. Și totuși, lăsîndu-se în voia bucuriei aceleia copilărești, se mira tot el : oare de ce-o fi rîzînd. De ce ? De ce ?

El era omul acela fericit. I se părea că nu mai este bolnav : sporovăielile doctorului, vizita bătrînului, vrăjitoriile lui Pretu, totul i se părea atît de frumos și de hazliu !

Dar rîsul se frînse într-un suspin și din nou îl doborî o sfîrșeală adîncă. De ce rîdea așa ? Ce motive avea ca să rîdă ? Și ce este cu insomnia din noaptea asta ? Nesomnul ăsta mai lipsea ca să pună capac la toată mizeria. Ei, și la ce-i folosea că bătrînul își recunoscuse greșelile ? Poate cel mult asta o să-l ajute să-și recapete reputația, dar nu și sănătatea. Or, el asta vrea acum, după ce a avut toate celelalte. Reputația, dreptatea, dragostea.

Începe iar să se frămînte, să palpite, se gîndește la

scrisoarea prietenei sale și i se pare că a uitat ce scria în ea :

„O să mă întorc, Giorgio, da, să nu vă îndoiți, fiindcă eu vă iubesc așa cum mă iubiți și dumneavoastră ; iar dragostea noastră nu poate fi distrusă nici de timp și nici de depărtări ; această dragoste împărtășită este izvorul nesecat al vieții noastre... Este însăși Iubirea..."

În jurul cuvîntului „dragoste" celelalte cuvinte din scrisoare se aranjau ca niște planete în jurul unui soare. În noaptea senină, al cărei aer, îmbătat de miresme și de dulceața lunii, pătrundea pînă în odaie, Jorgj se uită îndelung la foaia albăstruie așa cum, mai demult, de pe marginea unei prăpăstii, contemplase cerul înstelat.

Ca să se mai liniștească, vru să-i scrie prietenei sale. Luă de pe masă cartea și hîrtia, apropie călimara, lumînarea și apucă tocul. Dar acesta îi căzu pe jos. Nu mai avea altul și ca să-l ia trebuia să se aplece. Mișcarea îl făcea întotdeauna să amețească. Totuși, fără să șovăie, se răsuci cu corpul peste marginea patului, cu capul în jos, cu mîna întinsă după toc.

Îl găsi și se așeză din nou în poziția lui obișnuită. Abia atunci își dădu seama că făcuse toate mișcările acelea fără să amețească.

O sudoare rece îi scăldă trupul. Tîmplele, încheieturile, degetele i se zbătură violent, dar mintea îi era limpede, lucrurile din jur nu se mai roteau ca de obicei într-un vîrtej.

Crezu c-o să moară de bucurie : o bucurie asemeni unei spaime, atît de violentă încît simțea că-i sfarmă inima.

Timp de cîteva clipe stătu nemișcat. Uitase pînă

și de prietena lui. Vedea numai o strălucire îndepărtată, ca un incendiu.

Dar teama că s-ar putea să se înșele întunecă din nou totul. Se ridică în capul oaselor în mijlocul culcușului său fierbinte și umed de sudoare, cu mîinile tremurînd și cu degetele înfipte în saltea ca niște cuie. Capul îi tremura și i se clătina, dinții îi clănțăneau ; dar gîndurile continuau să i se perinde limpezi în minte, în timp ce lucrurile din jur rămîneau la locul lor, luminate din nou de o strălucire orbitoare.

Atunci se convinse că s-a vindecat. Se sâltă încet-încet, dădu perna la o parte și se sprijini de tăblia patului. Întoarse capul și se uită prin odaie. Lucrurile rămîneau nemișcate, totul i se părea frumos și luminos. Lada sărăcăcioasă, în care erau hainele lui, scaunul pe care se așezase Mariana de atîtea ori, vatra bătrînă, cana din care sorbise atîta amărăciune, sărmanele lucruri și pînă și pînzele de păianjen din colțuri, toate erau frumoase ca niște podoabe și mătăsuri din casa unui rege : vălul scînteietor care le acoperea era făcut din lacrimi care se preschimbau în nestemate.

Orele se scurgeau, lumînarea se stinsese ; dar el rămînea ridicat, nemișcat, în întuneric, așteptînd zorile.

MARIANNA SIRCA

În românește de DANA KRASOVSKI

I

După moartea bogatului ei unchi, preotul, pe care-l moștenise, Marianna Sirca plecase să petreacă cîteva zile la țară, într-o căsuță de la moșia din Serra di Nuoro, în mijlocul pădurilor de stejari de plută.

Era în iunie, Marianna își îngrijise un lung răstimp unchiul care murise în urma unei paralizii ce durase doi ani. Acum, extenuată de oboseală, părea ca ieșită din închisoare, atît era de palidă, de slăbită și de năucită ; dinspre partea ei n-ar fi plecat și nici n-ar fi ascultat sfatul doctorului care-i recomandase să se ducă să respire puțin aer curat, dacă tatăl ei, un păstor care fusese mereu un fel de servitor al fratelui său preotul, nu ar fi coborît anume de la Serra ca s-o ia, rugînd-o, plin de respect :

— Marianna, ascultă de cine ține la tine. Ascultă !

Și servitoarea, o femeie din Barbagia, dintr-o bucată, hotărîtă, pe care preotul o avea în casă de ani de zile și care-o văzuse pe Marianna crescînd, îi pregăti lucrurile, i le îndesă fără multă grijă în traistă, ca și cum ar fi fost lucrurile unui cioban, și-i repetă :

— Marianna, ascultă de cine ține la tine, ascultă !

Și Marianna ascultase. Ascultase mereu ; de cînd era copilă și fusese închisă ca o păsărică în colivie în casa unchiului, ca să împrăștie bucuria și lumina

tinereții ei în jurul sacerdotului melancolic, în schimbul unei posibile moșteniri.

Încălecă așadar tăcută pe crupa calului alături de tatăl ei și-și sprijini mîna pe centura bătrînului, răspunzînd numai cu semne din cap servitoarei grijulii care-i aranja fustele în jurul picioarelor și o sfătuia să nu iasă afară noaptea cînd se răcește.

— Și n-o lăsa să se obosească prea mult, Berte Sirca !

El își duse un deget la gură și îndemnă calul ; vorbea puțin și de-altfel cu Marianna nu aveau multe lucruri să-și spună.

Pe drum îi arăta doar cîte o bucată de pămînt, spunîndu-i cine sînt proprietarii ; dar ea cunoștea locurile pentru că primăvara, în fiecare an, afară de ultimii cînd preotul fusese bolnav, mergea cu el și cu rudele să petreacă zile întregi la o moșioară ce-și avea turmele și cirezile ei și unde casa țărănească luase locul primitivei colibe a ciobanilor sarzi.

Acolo, sus, s-a simțit mai bine din prima zi ; locul era la înălțime, la granița dintre ținutul Nuoro și Orune ; pădurea înflorea și o seninătate nesfîrșită părea că se întinde peste întregul pămînt.

În a treia zi Marianna părea alta ; ființa subțire, puțin încovoiată de spate, se îndreptase ; fața palidă, de culoarea alabastrului sub cozile bogate ale părului negru lucios, căpătase o culoare opacă de ambră și ochii mari, liniștiți, căprui reflectau ca cei ai căprioarelor lumina verzuie a pădurii.

Cădea seara celei de-a treia zile și ea ședea în fața casei țărănești (o mică construcție din piatră neșlefuită, cu un șopron pentru animale, o bucătărie și un dormitor). Privea în fața ei poiana năpădită de iarbă cu un stejar de plută milenar în mijloc și cîinii legați

de trunchi, și dincolo de verdele pajiștii care pătrundea în pădure pierzîndu-se în umbra deja întunecată a desișurilor și a stîncilor. La dreapta ei, printr-un șir de copaci, linia munților se desena încă albastră pe cerul roșu al apusului.

Era singură cu cîinii care din cînd în cînd se ridicau ca să adulmece și imediat se întorceau să se încolăcească în praf ; aștepta întoarcerea tatălui ei și a ciobanului și sosirea unei rude ce-i promisese o vizită.

Era singură și liniștită ; nu-i lipsea nimic ; în jurul ei se întindea marea avere moștenită, îngrijită de un servitor de încredere, cu sufletul simplu, care era tatăl ei ; jos la Nuoro casa ei era păzită și ea de servitoarea credincioasă, care noaptea nu dormea ca să vegheze împotriva hoților.

Nu-i lipsea nimic și totuși reflectînd, se scruta cu atenție și vedea în ea un apus, senin, da senin, dar totuși un apus roșu și cenușiu, cenușiu și roșu și singuratic, asemeni apusului de la moșie.

I se părea că e bătrînă ; se revedea copilă în același loc, prima dată cînd o aduseseră acolo sus și cineva îi șoptise la ureche : „Dacă vei fi cuminte toate astea vor fi ale tale". Și ea privise în jur, cu ochii ei liniștiți, fără uimire și fără dorință, dar totuși încuviințase. Și rătăcind încoace și încolo nu prea departe ca să nu se rătăcească, găsise un ascunziș, o piatră scobită ca un leagăn și se vîrîse înăuntru, atît de mulțumită că era singură, stăpînă pe toate, dar ascunsă. Și i se părea că este asemeni sîmburelui într-un fruct, asemeni puiului în ou. Și adormise așa, ghemuită, mulțumită că ciobanii n-o mai trag de fustiță cînd trece și nu-i mai spun : „Mă lași pe mine în locul tău, Marianna ?"

Acum, iată, se trezea după atîția ani. Avea 30 și nici măcar nu cunoștea dragostea. O educaseră în aparență ca pe o fată de familie nobilă, hărăzită unei căsătorii bogate ; în realitate însă viața ei fusese aceea a unei servitoare supuse nu numai stăpînilor dar și servitorilor mai mari în grad decît ea.

Iată-l pe tatăl ei întorcîndu-se și gîndurile se retrag în ascunzișul lor tainic ; nimeni în lume nu trebuie să le știe și asta nu atît din orgoliu, cît pentru că ea își iubește sufletul ca și casa, unde totul trebuie să fie ordonat, curat, închis în lăzi, să-i aparțină doar ei înșiși.

De altfel, tatăl, deși are pentru ea o admirație mută și îi e atașat ca un servitor credincios, nu e omul potrivit s-o înțeleagă. Iată-l că se apropie mic, aplecat de spate, cu mîinile împreunate, capul mare, chel, pare tras în jos pe piept de barba lungă, încărunțită, creață. Pare un călugăr travestit în cioban, un eremit cumsecade cu ochii căprui încă nevinovați.

— Ce faci, te rogi ? o întrebă el, trecîndu-i pe dinainte. Hai, bucură-te, la noapte veghem. O să avem oaspeți.

— Cine, cine ? tresări ea.

— Sebastiano și-încă cineva ; acum aprind focul. Dacă Sebastiano te întreabă cît ți-au dat pe plută, adăugă întorcîndu-se înapoi, spune-i 1 000 de scuzi. Fii cuminte ! Ascultă de cine ține la tine !

Marianna era gata să se supună și acestei nevinovate vanități a tatălui, care-i mărea de două ori venitul, cu atît mai mult cu cît ruda lor Sebastiano venea din partea unor negustori din Ozieri, care voiau să cumpere plută din pădurea ei. Fără să se ridice, își mijea ochii, gîndindu-se la acest văr de-al doilea al ei, nici tînăr, nici bătrîn, nici bogat, nici sărac, văduv și singur, care între atîtea rude care îi purtau pică pentru

moștenirea unchiului, era singurul care se atașase puțin de ea, dezinteresat.

Cîteodată bănuia că Sebastiano ține la ea, că o iubește ; dar respingea cu dezgust ideea de a se căsători cu o rudă, cu un văduv, care nici nu mai era tînăr. Iată-l că sosea și el ; era călare.

Avea un palton de doliu ca cel al văduvilor și catifeaua neagră a hainei îi punea în evidență încă de departe paloarea gălbuie a feței slabe, înconjurată de o barbă ascuțită, rară, închisă la culoare. Ochii lui negri, mari, foarte vioi, care-i luminau figura tristă, o căutară imediat ; ea se ridică în picioare, tăcută, și imediat ce el descălecă sprinten în fața ei îi înconjură umerii cu un braț privind-o de jos în sus, puțin mai scund decît ea, familiar dar și malițios. Ea însă îl îndepărtă, atentă numai la un tînăr frumos, înalt care se apropia zîmbindu-i. I se părea că-l cunoaște și că nu-l cunoaște ; că ar mai fi văzut și altă dată acei dinți strălucitori printre buzele fragede, umbrite de o mustăcioară subțire, și acei ochi alungiți ce păreau albaștri pe fața bronzată, din cauza albului ce bătea în albastru sidefiu.

Ajuns în fața ei se opri, drept, ca un soldat în poziție de drepți. Ea se înroși, dar imediat zîmbi și-i întinse mîna.

— Simone Sole !

El încuviință, luîndu-i mîna fără să i-o strîngă. Da, el era, Simone Sole, banditul.

Cu cîțiva ani în urmă, Simone Sole, un băiețandru încă, fusese servitor în casa ei ; ea îi cunoștea și familia, săracă dar bună, de neam ; tatăl și mama erau bolnăvicioși amîndoi ; surorile, foarte frumoase și mîndre, ieșeau doar la biserică și îngenunchiau în

umbră, unde de obicei se așeza și ea, lîngă altarul de împărtășanie. În rest trăiau retrase în căsuța lor de la poalele dealului Santu Nofre, tăcute și îndurerate ca și cum fratele lor ar fi murit deja.

— Simone, repetă ea cu voce potolită, după ce-și plecă ochii, ridicîndu-i apoi din nou liniștiți înaintea lui. Ce mai faci ?

— Ei, am trecut pe-aici !

Și continua să-i zîmbească cu toți dinții săi frumoși, deși ca un copil, care vrea să se stăpînească să nu izbucnească în rîs ; părea mulțumit că-i făcuse o surpriză, dar mult mai mulțumit de primirea ei.

— Așa deci, Marianna, ai ieșit și tu la drumul mare?

Rîseră amîndoi, puțin, ca și cum s-ar fi înțeles ; imediat însă Marianna văzu ochii lui căutîndu-i pe ai ei cu o privire care o tulbură ; și cum el se apropie pînă-i atinse genunchii, mîndră, se dădu înapoi cu un pas.

Între timp tatăl ei ieșise în ușa bucătăriei, ștergîndu-și pe pantaloni mîna plină de sînge și-i îndemnă pe oaspeți să se apropie, să intre. Intrară și șezură în jurul vetrei, deși era cald.

Simone privi în jur, salutînd lucrurile ce le recunoștea : pereții înnegriți de fum, tavanul scund, rogojina unde dormise somnul său adînc de adolescent, băncile necioplite, vasele din plută, pieile și pietrele și toate celelalte lucruri ale tîrlei care miroseau a caș și a piele și dădeau camerei grosolane aspectul unui cort de păstori biblici. În fața ferestruicii prin care se vedea verdele pădurii, se zărea prin ușa deschisă, cămăruța vecină care avea o ușă ce dădea spre poiană. Totul era curat și patul alb al Mariannei, masa, un tablou și o mică oglindă de perete contrastau cu bucătăria.

Ea închise ușa dintre cele două camere și se opri în spatele lui Sebastiano pentru că-și dăduse deja seama, fără ca să se supere, că el îi urmărea cu malițiozitate mișcările ; dar el se întoarse într-o parte și continuă s-o observe.

— Marianna, spuse Simone. Mi se pare un vis să te revăd.

— Și mie, Simone !

— De atîta timp voiam să-ți fac o vizită ! Dar nu știam dacă ți-ar fi făcut plăcere...

Marianna făcu un gest cu mîna dîndu-i de înțeles că ar fi mai bine să înceteze, să nu mai spună nimic despre acel subiect delicat ; și el se înroși, de mîndrie pentru încrederea ei.

— Cum de-ai trecut pe aici ? E-o bună bucată de vreme că nu te mai vedeam, spuse tatăl în timp ce Sebastiano apucase un colț al șorțului Mariannei și i-l trăgea, făcîndu-i semne cu capul să se aplece că vrea să-i spună ceva secret. Ea stătea dreaptă, i se părea că și Simone o observă și voia s-o vadă în noua ei calitate de femeie de-acum serioasă, de proprietară bogată. Într-adevăr Simone o privea, răspunzînd în același timp întrebărilor aceluia care înainte îi fusese mai degrabă un tovarăș de slugărie decît stăpîn.

— Da, cam așa, e aproape un an de cînd n-am mai trecut pe aici, unchiule Berte ! Sînt deja cinci ani de cînd n-am văzut-o pe Marianna a dumneavoastră. Așadar preotul canonic a murit ? Ce om ciudat era ! Marianna, îți aduci aminte că spunea că are mai mulți ani decît avea ? ! Să nu-mi spui că făcea așa pentru că viața i se părea prea scurtă. Pentru unul căruia îi mergea așa de bine ca lui. Și-odată s-a înfuriat atît de rău cînd Fidela, servitoarea (la naiba, mai trăiește ?), s-a dus la biserică și-a pus să i se caute în scripte adevărata vîrstă !

— Da, ca să creadă că trăiește mai mult, aprobă Sebastiano. Și-apoi el și-a trăit bine anii și avea de ce să-i înmulțească.

— Nu e mai rău cu cei ce-și micșorează vîrsta ? Femeile ? Chiar și unii bărbați. Uite-l pe Cristoru al nostru care are tot 22 de cînd lumea !

Rîseră cu toții privind afară figura uriașă și neagră a servitorului care umbla înțepenit, ca și cum ar fi fost făcut dintr-o bucată de lemn. Cînd ajunse la ușă se opri, fără a părea uimit că-l găsește pe Simone care-i fusese tovarăș de slugărie ; și deși cei doi oaspeți îl chemară, întrebîndu-l despre sănătate, animale, ciobanii de pe moșia vecină, nu trecu un pas dincolo de prag.

Voia să vorbească cu Marianna și Marianna trebui să iasă în ogradă ca să se sfătuiască cu el.

— Tatăl tău m-a pus să tai o oaie : spune-mi ce trebuie să fac și dacă trebuie să fac și sînger ? Să știi însă că nu am mentă ; am numai două foi de dafin, uite-le aici !

I le arătă, ținîndu-le între degetele însîngerate și ea se duse să aducă sarea, cașul și puțină pîine de orz măcinat. Amestecară totul cu sîngele strîns în stomacul oii curățat ca o pungă de catifea : cusură apoi stomacul cu un ac de trestie și-l puseră la copt sub o grămadă de cenușă caldă.

Între timp bărbații discutau despre prețul plutei și tatăl spunea, privind în pămînt, căci nu știa să mintă, că negustorii din Ozieri dăduseră 1 000 de scuzi ; dar Sebastiano rîdea, cu ochii negri strălucitori pe fața gălbuie, și o privea pe Marianna făcîndu-i semne.

— Unchiule Berte, știi să-ți lauzi marfa !

— Nu-i a mea, e a fiicei mele !

— E a dumneavoastră pentru că e a mea, replică Marianna și tatăl fu atît de fericit pentru că i se păruse că Sebastiano își bate puțin joc de el.

Între timp Marianna, aplecată deasupra vetrei, îi ajuta servitorului să pregătească cina; își ridicase colțurile basmalei negre în vîrful capului lăsîndu-și descoperite ceafa albă și gîtul roz; la lumina focului nasturii de aur ai bluzei, legați cu o panglică verde, aruncau reflexe roșietice ca două căpșuni încă necoapte și din cînd în cînd ea îi privea ca și cum i-ar fi fost frică să nu se desfacă, dar de fapt pentru că-și dăduse seama că privirea lui Simone era ațintită asupra ei și simțea o tulburare nelămurită. Îi era aproape rușine să i se adreseze, lui, care-i fusese totuși servitor; i se părea că el se întoarce dintr-o călătorie din alte locuri, unde crescuse, unde devenise bărbat și învățase toate lucrurile rele și bune ale vieții, asemeni emigranților ce se întorc din America. Tocmai de asta însă îi făcea și plăcere că el o privea: era în sfîrșit o privire de bărbat care vedea în ea numai femeia, fără să-și aducă aminte de bani.

Cînd cina fu gata se așeză între bărbați, la masa întinsă în dreptul ușii larg deschise. Masa era făcută dintr-o scîndură de stejar de plută, o scoarță întreagă de copac despicată și netezită; tăvile și vasele erau din plută și cănile din corn încrustate de ciobani; servitorul cel uriaș, impasibil, asemeni unui sufragiu, rupea oasele fripturii cu degetele lui puternice: după ce făcu porțiile, împinse cîrpătorul către Marianna spunîndu-i cu voce gravă:

— Pune sarea.

Și ea luă sarea între degete cu aceeași eleganță cu care amestecase foile de dafin cu sîngele, o presără gînditoare, ca capul plecat, peste friptura bine prăjită.

Mîncau în tăcere. Luna roșie se înălța ca un foc liniștit dintre stejarii de plută, jos, în fundul poienii, luminînd pajiștile cu o lumină sîngerie; femeia, cu corsajul de mătase stacojie, cu culorile mai vii în lumina flăcării vetrei, strălucea între figurile bărbaților asemeni lunii între trunchiuri.

După friptură, servitorul scoase sîngerul de sub cenușă, îl curăță puțin, îl desfăcu și din nou întinse cîrpătorul Mariannei.

— Pune sarea.

Se părea că îndeplinesc un ritual, servitorul țeapăn, cu barba neagră, pătrată, de sacerdot egiptean, ea palidă și fină în floarea de rodie a corsajului ei.

Simone fu servit cel dintîi.

— Nu ți se întîmplă în fiecare seară să-ți împărți pîinea cu o femeie, spuse unchiul Berte punîndu-i de băut în cana de corn.

— Și ce femeie! răspunse imediat Simone, bînd și privind-o; și ei i se păru că vinul strălucește prin cana opacă.

— Și totuși și ieri noapte Simone a mîncat împreună cu niște femei, frumoase, nu glumă, asta fără s-o nedreptățim pe Marianna! spuse Sebastiano gelos.

Marianna ridică ochii.

— Da! Erau surorile mele: am fost acasă căci mama e bolnavă.

Un moment de liniște adîncă și tristă, apoi Marianna întrebă liniștită:

— Cum se simte mama ta?

— De, răul ei din totdeauna, inima. Surorile mele sînt curajoase cînd e vorba de ele, dar se sperie ușor pentru altcineva; așa că au trimis vorbă să mă cheme s-o văd pe mama. Nenorocirea e că dacă mă duc s-o

văd ar putea ieși mai rău și ea știe bine asta ! Noaptea trecută nu îndrăzneam să intru în camera ei ; ea însă a spus : „Simone al meu trebuie să fie pe aproape, îl simt. Lăsați-l să intre !“ Atunci am intrat și ea și-a pus mîna pe capul meu și apoi m-a rugat să plec imediat. Ei, de-ale vieții ! termină el și-și scutură puțin capul cu un gest infantil pe care Marianna îl știa de cînd era copil încă.

— De, suspină și Berte Sirca ; și Sebastiano nu mai insistă cu glumele lui.

Numai servitorul rămînea țeapăn, impasibil, ca și cum nimic în afara serviciului lui nu l-ar fi privit ; și totuși el împrăștie umbra, întrebîndu-l pe Simone :

— Aveai un tovarăș, ce s-a ales de el ? E închis ?

— Închis ? protestă Simone aproape jignit. Cît va sta cu mine n-o să-l prindă niciodată !

Totuși începu să rîdă de unul singur, amintindu-și de tovarășul său.

— Zău, e ca un mic călugăr, să nu-mi ajute Dumnezeu dacă nu-i așa ! Și cum mai crede el în Dumnezeu ! Se roagă mereu și poartă atîrnate de gît o grămadă de moaște sfinte. Cînd vede o biserică îngenunchează de departe și culmea e, dragii mei, că se roagă pentru mine, nu pentru el ! Și e bogat, e singurul copil ; mama lui e cea mai înstărită femeie din Ottana și i-ar da tot ce vrea el. Dar trăiește ca un sărăntoc și postește pînă-l apucă febra.

— Să mă țină Dumnezeu în paza lui, dar zău că după cum ne povestești tu pare un paracliser și nu un bandit, spuse Sebastiano, care o privea mereu pe Marianna făcîndu-i semne ca și cum ar fi îndemnat-o să-l ia amîndoi în tărbacă. Dar ce-a făcut, Doamne sfinte, de a fugit în pădure ? O fi omorît vreo pisică ?

Simone însă nu îngăduia să-și bată cineva joc de

tovarășul lui ; privi în jur și ochii-i deveniră metalici și povesti serios :

— Mama lui avea un proces ; trebuia să-l cîștige, dar a pierdut ; nemulțumiți numai cu atît, potrivnicii ei veneau în fiecare noapte sub ferestrele ei și-i cîntau cîntece murdare, jignind-o. Era văduvă, nu avea pe nimeni ca s-o apere în afară de Costantino, care era un copil pe atunci ; era și credincios, legat de mama lui ca o fată. Dar într-o noapte s-a sculat și a tras un foc de arhebuză în cei ce-i batjocoreau mama. Unul din ei a căzut mort. Tovarășul meu a vrut să se predea ; mama însă l-a sfătuit să fugă, să-și păstreze libertatea. Și-a fugit. Și bine-a făcut, pe cinstea mea !

Cînd vorbea pieptul i se umfla și ceva ca de animal sălbatic îi înfrumuseța chipul. Bărbații îl priveau cu atenție aprobînd cu capul.

Numai Marianna îndrăzni să spună :

— Numai Dumnezeu are dreptul să omoare.

Dar imediat tot servitorul schimbă vorba.

— În dimineața asta, să fi fost pe la 5, am văzut o femeie călare, jos la Funtana 'e litu : purta o manta bărbătească, era înaltă, frumoasă : dar asta n-are importanță. Era înarmată, și cînd m-a văzut și-a îndemnat calul și s-a ascuns. Ce crezi, Simone, o fi fost Paka Devaddis, femeia care stă cu bandiții din Orgosolo ? O cunoști ?

Simone n-o cunoștea ; nu făcuse niciodată parte din banda lui Corraine, bandiții din Orgosolo, și avea chiar grijă să-și păstreze libertatea ; numai el cu tînărul tovarăș care se legase de el ca un cîine credincios ; cu toate acestea era prieten și-l admira pe Corraine. Vorbea cu respect despre oamenii lui. Și-așa începu o discuție serioasă despre soarta tragică a acestei familii măcinate de ură. Rude împotriva rudelor,

bătrîni care trăiau numai pentru a se răzbuna, femei și copii tîrîți de vîltoarea fatală ; mame care păzeau focul vetrei așteptînd în noapte strigătul ce anunța moartea unuia dintre fii și în zori cîntecul cocoșului care deschidea o nouă zi de sînge.

— Și pentru ce toate astea ? zise Marianna cu vocea ei liniștită. Pentru cîțiva bănuți murdari ! Asta e tot ! Prima cauză a dușmăniei familiei : bani puțini și rău împărțiți, o moștenire nedrept împărțită. Of, și totuși nu banii îi fac fericiți pe oameni !

Simone replică iritat :

— Vorbești așa pentru că tu stai la căldură în casa ta, ai avere și unchiul tău te-a lăsat în belșug ! Dar ia încearcă să vezi ce e sărăcia ! Încearcă să afli ce e nedreptatea ! Marianna, omul are dreptul să aibă partea sa ; și adevăratul bărbat spune : ce-i al meu e al meu și vai de cine îndrăznește să se atingă !

— Nimic nu este al nostru pe pămînt căci toți sîntem trecători.

Atunci Sebastiano îi apucă din nou colțul șorțului și zise trăgîndu-i-l și scuturîndu-l.

— Marianna, draga mea vară, parcă ai fi preotul canonic cînd făcea predica ! Atunci dacă tot sîntem trecători dă-mi gratis pluta de la moșia cu păduricea de stejari de plută ! Aha, cu urechea aia nu auzi, floarea mea frumoasă !

— Și preotul, suflet bun, nimic de zis, predica bine, dar cheile le ținea strîns în pumn, reluă Simone.

— Da, da, Dumnezeu să mă țină în paza lui, voi bogații, sînteți toți ca negustorii la sărbători : întind mărfurile lor pe jos, pe pămînt și s-ar părea că le disprețuiesc, dar apoi le vînd cu un preț mai mare decît de obicei.

Ce putea să răspundă Marianna ? Îl lăsă să vorbească dar din cînd în cînd se uita la Simone și-i întîlnea mereu ochii care pîndeau parcă să-i prindă privirea. Acum el povestea că în ultimul timp a fost să vorbească chiar cu bandiții din Orgosolo, pentru o afacere, dar nu explica de ce fel ; dar asta n-avea importanță. Era interesantă povestirea drumului, în sus, pe muntele Santu Janne, pe povîrnișuri, rîpe, prăpăstii, labirinturi, trecători pe sub pămînt, peșteri și ascunzișuri misterioase.

— Costantino venea după mine gîfîind ca un cîine. Am dat peste o peșteră albă, toată, ce părea din marmură ; bolta era găurită și soarele intra ca printr-o sită ; să nu-ți vină să crezi, era un altar, un altar, adevărat, cu o cruce și un Cristos din piatră naturală, atît de bine făcut că părea adevărat. Ei bine, Costantino a îngenunchiat. Ca să spun adevărul, și pe mine m-a scuturat un fior. Mai în sus se trece printr-o strungă cu un torent adînc care dintr-odată dispare într-o prăpastie ca un fir de apă într-un pahar : acolo sus ne aștepta Corraine. Venise în grabă și-i era sete. S-a aplecat să bea și să mă bată Dumnezeu dacă nu părea că vrea să bea toată apa din acel pahar adînc.

— Se spune că e tare frumos, Corraine, cum e ? întrebă Marianna și Simone, la rîndul lui, păru puțin gelos.

— Frumos ?... E înalt și serios. Ție ți-ar place, Marianna.

— De ce ? Nu frumusețea îl face pe om.

Sebastiano începu să numere pe degete.

— Bogăție nu, frumusețe nu, mîndrie nu, dar ce vrei tu, verișoară ? Așa lași să-ți treacă zilele, ca torentul acela, fără să știi unde ajung.

— Și ce te interesează pe tine ? Continuă povestea, Simone. După ce Corraine a băut... ?

— După ce Corraine a băut și-a șters gura !

— Lui Costantino îi era frică ?

— Frică lui Costantino ? Nu ! De ce-ar fi trebuit să se teamă ? sări repede Simone gata mereu să rîdă de tovarășul său, dar la fel de iute să-l apere de batjocura altora.

— Bea atunci ! Se pare că ție ți-e teamă mai mult de paharul ăsta mic decît de celălalt mare. Bea, Simone ! spuse cu bunătate unchiul Berte.

Pentru a arăta că nici măcar de vin, care e unul din cei mai răi dușmani ai banditului, nu se teme, Simone bău : și continuă s-o privească pe Marianna pe deasupra cănii.

— Marianna, ce-ai mai făcut tot timpul ăsta ? Nu te gîndești să-ți iei bărbat ?

— Alege, răspunse Sebastiano pentru ea, îi alege cum se aleg perele sălbatice cînd o cauți pe cea coaptă !

Ea nu răspunse : puse în coș pîinea, farfuriile, cîrpătorul și dădu totul servitorului ca să termine de strîns masa. Apoi se ridică și mai aranjă cîteva lucruri ; dar cum Sebastiano glumea spunînd că unchiul Berte ar fi trebuit să se însoare cu Fidela, servitoarea preotului canonic, pentru că aceasta cu exemplul ei o împiedica pe Marianna să se mărite, ieși în ogradă să se plimbe puțin.

Noaptea era caldă și senină ; stelele din marginea pădurii păreau atît de apropiate încît le-ai fi putut atinge, și totul, iarba, frunzele, florile, răspîndeau un miros dulce. Marianna nu se simțea jignită de glumele vărului, îi părea rău doar că se vorbește așa în prezența lui Simone.

Sebastiano ieși afară s-o caute în timp ce tatăl și servitorul plecaseră dincolo, în oborul unde erau închise animalele. Îi spuse apropiindu-și fața de a ei :

— Nu fi îmbufnată cu Simone. Fă-ți-l prieten, Marianna !...

— Eu n-am nevoie de prieteni, răspunse ea aspru, dar totuși intră și pentru cîteva clipe rămase singură cu Simone. Observă pe fața și-n trupul ce se îndoise puțin, un aer de oboseală și de tristețe.

— Bea, Simone !

El îi strînse încheietura mîinii care-i întindea cana.

— Marianna, așa să mă pedepsească Dumnezeu dacă mint, te-ai făcut frumoasă ! murmură și ochii îi scînteiau felini, dar totuși triști, aproape rugători. Marianna, ții minte cum îmi dădeai de băut cînd mă întorceam înghețat de la tîrlă ?

— Chiar la asta mă gîndeam, Simone !

— Ce-ai gîndit despre mine în timpul ăsta ? De-atîtea ori mi-a trecut prin cap gîndul să vin să te văd ; dar, iți spun adevărul, mi-era rușine.

— Rușine de mine ?

— De tine pentru că tu ești mîndră. Și atunci erai mîndră, dar nu cu mine, și nici măcar acum nu ești.

— Nici atunci și nici acum. N-am de ce să fiu mîndră. Hai, bea !

— Marianna, spuse luînd cana cu cealaltă mînă, fără să-i lase încheietura, cînd am auzit „Marianna, e la Serra“ m-am gîndit imediat : „Vreau să merg s-o văd“. Ești mulțumită că mă vezi ?

Marianna începu să rîdă, dar imediat deveni serioasă pentru că el, bînd, nu înceta să-i strîngă mîna ; cu degetele ei subțiri îi apucă degetele puternice, desfăcîndu-i-le unul cîte unul pentru a se elibera.

— Lasă-mă, porunci încruntîndu-se.

El se supuse, ca atunci cînd era servitor.

Dintr-odată însă ea-l văzu cum își înfige degetele în pămînt ca niște gheare, ca și cum ar fi vrut să

apuce pămîntul, apoi auzind zgomotele de afară, sări în picioare scuturîndu-se tot ca și cum ar fi vrut să arunce de pe el o manta grea ; și din nou păru un altul — servitorul dezrobit care o privea de la egal la egal, descătușat de sclavia trecută.

Intrară din nou bărbații și el nu-i mai spuse nici un cuvînt.

II

În întuneric, în timp ce încerca să adoarmă în cămăruța ei unde pătrundea mirosul pădurii, Marianna îl revedea pe Simone înfigîndu-și mîinile în pămînt, vrînd parcă să-l apuce, ridicîndu-se ca pentru a o domina pe ea și toate lucrurile din jur. Da, așa, ca din pămîntul gol se ridicase de la soarta lui mizeră de servitor pentru a deveni oaspetele temut chiar al stăpînilor săi. Și îl vedea cum o privea de sus, cu ochi blînzi și înfricoșători ; dacă ar fi fost singur ar fi înșfăcat-o ca pe o pradă.

Și totuși, oricum ar fi el și chiar dacă încheietura mîinii îi mai ardea încă din cauza strînsorii lui, tot ea se simțea stăpîna ; era sigură că numai cu o privire l-ar fi plecat la pămînt.

I se părea că-l revede copil, văcar la aceeași stînă, în slujba ciobanilor unchiului ; slab, înalt, măsliniu, mereu tăcut, cu capul plecat, puțin înclinat spre dreapta, ca și cum gînduri grele l-ar fi apăsat ; din cînd în cînd își clătina capul și privea în jur cu ochi luminoși. În fiecare duminică maică-sa venea în casa stăpînilor să întrebe de el ca de un copil la școală. Da, se purta bine : era de încredere, atent, harnic. De Paște se ducea să se împărtășească și apoi de Crăciun îl

însoțea pe stăpîn la slujba de la miezul nopții. Nu se uita la femei, nu bea, nu avea vicii. Marianna nu-și amintea ca el să fi fost nerespectuos vreodată față de ea. Și iată că într-o zi lipsise de la stînă și nu se mai întorsese. Familia îl plînsese ca pe un mort, luni în șir ; la început se credea că o fi fost martor la vreo nelegiuire și răufăcătorii, ca să evite mărturia lui periculoasă, l-ar fi omorît, ascunzîndu-i apoi cadavrul. Numai mama se încăpățîna să se întoarcă din cînd în cînd, cerînd vești Mariannei, ca și cum el ar mai fi fost încă la stînă. Cîteodată mama se purta ciudat ; se părea că cere stăpînilor să-i dea înapoi fiul cel drag, căci lor li-l încredințase copil încă.

După un timp Simone trimisese vești și ea s-a închis în căsuța ei pentru a nu mai ieși apoi niciodată. Marianna, mulțumită că n-o mai vede cu ochii aceia mari, plini de neliniște și întrebări, uitase de micul servitor ca și cum ar fi murit cu adevărat. Dar iată-l însă că-i apărea în față acuma, învia din mormîntul propriei mizerii și apuca tot ce găsea la îndemînă.

„Ce e al meu e al meu și vai de cine îndrăznește să se atingă !“

Toate cuvintele lui îi stăruiau în minte și încerca încă să-l contrazică în gînd ; dar replica lui îi bătea în inimă. Se răsuci în pat și încercă să adoarmă, zîmbind puțin de ea însăși. Somnul nu venea. Ceva se interpunea între ea și somn. Era tot el ; îi strîngea încă încheietura mîinii, privind-o amenințător și rugător. Și în vis se priveau ca și cum s-ar fi cunoscut de ani și ani și și-ar fi cunoscut pînă în străfunduri sufletul. Ea îi spunea : „Știu că-ți plac și vrei să te răzbuni pentru c-ai fost servitorul meu“, și el răspundea : „Știu că așteptai un bărbat ca mine : uite, acum mă dau

tot, cu binele și răul din mine, dar te vreau toată, cu binele și răul tău".

Se răsuci din nou supărată, încălzită. Simțea foarte bine că totul nu era decît o născocire a imaginației ei aprinse de trecerea lui Simone prin singurătatea stînii : un cîntec trecător ca murmurul pădurii agitate în noapte de vîntul de răsărit : poate Simone nu se va mai întoarce în viața ei și totuși... și totuși știa deja că nu era așa. Se va întoarce. Îi încercuise mîna cu un inel de care nu era ușor să te eliberezi. Și din nou îl revedea în timp ce-o învăluia toată cu o privire intensă ca mîngîierea unei mîini drăgăstoase ; și ridicînd ochii în întuneric, se înroșea pe perna ei ca și cum fața lui, întrezărită în visul ce nu avea consistență, s-ar fi apropiat de a ei și bătăile tîmplelor lor s-ar fi unit într-o singură zvîcnire.

Și dacă el ar fi afară și ar deschide ușa ? „Am febră, se gîndi, pipăindu-și încheietura mîinii ; Marianna ce faci."

Murmurul nedeslușit al pădurii îi răspundea, legănînd-o ușor. Se gîndi la casa ei din Nuoro, caldă, umbrită, liniștită, plină de lucruri prețioase ; o revăzu pe servitoarea Fidela care veghea împotriva hoților și zîmbi din nou în sinea ei. „Marianna, ce faci ?" i se păru că aude vocea ei înceată și calmă. „Îți roade creierul un vierme în noaptea asta ? Trebuie să faci febră pentru că un bărbat puțin băut ți-a strîns încheietura mîinii ? Ori te ispitește dracu ? Ți-a intrat în trup ?"

Și gîndul că diavolul i-ar fi intrat cu adevărat în suflet și în trup folosindu-se de Simone, o neliniști și o rușină.

„Marianna, ce faci ? Nu mai știi cine ești ? Tu ești

stăpîna, el servitorul, tu în vîrstă, el tînăr, tu bogată, el demn de milă, fără casă și fără libertate !"

„Dar tocmai de-asta viața e frumoasă, pentru contrastele și pericolele ei, așa cum spune cîntecul."

„Ah, Marianna, ce faci ? Uite, a intrat cu adevărat în tine ! E ispita !"

— Dumnezeule, scapă-mă, șopti trăgîndu-și basmaua peste față. Și i se păru că e ca o păsărică ce se ascunde sub aripă.

Simone plecase noaptea și în zilele următoare nu mai apăru. Desigur Marianna nu-l aștepta ; ba mai mult, i se părea că a visat și nu mai voia să-și amintească nici măcar visul ; cîteodată însă ridica atentă capul părîndu-i-se că aude un pas îndepărtat și privea vrăjită pădurea.

Un grup de stejari înflorea dincolo de pășune ; frunzele uscate cădeau împinse de cele noi și florile îmboboceau și se deschideau deodată cu frunzele, toate de aceeași culoare a aurului palid care chiar și după apus dădea copacilor milenari o strălucire, ca și cum ar mai fi fost încă soare. Către seară întîrzia la ferestruica bucătăriei privind acea pată luminoasă în mijlocul verdelui întunecat al pădurii ; nu știa de ce simțea un sentiment nelămurit de bucurie văzînd cum bătrînii stejari întineresc dintr-odată, strălucind ca și cum ar fi avut o lumină interioară. Într-o zi Sebastiano o văzu stînd așa la ferestruică, palidă dar cu ochii luminoși ; venea ca să-i aducă arvuna pentru plută. Era și el bucuros, ca întotdeauna cînd avea prilejul s-o vadă ; dar o umbră de gelozie îi întunecă fața cînd o surprinse astfel.

— Uite, spuse numărîndu-i banii pe micul pervaz,

poți să-i ții și aici, afară ; oricum nu se va apropia nimeni să-i fure cît timp ai o pază atît de bună.

Marianna simți inima bătîndu-i în piept ca o pasăre ce se trezește în colivia ei : înțelesese ; dar voia să știe mai multe.

— Despre cine vorbești ? Despre Simone ? Putea să mai vină, sau nu cumva ne-am purtat urît cu el ?

— Urît ? V-ați purtat cu el regește, verișoară dragă ! Numai fii atentă, nu-i da apă la moară !

— N-am permis nimănui nimic niciodată. Eu n-am nevoie de nimeni ! răspunse repede, disprețuitoare. Și-apoi tu m-ai sfătuit să-l primesc bine !

Sebastiano plecă împăcat, dar ea rămase neliniștită, jignită de insinuările lui, dar de fapt fericită din cauza apropierii lui Simone.

Către seară se plimbă puțin pe pajiște privind întoarcerea vacilor de la pășune. În liniștea senină a moșiei iarba deasă vibra toată de cîntecul greierilor și zgomotele cele mai mici aveau un ecou adînc.

Credea și acum că aude un pas în depărtare. Merse mai departe, dincolo de păduricea de stejari, pînă la o ridicătură de unde vedea cărarea ; nu fusese niciodată așa departe singură seara. Se întrebă de unde avea atîta curaj. Inima-i răspunse sincer : spera să-l întîlnească pe Simone. I se făcu rușine și se întoarse.

După cină se așeză ca-n fiecare seară în fața ușii cămăruței ei. Tatăl și servitorul dormeau deja în bucătărie și totul în jurul ei era liniște, luciri de stele, cîntec de greieri ; luna apusese, dar ea mai rămase încă.

Gîndindu-se, i se părea că alungase închipuirile și că se rușinează de mica ei plimbare de pe-nserate ; își atingea ușor degetele reci, numărînd zilele care-i mai rămîneau pînă la întoarcerea la casa ei din Nuoro :

dar gîndul acesta o-ngheța ; i se părea că se gîndește la o închisoare.

Dintr-odată ridică privirea neliniștită. Auzea din nou pasul și crezînd că se amăgește asculta tremurînd. Inima n-o înșela : un bărbat venea drept către casă, către ea : îl recunoscu imediat și-și acoperi fața cu mîinile ca pentru a-și ascunde tulburarea. Nu se ridică, nu se mișcă.

Își dădu seama cu uimire că, deși bărbatul trecea pe sub stejar cîinii nu-l lătrau ; se apropie de ușa întredeschisă a bucătăriei, privi înăuntru, văzu ciobanii adormiți și se îndreptă către ea.

— Bună seara, Marianna, nu te-ai culcat încă ?

— Bună seara, Simone, iar prin părțile astea ?

— Iarăși. Am fost s-o mai văd o dată pe mama, e mai bine.

— Nu vrei să intri ? întrebă ea ridicîndu-se, dar el îi prinse brațul și o obligă să se așeze din nou. Fără să-și scoată pușca, se așeză alături de ea, pe aceeași treaptă, gîfîind puțin ca și cum ar fi alergat.

Deși atît de aproape, încît ea îi simțea căldura și gîfîitul pieptului, nu se atingeau.

Pentru o clipă așteptă rătăcită ca s-o îmbrățișeze sau să-i ia măcar mîna, apoi se liniști. Nu vorbeau. Încet, încet și respirația lui deveni din nou regulată, calmă. După cîtva timp el se ridică, își trase sus pe umăr pușca și plecă asemeni unui om care după ce s-a odihnit pe marginea drumului pleacă mai departe.

Se mai întoarse și de alte dăți, însă ziua. Se oprea cu ciobanii, vorbind despre treburile lor ; abia o saluta pe Marianna care ședea lucrînd liniștită la umbra casei.

Și ei i se părea un alt om, ce semăna cu servitorul ei de altădată dar care era mai serios ; îi părea aproape un străin. Dîndu-și seama că o privește pe furiș, ca

și cum s-ar fi simțit încă rușinat amintindu-și că fusese servitorul ei, urmărind la ea un gest sau o privire care să-l îndemne să fie mai îndrăzneț, ea îl privea drept în față, hotărîtă, fără teamă, tremurînd însă de o așteptare chinuitoare.

Dar el nu întîrzia, nu primea niciodată să mănînce sau să doarmă cu ciobanii și dovada asta de ospitalitate, după prima seară, se părea că-l irită de-a dreptul. Numai cu o seară înainte de plecarea Mariannei la Nuoro, lucru neașteptat, a întîrziat mai mult cu ea sub copacul din poiană. Se părea că ar vrea să-i spună, în sfîrșit, ceva și că nu-și găsește cuvintele. Ședea pe o piatră cu capul în miini și din cînd în cînd ridica ochii plini de umbre și lumini iuți, schimbătoare, privea departe apoi se închidea din nou în sine, căutînd ceva.

În sfîrșit întrebă :

— Marianna, știi de ce am fugit atunci din casa ta ?

Ea făcu semn cu capul : nu, nu știa, nimeni, nici măcar mama lui nu știa.

— Aș vrea să-ți povestesc, Marianna !

Și începu să-și povestească viața de cînd era copil. Vorbea șoptit, ca pentru sine, cu fața sprijinită în palmă, întors către ea. Părea că se mărturisește și cîteodată cuvintele i se pierdeau într-o suflare. Marianna îl privea și fața aceea palidă în umbră i se părea luminată de o lumină îndepărtată. Întîmplările ce i le povestea îi erau deja cunoscute ca și cum chiar ea ar fi luat parte la ele ; și totuși i se păreau misterioase, ca niște aventuri fantastice.

Povestea despre familia lor săracă ; tatăl mereu bolnăvicios din cauza unei hernii incurabile, surorile, fete tinere, nu puteau desigur să intre servitoare, căci erau dintr-o familie bună și-apoi fiind atît de frumoase, în afara casei ar fi devenit imediat prada vreunui desfrînat ; mama se spetea muncind ca să întrețină familia în așa fel încît ochi străin din afară să nu vadă mizeria ; era și ea bolnavă, dar se ascundea ca să nu sporească durerea soțului. El, Simone, era cel mai mic dintre copii. Surorile îl crescuseră purtîndu-l mereu în brațe, mereu rîzînd cu el. Dar el creștea și anii se strîngeau tot mai mulți și cele mai mari îmbătrîneau și nimeni nu le voia, căci erau prea frumoase și prea sărace. Și recoltele erau triste ; grîul adus acasă de tatăl obosit era puțin, uleiul micii plantații de măslini, puțin ; totul era neîndestulător în familia închisă între zidurile micii curți, ca și cum ar fi fost în exil, departe de bucuriile lumii.

Surorile mai mari nu mai rîdeau : coseau, sub umbra basmalei trase pe frunte ; coseau mantale de piele aspră ca soarta lor sau brodau cămăși și ilicuri de miri, dar nu pentru mirii lor. Cîștigul însă era sărăcăcios ; totul era sărăcăcios în viața lor.

O rudă îl luase cu el la tîrla lui cînd Simone era băiețandru ; trecea drept om bogat, ruda asta a lor, dar era bogat numai în aparență și avea vicii și datorii și cămătarii îi mîncau sufletul. Era gras și părea bun, dar nu se știe de ce cîteodată devenea crud.

— Aveam 10 ani, dar el vorbea cu mine de parc-aș fi fost bărbat în toată firea. Îmi spunea : „Simone, trebuie să fim bărbați, nu iepuri". Și mă împingea pe neașteptate în jos pe cîte-un povîrniș cu riscul să-mi sfărîm oasele, ca să mă învețe să sar sprinten ca să-mi pot salva viața, dacă aș fi fost urmărit. Odată m-a dus chiar într-o prăpastie și m-a lăsat acolo pe fundul ei. El era călare și imediat a fost din nou sus. De-acolo de sus mi-a strigat : „Așa înveți să urci pînă sus, să nu-ți fie frică !" Și eu m-am cățărat și cînd am ajuns

sus nu l-am mai găsit și-a trebuit să-mi caut singur drumul. Nu, nu plîngeam, dar simțeam că inima-mi plesnește în piept. Apoi a murit și datoriile i-au înghițit toată averea. Familia mea sperase în zadar într-o moștenire. Apoi am fost singur, ani în șir singur, am slugărit ca cioban. Dibăcia și sprinteneala mea nu-mi foloseau la nimic. Mă întorceam acasă și-l găseam pe tata întins pe rogojină, mama obosită, bolnavă și ea, surorile mele brodînd rochiile altor mirese. Dintre ele nu se mărita niciodată nici una. Și eu aveam 18 ani ; uram bărbații pentru că nu le căutau pe surorile mele și femeile pentru că aproape toate aveau cîte un amant și nimănui nu-i păsa de surorile mele. Pe vremea aceea eram în casa ta. Da, te uram și pe tine pentru că tu erai bogată și te puteai mărita, iar ele nu. Eram mare, dar gîndeam încă ca un copil. Plănuiam să te închid într-o noapte pe tine și pe unchiul tău într-o cameră, să vă leg, să vă oblig să-mi dați toți banii voștri. Dar ochii unchiului tău, Dumnezeu mi-e martor, mă îngrozeau. Îi văd și acum. Și servitoarea ta, care se trezea la cel mai mic zgomot, mă punea pe gînduri. O dată m-ați trimis undeva și eu m-am dus la nașul meu, un preot bogat ce trăia într-un sat. M-am dus cu pretextul să-l întreb dacă nu vrea să mă ia ca servitor, dar de fapt speram, nu știu de ce, că m-o lua la el și mă va lăsa apoi moștenitor, așa cum unchiul tău făcea cu tine. M-a primit bine, lovi-l-ar boala, dar nu m-a vrut nici măcar ca servitor. Așa mi-a trecut copilăria. Mă gîndeam să fur ca să îmbogățesc familia. Dar aș fi vrut să fur mult, mult, nu un miel sau un bou. Să dau niște lovituri, da, să merg chiar în casa nașului meu și să-i fur comoara ; nu un miel ca vulturul sau nevăstuica. Dar unde găseam tovarășii pentru o lovitură ? Au trecut timpurile acelea,

Marianna mea ! Nenorocirea era că povesteam tuturor gîndurile mele și mi-am făcut o faimă rea și eram ținut din scurt și supravegheat și urmărit eu, eu care nu făcusem rău nici unei muște. Și cînd mă întorceam acasă mama mă privea tristă și tata îmi predica de pe rogojină cu o voce ce părea că vine de sub pămînt. Îi spuneam : „Tată, ești un mort viu. Ești îngropat așa, fără pămînt pentru că n-ai avut niciodată putere și curaj, pentru c-ai trăit ca un iepure în vizuina lui.“ Surorile mele zîmbeau pe sub basmale, dîndu-mi aproape dreptate. Și-așa, Marianna, într-o zi m-am hotărît să-mi schimb viața. Nu voi uita niciodată : era iarna, într-o duminică de carnaval. Mă amestecasem jos, în sat, cu lumea, în spatele măștilor, dar în timp ce toți se distrau gîndul meu era acasă la surorile mele triste, șezînd lîngă vatră și la tata, afară, sprijinit de zid în ulița pustie. La ce eram eu bun dacă nu puteam ușura viața nevoiașă a familiei ? În noaptea aceea trebuia să mă întorc aici la stînă, dar am plecat în munții din Orgosolo. La început nu aveam nici o idee clară, dar mă gîndeam să rămîn cu vreun bandit și să-mi încerc norocul cu el. Oricum era mai bine decît să fac pe servitorul toată săptămîna și să mă întorc acasă ca să ascult predicile tatălui meu. L-am întîlnit pe Costantino Moro, tovarășul meu, ce se încălzea ca un cerșetor la un foc pe marginea drumului.

Cînd mi-a povestit necazurile lui am rîs, pe cinstea mea, mi-era milă de el, dar ca să nu fiu singur am rămas cu el. Și-așa, Marianna, imediat am fost acuzat de mii de crime pe care nu le făptuisem. Judecătorul ar izbucni în rîs dacă i-aș spune-o. Dar acum... acum...

Tăcu și își plecă capul.

— Acum, reluă după o scurtă tăcere, acum aș vrea din nou să-mi schimb viața. Dar cum, Marianna, cum ?

— S-ar putea într-un fel... răspunse Marianna cu vocea tremurîndă, în care chiar și ea simțea nesiguranța și tulburarea. Și nu avu curajul să continue.

Simone însă înțelese imediat ce sfat voia să-i dea și se păru că se trezește, că se revoltă. O privi pieziș, aproape cu ură, apoi se ridică, se scutură tot, aranjîndu-și bine cartușiera la brîu, luîndu-și pușca. De sus căută ochii ei, dar ea nu-l mai privea. Se părea că-și întind pe rînd o capcană și sînt atenți amîndoi să nu cadă în ea.

— În rest totul e bine, numai să nu-ți pierzi libertatea, spuse el cu voce tare. Orice, Marianna, dar să nu devii din nou servitor. Iartă-mă că ți-am spus atîtea povești. Adio, Marianna. Dă-mi mîna.

Marianna îi strînse mîna ridicînd ochii ; dar acum el n-o mai privea. Abia îi atinse degetele și plecă fără să se mai întoarcă. De la locul ei îl urmărea cu privirea, simțind un sentiment de eliberare și în același timp de durere arzătoare, o pornire de mîndrie și umilire, ca și cum vechiul ei servitor ar fi jignit-o, chiar dacă nu reușise s-o clintească din poziția ei sigură de stăpînă.

— Du-te în bună pace, îi ură în sinea ei, oricum n-o să ne mai revedem niciodată.

Simțea însă că el se va întoarce.

După cină își pregăti lucrurile pentru întoarcerea la Nuoro ; trebuia să plece în zori, dar cu toate acestea trebălui pînă noaptea tîrziu, nehotărîndu-se să se culce. Privea în jur prin cămăruța singuratică înconjurată ca un cuib de foșnetul copacilor și casa ei de la Nuoro, umedă și întunecoasă, cu ușa ferecată și ferestrele solide, continua să-i pară o închisoare ; nu lipsea nici paznica nemilostivă, servitoarea Fidela, cu cheile

la brîu și ochi de iscoadă. De altfel în viață toți sîntem în situația asta : în închisoare, să ne ispășim însăși vina de a fi vii ; sau te resemnezi sau dărîmi zidurile ca Simone. Va veni pentru toți ora eliberării și a răsplatei.

Se așeză pe pragul ușii către răsărit, gîndindu-se la toate lucrurile astea înțelepte ; dar se simțea neliniștită. I se părea că nu terminase cu pregătirile pentru călătoria de întoarcere și că uită ceva important, cel mai important lucru, și nu știa care anume.

Bărbații dormeau în bucătărie, totul era liniște, scînteieri de stele, cîntec de greieri ca în seara celei de-a doua vizite a lui Simone : ar fi vrut să adoarmă acolo, pe prag. I se părea că e ca beată, beată de tot aerul băut în acele zile, de acea moleșeală de primăvară.

Vedea copacul în mijlocul poienii argintii și cîinii adormiți în umbră și mai departe cele două aripi ale pădurii, luminoasă cea de stejari înfloriți, neagră cea de stejari de plută și între cele două aripi golul depărtării, luminat de răsăritul lunii cu munții ce începeau să se întrezărească ca și cum s-ar fi apropiat printr-un văl tremurător de lumină.

La început apăru muntele din Oliena, alb, făcut din aer, apoi munții din Dorgali la dreapta și cei din Nuoro la stînga, albaștri și negri și dintr-odată tot orizontul păru că înflorește cu nori de aur. Răsărea luna.

Și imediat, peste vălul de aur ce se întinsese de la munți pînă la Serra, păru că se așterne un alt văl, o țesătură de perle ce tremura peste toate lucrurile și le înfrumuseța, le dădea viață de vis. Pădurea rîdea în noapte și totuși frunzele ce cădeau din stejari păreau lacrimi. Erau privighetorile ce cîntau. Una era chiar în copacul din poiană ; i se auzea cîntecul, se vedea

luna printre ramuri și copacul părea o sferă strălucitoare.

Marianna își aminti nelămurit că în noaptea de Sfîntul Ioan, cînd era copilă, aștepta ceva asemănător ; aștepta în întunericul curții casei ei ca să se deschidă cerul la miezul nopții și să-l vadă pe Dumnezeu în mijlocul unei grădini de lumină.

Se ridică uimită. Auzi din nou pasul îndepărtat, văzu un bărbat apropiindu-se de poiană, la început mic, apoi tot mai înalt, mai înalt, înalt să atingă cerul. Îl recunoscu pe Simone. Atunci se întoarse și se așeză, nemișcată, într-o așteptare aproape înfricoșată.

Știa că se va întoarce ; și-și dădu seama că rămăsese acolo pe prag ca să-l aștepte. Acum ar fi vrut să intre în casă dar nu mai putea. I se părea că-i vede ochii strălucind în umbra aurită de lună, privirea ațintită asupra ei, încleștînd-o de piatră. Și mîinile lui parcă se întindeau s-o cuprindă ca în prima seară cînd încercase să apuce pămîntul.

Se ridică din nou. Îi era frică. Știa doar că doi bărbați erau acolo, aproape de ea, gata s-o apere și totuși i se părea că e singură pe lume, singură cu umbra dulce și înfricoșătoare care se apropia în liniște ca în vis. De fapt simțea că nimeni nu putea s-o elibereze de pericolul ce-o amenința, dacă nici ea însăși nu reușea să se apere.

Pe măsură însă ce bărbatul se apropia își pierdea chiar și conștiința ultimă a forței ei. Genunchii i se îndoiră și cînd Simone îi luă mîinile și o trase în jos invitînd-o să se așeze din nou și se așeză și el pe pămînt cu picioarele încrucișate, fără să-i slăbească strînsoarea mîinilor, se simți imediat alta, a lui.

— Tata e acolo, șopti.

Fără să răspundă, Simone își aruncă cu o mișcare a capului căciula și-și puse capul în poala ei, copilăros și obosit. Părul lui des, scurt, cu luciri negre, argintate de lună mirosea a iarbă, a praf, a sudoare. Un miros sălbatic și parfumat în același timp, ce-o tulbură pe Marianna mai mult decît gestul lui. Simți imediat inima topindu-i-se ; i se păru că el își pusese capul în poala ei ca un zălog pentru el însuși și-l iubi ca pe-un copil adormit ; i se păru că-l poate apăra, salva, că-l poate primi în pîntec ca pe un copil al ei.

Își eliberă o mînă din strînsoarea lui și-i mîngîie fruntea. Plîngea fără să-și dea seama și lacrimile-i cădeau pe părul lui și străluceau ca roua în iarbă.

Dar el păru că se trezește dintr-odată din acel somn scurt. Cu gîtul tremurînd încercă să-și îngroape mai bine capul între genunchii ei și nereușind se ridică, își întinse fața cu ochii închiși și buzele deschise, lacome și, pentru că ea încerca să se desprindă, îi prinse din nou mîinile, ținîndu-i-le strîns ca între două gheare.

— Marianna, șopti fără glas, și totuși amenințător și rugător și-apoi repetă dulce și promițător, Marianna !

O simți tremurînd și-apoi liniștindu-se, lăsîndu-i încrezătoare mîinile. Atunci se liniști și el din nou, nu mai încercă s-o sărute și începu să-i vorbească încet, fără voce, cu fața întinsă sub fața ei care se apleca să-l asculte.

Ce e ? Vocea lui sau vocea pădurii, însuflețită de cîntecul privighetorilor, clătinată de vîntul ușor ce însoțea răsăritul lunii cînd fiecare frunză se zbate, jelindu-se nu se știe de ce. Poate pentru că nu se poate desprinde și zbura, poate pentru că într-o zi va trebui să se desprindă și să cadă ; și unduirea și frea-

mătul pădurii păreau că repetă unduirea și freamătul oceanului strîns între malurile sale și aruncat în zadar dintr-o margine în alta a pămîntului.

— De ce ți-e frică, Marianna ? Nu vezi că sînt aici la picioarele tale ca un cîine bolnav ? Nu-ți fie teamă, dacă voiam să-ți fac vreun rău nu veneam așa, la ora asta, singur, dezarmat. Nu vezi că sînt dezarmat ? Nu am nici măcar pumnalul ce-l purtam cu mine cînd eram copil și mergeam la vînătoare de licurici. Mi-am lăsat armele jos, la fîntînă. Pot să și ruginească, ce-mi pasă ? ! De cine ți-e frică ? De tatăl tău ? Dacă ne-ar vedea așa, iubindu-ne, ne-ar binecuvînta. De servitorul tău ? El mi-a spus că pleci... De-asta am venit astăzi și m-am întors acum... Dacă voiam să-ți fac rău veneam cu tovarășii mei și te legam ca pe un miel și te duceam în spate și distrugeam totul în jur, dacă nu mă lăsau să trec... Marianna ! Sînt însă aici, nu vezi ?, sînt încă servitorul tău, îmi pun capul în poala ta și tu poți să-l iei cu mîinile tale ca fructul castanului care pe dinafară e numai țepi și înăuntru e dulce ca pîinea...

Marianna îl asculta, tot mai aplecată și i se părea că respiră un sentiment de putere sălbatică din căldura, din mirosul lui. Se simți mîndră că e iubită astfel, de un bărbat ca el, mîndră că-l are la picioarele ei ; dar ce era oare bine și ce era rău ? Ce diferență era între Simone și ea, ce îi putea despărți ? Mult timp fuseseră servitori amîndoi ; și-acum cînd erau liberi, stăpîni pe soarta lor, se întîlneau și se iubeau tocmai ca să se răzbune pentru vechea robie.

— Ascultă-mă, Marianna, zilele astea m-am gîndit mereu la tine. Ca și cum m-ai fi legat cu firul privirii tale. Și să nu crezi că asta e de mult timp, nu, cînd

eram servitorul tău nu te iubeam, din contra, te uram, cum îi uram pe toți. Te uram, dar mi-era rușine de tine, de unchiul tău cu ochii severi pe fața lui de sfînt sculptat în lemn, ochi care mă urmăreau, mă urmăreau și pe care îi vedeam mereu și cîteodată îi mai văd și-acum. Erați stăpînii și eu îi uram pe stăpîni. Cîteodată totuși mă gîndeam : „Da, mi-ar place să mă căsătoresc cu Marianna, dar nu pentru averea ei, cum vor ceilalți“. Alte dăți însă îmi spuneam : „Ah, dacă Marianna s-ar îndrăgosti de mine și mi-ar spune-o, cum aș respinge-o ca s-o fac să sufere !“ Cu toate acestea cine știe, poate îmi plăceai. Îmi aduc aminte cum într-o zi priveam amîndoi într-o fîntînă unde căzuse ceva și te simțeam alături și vedeam chipurile noastre în fundul fîntînii. Și așa mi se părea că sîntem împreună într-un loc îndepărtat, în afara lumii, și așa s-a întîmplat. Așa să-mi ajute Dumnezeu, simțeam cum tremur. Și acum mă simt răscolit cînd mă gîndesc. Îți aduci aminte ?

— Da, răspunse ea amintindu-și brusc și tresări.

Simone îi strînse mai tare mîinile, scuturînd-o puțin ca s-o readucă în prezent.

— Eu n-o să mă pot căsători niciodată cu tine, Marianna, iată de ce sînt aici, ca să nu crezi că sînt ca și ceilalți. Știu că n-am făcut bine venind aici... dar n-am putut să nu vin. Sînt ca vrăjit, Marianna, Dumnezeu să mă ajute. Crezi că n-am încercat să mă îndepărtez în prima seară, în a doua seară și în toate celelalte zile, și astăzi, cînd ți-am spus adio ? Am încercat, dar degeaba. În primele nopți mă învîrteam pe moșie în jurul casei tale ca și cînd ar fi fost un zid înalt și eu nu găseam intrarea. De mai multe ori m-am apropiat pînă aici și simțeam ca o adiere de la tine și-mi era destul. Ai văzut, cîinii nici măcar nu

s-au mişcat ? Pentru că mă cunosc şi ştiu că ţin la tine, Marianna. Dar tu taci, Marianna, şi bine faci. Ce-ai putea să-mi spui ? Nimic, şi eu sînt aici, servitorul tău, şi ţie nu mai trebuie să-ţi fie frică de nimic. De nimic, Marianna, de-acum înainte ! Lucrurile tale vor fi păzite de mine ca de însăşi dreptatea. Nu te teme de nimic. Dacă tatăl tău ar veni aici şi m-ar surprinde, eu m-aş lăsa omorît de el, aş lăsa să-mi curgă tot sîngele în poala ta, fără să mă plîng. Dar ce faci acum ? Marianna ? Plîngi ? Tu plîngi ? O femeie care iubeşte nu trebuie să plîngă.

— Şi acum te vei gîndi „de ce-am ţinut la el imediat ?" Pentru că mi-ai văzut ochii, Marianna, şi în ochi sufletul. Aşa şi eu ţie. Nu ne privisem niciodată, de-asta nu ne întîlnisem încă. Acum însă ne cunoaştem. Şi tu poate gîndeşti : eu fac rău iubindu-l pentru că el a furat lucrurile altora şi a vărsat sînge creştin şi e păcat să ţin la el. Tu gîndeşti aşa, dar nu crezi, pentru că sufletul îţi spune că nu e deloc adevărat că eu am făcut atîta rău.

— Aşa e ! spuse ea cu elan.

Atunci el se ridică în genunchi fără să-i lase mîinile.

— Mă vezi ? Stau îngenuncheat în faţa ta ca în faţa fecioarei Maria. Mă vezi, Marianna ? Nu mint. Eu nu sînt laş : n-am făcut niciodată atîta rău încît tu să nu mă poţi iubi.

Şi deşi feţele lor se atingeau n-o sărută. Se aplecă din nou, se apropie mai mult de ea pînă îi strînse picioarele între genunchi şi rămase aşa privind-o, cu respiraţia tăiată.

— Şi totuşi, ascultă-mă, reluă după un moment. Sper să-ţi pun eu în deget inelul de mireasă. Dacă tu mă vei aştepta, eu voi fi mirele tău, Marianna Sirca, ţine minte. Vezi, de-asta am jurat ca nici să nu te

sărut măcar, pentru că te respect ca pe femeia ce va trebui să vină la mine fecioară şi pură. Făgăduieşte-mi că mă vei aştepta, dar fii atentă, mai întii, gîndeşte-te bine, Marianna !

— Eu îmi ţin cuvîntul cînd făgăduiesc ! spuse ea din nou liniştită şi gravă. Tu nu mă cunoşti încă, Simone !

— Eu te cunosc, femeie ! protestă el. Te cunosc de mult, de cînd am pus piciorul in casa ta. Mă credeai un băiat, nu ? Eram ca un bătrîn de o sută de ani şi citeam în sufletul oamenilor prin ochi. Vezi, tu îmi trezeai milă şi furie. Te uram, dar te cunoşteam. Tu erai ce eram eu, o servitoare şi nimic altceva. Şi tu erai acolo servitoare, din mila familiei tale, ca să nu fii povară tatălui tău şi mamei tale. Şi lucrurile din jurul tău nu erau ale tale, aşa cum nu erau nici ale mele. Asta e, Marianna ! Am fost proşti mult timp, am fost asemeni copiilor care nu pot pune mîna pe nimica. Dar acum noi sîntem stăpînii şi vom face ce vom vrea.

Marianna zîmbi puţin neîncrezătoare ; ca să-şi ascundă zîmbetul se aplecă pînă-i atinse părul cu buzele şi la acea atingere el simţi din nou cum îl străbate un fior de la călcîie la ceafă, dar se stăpîni.

— Marianna, eu nu ştiu încă bine ce voi face, dar tu trebuie să ai încredere în mine. Voi veni într-o noapte la tine, la Nuoro, nu ştiu sigur cînd, dar înainte de Crăciun. Tu aşteaptă-mă ! Dacă nu mă vei vedea pînă în acea zi înseamnă că am murit ! Dacă însă voi veni, va fi pentru ca să-ţi aduc veşti bune. Tu nu te obosi şi dacă mă vorbesc de rău, nu-i crede. Dar mai ales să nu-ţi fie teamă. Şi-acum lasă-mă să plec.

Îi lăsă mîinile, dar rămase încă aplecat, cu faţa pe genunchii ei şi părea că se odihneşte înainte de-a porni într-o călătorie misterioasă spre binele ce-l hotărîse.

„Ce va face ?“ se întreba Marianna. Deşi inima i se zbătea plină de încredere, nu vedea decît un singur mijloc sigur pentru a trece direct din vis în realitate. Atunci avu puterea să-şi spună gîndul întreg.

— Simone, ascultă-mă, dacă tu n-ai făptuit crime, aşa cum spui şi eu te cred, atunci... Simone, de ce nu te prezinţi la judecător ? Vei fi iertat sau condamnat la o mică pedeapsă, apoi va veni fericirea noastră. Da, eu te voi aştepta.

Şi ca şi cum ar fi făcut un efort violent simţi cum îi tremură genunchii. Se temu pentru promisiunea ei, dar nu-i păru rău. Lacrimi de fericire şi de nelinişte îi umeziră ochii şi prin vălul lor ţesut din mii de culori i se păru că vede un curcubeu ce se arcuieşte pe deasupra, de la o margine la cealaltă a pămînturilor ei, şi-şi aminti că atunci cînd era copilă căuta inelul, inelul fericirii, îngropat unde începe sau unde se termină curcubeul.

Da, acesta era inelul ce i-l promitea Simone.

El însă se trezi, îi luă o mînă şi şi-o trecu peste faţă, făcîndu-şi semnul crucii.

— Marianna, spuse ridicîndu-se, fără să răspundă la întrebarea ei, nu plînge, ai promis să nu plîngi. Adio, aşteaptă-mă !

III

Umblă pînă în zori îndreptîndu-se spre muntele Gonare, al cărui vîrf în formă de piramidă se desena albastru între ceilalţi munţi cenuşii în lumina lunii.

Mergea sprinten, uşor, cu gura puştii pe umăr strălucind ca un inel de argint.

Da, acum i se părea că e atît de înalt încît ar putea

atinge luna, cum visa cînd era copilandru şi privea ars de febră şi flămînd turmele altora. Totul i se aşternea înainte şi el putea să apuce orice şi putea doborî totul la pămînt, jos la picioarele lui, cu o mişcare a degetului.

Devenise stăpîn aşa cum năzuia pe vremea cînd era servitor. Marianna, stăpîna lui din acel timp, aceea care nici măcar nu-l privea în faţă, Marianna îl iubea şi-i promisese că-l va aştepta. Cum se întîmplase ? Imediat ce o revăzuse acolo sus în faţa casei ţărăneşti, în locurile în care fusese servitor, bruscat de servitori, simţise cum îl copleşesc toate dorinţele violente din acea vreme, personificate în ea. S-o aibă şi-ar avea toate lucrurile pe care ea le întruchipa ; rămăsese deci la pîndă în pădure, în preajmă, urmărind-o ca pe-un vînat... Şi stînd la pîndă se gîndea cum s-o prindă mai bine ; vie, nu moartă, în aşa fel încît s-o aibă pentru totdeauna şi nu numai pentru o clipă.

Aşa îi căzuse la picioare, în loc s-o atace, şi acum era mulţumit că făcuse aşa, că şi-o apropiase ca pe o imagine din oglinda unei fîntîni. Şi-o apropiase ? Dintr-odată se opri, se întoarse, privi departe către desişul întunecat de la Serra.

Şi un gîfîit îi agită pieptul.

La început simţi cum o doreşte, apoi părerea de rău că nu o luase. Şi-o apropiase ? Dar dacă cumva ea era depărtată, imposibil de atins, ca o imagine din fundul fîntînii ? Şi simţi cum înăuntrul său se trezeşte o fiară sălbatică ce-i dormea în adîncul măruntaielor şi se trezea brusc acum zguduindu-l cu totul şi făcîndu-l să tresară ; un urlet de foame şi de durere îi răsuna înăuntru, îi umplu urechile cu vuiet şi ochii cu sînge.

Se trînti jos înfrigurat, apăsîndu-şi pieptul şi măruntaiele de pămînt ca să strivească fiara şi s-o alunge în

adînc, în ascunzișul ei ; ca s-o împiedice să-l silească să se întoarcă și s-o ia pe Marianna chiar prin sînge și moarte.

După ce zbuciumul trecu se ridică ; încă mai asuda și tremura, dar se așeză pe iarbă, netezindu-și apăsat părul cu palmele ; apoi își mirosi degetele și simți mirosul Mariannei. Reîncepu să-i vorbească cu voce înăbușită, cu pieptul zbătîndu-i-se încă din cauza luptei feroce împotriva lui însuși.

„Vei vedea, Marianna, nu-ți voi face nici un rău, vei vedea. Tu fii liniștită și hotărîtă : eu voi merge, voi merge așa cum mă îndeamnă soarta, cum poruncește Cel de Sus și voi găsi norocul cu orice preț, da, chiar dacă ar trebui să merg pînă unde se termină curcubeul."

Porni din nou la drum. Nu știa nici măcar el ce avea de făcut, unde era norocul pe care-l căuta ; deocamdată mergea către refugiul unde-și lăsase tovarășul și mai mult decît orice voia să ajungă în ascunzătoarea lui ca să se poată gîndi.

Mergea, mergea ; cunoștea locurile, drumurile, potecile ca pe palma mîinii sale. Puțin înaintea zorilor ajunse la adăpost, în inima muntelui Gonare, către văile Olzai. Era un loc de-o frumusețe înfricoșătoare : cu o peșteră cu două ieșiri, una din ele ducea la o scară de stînci pe unde puteai fugi ușor dacă erai urmărit. Ca să ajungă trebui să ocolească printr-un adevărat labirint de stînci, pietre, desișuri și copaci sălbatici. Printre stejarii negri, răsuciți de spasmul de milenii al vînturilor, stîncile apăreau ici și colo ca niște capete de diavoli ; apoi o pădure de stejari pitici se strîngea în jurul peșterii. De-acolo de sus dintr-un fel de nișă săpată în stîncă, Simone domina toată panorama văii.

Cercetă cu o privire de vultur singurătatea din jur și intră în peșteră : focul acoperit cu cenușă, o bucată de carne crudă într-o firidă și o sfoară legată de un cui în perete îi spuneau că tovarășul plecat se va întoarce repede. Privi urmele prin arbuștii călcați în picioare în fața intrării peșterii, privi cenușa fumegîndă încă din cauza grăsimii, oasele risipite și-și dădu seama că acolo înăuntru fuseseră și alți oameni, care benchetuiseră și poate complotaseră ; și se neliniști. Avea încredere în tovarășul său ca într-un frate, dar îl îngrijora naivitatea lui.

Se întoarse așadar în nișa de deasupra stîncii cu pușca alături și așteptă, stînd la pîndă. Văzu cerul luminîndu-se și printre arbuști sclipi oglinda unui iaz unde se strîngea apa unui izvor care după ce coborîse năvalnic de pe stîncile de deasupra peșterii părea că se oprește în mijlocul unei ghirlande de trestii înflorite să se odihnească, așa cum făcea el, înainte de-a o porni la goană pe drumul său.

Luna bătea în oglinda iazului ca și cum ar fi vrut să coboare înăuntru, atrasă de lucirile dulci ale luminii ei.

Și părea că luna se joacă în noaptea ce stătea să moară, liberă și singură în pustiul cerului crepuscular, deasupra pămîntului încă adormit. Se ascundea și reapărea printre ramuri și se oglindea în apă stîrnind mii de zîmbete, bucurîndu-se să se vadă goală, liberă și singură.

Dar ceva inevitabil o atrăgea și pe ea departe, acolo în jos, către soarta ei. Și dîndu-și seama, devenea palidă, tristă și rece și zîmbetul ei se stingea în oglinda apei. Încercă să întîrzie între ramurile unui stejar ca într-un refugiu, curînd însă trebui să coboare. Se agăță de tulpina cea mai înaltă a unui arbust și rămase acolo

o clipă dar era deja obosită și palidă și dintr-odată se desprinse și de tulpină și păru că se prăbușește și-apoi în sfîrșit că se topește ca o floare ce-și scutură petalele.

Totul suspină atunci în penumbra argintată a zorilor ; la respirația apei între trestii răspunse respirația frunzelor. Ziua se trezea în singurătate. Simone însă se simțea tras în jos, asemeni lunii, de forța dulce a somnului. Și lupta și el, și Marianna era cu el și îl săruta, dar printre stînci stăteau la pîndă dușmanii și nu trebuia să se piardă în somn și dragoste.

După argintiul zorilor totul deveni roșu, apoi se făcu aur și albastru și vîntul răscoli copacii împotriva cerului. Trecu turma norișorilor albi de vară, șoimii și șorlițele. Soarele era sus pe cer și iazul îl reflecta în întregime.

Simone se ridică liniștit acum și coborî în peșteră.

Aprinse focul, băgă carnea în frigăruia de lemn și o puse să se prăjească deasupra flăcării. În sfîrșit se dezbrăcă și coborî la iaz privindu-și pieptul alb ca al unei femei.

Iscodea mereu în jur în timp ce își freca picioarele cu șomoioage de buruieni de părul maicii domnului ce-i lăsau pielea verzuie. Cînd își ridica fața ca să asculte zgomotele depărtate, ochii săi frumoși reflectau verdele și aurul din jur și spatele alb pătat de negi mari ca boabele de linte se-nfiora și umbrele trestiilor tremurau.

Se ridică și încercă cu piciorul fundul iazului. Înaintă încet, încet și se cufundă cu totul în apă, chiar și cu capul. Și-l scoase imediat și se scutură împrăștiind scîntei din păr.

Se-nveseli imediat și deveni încrezător ; totul era frumos în jur, printre trestii scînteiau ca niște flăcărui crinii de aur. Între o floare și alta se legănau pînzele păianjenilor cu mii de culori ca ale curcubeului. Se

auzeau trilurile unei privighetori și se părea că din cîntecul ei țîșnea apa izvorului.

Aplecat în apă își freca bine pielea dar din cînd în cînd se ridica privindu-și pieptul și brațele pe care străluceau ca perlele picături de apă ; apoi se apleca din nou încercînd în zadar să prindă între mîinile împreunate vreun păstrăv mic cenușiu care traversa dus de curent.

— Dar pe tine te voi prinde, Marianna ! strigă pe neașteptate trezind ecoul. Marianna ! Marianna !

Ecoul răspunse și lui i se păru că e o voce adevărată, depărtată, liniștită și înăbușită, chiar vocea Mariannei.

Atunci strigă și numele lui „Simone ! Simone !" înșelîndu-se copilărește că ea îi răspunde.

Astfel trecură orele și se făcu iar seară, cu lună și cu marile suspine ale cerului care dădeau o neliniște misterioasă lucrurilor ; profilurile stîncilor, pe culmea muntelui, păreau fețe omenești întoarse să privească cerul : stelele le erau aproape dar nu se hotărau să le atingă ; totul era suspendat, totul aștepta în nemișcare, năzuind spre ceva ce era iminent, dar care nu mai venea.

Simone moțăise îndelung după baie și după mîncare. Acum stătea din nou în nișa de deasupra peșterii, așteptîndu-și tovarășul. Era mai liniștit, dar în același timp mai tulburat de gîndul Mariannei.

„Ieri noapte la ora asta eram împreună..." și i se părea că-și scufundă fața între genunchii ei și dorea să-i muște „Ce prost am fost ! Lui Costantino însă am să-i spun că am sărutat-o. Uite-l ! În sfîrșit, mulțumesc cerului, sosește și diavolul ăla, abia se mișcă !"

Il recunoștea după pas, un pas precaut dar nu sprinten și sigur ca al său și care-l sicîia de cîte ori îl auzea.

De altfel totul în Costantino îl deranja, mai ales cînd era vorba să se mişte, să facă ceva împreună. Erau ca doi fraţi mici care se iubesc dar se ceartă încontinuu şi cel mai mare este tiranul dar şi protectorul. Iată-l că soseşte, mic, liniştit ca un vînător de iepuri, cu puşca peste haina de catifea verzuie. În jurul feţei sale roşietice, cu pomeţii ieşiţi, cîrlionţii negri ai căciulei de blană îi puneau un al doilea rînd de păr sălbatic. Gura mare, întredeschisă, cu dinţii mari pare că zîmbeşte întruna, dar ochii lui oblici sînt trişti, ameninţători sub cîrlionţii căciulii negre trase pe frunte.

Intră în peşteră, se aşeză şi începu să-şi desfacă şireturile ghetelor la lumina lunii, fără să răspundă la întrebările ironice pe care Simone, ieşindu-i în întîmpinare, i le punea.

— Costantì ! Fericit e cel ce te vede ! Ai fost la petrecere ? Ai fost să-ţi întîlneşti drăguţa ?

Costantino se întinse pe pămînt fără să răspundă ; respira greu. Tovarăşul său îi atinse mîna şi simţi că ardea ; atunci schimbă tonul.

— Ce e ? Ai febră ? Unde ai fost ? Cine a venit aici ?

Costantino îi prinse mîna şi nu i-o mai lăsă, jelindu-se.

— De ce m-ai lăsat singur, de ce ?

— De ce ? Oi fi maică-ta şi trebuie să-ţi dau să sugi ?

— Au venit trei inşi să te caute, doi bătrîni şi un tinerel, voiau să te vadă cu orice preţ. „Căutaţi-l, zic eu, trebuie să vi-l fac din lemn dacă nu-i ? E plecat de vinerea trecută şi nu ştiu unde e." Dar ăia insistau şi mă batjocoreau. Au plecat, s-au întors, au adus o oaie şi vin. Te aşteptau. Din vorbele lor, dar mai ales din ce mi-a spus cel tînăr, am înţeles că te căutau ca să mergeţi să jefuiţi un preot de la ocolurile de vite, un preot bogat care are nu ştiu cît aur şi argintărie.

Preotul ăsta e paroh într-un sat, dar averea şi-o ţine ascunsă la ocoluri, unde trăieşte maică-sa, o bătrînă şi unde se duce el din cînd în cînd să stea un timp. Văzînd că nu te întorci, cei trei s-au supărat pe mine, Simone. „Ce faci tu aici ţîrcovnice?" îmi spuneau. „E treaba mea." Şi îşi băteau joc de mine şi spuneau : „Noi nu ştim cum Simone Sole poate suporta tovărăşia ta. Du-te, ia-ţi o traistă şi umblă cu cerşetorii să ceri de pomană la sărbătorile din Sare." Pînă la urmă m-am înfuriat. Tu ştii că nu mă-nfurii niciodată, Simone, dar şi cînd mă-nfurii... Le-a fost frică de mine şi au plecat, dar pentru o clipă am crezut că se vor întoarce să mă omoare. Atunci am plecat şi eu.

Simone asculta nemişcat ; acum el era cel care tăcea, privindu-şi cu atenţie tovarăşul, a cărui povestire i se părea ciudată şi incompletă.

— Nu, spuse în cele din urmă, tu mă înşeli, Costantì ! Deschide bine ochii şi priveşte-mă ! Unde ai fost ?

Costantino se ridică într-un cot şi-l privi fix în ochi.

— Ce-ţi pasă ? Dar tu, tu unde ai fost ?

Îşi lăsă iar capul pe braţ şi închise ochii. Atunci Simone îşi aminti că tovarăşul său era gelos şi încăpăţînat ; trebuia să-i vorbeşti cu violenţă sau cu blîndeţe, aşa că se întinse şi el alături şi-i atinse uşor piciorul cu piciorul lui.

— Bine, îţi voi povesti unde am fost, de ce să nu-ţi povestesc ? Vorbeşte tu înainte. Cum erau cei trei ?

După ce Costantino îi descrise bine, zîmbi măgulit.

— Acum ştiu cine sînt. Cel mai tînăr e Bantine Fera. Ştiam eu că pînă la urmă are să vină să mă caute.

Costantino deschise ochii gelos. Ştia cine e acest Bantine Fera ; un bandit foarte tînăr, chiar mai tînăr decît Simone şi mai îndrăzneţ, fără scrupule, independent. Tovarăşul lui îi vorbise despre el de atîtea

ori și chiar și acum începu să-l laude nu fără o ușoară urmă de invidie în glas.

— Ăsta e unul care va avea noroc; am auzit că ai lui Corraine i-au propus să vină în banda lor, pentru că trage foarte bine, e bun la toate, prinde pasărea din zbor. Și-apoi nu îi e frică de nimic, nu-și riscă decît pielea lui, la urma urmelor, pentru că n-are nici mamă, nici surori ca noi. E copilul nimănui. Totul îi reușește. Pe crucea mea, sînt mulțumit că a venit să mă caute!

— Spuneai că vorbește rău de tine, că te batjocorește.

— Pe mine? De mine nu și-a bătut joc nimeni, Costantì! Ce tot vorbești! Nu-i destul să fii un bun trăgător și să omori oamenii la drumul mare ca să-l poți batjocori pe Simone Sole! Ori poate și-a bătut joc de mine împreună cu tine, puiul ăla de cățea?

— Nu, răspunse Costantino, care era conștiincios și nu mințea niciodată. Nu și-a bătut joc de tine. Dar poate mi-am bătut eu joc de el. Ei da, după ce au plecat cei trei, am pornit de capul meu, și-am fost pînă sus la ocol să-l previn pe preot... că poți fura de la oricine dar nu de la un preot... Ei da, continuă cu ochii închiși, obosit dar în sfîrșit liniștit, am alergat două zile și două nopți. La ocol era numai bătrîna, albă ca o porumbiță. „Dați-mi de băut, i-am spus, sînt un călător însetat." Și după ce ea mi-a dat de băut am prevenit-o de pericolul ce amenința ocolul și am plecat. Și-acum poate veni să mă înjunghie Bantine al tău, mă poate lovi și de departe. Să-mi fie mie conștiința liniștită, altceva n-are importanță. Dar un preot nu, nu trebuie jefuit un preot...

— Costantino Moro, știi ce-ți spun eu? Nici eu și nici tu nu sîntem croiți să fim bandiți. Paracliseri ne-am născut și paracliseri vom muri.

— Înghiți-te-ar pămîntul arzăt-e-ar focul, înjura în

șoaptă Costantino, dar înjurăturile lui păreau adresate nu atît tovarășului său cît mai degrabă unor persoane absente, poate celor trei răufăcători ce-l chinuiseră.

Între timp Simone nu știa dacă era mulțumit sau nemulțumit de ceea ce se întîmplase. Îi părea rău, desigur, să se facă de rușine în fața lui Bantine Fera, și în același timp îl aproba pe Costantino care în slăbiciunea lui arătase totuși că nu-i pasă de îngîmfarea tînărului bandit.

Pe de altă parte lovitura propusă de cei trei răufăcători era bună și nu numai bună dar și ușoară și el înțelegea bine care era scopul lui Bantine Fera cînd îi propusese să se asocieze cu ei; și se simțea tot mai măgulit.

Dintr-odată trufia îi umplu inima de bucurie și de orgoliu.

— Sigur, n-o să mă duc să-l caut dacă el nu se intoarce, spuse el, ca și cum ar fi vorbit singur, dar trebuie... trebuie...

— Ce trebuie?

— Costantino, spune-mi unde-i ocolul preotului?

Costantino nu mai spuse nimic, înțelegea prea bine gîndurile tovarășului; nu se căia că vorbise, dar îl încerca o mare tristețe și, mai mult decît tristețe, pentru intenția ce-o ghicea în Simone simțea gelozie, invidie pentru puterea lui Bantine Fera, și mai ales îl apăsa singurătatea, depărtarea ce-l separa de toți, prieteni ori străini.

La rîndul lui Simone se simțea încurcat de judecata lui Costantino; îl irita și încerca să se ascundă vorbind; și vorbind se ascundea de el însuși în așa fel încît ascultîndu-și cuvintele le credea adevărate.

— Da, Costantì! Vreau să mă duc singur la ocol ca să arăt că nu te-am trimis eu! Am nevoie de bani,

mă-nțelegi ? De ce să las să-mi scape ocazia ? Am nevoie de bani, Costantì ! Mi s-a întîmplat ceva. Am întîlnit o femeie și am nevoie de bani... Tu nu crezi ? reluă după un moment de tăcere apăsătoare. N-are importanță dacă nu crezi, e adevărat și ajunge. Femeia e bogată și dacă există femeie frumoasă în lumea asta atunci ea e aceea. E stăpînă pe toată averea ei. Bogată ca toate rudele tale puse la un loc, insistă tot mai iritat de nemișcarea lui Costantino. Numai din pluta din pădurea ei scoate 1 000 de scuzi pe an, casa ei de la țară e cea mai frumoasă din împrejurimi. Ei bine, da, e Marianna Sirca, aceea care a fost stăpîna mea. Ea ținea la mine încă de pe timpul cînd eram servitor în casa ei, dar nu era stăpînă pe ea atunci și pe de-altă parte eu mă purtam mîndru cu ea. Acum ne-am înțeles. Dumnezeu a vrut așa. Alaltăieri noapte am fost împreună la moșia ei, am stat împreună deși era si tatăl ei acolo. Am fost împreună, repetă închizînd și el ochii și simțindu-se tulburat adăugă, și am sărutat-o.

Costantino nu răspunse imediat, simțea inima bătîndu-i pe pămîntul tare și-apoi în sfîrșit pentru că Simone tăcea ca pierdut în amintiri, întrebă batjocoritor.

— Și de-asta ai nevoie de bani ? Trebuie să te-nsori cu ea ?

— Da, pot să mă căsătoresc cu ea dacă vreau ! Tocmai asta vrea ea pentru că nu e o femeie ca toate celelalte.

— Da din ce e făcută ? Dacă ar fi o femeie serioasă nu te-ar băga în seamă !

Simone furios se ridică în capul oaselor, înspăimîntător la înfățișare.

— Dacă mai continui să vorbești despre ea îți sfărîm capul chiar cu picioarele tale, ai înțeles ?

Lui Costantino nu-i era frică. Se ridică și el, se așeză cu capul pe genunchi și cu fața-n palmă și privi focul ; și cînd văzu că Simone se așează din nou jos, spuse gînditor.

— Simone, tu nu mai vorbești ca un bărbat. Cum poți tu să te căsătorești cu o astfel de femeie, tu ?

— Cum ? Cu preot, în numele lui Dumnezeu, în secret. Și-apoi nu-i scris că eu o să rămîn mereu hoinar ca o fiară sălbatică. Pot deveni și om liber.

— A, vezi, nu mai judeci. Femeia te-a și făcut asemeni ei ! Și-apoi te-a și vrăjit. Bine, fii atent să nu te pierzi, omule !

— Vorbești așa din invidie și gelozie ! Ți-e frică să nu rămîi singur !

— Mie ? spuse Costantino ridicîndu-și ochii triști. Dar imediat zîmbi și-și clătină capul cu gestul ce-l învățase de la Simone. Așa o fi, oricum aș putea veni cu tine pe banca acuzaților.

— Blestemat să fii tu cu toate păcatele tale. Cine vorbește de banca acuzaților ?

— Nu cumva vrei să fii din nou liber fără proces și fără judecată ? Tu pînă la urmă vei ajunge la judecător și te vei lăsa legat și nu vei mai scoate niciodată piciorul din laț. Mărturisește ! Femeia nu te-a sfătuit așa ?

— Da, da, spuse Simone și simți cum îl cuprinde o ușoară spaimă.

Era adevărat, da, totul era adevărat. Cîteodată i se părea că e ca vrăjit. Marianna îl stăpînea, îi apăsa umerii și îi fu rușine că și Costantino ghicise asta. Sări în picioare, ca și cum ar fi vrut să se elibereze de femeie și-și trînti căciula peste flacără, pentru că i se părea că și flacăra șoptește ceva împotriva lui ; și

flacăra se îndoi și păru că încearcă să fugă înfricoșată, dar imediat se ridică mai înaltă, șuierînd mai tare.

— Soarta noastră nu se mai schimbă, spuse Costantino. Tu nu mai ești cel de-acum trei zile. Ești alt om. Soarta ta e pecetluită.

— Nu, Costantì, mai bine să-mi sece picioarele înainte. Îți jur pe această flacără, îți jur pe inima mamei mele. N-o să mă predau niciodată. Nici n-am de gînd să mă-nsor ! Nici în public, nici în secret ! O spuneam așa, ca să mă aflu în treabă. Dacă ea mă vrea, să mă ia așa !

— Ea nu te va lua așa !

— Atunci o voi lua eu ! se lăudă.

Imediat însă își sprijini și el cotul pe genunchi și fața în mînă ; rămaseră așa mult timp amîndoi, ca împietriți, ascultînd șoaptele ușoare ale nopții din jurul ascunzișului lor de stîncă, mari și cruzi ca fiarele sălbatice la pîndă, mici și înfricoșați ca păsărelele în cuib.

IV

Marianna era din nou în casa ei de la Nuoro.

Întinsă în patul mare, proaspăt primenit, moleșită de o oboseală plăcută, o cuprindea somnul și i se părea că se află încă pe pragul casei țărănești, cu capul lui Simone pe genunchi. Și-i vorbea tînărului încet, liniștită și serioasă, spunîndu-i toate lucrurile pe care cu o noapte înainte nu știuse să i le spună. Și-i mîngîia îndrăzneață părul moale și cald și la acea atingere un fior o străbătea toată, de la genunchi la bărbie, și pleoapele îi tremurau, dar le închidea cu putere ca să nu plîngă, să nu se trezească.

„O femeie ce iubește un bărbat ca mine nu trebuie să plîngă... Da, da, Simone, nu trebuie să plîngă."

Și rămînea nemișcată și i se părea că are un laț la încheietura mîinilor, un lanț la picioare ; pot să treacă anii, dar ea nu se va mișca, pentru că lațul era el, lanțul era el.

Aceasta era așadar dragostea ; suferință ascunsă în adîncul inimii și supunere oarbă la această suferință ; și totuși cît era de bine să adormi așa, legată, cu propria taină în inimă.

Dimineața, trezindu-se devreme, încercă vaga bucurie a prizonierului care-și numără zilele pedepsei știind că trebuie să se sfîrșească ; începe o zi, dar o alta a trecut deja și fiecare clipă duce către libertate.

„De Crăciun, dacă nu chiar mai devreme..."

Va veni Crăciunul ; era obișnuită cu lungile luni de singurătate și de liniște : și altădată, fiindcă nu aștepta nimic, i se părea că nimic nou nu avea să i se mai întîmple. Acum, însă, zilele i se păreau pline de așteptare, de speranță : și zilele și lunile erau pe vîrful degetelor ei, ușoare ca petalele unei flori. La Crăciun va veni Simone ! Și dacă nu venea ? Dacă soarta crudă căreia i se dăruise îl îndepărta pentru totdeauna, îi despărțea din nou ?

La acest gînd sări în picioare, alergă să deschidă ferestruica căci i se părea că se sufocă.

Ferestruica joasă, cu patru geamuri mici, dădea în spatele casei, spre grădinile de zarzavat și căsuțele negre dincolo de care, pe orizontul luminos, se înălțau vîrfurile stîncoase ale muntelui Orthobene.

Lumina trandafirie a răsăritului năvăli în camera spațioasă, scundă, cu tavanul din lemn vopsit galben ; oglinda unui dulap nou străluci alături de vechea ladă de zestre împodobită cu păsări și flori primitive. Și Marianna se îndreptă către marele ei pat de lemn

întorcîndu-se cu spatele la peretele din fund pentru a nu se vedea aproape goală în oglindă.

Dar îmbrăcîndu-se mișcările imaginii ei reflectate de cristalul oglinzii îi atrăgeau ochii împotriva voinței ei ; și se întorcea în treacăt, privindu-se cu o curiozitate timidă. Da, parcă o altă femeie locuia în camera ei ; o femeie vie și frumoasă. Vechea Marianna rămăsese îngropată sub frunzele moarte ale stejarilor de la moșie. Dar de ce nu trebuia să se privească ? Se întoarse hotărîtă și se privi cu curiozitate castă, ca și cum ar fi privit o statuie.

Văzu deasupra picioarelor lungi și netede, micii genunchi palizi și strălucitori ca două fructe de marmură lustruită ; îi cuprinse în căușul palmelor. Apoi se aplecă să-și încalțe pantofii. Cozile desfăcute îi alunecară ca niște șerpi negri de pe umerii aplecați pe pieptul alb-albăstrui împînzit de vinișoare ; le aruncă înapoi cu o mînă în timp ce cu cealaltă întîrzie puțin mîngîindu-și piciorul împodobit cu călcîiul trandafiriu ; dar dintr-odată se înroși, fugi lîngă fereastră și începu să-și strîngă părul și să și-l netezească bine pe frunte, în așa fel încît să i-o înconjoare ca o fîșie de catifea neagră abia întreruptă de linia albă a cărării. Mirosul grădinilor de zarzavat, liniștea acelui ceas, îi aminteau moșia ; și iată-l din nou pe Simone la picioarele ei, legîndu-i genunchii, împiedicînd-o să se miște. Și totuși trebuia să se miște, să reînoade firul rupt al vechii vieți. I se părea că se apleacă și-i spune. „Hai, Simone, trebuie să mă lași puțin !" Dar el n-o lăsa, o urma, o strîngea. Atunci i se păru că-l poartă peste tot cu ea ca pe un copil în brațe ca să-i arate casa unde fusese servitor și unde acum devenea stăpîn.

Iată holul în capul scării abrupte, din ardezie puțin întunecată, între doi pereți albi, pardosit cu cărămizi

vechi, descojite. În hol dădeau ușile camerelor, gălbui de umezeală. Toate camerele erau umede din cauza unui umbrar mare de viță ce acoperea curtea între casă și stradă ; pereții văruiți se înverzeau, și ici-colo tavanurile de lemn putrezeau, deși erau deseori înlocuite ; numai jos, la parter, bucătăria, cu fereastra ce dădea la răsărit spre o grădiniță de zarzavat și cu ușa spre curte, era caldă și veselă pentru că-n vatră focul ardea mereu.

Cînd Marianna cobori, servitoarea ieșise deja. Cafeaua fierbea alături de jarul vetrei și lumina soarelui ce răsărea făcea să scînteieze vasele de aramă atîrnate pe pereții întunecați. Prin gratiile de la fereastră tremurau măciuliile trestiilor din grădiniță și mai încolo, între tufele de trandafiri albi scînteietori de rouă și micii cireși acoperiți de fructe ce păreau ciorchini de coral, zbura un măcăleandru repetîndu-și strigătul vesel de chemare.

Marianna deschise larg geamurile și scutură încet gratiile ruginite, parcă împinsă de o dorință de libertate. Da, Simone avea dreptate să nu vrea să renunțe la libertatea sa : totul se putea pierde, dar nu libertatea !

Dincolo de grădiniță, în ulița care trecea prin fața casei, răsună pasul unui cal. Țeava unei puști și vîrful unei căciuli treceau pe deasupra zidului. Ea îl recunoscu pe Sebastiano și din nou realitatea o izbi, făcînd-o să se înroșească. Speră ca ruda ei să treacă drept înainte. El însă se opri și bătu cu piciorul în poartă. Marianna traversă fără grabă curtea umbrită încă de vița de vie și deschise ; și imediat văzu că Sebastiano o privea de sus încercînd să zîmbească cu obișnuita-i ironie, dar ochii-i erau întunecați de îndoieli, ba chiar triști.

— Voiam să știu dacă unchiul Berte a plecat.
— Da, a plecat de ieri.
— Și tu, Marianna, ai dormit bine azi-noapte ?
— Eu dorm întotdeauna bine.
— Da, știu... Nu ai gînduri ! Dar... ce voiam să spun ? a, da, aerul de la țară ți-a făcut bine.

Marianna îl privea fix, așteptînd vreun cuvînt înțepător ; el însă privea înaintea sa drumul pustiu și dintr-odată slăbi frîul și plecă salutînd-o puțin trist.

— Rămîi cu Dumnezeu, Marianna, adio.

Ea rămase la poartă pînă cînd calul coti după colțul străzii. Avea impresia că Sebastiano îi ghicise taina și o supraveghează și-i poartă grija cum faci cu o persoană amenințată de un pericol sau de o boală. Pentru o clipă îi fu frică : frică de el, frică de sine însăși ; imediat însă se scutură trufașă, gîndindu-se încă o dată că e stăpînă pe sine și pe propria-i soartă, că fusese destul servitoarea altora și că nu trebuia să dea socoteală de nimic nimănui.

Și ca și cum ar fi vrut să-și demonstreze sieși că e liberă și singură rămase la poartă, ceea ce nu i se întîmpla niciodată, privind în sus și în jos strada singuratică. Ușor în pantă, strada cotea în jos printre căsuțe și case vechi cu cerdacuri de lemn și balcoane de fier ruginit ; iar sus, după ce traversa ulița, se deschidea într-o piață, cu puțin verde și turnurile Catedralei înălțîndu-se pe cerul senin al dimineții. Nu trecea nimeni ; în depărtare se auzea doar zgomotul roților vreunui car, cîntecul vreunui cocoș. În sfîrșit în susul străzii apăru o femeie cu un vas de tablă în mînă și Marianna își dădu seama că rămăsese la poartă tocmai pentru asta, pentru a dovedi servitoarei că timpul libertății venise. De fapt de departe o văzu cum își încruntă sprîncenele dese, cărunte, deasupra ochilor

rotunzi de vultur bătrîn, dar nu se retrase. Femeia grăbi pasul : bocancii ei mari răsunau pe pietre ca potcoavele de cai și întreaga ei înfățișare, înaltă, dură, înfășurată în costumul popular, avea ceva de fier, mîndru, bătrînă de-acum și totuși neîmblînzită încă.

— La ce te uiți ? își întrebă stăpîna împingînd-o ușor în trecere.

— Eram cu Sebastiano, răspunse Marianna ; și imediat îi citi în ochi îndoiala.

— La ora asta ? Ce voia ?

— Voia să mă fure, spuse ea rîzînd în timp ce servitoarea încuia poarta cu cheia.

Era de-ajuns ca poarta să fie bine încuiată, iar Marianna să stea înăuntru, liniștită și tăcută, lucrînd ; servitoarea nu cerea altceva. Lucra și ea, tăcea și ea ; numai pasul ei răsuna în întreaga casă făcînd să tremure podelele.

Iat-o, de fapt, după ce făcuse ordine în cameră, așezată pe jos în camera de la parter, alături de bucătărie, cernînd făină de orz pentru pîinea oamenilor de la stînă.

Zgomotul sitei îi dă o stare de somnolență Mariannei ce stă și ea lîngă fereastră și coase ; gîndul îi e departe. În locul trestiilor și micilor cireși din grădină, în fața ochilor i se aștern pădurile din Serra și munții albaștri, și viața i se pare un vis. Din cînd în cînd, ca să se dezmeticească, se ridică, iese în curte, se apropie de fîntînă și, fără să vrea, privește înăuntru ; dar numai imaginea ei singuratică se reflectă în apa nemișcată, metalică și rotundă ca o oglindă netedă. El nu mai e nici măcar acolo, e în alt loc mai adînc și mai misterios.

Marianna intră din nou în casă și aruncă o privire la lucrul servitoarei ; la rîndul ei servitoarea săltă

capul ca s-o supravegheze, dar își continuă treaba, căci poarta n-a fost deschisă și stăpîna n-a ieșit din casă. Dacă n-ar fi mișcarea brațelor lungi care agită sita în coșul mare din crin de pădure, ar părea, așa cum e acoperită de făină pînă la scufie, o statuie de piatră albită de puțină zăpadă spulberată de vînt.

Și Marianna se întoarce la scăunelul ei lîngă fereastră ; dar orele sînt lungi cînd aștepți să treacă ; niciodată nu i s-au părut atît de lungi. Se ridică din nou și se duce sus în camera ei, deschide lada și își vede toate lucrurile în ordine ; corsetul bine împăturit cu mînecile desfăcute și nasturii de argint potriviți unul peste celălalt, și tunica și ea bine întinsă, cu pliurile aranjate, panglica roșie dedesubt, îi dau însă impresia unei Marianne moarte, întinsă în sicriu gata de îngropăciune.

Tot trecutul i se pare astfel : mort, retezat din viața ei ca o creangă nefolositoare dintr-un copac. Închide lada și se duce în celelalte camere. Dar în toate, începînd cu cea care fusese a preotului canonic, cu patul încă acoperit de învelitoarea verde, cu portretul preotului deasupra lăzii de zestre, cu cărțile în biblioteca cu geamuri translucide, domnește un miros apăsător de închis, de umed, de pivniță.

Atunci urcă în pod. O cameră spațioasă sub acoperișul înclinat, destul de înaltă, cu două ferestruici de la care se văd curtea și strada, și grădinile, valea și muntele. De bîrne atîrnă ciorchini de struguri și de pere, pe podea sînt întinse migdalele aurii și cartofii încă galbeni, ca merele. În coșuri e și pîinea ; pîinea cenușie de orz pentru stînă, pîinea neagră pentru servitoare, pîinea albă pentru ea. Și făina și tăiețeii și legumele și toate proviziile de care e nevoie într-o casă de oameni gospodari. Nu lipsește nimic ; iar într-un

colț, între cele două ferestruici, iată, în sfîrșit, și culcușul servitoarei, un pat jos, de lemn ros de carii, cu o pătură aspră de lînă gri și neagră ce pare pielea unui tigru.

Marianna se așează și amintirile o năpădesc. Aerul înmiresmat trece de la o ferestruică la cealaltă prin care se vede cerul albastru deasupra muntelui Orthobene, cu un norișor roșu ca o floare. Voci îndepărtate vibrează în tăcere și ei i se pare că aude încă vocile de la moșie ; și retrăiește trecutul, își amintește ziua cînd tatăl și mama ei o aduseseră de mînă în casa unchiului și-i arătaseră camerele, scara și podul acela plin de toate bunătățile pămîntului. Și atunci se așezase pe pat, atingînd cu mînuța negricioasă pătura aspră, gîndindu-se că de-acum înainte nu se va mai juca desculță pe stradă, nu va mai merge la fîntînă seara cu copiii, nu va mai putea spune cuvinte urîte și înjurături, decît poate în gînd, pe șoptite. Adio libertate ; trebuie să poarte mereu pantofi, pantofii ei cei noi, grei care i se părea că-i trag în jos picioarele, că i le lungesc, i le încleștează de pămînt, obligînd-o să se gîndească înaintea fiecărui pas.

La început servitoarea Fidela o amuzase cu poveștile și obiceiurile ei ciudate. Iată, se revedea ghemuită în fundul patului, sprijinindu-se cu spatele de picioarele mari și aspre ale servitoarei. Cu atîtea paturi mari și mici în casă, cu atîtea camere goale, Fidela voia să doarmă sus și povestea de ce : „Trebuie să știi că aici, dacă se aude un zgomot, poți iscodi și vedea în toate părțile".

De fapt noaptea se scula deseori și se uita pe una din cele două ferestruici : Marianna, neliniștită, ridicată pe jumătate din pat, o urmărea cu ochii arzători în penumbră, dacă era lună : și-o zărea cu totul goală,

dar cu scufia mare și cu carnea îndesată ca o statuie de lemn ce se mișcă datorită vrăjilor. Și îi era frică, Mariannei, îi era frică de toate, de servitoarea ce stătea la pîndă la ferestruică, de zgomotele de afară și mai ales dacă nu se auzeau dar trebuiau dintr-un moment într-altul să răsune ; de obiectele care se zăreau în fundul podului, de ciorchinii negri care atîrnau ca niște capete ciufulite, de bîrnele înclinate ; îi era frică de toate și totuși teama asta îi plăcea și ziua cînd se plictisea sau cînd era obligată să stea cu ochii plecați, spășită, în fața unchiului, se gîndea cu bucurie la orele nopții, la viața misterioasă a podului, la poveștile servitoarei.

„Povestește, povestește ! Cînd erai acolo, în casa stăpînilor tăi... atunci ? Atunci cum a fost ? Dacă nu povestești sar jos, spunea trăgînd pătura cînd Fidela venea în pat.

„Atunci... așteaptă... ce spuneam ? Stai cuminte, zvîrlugă !"

„Ia-o de la început ! Încălzește-mi picioarele, Fidela."

Fidela îi ținea picioruşele între genunchii ei de piatră și o lua iar de la capăt.

„Așadar tu trebuie să știi că la vîrsta aceea, la 15 sau 16 sau 18 ani, nu mai știu bine, eram servitoare în casa Cristinei Zandu. Erau bogați stăpînii mei ; bogat e și stăpînul meu de-aici, Dumnezeu să-i dea sănătate, dar bogați erau și ceilalți ; aveau chiar și fîntînă cu apă dulce în casă. Și bănet și argintărie și lucruri sfinte ca într-o biserică. Pînă și la intrarea casei erau bani, într-o ladă. Monedele de aramă le țineau într-un coș ca pe fasole. Acum eu nu știu să-ți spun bine cum s-a întîmplat, dar într-o seară, așa, într-o seară de sărbătoare, stăpînul s-a întors acasă cu bastonul lui și s-a așezat în pat fără să mănînce. Poate băuse. N-aș

putea jura, dar poate că băuse. Noi femeile stăteam în bucătărie, servitorul dădea de mîncare cailor cînd iată că-l vedem intrînd speriat cu ochii holbați țipînd : „Stăpînă ! Măiculița mea, ce spaimă ! Ce spaimă !" și imediat fuge sus pe o scăriță sprijinită de zid, care ducea într-un pod de sub tavan, deasupra bucătăriei. Eu, după el, cu părul vîlvoi de spaimă, deși nu știam ce se întîmplă. Într-o clipă a tras sus scărița și-a sprijinit-o de perete, s-a urcat, a spart acoperișul și dus a fost. Eu căzusem și printr-o crăpătură a scîndurilor podului vedeam înfricoșătorul lucru ce se petrecea în bucătărie : o grămadă de bărbați mascați ce păreau balauri, năvăliseră înăuntru și trei dintre ei o prinseseră pe stăpîna mea și unul din ei avea o secure ! Ceilalți s-au dus repede în hol și de-acolo au urcat în camerele de sus ; se auzeau pașii lor ca de diavoli împielițați ieșiți din iad. Era o bandă de tîlhari, ai înțeles, nu ? Erau mulți, poate 30, poate mai mulți : servitorul, pe acoperiș, striga chemînd ajutor, dar nimeni nu îndrăznea să se arate de frică să nu-l nimerească vreun glonte al răufăcătorilor. În cîteva minute l-au omorît pe stăpîn, au luat toate lucrurile prețioase. Dar tot nu erau mulțumiți ! Cel cu securea și ceilalți doi o purtau pe stăpînă de ici-colo, tîrînd-o ca și cum ar fi fost moartă, să le arate ascunzișurile banilor. De afară au răsunat două focuri de pușcă : erau vecinii care încercau să-i sperie pe tîlhari. Dar cîțiva dintre ei rămăseseră de pază în curte și strigau celor dinăuntru : „Curaj, dați-i bătaie !" și toată casa era răscolită ca de cutremur. I-am văzut pe cei trei cum au adus-o pe stăpînă din nou în bucătărie. Își tîriia picioarele pe pămînt ca două cîrpe și avea fața albă, schimonosită toată de groază. O loveau cu pumnii în spate, o amenințau cu securea pentru că nu știuse să

le arate ascunzișurile. Apoi au dezbrăcat-o. I-au găsit cusute în corset două bacnote de 1 000 de lire fiecare și parcă s-au liniștit. Ea bîiguia : „Fie-vă milă, gîndiți-vă la mama voastră !“ și ei repetau : „Lasă asta ! Spune-ne unde e bănetul, dacă nu te punem să șezi goală pe pirostiile înroșite în foc.“ Și unul chiar a pus pirostiile în vatră ; dar afară au răsunat alte focuri de pușcă și dintr-odată au fugit toți și stăpîna mea văzîndu-se singură a fugit. Eu am rămas acolo sus toată noaptea. M-am ascuns printre mănunchiurile de trestii ce erau în pod și cîteodată mi se pare că sînt încă acolo, că aud pașii răufăcătorilor, că mor sufocată. După noaptea aceea, de frică, n-am mai fost femeie.“

Această concluzie o distra foarte mult pe Marianna și o făcea să rîdă cu gîtul încă uscat de groază. I se părea că o vede pe Fidela ascunsă printre mănunchiurile de trestii, în pod, cum sare afară și dintr-odată din fată se schimbă în băiat. Și de fiecare dată aștepta sfîrșitul poveștii cu neliniște, tremurînd de teamă și de milă și totuși mușcîndu-și buzele, ca să nu rîdă înainte de timp.

„Apoi am fost servitoarea preotului canonic, care venise acolo sus paroh. Or fi vreo 20 sau 25 de ani și cînd el s-a întors la Nuoro am venit cu el. Ca să spun adevărul, am fost liniștiți. Numai o singură dată ne-au furat o găină, dar desigur că Maria Conzu, vecina, a fost. Ei, ce vrei, Nuoro nu e un sătuc unde se pot întîmpla tîlhării, cu cîtă poliție este ! Și apoi timpurile s-au schimbat : dar răufăcători există de cînd lumea și nu trebuie să te culci pe urechea aia !“

Marianna însă nu era atentă la aceste cuvinte înțelepte. Își împingea piciorușele în pîntecul tare ale femeii și insista ridicîndu-și fața de pe pernă :

„Cum ai devenit băiat ? De ce-ai devenit băiat ?

Pentru că spargi lemnele cu genunchiul ? Pentru că scoți cuiele cu dinții ? Hai, spune-mi ! Atunci ești un servitor nu o servitoare ! Hai, spune-mi ! Ca să spun adevărul...“

„Ca să spun adevărul, da, aș fi preferat să fiu un servitor-bărbat.“

Atunci rîsul înăbușit al Mariannei umplea de bucurie umbra misterioasă a podului.

Apoi poveștile începeau din nou.

După atîția ani Fidela nu se schimbase de loc. În timp ce Marianna rămînea în curte, spre seară, sub umbrarul cel negru, sub cerul trandafiriu, iat-o pe slujnică bătînd în cuie o scîndură a porții ce se descleiase puțin de căldura soarelui de iunie.

Marianna îi dăduse cuiele, apoi se așezase în penumbră și privea din cînd în cînd luna nouă care răsărea leneșă, ca un ochi întredeschis de voluptate ; și gîndindu-se la secretul ei avea în ochi ceva din blîndețea lunară. Dar prezența servitoarei o deranja. Din zi în zi, din oră în oră, gîndul devenea tot mai insistent.

Dacă venea Simone ?

Cum să-l primească ? Cum să înșele atenția paznicei închisorii ei ?

Mai avea încă timp ; aștepta mereu și în liniște i se părea că aude pasul lui cum se apropie tot mai mult.

Zilele ei erau doar un vis de așteptare : aștepta cu neliniște întoarcerea tatălui, vizita lui Sebastiano, zilele de sărbătoare ca să poată merge la slujbă și să poată sta alături de surorile lui Simone : căuta tot ce-i aducea în vreun fel aminte de el.

După ce termină de bătut în cuie scîndura, Fidela se duse în casă și atunci ea se ridică și, precautã, deschise poarta, iscodind în susul și în josul străzii. Era într-o sîmbătă seara și poate măcar servitorul s-o

întoarce de la Serra ; dar apusul se întuneca tot mai mult și rîndunicile se retrăgeau tăcute, brăzdînd pentru ultima oară cerul roșu deasupra caselor negre și nimeni nu sosea. Dincolo de strada pustie, deasupra turlelor roșietice ale bisericii, un nor roșu se îndoia ca un arc de foc ; totul era negru și sîngeriu, totul ardea într-o flacără misterioasă pe care umbra o stingea încet, încet ; și cîntecele tinerilor țărani îndrăgostiți umpleau aerul de nostalgie. Marianna își sprijini tîmpla de stîlpul porții, gîndindu-se că iubitul ei nu poate să-i cînte sub fereastră. Cît de departe erau ! Depărtați ca și cînd s-ar fi aflat fiecare la cîte un capăt al pămîntului ; atît de îndepărtați încît, gîndindu-se bine, i se părea că el nici măcar nu există... Dar iată, tot gîndindu-se stăruitor, inima i se zbate din cauza aceleiași disperări și pasul lui Simone îi răsună puternic înăuntrul său, în timp ce din adîncul inimii vocea lui cîntă umplînd seara de chemări de dragoste.

Se întoarse sub umbrar. La fiecare zgomot de pași ridică ochii, pînă cînd servitoarea se întoarce în curte și se apropie să închidă din nou poarta.

— Dar lasă puțin deschis ! spuse aspru Marianna.

— Ar putea intra cineva !

— Și ce dacă intră ? Lasă-l să intre !

Fidela închise însă fără să mai răspundă ; zgomotul bocancilor ei pe pietrele curții părea într-adevăr zgomotul făcut de pașii unui paznic de închisoare.

— Să mergem, e gata, spuse intrînd prima.

Aprinse fitilul lămpii de la flacăra vetrei și pregăti mîncarea ; cina era frugală ca o cină de oameni sărmani : pîine prăjită cu brînză și legume. Pe masă era un caș întreg și servitoarea tăia mereu din el felii mari mîncînd pîine multă, ca un cioban. Apoi ridică carafa de apă și bău mult în timp ce Marianna, aproape iritată

de acea seninătate grosolană, luă numai o bucată de pîine tare și se întoarse afară.

Greierii cîntau între frunzele de viță de vie și în depărtare plîngea o pasăre de noapte. Unde era Simone ? În misterul nopții, în plînsetul păsării, sau în pasul ce se apropia ? Pasul se opri la poartă și ea sări în picioare, simțindu-și inima ca strînsă într-o gheară. Se duse să deschidă și simți imediat mirosul de tutun și de sălbatic al lui Sebastiano.

— Vai, vai ! spuse el intrînd, tot cu aceeași ironie în voce și în privire, mă așteptai ?

Se așezară în fața ușii și el se aplecă s-o strige pe servitoare.

— Hei, vino-ncoa ! Am văzut cinci oameni așteptînd acolo mai în jos, la colțul străzii. Erau niște bărbați mascați. Pe crucea mea, poate or fi tîlhari. Ochii-n patru noaptea asta, tușă Fidè !

— Rămîi tu să ne aperi, spuse servitoarea nu fără un strop de ironie în voce. Doar ai briceagul la tine !

— Tușă Fidè ! insistă el amenințînd-o glumeț. Să nu-mi ajute Cel de Sus dacă în noaptea asta nu ajungi iar în pod !

Marianna rîse, dar el adăugă :

— De Marianna nu se ating, că știu deja că și dacă-i iau cămașa de pe ea, ei tot nu-i pasă.

— De ce ? întrebă ea curioasă. Nu-mi văd de treburile mele ?

Sebastiano se întoarse ; își apropie scăunelul de al ei. Avea chef de glumă în seara aceea, dar spunea și lucruri care dureau.

— Nu, nu, îți vezi bine de treburi, dar neglijezi ce e mai bun, Marià, lași să treacă timpul ! Ce faci tu aici singură ca o nevăstuică-n cuibul ei ?

— Și ție ce-ți pasă ? Sau ai să-mi faci vreo propunere ?

— Mai știi ? pînă una alta dați-mi ceva de băut, femeilor ! Dați-mi să beau ceva, dar să fie vin bun ! Ce naiba, puteți pune și voi pe masă o cană de vin bun !

Servitoarea se duse să aducă vinul.

— Ai fost la Serra ? întrebă Marianna coborînd vocea fără să vrea, și imediat i se păru că ochii lui strălucesc și îi fu aproape frică de răspuns.

Da, fusese la Serra ; îl văzuse pe tatăl ei, pe servitorul ei, turmele ei, oamenii care strîngeau pluta pentru negustorii din Ozieresi. Și nimic altceva. Dar și simplul fapt de a auzi vorbindu-se de locurile unde își lăsase inima îi dădea Mariannei un fior lăuntric, ca o lumină în întuneric. Și aștepta ca el să mai spună ceva ; dar Sebastiano glumea cu servitoarea ; îi întindea paharul ca să i-l umple din nou și o trăgea de șorț.

— Da stai odată aici și toarnă, că doar nu-mi dai din sîngele dumitale ! Ia spune-mi, de data asta pe unde o ștergi dacă se întorc prietenii dumitale... Așadar unul era tînăr și frumos ca o femeie... Cum era ? Și securea era ascuțită ?

Insistența lui de a aminti înfricoșătoarea întîmplare începu s-o supere pe Marianna ; se trase înapoi în timp ce servitoarea, căreia nu-i plăceau glumele despre întîmplarea asta, turna vinul fără să răspundă. Sebastiano puse jos paharul și continuă :

— Ei, tușă Fidè, o să vezi, dacă Marianna nu se hotărăște în una din serile astea, prietenii sînt aici. Veghează, tușă Fidè, ține ochii deschiși... Dar acum aici nu vedeți și nu auziți mai nimic : vreau să vă dau un cîine că al vostru, ca toți cîinii preoților, nu mai latră. E prea gras și doarme mereu.

De fapt bătrînul cîine pe care cele două femei îl

țineau acolo în grădiniță, nu lătra niciodată : Marianna însă simțea sau credea că simte prea multe aluzii răutăcioase în vorbele lui Sebastiano ; începu să se irite și spuse cu tonul acela rece pe care știa să-l găsească cînd voia să pună pe cineva la locul lui :

— Sebastiano, nu jigni lumea !

El își luă paharul și bău în tăcere ; apoi răspunse la rîndul lui rece și așezat la cîteva întrebări ale ei, fără să mai glumească.

Vorbeau de pășune și de recoltă, de orz și de miei și de felul în care Marianna ar fi trebuit să folosească banii luați de pe plută : voia să cumpere o moșie învecinată cu cea a ei, dar îi mai trebuiau și alți bani ; ar fi trebuit să mai aștepte un an sau să vîndă din animale ; dar era păcat să vîndă animalele, cu atît mai mult cu cît unchiul Berte n-ar fi vrut căci ținea la vacile și junincile sale ; deci trebuia să mai aștepte un an sau să-l convingă pe proprietarul moșiei s-o dea în rate ; dar era greu, dacă nu chiar imposibil, să-l convingă pe proprietar s-o dea în rate sau să mai aștepte încă un an ; poate făcuse deja tîrgul cu vreun alt cumpărător, s-ar fi putut ca Marianna să nu poată cumpăra moșia, ba chiar să se mai și trezească cu vreun vecin incomod. Ea vorbea liniștită ca despre un lucru ce n-o privește ; nimic de fapt din lucrurile pămîntești n-o mai interesa, învăluită cum era de celălalt gînd al ei. Dintr-odată însă Sebastiano se-nsufleți din nou ; aplecă capul spre ea, ca și cum ar fi știut amîndoi înțelesul cuvintelor pe care el le pronunța :

— Să-l trimitem pe Simone la proprietarul moșiei ca să-l convingă !

Marianna se-nfioră ca și cum o aripă neagră, înfricoșătoare ar fi atins-o și pentru prima dată înțelese ce prăpastie înspăimîntătoare o separa pe ea, ființă

cinstită, cu frica lui Dumnezeu, pură, de un bandit, un răufăcător cum era Simone.

O clipă îi trecură și alte închipuiri diavolești prin fața ochilor : o poartă se deschidea, venea Simone, da, așa cum promisese, dar ca s-o îndemne să facă rău, sau ca să-i facă ei rău, ca s-o jefuiască, s-o violeze, s-o șantajeze.

Totul durase o clipă ; Sebastiano se ridicase, rîzînd încet, batjocoritor, ca și cum ar fi fost mulțumit că o păcălise și o înfricoșase că ea deja reacționase violent, mai mult împotriva ei înșiși decît împotriva lui. I se părea că se îndoise chiar de propriul ei suflet, că se crezuse capabilă de lucrurile cele mai monstruoase.

— Sebastiano, spuse gravă, dar cu un tremur de furie în voce, ești din ce în ce mai prost !

Multă vreme după ce Sebastiano plecase și servitoarea zăvorîse din nou cu drugul și cu lacătul poarta, așezîndu-se apoi în colțul de lîngă fereastră în așteptare ca stăpîna să se retragă, Marianna rămase la locul ei tăcută, nemișcată.

Se mai gîndea la cuvintele lui Sebastiano ; fără îndoială el o suspecta ; dar se simțea mai puternică decît el ; era de-ajuns să-i vorbească aspru ca să-l pună la punct. Se gîndea mai degrabă cum să scape de supravegherea servitoarei dacă venea Simone.

Era greu și pe cît de greu pe atît de necesar.

Pe gînduri, în timp ce sforăitul ușor al Fidelei, ce ațipise, o deranja ca zgomotul surd al unei pile, își amintea de ora întîlnirii lor, i se părea că vorbește cu Simone aplecat peste genunchii ei, că-i mărturisește tot chinul și neliniștea care o copleșeau. Și era conștientă de tot, și se asculta și se simțea făcută din două Marianne, atît de diferite : una care vorbea cu Simone, aplecată deasupra lui ca asupra apei unei fîntîni, în care încerca în zadar să-și înmoaie buzele arse de sete ; cealaltă, la pîndă, atentă, rece, gata să se apere și să-și apere tovarășa neprevăzătoare. Dar cînd pasul unui bărbat răsună în stradă, clar și tot mai aproape, și se opri la poartă, simți din nou o înțepătură în inimă : sări în picioare, ținîndu-și respirația și alergă să deschidă. Bărbatul era un călător care se oprise din întîmplare și plecă imediat ; ea se întoarse tremurînd încă de neliniște ; o văzu pe servitoare cum se ridică țeapănă, dar simți că orice supraveghere era zadarnică, că atunci cînd va sosi momentul va ști să sfarme și să învingă orice obstacol. Urcă în camera ei și se trînti în pat obosită, așteptînd încă.

V

Cîteva zile Simone și Costantino nu părăsiră ascunzișul ; primul pentru că aștepta să se întoarcă cei trei răufăcători, celălalt pentru că fără tovarăș nu știa unde să meargă. Costantino simțea însă cum îl pierde pe Simone ; deși dormea alături de el se părea că e singur, părăsit și gelozia îl rodea. Nu înțelegea de ce voia să se alăture altor bandiți : se simțeau atît de bine doar ei doi singuri. Odată Simone își luase un cîine, unul din acei faimoși cîini de Barbagia, atenți și cruzi ; îl lua cu el peste tot și noaptea dormea între ei doi. Costantino suferise mult ; urîse cîinele așa cum se urăște un om : atît de mult încît mai tîrziu cînd cîinele se-mbolnăvise și murise, Simone își acuzase tovarășul că-l omorîse.

Apoi trăiseră complet singuri și pentru că ceilalți bandiți nu-i apreciau prea mult. Trăiau mulțumindu-se

cu puțin, nu aveau ambiții mari, erau atenți doar să evite capcanele jandarmilor ; de altfel nici nu erau căutați, căci nu se stabilise încă o recompensă pentru ei. Simone suferea mult din cauza asta, ca de o calomnie sau de o nedreptate și Costantino, care-l cunoștea bine, dacă voia să-l umilească cîteodată, făcea socoteala recompenselor oferite pentru prinderea altor bandiți.

„Pentru Corraine s-au dat 2 000 de scuzi, pentru Pittanu, care totuși e-un nimic, 1 000 de scuzi ; pentru Battista Mossa, ptiu, 1 000 de lire, chiar și pentru Bantine Fera au dat 100 de scuzi. Dar el spunea că va ajunge la 2 000 ca și Corraine, chiar de-ar fi să facă vreo nebunie pentru asta".

Simone scuipa cu dispreț, dar se simțea umilit.

Ei doi trăiau din mici prădăciuni și o singură dată la începutul vieții lor de bandiți atacaseră un negustor de iezi, luîndu-i banii ; se rușinau însă de această faptă de borfași de stradă și vorbeau de ea ca de o ștrengărie.

Imitau pe marii bandiți numai cînd căutau respectul și ajutorul ciobanilor și al proprietarilor de animale, cărora în schimb le ofereau mai mult sau mai puțin tacit protecția lor împotriva răufăcătorilor sau a hoților de rînd. Cînd Simone avea nevoie de cîteva mii de lire, se ducea la un proprietar și-i cerea împrumut. Și proprietarul îi dădea fără să creadă că-i va mai avea înapoi. Sau cerea un cal sau o junincă sau un berbec, zicînd că vrea să cumpere, dar cu condiția de a plăti mai încolo cînd va avea bani ; dar banii nu-i avea niciodată.

Ciobanii de altfel nu se temeau de ei. Erau mai puternici decît bandiții ; aproape s-ar putea spune că ei erau stăpînii, căci ei cunosc toate mișcările, întîmplările, sînt deseori gazde și protectori ; pot, din punctul lor fix de observație, să-i prindă cînd trec și să se răzbune ușor dacă vreunul dintre bandiți le face neajunsuri.

În afară de asta Costantino primea bani de la maică-sa ; și veniturile pășunilor lui se întreiseră de cînd el ducea viața asta căci ciobanii închiriau pămînturile de la el. Nici lui și nici lui Simone nu-i plăcea să verse sînge de creștin, dar erau totuși gata să-și apere libertatea cu orice preț.

În zilele acelea trăiră ca niște pustnici, hrănindu-se cu vînat și buruieni. Vorbeau puțin, și o dușmănie surdă se simțea între ei. Costantino era gelos mai ales fiindcă simțea că Simone se gîndește mereu la Marianna și zîmbetul lui batjocoritor devenea aproape un rînjet cînd se vorbea de ea. De fapt i se părea imposibil ca o femeie așa cum o descria Simone să poată face nebunia de a iubi și de a aștepta un bandit : de-ar fi o fetișcană de 15 ani, treacă meargă, la vîrsta asta toate femeile sînt ușuratice ; dar o femeie de 30 de ani, crescută astfel, cu atîția pretendenți în jur ! Și se mîngîia sperînd că totul este o închipuire a orgoliului tovarășului său.

Cei trei răufăcători însă nu se întorceau : Simone începu să se înfurie și se-încrunta adesea, cu ochii plini de umbră. Înăuntrul lui, bestia se mișca ; apoi într-o zi deveni din nou calm, cu chipul aspru, împietrit de tăria hotărîrii luate.

Ședeau în fața peșterii și în timp ce Costantino răsfoia o carte de „Cîntece sarde" el își cosea haina de piele sfîșiată și cerea explicații amănunțite despre drumul ce ducea la ocolul de vite al preotului : și nu mai înjura ca zilele trecute, nu se mai înfuria și nu-și mai disprețuia tovarășul pentru acțiunea lui absurdă. Acesta își ridica și cobora repede ochii de pe carte,

ghicind gîndul ascuns al lui Simone : în cele din urmă spuse mușcîndu-și buzele :

— Simone ! Te ispitește diavolul, Simone ! Eu aș fura mai degrabă din casa mea decît din casa unui preot.

Simone înfigea cu putere acul în piele, aplecîndu-se mult, și-și făcea mai departe socotelile lui fără să-i mai pese de celălalt.

— Vezi, Simone ! pentru femeia aia !

Marianna stătea între ei ; nu-i părăsea o clipă. Simone se roși ; își ridică ochii și se păru că vrea să răspundă violent ; își reveni însă imediat și trase cu acul pe piele cîteva linii, ca și cînd ar fi desenat drumuri și poteci.

Noaptea fu agitat. Costantino îl auzi răsucindu-se, sculîndu-se, ieșind și intrînd din nou ; nici el nu dormea, dar nu mai îndrăznea să vorbească fiindcă de fapt îi era și frică de tovarășul său cînd îl vedea în starea aceea, și-l simțea altfel decît de obicei : nu Simone cel bun, de toate zilele, ci unul obsedat, posedat de diavolul ce-l rodea pe dinăuntru. Atunci era mai bine să-l lași în pace, să-l lași în voia lui și-a suferinței ; Cel de Sus nu-l va părăsi.

Și Costantino se rugă, cu căușul mîinii peste legătura de moaște sfinte ce-i înțepau pieptul ca o cămașă aspră de pocăință. În zori simți cum tovarășul lui se liniștește și adormi și el. Dar nu după mult timp îl trezi zgomotul surd și îndepărtat, apoi tot mai puternic al unei furtuni ce izbucnea pe neașteptate în zorii aceia tragici. Nu ploua încă, dar prin intrarea peșterii se vedea cerul apăsător, vînăt, descompunîndu-se parcă în căldura înnăbușitoare a unei atmosfere ce mirosea a sulf : tunetul bubuia deasupra ascunzișului cu un

zgomot neîncetat : se părea că niște uriași distrug muntele rostogolind stîncile pînă în vale.

Simone se sculă și privi afară : ochii lui răsfrîngeau furtuna și ispita continua să clocotească în el ca uraganul din văzduh.

Costantino se și așezase pe pragul peșterei cu cartea lui de cîntece, privea depărtarea neagră a cerului unde vîntul de răsărit clătina furios vîrfurile copacilor, dar din cînd în cînd își întorcea capul și-l vedea pe Simone cum își curăță cu grijă pușca, își leagă strîns ghetele și în sfîrșit cum caută ceva într-o firidă, ridicîndu-se pe vîrfuri și întinzîndu-se ca o pisică pentru a ajunge mai bine. Acolo ascundeau munițiile de rezervă.

— Simone, zise închizînd cartea pe genunchi și sprijinindu-se în coate, o pornești pe timpul ăsta ?

Simone se întoarse fără să se desprindă de stîncă ; avea o față răutăcioasă ; privi în depărtare, afară, cu ochi metalici și rînji ; părea că sfidează furtuna, apoi începu din nou să caute ; scoase o cartușieră ce și-o legă strîns în jurul mijlocului, privind-o cu capul plecat. După ce și-o prinse bine, o șterse de praf cu poala hainei de piele și părea că zîmbește celor trei buzunare aplicate pe care înfloreau trandafiri primitivi galbeni și roșii brodați cu mătase. Apoi își puse pușca în bandulieră și-o aranjă bine pe umăr și rămase puțin nemișcat în pragul ascunzișului privind tot în depărtare și lucirea tulbure a apei care cobora printre pietre și arbuștii răscoliți de vînt : părea un războinic gata de plecare.

Costantino se făcuse palid ; ochii lui tulburi și dureroși nu-l părăseau o clipă pe Simone.

— Cînd te întorci ? întrebă șoptit. Lua-te-ar naiba, cînd te întorci ? repetă înfuriindu-se.

În loc să-i răspundă Simone îi dădu cîteva sfaturi ca unui servitor ce rămîne să păzească casa. Apoi sări afară, dar se opri din nou puțin mai în jos de peșteră, căci picături mari de ploaie, tari și strălucitoare ca perlele, începeau să cadă cu furie și șerpi de foc, însoțiți de bubuituri înfricoșătoare, se prăvăleau peste pădure, căzînd parcă în fîntîna ce se aprindea cu totul. După o clipă de șovăire se scutură ca și cum l-ar fi învăluit chiar furia uraganului, cu o poftă nebună de luptă în inimă ; voia să cucerească totul, voia să dărîme zidul închisorii care îl strîngea de atîta timp. Oare cîteva picături de ploaie și zgomotul tunetului puteau să-l oprească la poarta casei ca pe-o femeiușcă ?

Continuă să coboare cu pași mari printre tufișuri. În sfîrșit ploaia șiroia ridicată de vînt ca un văl țesut cu fire de oțel și se frîngea și mugea recăzînd cu furie peste copacii și peste tufișurile răscolite de spaimă. În poiană stejarii seculari, prinși în plasa aceea de apă, se zbăteau ca niște păianjeni uriași în pînzele lor. Pe cer treceau șerpi de foc, treceau monștri minați de vînt și chiar și ploaia părea că aleargă, că fuge îndepărtîndu-se, ici și colo, înfricoșată de propria ei violență. Totul gonea, împins parcă de groază și tot ce nu se putea desprinde de pămînt, pietrele strălucind cu reflexe sumbre, desișurile, iarba ce se unduia nebunește, tot ce nu putea să ia parte la fugă se frîngea într-un spasm disperat.

Simone făcea pași tot mai mari : cînd ajunse în poiană începu să alerge ca împins de instinctul de a se amesteca cu elementele ; pușca și haina de piele, ude de ploaie, aveau reflexe cenușii ; peste puțin simți cum căciula îl apasă pe cap și din păr i se scurge apă ca din iarba pajiștii ; și totuși respira cu un gîfîit de

ușurare ; se simțea ca în dimineața aceea cînd se îmbăia în iaz, cu numele Mariannei ce-i izvora parcă din inimă și răsuna odată cu tunetul umplînd de zgomot lumea.

Cînd bubuitul tunetelor se liniști, simți un pas în spatele lui ; se întoarse și se opri o clipă, iritat, apoi își continuă drumul. Era Costantino care-l urma ca un cîine. Îl ajunse și-și potrivi pasul alături de el, privind înainte tăcut, cu ochii nemișcați ce păreau că văd un singur punct îndepărtat. Nu-și spuseră nici o vorbă, continuîndu-și drumul grăbiți.

Merseră mult sub ploaia ce devenea liniștită, deasă, neîntreruptă. Simone își scutura capul ca să scape de apa ce-i umplea căciula ; prezența lui Costantino îl irita, i se părea că-l încurcă mai mult decît de obicei.

Spre apus ploaia încetă și soarele apăru printre norii ce se adunaseră roată la orizont. Întinderi de miriști de orz străluceau ca niște mlaștini argintii în mijlocul verdelui pîrloagelor. O căprioară ca de aur, strălucind de umezeală și cu ochii speriați, de cristal negru, le tăie pe neașteptate calea. O femeie călare, înfășurată toată într-o manta de postav, înainta încet profilîndu-se pe fundalul peisajului fantastic al norilor. Cînd ajunse în dreptul celor doi bărbați îi privi de sus răspunzînd cu un semn al capului la salutul lor. Era tînără și frumoasă, cu pinteni la picioare, ca un bărbat ; ochii ei mari, castanii, în umbra glugii cu care își acoperise capul, semănau cu cei ai căprioarei, dar senini, încrezători ; și Simone se gîndi la femeia pe care o văzuse servitorul Mariannei, apoi la Marianna.

— Dac-ar fi și ea așa de curajoasă !

— Femeile n-au nevoie să fie curajoase cînd sînt cu noi, răspunse iritat Costantino.

Și totuși urmărea cu ochi arzători silueta femeii

călare. Simone rîse, dar pe chipul lui vibra un freamăt : și totul în jurul lor fremăta ca și cum trecerea femeii ar fi clintit însăși nemișcarea peisajului.

Se gîndeau că dacă ar fi fost doi simpli călăreți poate ar fi atacat-o ; erau însă doi bandiți și trebuiau să respecte nu atît femeia cît mai degrabă pe ei înșiși. Și-apoi Costantino simțea sfintele moaște deasupra inimii tulburate de dorință și se gîndi că Dumnezeu trimite ispitele pentru a le învinge.

Această întîlnire păru că-i apropie, ca și cum șocul neașteptat i-ar fi lovit unul de umărul celuilalt. Simone își privi tovarășul ca și cum abia atunci l-ar fi văzut.

— Și-ncotro ai pornit-o, puișorule ? Știi unde mergem ?

Costantino nu răspunse : se aplecă să ia o piatră și o aruncă departe într-o băltoacă ce se sparse ca o oglindă.

— Gîndește-te bine, reluă Simone. Eu merg la ocolul de vite al preotului. Bătrîna poate te va recunoaște... !

— Las să mă recunoască ! Și Cel de Sus ne cunoaște și ne recunoaște.

Simone nu-i răspunse, nemulțumit, dar treptat cutezanța cu care plecase i se risipea din suflet. Se lăsa seara și amurgul îl învăluia cu umbra lui. Ei da, de fapt simțea că prezența lui Costantino îl deranja ca aceea a unui martor periculos. Și-apoi își mai amintea că-i promisese Mariannei să nu mai facă rău nimănui. I se părea că tîrîndu-l după sine pe tovarășul său nehotărît și expunîndu-l riscului de a fi recunoscut, păcatul lui ar fi mai mare. Din cînd în cînd însă se scutura tot ca să scape de umezeala ce-i intră pînă în oase și de scrupulele plictisitoare. Și mergeau așa,

amîndoi neliniștiți, urcînd poteca unei văi și părînd că umblă fără nici un țel spre norii din zare.

La cotitura potecii văzură o colibă țuguiată, profilîndu-se pe nori, la buza văii, cu un foc ce ardea în ușă și alături figura neagră a ciobanului. Își îndreptară pașii într-acolo ca să se usuce și să se mai odihnească, dar înainte de-a sosi, Simone îi spuse încruntat tovarășului său :

— Ține-ți gura, să nu cumva să sufli vreo vorbă. Dacă nu, e mai bine să nu vii mai departe cu mine !

Costantino se opri, își mușcă încheietura arătătorului, apoi își ridică fața arzînd de mînie :

— Simone, tu crezi oare ce gîndești ? Eu nu sînt Cain ! Dacă îmi mai spui și a treia oară să mă duc, eu chiar m-oi duce, dar ascultă-mă, n-o să mă mai vezi niciodată. Amintește-ți că ne-am jurat credință în noaptea de Sfîntul Ion și fratele de cruce din noaptea de Sfîntul Ion, cum sîntem noi unul pentru altul, e mai mult decît o nevastă, decît o iubită, decît un frate, ba mai mult decît un copil al tău. Nu-l poate întrece decît tatăl și mama. De-asta vin eu astăzi cu tine, chiar dacă o fac călcîndu-mi pe conștiință și punîndu-mi viața în pericol. Și tu te porți cu mine ca și cu un cîine ! Gîndul la femeia aia îți roade creierul și de-asta te plîng.

Simone nu răspunse. Cu capul plecat merse mai departe înspre ciobanul ce-i saluta de sus.

Umblară și toată ziua următoare. După apus ajunseră către malul mării, sub poalele unui munte golaș, negru sub cerul roșu ca o grămadă de cărbune stins. Un sătuc cu bordeie cenușii îngropate în niște găuri întunecate asemeni unor mine de piatră părăsite, cu ulițe acoperite de praf galben, sporea dezolarea peisajului.

Mai departe totul începu să strălucească în lumina apusului : în fundul întinderii sălbatice a malului mării, în mijlocul galbenului auriu al dunelor și al albastrului mării, lungi pete de apă mlăștinoasă tremurau argintii și roșii în reflexul cerului ca niște pești uriași zbătîndu-se pe nisip.

Printre rocile mari, negre, poate niște stînci dezgolite de marea ce se retrăsese, țipau ascuțit vulturii de mare. Și Simone crezu că ar fi mai bine să se oprească într-una din aceste fortărețe singuratice din care se domina marea și pămîntul. Sprijinit gînditor de vîrful stîncii privea înaintea sa asemeni cîrmaciului ce scrutează depărtările. Totul era liniștit ; în umbră la poalele muntelui cîteva luminițe străluceau în sătuc ; se stingeau și se aprindeau, scîntei ale unei vetre acoperite cu cenușă ; din cînd în cînd o adiere ușoară de vînt scormonea desișurile și aducea mirosul mării și țesătura de aur a stelelor cobora tot mai mult peste pămîntul tăcut.

Costantino obosit, dar din nou resemnat să accepte ordinele lui Simone, spera să petreacă noaptea acolo jos și se așezase deja cu brațele în jurul genunchilor ce-i foloseau de pernă, cînd tovarășul său se întoarse aspru, neîndurător ca un căpitan către soldații săi :

— Costantino, scoală-te ! Trebuie să faci rost de două paltoane lungi, unul pentru tine, unul pentru mine.

Și Costantino se sculă și plecă, fără să zică o vorbă.

Atunci Simone, văzîndu-l cum dispare în întuneric, se înduioșă ca pentru un frate mai mic care pleacă într-un loc depărtat și necunoscut. Și dintr-odată i se păru că e un laș, că-l trădează și că abuzează de el.

Erau pîlpîiri slabe ale conștiinței, asemeni licăririlor ce brăzdau cerul deasupra munților coastei, dar care

nu erau fulgere. Orele treceau, cerul se despărți de mare și vulturii țipară trezindu-se. Ce se-ntîmpla cu prostul ăla de Costantino ? Pînă la ora asta un om descurcăreț s-ar fi întors de-o mie de ori. Bineînțeles, n-a reușit să fure paltoanele. Nici măcar la asta nu e bun.

Cerul deveni roșu și marea păru toată stropită cu sînge auriu.

Costantino nu mai apărea și Simone se-nfurie la început, apoi începu să se neliniștească. Cînd văzu soarele răsărind din mare hotărî să pornească singur. Cine știe, poate era mai bine că soarta îl scăpase de tovărășia asta. Dar iată-l pe Costantino că se întoarce cu un pachet negru sub braț, liniștit ca un servitor ce-a făcut o cumpărătură.

Simone despachetă paltoanele, le scutură, le întoarse pe toate fețele și încercă unul : îi venea bine, era larg, îi acoperea haina și gluga îi cădea pînă la nas.

— Ar încăpea în el și o biserică cu sfinți cu tot, spuse în timp ce Costantino privea trist, dar părea că zîmbește. Încearcă-l și pe-al tău !

— L-am încercat !

Simone își scoase paltonul și-l scutură din nou înainte de-a-l împacheta strîns : și păsările zburau departe din desișurile din jur, săgetînd aerul albastru.

Își continuară drumul mergînd pe o potecă a pîrloagei ce cobora pînă la mare.

— Acum povestește-mi ce-ai făcut, Costanti ! Ai întîrziat, dar ai fost priceput.

Costantino privea marea și pomeții obrajilor ieșiți în afară îi dădeau feței sale mai mult ca niciodată un aer de sarcasm trist.

— Ce-am făcut ? Simplu, le-am cumpărat !

— Acum ascultă-mă, Costantino ! Riscul e mare și poate cîștigul va fi mic. Cine știe ? Uite acolo sus ocolul de vite ; se pare că totul e liniștit ; dar putem fi oare siguri ? Dacă bătrîna te-a crezut, dacă nu te-a luat drept un vagabond prost, o fi făcut ceva ; o fi ascuns banii și lucrurile prețioase, o fi chemat în casă oameni care să păzească și să-i aștepte pe răufăcători. Trebuie să ne asigurăm întîi că ocolul nu e păzit și trebuie să dăm lovitura în plină zi. Încrede-te în mine. Voi lega ochii bătrînei ca să nu te recunoască. Și-ți jur pe ochii mamei mele că nu-i voi face niciun rău. Ascultă-mă acum : tu rămîi aici, eu mă duc să cercetez acolo sus prin împrejurimi.

Ajunseseră într-un ținut ciudat, melancolic ; marea dispăruse la orizont și dincolo de pîrloagă, la stînga, către interiorul insulei, se înălța un lanț de dealuri negricioase ca stîncile ; între o culme și alta se iveau vîrfurile albastre ale munților îndepărtați ce lăsau să se întrevadă în spatele zidului întunecat un sat neclar și proaspăt.

Dincoace totul era trist în dezolarea pîrloagei ce se cățăra pînă la poalele dealurilor întunecate. Pe înălțimi se ivea cîte un ocol de vite ; căsuțe cenușii sau albe, văruite, în mijlocul gardurilor de spini sau de nopali, tăcute și parcă părăsite. Una dintre ele, între două văi stîncoase, deasupra unui povîrniș întărit de ziduri netencuite, albă și dreaptă ca un mic castel, era casa preotului.

Simone se îndepărtă lăsîndu-l pe Costantino între tufișuri, în fundul văii, la stînga ; o potecuță ce se ghicea prin iarba fragedă a povîrnișurilor pietroase îl conducea ; și în jur domnea singurătatea adîncă, gravă sub cerul melancolic al amiezii.

Sub zidul povîrnișului se opri ; il încerca un fel de teamă ; avea impresia că înăuntrul ocolului stă cineva la pîndă, gata să se apere, dar se gîndi la Bantine Fera și înaintă.

În jurul ogrăzii casei iarba creștea înaltă și peste frunzele albăstrui de nopal se deschideau florile de aur. Stîna în spatele ocolului, adăpostul din ramuri uscate, un șopron asemănător cu o locuință lacustră cu ieslele de piatră și fierăria pentru potcovitul cailor, totul dădea impresia unei locuințe preistorice, părăsită de veacuri. Se poate oare ca aici înăuntru să se afle comori ? Totul e posibil în lume și acum Simone o știa mai bine decît oricine. Înconjură ocolul de două ori într-un cerc tot mai strîns, atent ca vulpea să nu lase urme. Ferestruicile înalte de la parter, cu zăbrele — dovadă sigură pentru comoară — și balconașele de lemn, aproape atingînd acoperișul, ușa și poarta mare, totul era închis. Atunci se întoarse jos, în vale, nemulțumit.

Treaba i se părea prea ușoară.

— Mișcă-te, îi spuse lui Costantino care aștepta șezînd în spatele desișurilor și privea pachetul cu paltoane ca și cum ar fi fost o comoară.

— Frumoasă treabă de bandiți ! Nu sînt nici măcar muște !

Cu toate astea Costantino desfăcu pachetul și-și puse paltonul trăgîndu-și gluga pe ochi. Simone rîdea, dar mai în glumă, mai în serios și-l puse și el, înfășurîndu-se bine. Urcară în sus încet, încet, sub soarele ce-i făcea să asude. Umbra lor proiectată pe pămînt îi distra.

— Să mă bată Dumnezeu dacă nu mi se pare că sînt costumat și că merg la un bal mascat, spunea Simone ; dar veselia lui era amară.

Ajunşi la ocol bătură la uşă ; nu răspunse nimeni, nu veni nimeni să le deschidă. Numai în fundul văii din partea cealaltă un cîine începu să latre şi alţii-i răspunseră. Şi cei doi tovarăşi se priviră cu senzaţia că pînă şi cîinii îşi bat joc de ei. În mod neaşteptat şi curios uşa cedă sub umărul lui Simone şi se deschise. Apăru o cameră mare cu bucătăria în dreapta şi cu o mică cameră în stînga, în fund o scăriţă de piatră ce primea lumină printr-o ferestruică cu zăbrele.

Nu apărea nimeni. Intrară şi Simone strigă :

— Hei, sînt acasă stăpînii ?

Le răspunse numai tăcerea.

Casa era pustie, nelocuită ; pînă şi mobila fusese dusă. Numai în bucătărie, în jurul vetrei de piatră, în care se vedea o grămadă alburie de cenuşă, două scăunele vechi, negre păreau că aşteaptă triste dar hotărîte îngrozitoarea întîmplare ce-i obligase pe stăpîni să plece.

VI

Vara fu lungă şi caldă ; apoi dintr-odată, la sfîrşitul lui octombrie, începu frigul. Ceaţa vătuia nopţile deja lungi şi la orizont, în spatele curţii Mariannei, muntele Orthobene era mereu învăluit în nori. Se părea că şi stîncile se topesc în aburi cenuşii. Inima Mariannei se topea şi ea de tristeţe. Timpul trecea : trecea zadarnic.

Către Crăciun ninse. În noaptea ajunului ieşi un moment la fereastră şi satul, văile şi munţii, transformaţi în marmură de zăpada îngheţată, mai albi sub lumina cerului palid, i se părură un cimitir nesfîrşit.

Simţea cum se strînge şi mai mult în jurul casei ei această linişte, această albeaţă lugubră ; şi i se părea că iarna nu va mai trece niciodată. Din cînd în cînd răsuna cîte un zgomot surd ; erau bucăţi de zăpadă ce cădeau de pe barele umbrarului.

Nici măcar în seara aceea bărbaţii nu veniseră. După-masa Sebastiano venise în una din obişnuitele sale vizite afectuoase, dar care nu spuneau nimic clar; glumise cu servitoarea sfătuind-o să închidă bine poarta în noaptea aceea căci Craii de la Răsărit porniseră în călătorie şi mulţi hoţi băteau drumurile în căutarea lor profitînd între timp de ceea ce găseau ; şi în sfîrşit, aranjîndu-şi mai bine paltonul pe umeri în timp ce se pregătea de plecare, îi spuse verişoarei privind-o în ochi :

— În seara asta iubitul îţi va aduce desigur darul, un porc gras din care îmi vei ţine partea mea.

Aşa stăruia el s-o neliniştească cu aluziile lui ; poate nu erau decît glume nevinovate, dar de fiecare dată ei îi bătea inima cînd îl vedea. Şi totuşi numele lui Simone nu fusese pronunţat încă niciodată în discuţiile lor.

După ce plecă, Fidela închise poarta ; seara se anunţa tristă pentru cele două femei singure ; de-altfel întotdeauna fusese aşa, de pe timpul preotului canonic care mergea la slujba de la miezul nopţii, condus de un servitor fără să le îngăduie femeilor să-l însoţească, ori să primească lume în casă ; la întoarcere se retrăgea fără să mănînce în camera lui. Nu, Marianna nu se distrase cu adevărat niciodată, nici măcar la 16 ani.

După cină se aşeză lîngă vatră şi deşi înconjurată toată de lumina roşie a flăcărilor i se părea că-i e frig, că e încă copilă, singură, coborîtă pe ascuns să

aştepte intoarcerea unchiului de la slujbă, cu speranţa că va veni cu cineva şi că va fi puţină bucurie şi la ei, ca-n alte case creştine.

Într-un an Simone îl însoţise pe canonic ; dar la întoarcere ceruse voie să meargă să cineze cu ai lui şi Marianna nu-şi mai amintea altceva.

De-altfel nu-i plăcea să-şi amintească scurta perioadă în care el îi fusese servitor ; Simone, cel de atunci, era un altul, umil şi supus ; una din atîtea imagini melancolice şterse din tabloul trecutului, o figură scufundată în fundul fîntînii.

După ce-şi termină treburile, Fidela puse drugul la uşă şi se aşeză şi ea în faţa focului pe jos. Marianna privi o vreme pe perete umbra mare, vulturească a profilului servitoarei şi spuse cu amărăciune :

— Ce ne mai distrăm în seara asta de sărbătoare, tuşă Fidè !

— E vina ta, Marià, tu nu eşti născută ca să petreci !

— Şi ce-ar trebui să fac ? întrebă ea înclinîndu-şi faţa, mai serioasă decît ar fi crezut cealaltă. Dumneata te-ai distrat vreodată ?

— Soarta mea nu-i a ta, Marianna ! Dar, sigur, dac-aş fi fost în locul tău n-aş fi avut viaţa ta.

— Şi ce-ai fi făcut ?

Şi pentru că servitoarea se codea să răspundă, se supără.

— Te-ai fi măritat, asta-i tot, ce vreai să-mi spui. Asta e petrecerea ? A, da, şi în noaptea asta el şi-ar fi invitat prietenii, ar fi cîntat şi s-ar fi îmbătat. Şi noi, după ce am fi robotit toată ziulica, ar fi trebuit să le turnăm vin în pahare. Atît şi nimic altceva :

— Nu-i aşa, Marianna ! Un bărbat aşezat, un soţ bun e cu totul altceva pentru soţia lui.

— Şi unde găsesc eu soţul ăsta bun ? Nu mă vrea nimeni.

Atunci servitoarea o privi cu reproş.

— Nu-l mînia pe Dumnezeu. Tu eşti cea care nu vrei, Marianna. Eu sînt servitoarea ta şi n-ar trebui să vorbesc aşa, dar în noaptea asta se naşte Cristos şi el a spus că toţi sîntem egali în faţa lui. Lasă-mă să-ţi spun ceva, Marianna ; tu ţi-ai închis inima ca pe-o casetă cu lucruri scumpe. Şi ce e înăuntru ? Numai tu ştii. Dar e ceva care te apasă.

La început Marianna îşi săltă capul cu mîndrie şi genele-i clipiră de cîteva ori, uşor, ca două aripi subţiri de păsăruică ; dintr-odată simţi cu-adevărat ca o greutate pe inimă ce i-o strivea şi taina ei i se urcă în gît şi i se păru că o sufocă. Îşi plecă iarăşi capul şi un văl de lacrimi fierbinţi îi arse ochii : lacrimi de dragoste, de umilinţă, dar şi de disperare. Căci acum aproape că nu mai aştepta nimic şi taina ei îi apăsa sufletul ca un muribund care se lasă în braţele cuiva care-l iubeşte şi speră să-l revadă intorcîndu-se la viaţă dar agonizează cu el. Deci şi servitoarea citise în ochii ei şi ştia ; această umilinţă era cu atît mai mare cu cît era inutilă.

Cîteodată i se părea că-l urăşte pe Simone. De ce apăruse în viaţa ei ? Îi alungase pacea, mîndria, asemeni mieilor dintr-o stînă prădată, şi-apoi el se întorsese în pădure ca să se ascundă.

În fiecare duminică dimineaţă le vedea pe surorile lui împreună, întîi două, apoi celelalte două, la urmă cea mai mare ca şi cum le-ar fi păzit pe celelalte, nemişcate îngenunchiate pe piatra goală a bisericii încă pustii. Erau îmbrăcate în roşu şi negru, cu panglicile negre, ce-abia lăsau să se zărească paloarea diafană a chipurilor lor, ca imprimate pe medalii. Se

rugau cu mîinile încrucișate în poală, cu rozariul ce se scurgea încet printre degetele țepene, ca și cum s-ar fi mișcat singur. Și primele două și celelalte două semănau atît de mult încît păreau perechi de gemene. Marianna îngenunchia lîngă ultima și părea sora lor. Inima-i bătea tare, întregul corp îi tremura ca o coardă de dorința de-a se apleca spre fete să le ceară vești despre Simone ; cînd își întorceau ochii spre ea ca s-o salute, i se părea că vede ochii lui, de departe ; în adînc, în fîntîna visului și a durerii. Dar nu îndrăznea să întrebe de el și pleca, calmă în aparență, închisă în dragostea ei ce devenea pe zi ce trecea durere.

Nu, dacă Simone ar fi vrut, ar fi găsit el curajul și calea de a-i trimite vești. Un bărbat care iubește cu adevărat nu poate trăi așa, depărtat și tăcut ca un mort.

Și mii de nelinști îi zumzăiau în suflet. Închipuiri tulburi, monstruoase ca norii ce necontenit se urcau din munte, îi treceau prin minte. Apoi pe neașteptate totul se însenina. Amintirea cuvintelor lui îi adia în inimă ca un vînt de bucurie, un semnal ce aducea din nou zorii senini ai speranței. Siguranța că el se va întoarce o făcea atunci să-și ridice capul în ascultare ; și i se părea că aude pasul lui depărtat care umbla, umbla pe drumurile lumii numai ca să se apropie din nou de ea.

Iată-l ! Și acum, în timp ce servitoarea mai bombănea încă ceva ce ea nu mai asculta, pașii se apropiau. Erau înăbușiți de zăpadă ; dar ea îi auzea totuși, grăbiți, sprinteni, siguri ca cei ai muflonilor în munți.

Iluzia fu atît de puternică încît sări în picioare, sprijinindu-se cu mîna de perete ca să nu cadă ; apoi făcu cîțiva pași spre ușă și cum servitoarea era deja gata

să deschidă și să iasă ea dintîi, alergă după ea și o prinse de mîini, obligînd-o să se oprească.

— Tușă Fidela, lasă că deschid eu... și nu lua în seamă cine vine. Tușă Fidè, fă asta pentru mine...

Chipul ei palid, răsuflarea gîfîită și vocea rugătoare arătau mai bine decît orice cuvînt cine era cel ce stătea în spatele porții.

Fidela încercă să rămînă totuși ea cea mai puternică, căci simțea că bărbatul așteptat de stăpînă era un dușman.

— Marianna, ai grijă ! Sîntem două femei singure, Marianna !...

Pentru prima dată în atîția ani de sclavie Marianna se revoltă ; pasiunea îi dădea o forță aproape brutală, o făcu s-o tîrască pe servitoare pînă la scărița și acolo în liniște și întuneric vocea ei răsună altfel, răgușită și poruncitoare :

— Du-te ! Eu poruncesc aici !

Niciodată nu uită zgomotul pașilor servitoarei în sus pe scară și în camerele de deasupra ; răsuna puternic în întuneric, un zgomot atotstăpînitor ; și ei i se păru că întreaga casă îi tremură deasupra ca o greutate de care în zadar încerca să scape.

Se-ntoarse afară ; dar nu deschise imediat ; îi era aproape teamă să deschidă. Bătăi ușoare dar nu timide se auzeau în poartă : o voce joasă chemă de două ori : „Marianna, Marianna", și se părea că-i reproșează că șovăie, că întîrzie atîta să deschidă.

O clipă și lunga durere, lunga iarnă încetară : era tot noaptea de la Serra, cu luna și cîntecul privighetorii. Atunci i se păru că poarta se deschide singură împinsă de o forță misterioasă ce îndepărta orice obstacol dintre cei doi îndrăgostiți. Simone apăru înalt, negru, cu gluga acoperită de zăpadă, ca profilul unui

munte ; intră hotărît, ca altădată, ca şi cum s-ar fi întors de la stînă ori de la slujba de miezul nopţii şi se duse direct în bucătărie. Privi în jur ca să se asigure că erau singuri, apoi îşi scoase paltonul, îl agăţă lîngă vatră cum făcea cînd era servitor, puse jos traista umedă şi umflată, şi-şi ridică ochii scînteietori de bucurie.

— Marianna, am venit !

Şi scuturîndu-şi capul ca şi cum ar fi vrut să se scuture de zăpadă dar să-i şi spună : „da, sînt chiar eu", îi luă mîinile în mîinile lui reci.

Se priviră în tăcere, Marianna tremura, picioarele i se tăiară. I se părea că bărbatul îi soarbe sufletul cu ochii şi că mîinile lor nu trebuie să se mai despartă niciodată. Şi orice voinţă se topea în faţa lui aşa cum zăpada ce-o adusese de-afară se topea la flacăra vetrei.

Fără să-i lase mîinile, Simone se dădu înapoi un pas ca s-o vadă mai bine, apoi privi către uşa coridorului şi rîse încetişor, scuturîndu-şi din nou capul cu gestul lui copilăresc.

— Tuşa Fidela va spune pe drept cuvînt că au intrat banditii în noaptea asta !

Ajunseră cuvintele astea pentru ca Marianna să-şi revină.

— Eu sînt stăpîna, nu ea ! spuse cu voce gravă, încercînd să-şi elibereze mîinile. Lasă-mă, Simone, spune-mi mai degrabă ce mi-ai adus. Lasă-mă, repetă cu mai multă putere, desprinzîndu-se, căci el era atît de aproape încît îi simţea răsuflarea pe buze.

— Ce ţi-am adus ? Uite ! spuse el imediat, intimidat; şi îndoindu-şi genunchii, se plecă, scoase din traistă un pachet umed de sînge. Să nu crezi că e furat ! E un pui de porc mistreţ !

Marianna privea de sus, recunoscătoare şi emoţionată: şi încerca un sentiment de milă, de duioşie, ca pentru darul unui copil : mic, dar sincer.

Între timp el desfăcea pe piatra vetrei cîrpa însîngerată. Puiul de mistreţ cu şoricul roşu, cu burta despicată, plină de frunze de mirt, se ivi gura deschisă, cu colţi lungi, ieşiţi în afară printre dinţii mici albi, părea că vrea să muşte încă cu un spasm de durere. Marianna apucă cîrpa de colţuri şi o puse pe masă, apoi îşi şterse vîrfurile degetelor însîngerate şi se aşeză lîngă foc, făcîndu-i semn lui Simone să se aşeze lîngă ea.

— Îţi mulţumesc, spuse cu glasul din nou liniştit, împreunîndu-şi mîinile în poală. Aşează-te, Simone ! Ai fost la mama ta ?

— Da, am fost. Se simte rău şi surorile mele nu voiau să mă lase nici măcar să intru. Da, am fost, adăugă puţin timid şi nehotărît, luîndu-i din nou o mînă pe care ea încerca să nu i-o lase ; îi şterse cu mîna lui un deget roz încă de sînge.

Tăcură din nou, fără să se mai privească : se gîndeau la acelaşi lucru şi o ştiau. Şi Marianna fu prima care vorbi despre asta ; îi lăsă mîna şi întrebă şoptit :

— I-ai spus mamei tale că vii aici ?

— I-am spus, Marianna !

— Ai făcut bine, Simone, şi ea ce-a spus ?

— M-a rugat să nu-ţi fac nici un rău. Asta este, Marianna ! eu ascult de conştiinţa mea. Marianna, ascultă-mă, pe credinţa mea, mi-e frică să nu-ţi fac rău, şi tovarăşul meu îmi spune aşa. Şi totuşi... şi totuşi nu am rezistat dorinţei de a te revedea... Dar tu ? Mă aşteptai ?

Marianna tăcea ; îşi simţea inima zbătîndu-i-se şi un nod i se urcase în gît. Realitatea nu-i apăruse nicio-

dată așa de clară ca în acel moment de vis ; știa că destinul ei și al lui Simone depind de un cuvînt și ar fi vrut să nu-l spună ; totul o împiedica, și totuși nu putu minți :

— Da, te-am așteptat.

Și imediat își retrase din nou mîna și se gîrbovi ca sub povara răspunderii. Dar el părea că devenise altul ; își îndreptase spatele și privea în jur cu ochi strălucitori.

— Mă așteptai, Marianna ! Deci am făcut bine că am venit ! Și-acum ?

Ea răspunse cu un gest vag al mîinii.

— Acum sîntem aici împreună.

— Împreună..., repetă el ; dar pentru a treia oară tăcură ca și cum ar fi fost străini și nu ar mai fi avut nimic să-și spună.

„Împreună !" gîndea Simone, cu capul plecat, umilit de neputința lui. „Ce folos că sîntem aproape dacă nu o pot strînge în brațe ? De ce-am venit ?"

„Împreună ! se gîndea ea, închizîndu-se în orgoliul ei. Dar în zadar l-am așteptat atîta ; în zadar a venit dacă nu mă iubește cu dragostea cu care-l iubesc eu".

Dar nici măcar ea nu știa care era acea dragoste : nu putea exista decît un fel de dragoste între ea și Simone, dragoste făcută din durere și din uitarea oricărei speranțe. Ea așteptase luni și luni în șir și el umblase îndelung pentru a ajunge ; și totuși întreaga ei așteptare și drumul lui fuseseră zadarnice dacă orgoliul îi despărțea încă.

— Ce-ai făcut tot timpul ăsta cînd nu ne-am văzut ? întrebă în sfîrșit.

Simone păru că ezită, că nu are încredere ; apoi zîmbi.

— Ce-am făcut ? Bine, îți voi spune tot, ascultă-mă.

Povesti aventura de la ocolul preotului și cum își petrecuse restul timpului cu tovarășul lui, aproape mereu ascunși în refugiu ca doi pustnici, trăind din mici prădăciuni, certîndu-se pentru lucruri mărunte, cîntînd și rîzînd împreună. Apoi către toamnă Costantino se îmbolnăvise. Voise să urce sus la bisericuța din vîrful muntelui, ca să se roage ; i se păruse că e urmărit, hăituit prin pădure ca un cerb. Ca să nu-și trădeze tovarășul, nu se întorsese la refugiu, petrecînd noaptea și ziua următoare într-o grotă din fundul văii către Olzai.

— Și, după trei zile, m-am trezit cu el cu moartea scrisă pe față. Avea febră mare și pneumonie și vorbea într-una că trebuie să fugim. I-am făcut un așternut din piei calde, am aprins un foc într-o parte și altul în cealaltă, l-am ținut de mîini așezat lîngă el, opt zile. Transpiram cu el, așa să-mi ajute Dumnezeu, și deliram cu el. I se părea că fuge mereu și eu fugeam cu el. Apoi, cînd s-a făcut mai bine, am fost la mama lui și ea a venit sus cu mine, și-a stat cu noi trei zile. Asta i-a făcut bine, l-a vindecat. Apoi a venit sus pe la noi, într-o zi de noiembrie, da, cam atunci, or fi cam cinci săptămîni de-atunci, a venit sus la noi Bantine Fera...

Șopti acest nume aproape cu religiozitate, dar și cu teamă și mîndrie ; și imediat ridică ochii ca să observe efectul cuvintelor sale asupra Mariannei. Marianna asculta liniștită, cu capul în mîini. Numele lui Bantine Fera nu i se părea nici mai important, nici mai înspăimîntător decît cel al lui Costantino Moro ; amîndoi îi sporeau doar umbra din adîncul inimii și Simone se simți jignit.

— Tu știi cine e Bantine ? ! E curajos, dar și crud dacă e nevoie. Dar ține la mine, da, ține la mine ca

la un frate. Cum îți spuneam, a venit sus... Era a doua oară că mă căuta.

Dintr-odată tăcu. Din moment ce Marianna nu înțelegea importanța venirii lui Bantine Fera la refugiu, era inutil să-i povestească ce-a urmat ; dar era și un instinct obscur de neîncredere ce-i oprea cuvintele. Vorbi așadar de alte mici aventuri : din cînd în cînd însă numele noului tovarăș îi venea pe buze.

Marianna asculta tot aplecată ; cînd povestirile se terminară ridică ochii și privirea ei fu atît de tristă și gravă încît chipul lui Simone se întunecă.

— Tu nu ești mulțumită ?

În loc să-i răspundă, ea întrebă :

— Și dacă ai fi găsit-o pe bătrînă ?

— Care bătrînă ?

— Cea de la ocolul de vite.

Pe Simone îl cuprindea rîsul ori de cîte ori își amintea de această aventură ; rîse așadar și-i luă din nou mîna și i-o strînse la piept.

— Ești geloasă pe bătrîna de la ocol ? Dacă o găseam dansam cu ea, îți jur pe conștiința mea, nimic altceva. Marianna, mie nu-mi place sîngele. Marianna, ai văzut cum ți-am șters degetul ? Dar tu nu crezi în mine, tu nu ești mulțumită de mine. Ei bine, privește-mă, spuse întorcîndu-se cu totul spre ea și obligînd-o să se ridice, privește-mă în față, privește-mă ! Îți par eu un om rău ? Și dacă tu m-ai crede un om rău, ai mai ține tu la mine ?

— Nu, răspunse ea repede.

— Atunci privește-mă ! Nu-ți fie rușine să mă privești, Marianna ! Eu voi învinge totul ca în război. Ei bine, da, m-aș duce și la închisoare dacă ar fi nevoie ; și ce, nu se fac prizonieri și în război ? Și-apoi aș fi liber și aș fi din nou servitorul tău ; ți-aș săpa pămîntul la picioare ca să nu-ți fie prea tare. Ce vrei altceva de la mine ? Spune-mi, ce vrei de la mine, spune-mi Marianna ! Da, nu neg, înainte de a te revedea, închisoarea sau moartea și iadul erau același lucru pentru mine, voiam să trăiesc mereu în mijlocul stîncilor și al pădurii ca un mistreț. Ce-mi păsa de rest ? Da, și așteptam timpul și ocazia ca să devin bogat și să-mi ajut familia. Nu-mi păsa de nimic altceva. Dar acum totul s-a schimbat. Cînd mama lui Costantino a venit sus la noi, se rugau, mama și fiul, ca și cum peștera ar fi fost o biserică. Spuneau litaniile în șuieratul vîntului. Ei bine, Marianna, îți jur, stăteam ghemuit în fundul peșterii și nu-mi mișcam buzele, dar mă rugam cu ei. Asta ai făcut din mine : așa să-mi ajute Cel de Sus, m-ai făcut din nou copil ! Așa sînt, Marianna, privește-mă !

Și ea îl privi cu ochii atît de umezi de dorință încît el își aminti izvorul din mijlocul pădurii unde aveau ascunzișul ; i se păru că intră, că se scufundă în acea apă și că moare în ea. Își sprijini capul de sînul ei și apoi și-l lăsă să cadă în poală, ca și cum ar fi adormit dintr-odată. Și ea la rîndul ei își amintea prima lor întîlnire, cîntecul privighetorii, ce purifica noaptea și părea că alungă din jurul lor spiritele răului ; își trecu mîna peste ochi ca să destrame vălul de orgoliu ce o despărțea de el.

Iată că vălul căzu, zidul căzu ; acum îl vedea bine pe Simone pe care-l așteptase și iarăși îl așteptase, pe Simone ce umblase și iarăși umblase pentru a ajunge la ea. Era în poala ei, devenit cu-adevărat copil. Era bărbatul în poala femeii ; copilul nevinovat căruia mama îi arată calea cea bună.

Atunci nu mai simți nici rușine, nici frică, nici orgoliu : avea numai sentimentul unei răspunderi

aproape înspăimîntătoare. Un bărbat era acolo, la picioarele ei ; ea putea să-l reteze ca pe-o floare, putea să-l folosească ca pe o armă ; cîteva cuvinte și destinul lui se schimba.

Totuși șovăia să vorbească. Îi trecea degetele prin părul umed și genunchii îi tremurau sub greutatea capului lui.

— Ridică-te, spuse în sfîrșit. Tu știi ce vreau eu de la tine, Simone. Să nu crezi că o vreau din frică : vreau ca să devii cu adevărat nevinovat, să-ți speli sufletul ca fața la fîntînă. Cum te-am așteptat șase luni te voi aștepta șase ani, douăzeci de ani, dar tu trebuie să vii la mine ca nou botezat. Pînă atunci vei fi hăituit ca Lucifer alungat din cer, numai demonul îți va ține tovărășie. Va lua formă de om, demonul, ca să-ți țină tovărășie și să-ți sugă sîngele. Va fi Costantino Moro, va fi Bantine Fera, va fi oricine, dar va fi demonul și cîteodată îți va fi atît de aproape încît ți se va părea că-l ai înăuntrul tău.

— E adevărat ! spuse cu un oftat adînc.

— Simone, trebuie să fugi de demon. Trebuie să te închizi ca într-o mănăstire, pentru pedeapsă și penitență ; înainte însă trebuie să-ți întrebi bine conștiința și să urmezi sfatul meu numai dacă asta e voința ta cu-adevărat.

— Ei bine, da, dacă tu vrei asta, începu el, dar deja suflul realității îl îngheța din nou, mai crud decît acela al furtunii de zăpadă ce-l însoțise din munți. Revăzu zîmbetul abia schițat al gurii mari, feline a lui Bantine ; ezită să promită.

Erau momente grele, chinuitoare, în timpul cărora amîndoi simțiră în colțul cel mai ascuns al inimii dorința de a fi din nou departe, de a nu se fi întîlnit niciodată. Marianna spuse cu vocea puțin răgușită :

— Simone, tu nu trebuie să promiți nimic, dacă conștiința îți spune că nu-ți vei menține promisiunea.

El oftă din nou, adînc ; părea că nu mai are aer.

— Ascultă-mi inima, Marianna. Parcă mi se frînge. Da, voi merge la închisoare, asta e ceea ce vrei. Dar și eu aș vrea să fiu sigur de tine ! Nu-mi pasă nici măcar dacă mor : cu o moarte sîntem datori toți. Dar aș vrea să fiu sigur de tine. Ce trebuie să fac dacă tu nu mă crezi pe cuvînt ?

Se aplecară amîndoi către foc, tăcuți, ca și cum ar fi scormonit în formele jarului destinul lor. Amîndoi se gîndeau din nou la același lucru, dar nu îndrăzneau să-l spună.

— Nici eu nu vreau să-ți fac rău, spuse în sfîrșit șoptit Marianna. Am conștiință și eu și nu știu dacă acum sfătuindu-te să mergi la închisoare fac bine ori rău. Și dacă apoi te vei căi ? Ești chiar sigur că nu ai făcut atîta rău încît să nu fi condamnat la mulți ani de pedeapsă ?

— Rău încît să fiu condamnat la o pedeapsă lungă, nu, dacă există o dreptate în lumea asta. Dar am dușmani și voi fi acuzat de lucruri pe care nu le-am făcut. Dar îți jur, Marianna, îți jur pe mama mea, să n-o mai revăd dacă te mint, nu am vărsat niciodată sînge de creștin !

După un moment de tăcere Marianna spuse :

— Să nu crezi că eu nu-mi dau seama de gravitatea lucrului ce-ți cer, Simone. Știu, Simone, și știu și ceea ce tu-mi ceri în schimb. Și sîntem deci egali, da, sîntem egali... Simone... da.

Se înroși toată, pînă la mîini, apoi începu să tremure.

— Ei bine, iată, asta e ! Să ne căsătorim !

Simone se ridică în picioare rigid, înspăimîntat de bucurie. O prinse de mîini şi o trase toată spre el. Încercă să vorbească dar nu putu ; şi începu să rîdă încet, încet, ca şi cum ar fi înnebunit.

Mariannei i se făcu frică ; îl privi şi redeveni stăpînă pe ea.

— Nu rîde, nu rîde aşa !

— Ştiu... e un lucru serios... Iartă-mă, spuse el umil.

Apoi se gîndi ce altceva ar putea să-i spună pentru a-i face plăcere, pentru a o mulţumi. Nu reuşea ; i se părea că i-a promis deja totul ; îi trecu prin minte să se rănească la încheietura mîinii şi să lase să curgă sîngele lui înaintea ei şi pentru că recunoştinţa îi dădea o suferinţă greu de înţeles.

În sfîrşit se ridică şi o trase sus şi pe Marianna, privind-o din cap pînă la picioare ca şi cum s-ar fi măsurat cu ea.

— Marianna, îi spuse aplecat peste faţa ei, voi fi bun. Vei vedea că voi fi altul.

Apoi îşi petrecu mîinile peste şoldurile ei cu degetele deschise, ca s-o cuprindă mai bine, toată, între mîini, o ridică puţin ca pe o amforă din care ar fi vrut să bea şi-i sărută gura.

VII

Întinsă în patul ei Marianna avea din nou, ca-n dimineaţa de după întoarcerea de la Serra, impresia că a visat ; şi totuşi inima îi bătea încă în piept, ca şi cum ar fi căpătat aripi şi ar fi dorit să zboare.

Luna şi albeaţa zăpezii luminau camera : un clopot bătea undeva afară în tăcerea rece a orei matinale, bătăi dese ce cădeau ca boabe de cristal pe zăpada

îngheţată a acoperişurilor. Era la vremea slujbei din zori şi Fidela se auzea mişcîndu-se ici şi colo jos, la parter, şi pe scară, pregătindu-se să iasă. Marianna îi asculta paşii cu un fel de teamă ; teama de a o vedea intrînd în cameră, cu bărbia scoasă în afară de panglicile scufiei negre, ochii rotunzi, austeri, tăcută şi ostilă. De-acum secretul ei, ca toate celelalte lucruri ale ei, erau în mîna servitoarei.

Oricum acum merita să-i dezvăluie întreg secretul, să-i încredinţeze cheia inimii sale : şi-apoi se gîndea că linguşind-o cu mărturisirea ei putea să-i obţină ajutorul în această grea încercare.

Se sculă, deschise uşa şi-o chemă şoptit ; apoi în timp ce Fidela intra cu lampa în mînă, gata deja pentru slujbă, îmbrăcată cu haina aspră, cu pantofii cu plachiuri şi cu rozariul în jurul încheieturii mîinii, se întoarse repede în pat şi-şi acoperi copilăreşte faţa cu colţul cearceafului.

— Fidela... trebuie să-ţi spun ceva. Ieri noapte am primit în casă un bărbat.

Şi imediat îşi descoperi faţa roşie, căreia ochii scînteietori îi dădeau o neobişnuită expresie de mîndrie.

— Dă de-o parte lampa aia, spuse întorcîndu-şi în sus faţa pe pernă. Trebuie să-ţi spun ceva, Fidela. Bărbatul care a venit ieri noapte e logodnicul meu.

Servitoarea puse lampa pe ladă şi se apropie de pat ; aştepta ca stăpîna să continue.

Şi stăpîna continuă :

— E logodnicul meu. E logodnicul meu, repetă după un moment de tăcere. Şi se ridică, şezînd în pat, uimită de ceea ce voia să spună, dar hotărîtă să rupă tăcerea.

— E sărac, e mai tînăr decît mine, în sfîrşit e unul cu care eu nu m-aş putea căsători în faţa lumii. Nu

că ar avea alte legături, dar, în sfîrșit, nu ne putem lua cum fac alții. Și totuși trebuie să ne căsătorim, pentru ispășirea sufletelor noastre și pentru salvarea vieții lui. Trebuie, Fidela, căci dacă nu, putem muri în păcat de moarte. Ascultă-mă bine, acum : eu am încredere în tine, Fidela, ca într-un bărbat, tu nu vei spune nimănui nimic. Ascultă-mă. Am hotărît să ne căsătorim pe ascuns. El a promis că va găsi un preot care să vrea să ne căsătorească în secret. Voiam să-ți spun asta.

Servitoarea o privea și nu părea surprinsă, își strîngea numai puțin nervoasă rozariul în jurul mîinii.

— Cine-i bărbatul ăsta ?

— E un servitor, adică unul care a fost servitor cu cîțiva ani în urmă. Și eu eram servitoare și așa ne-am întîlnit !

— Tu erai servitoare ? Tu, Marianna ?

— Da, ce altceva eram dacă nu o servitoare ? Și tu-l cunoști pe acest bărbat. E Simone Sole.

Fidela se dădu un pas înapoi înspăimîntată. Rozariul îi tremura în mînă.

— Marianna, ești bolnavă ?

Marianna își îndreptă spatele, umerii goi, strîngîndu-și cearceaful la pieptul ce-i gîfîia repezit și-și ridică fața într-un gest de sfidare.

— Da, da, Marianna a făcut asta ! Voi o închideați înăuntru pe Marianna ca pe-o monedă într-o cutie, și totuși ea a fugit. Da, se va mărita cu un servitor, un bandit ! Ce-ți pasă ? El cel puțin nu m-a ales pentru bogăția mea. Da, da, mă mărit cu el. Eu sînt stăpînă pe mine însămi.

Fidela se apropie din nou și-și puse mîna pe umărul ei părînd că o ocrotește toată cu umbra ei.

— Marianna, spuse cu neobișnuită duioșie, ca și cum ar fi vorbit cu adevărat unei bolnave, tu ești stăpîna, cine spune altfel ? Tu ai pîinea și cuțitul in mîinile tale. Nu-i de datoria mea să te judec. Te întreb însă numai un lucru : nu te gîndești la tatăl tău ?

— Tatăl meu nu-mi mai poruncește ; a comandat cît am fost copilă și-a făcut din mine ce-a vrut. Ajunge acum !

— Și totuși trebuie să-i spui. Îmi spui mie care-ți sînt servitoare ?

— Nu. N-o să mai spun nimănui, Fidela ! Ți-am spus ție pentru că tu ești aici și vezi ceea ce fac și nu vreau să mă judeci drept ceea ce nu sînt.

— Eu nu te judec ! Tu mă poți alunga și poți face cu mine ce vrei.

Marianna își plecă privirea ; un tremur ușor îi scutura umerii. Vedea umbra servitoarei peste patul ei și simțea mîna aspră și puternică apăsîndu-i umărul. Da, i se părea că se află într-adevăr la umbra unui copac sau a unei stînci, apărată în timpul furtunii ; simțea căldura corpului mare, ca de bărbat, al Fidelei și-și amintea de nopțile copilăriei, de patul din pod, de neliniștea și bucuria de a fi alături de ea.

Nu se schimbase nimic după aceea : i se părea că e din nou copilă. Misterul podului se păstrase și în camera ei de femeie. Personajele legendelor prinseseră viață, lucrurile inexplicabile luaseră formă și totul era încă mister.

Apucă cu amîndouă mîinile brațul așezat pe umărul ei ca o ramură de care se agață ca să se sprijine, și-și înfundă gura în el ca să-și înnăbușe plînsul.

— Nu știu ce e, spuse apoi, revenindu-și ; sînt mulțumită de ceea ce-am făcut, dar mi-e teamă. Mi se pare mereu că visez și că o mînă mă conduce. Mă

conduce, dar eu o urmez pentru că asta e voința mea. M-am gîndit bine la toate și nu dau înapoi un pas nici măcar de-ar fi ca să-mi pun tatăl în pericol. E destinul, Fidela mea ! E zadarnic să mă contrazici, Fidela, e inutil să-mi vorbești. Acesta e destinul meu.

Se întinse din nou în pat și oftă ca și cînd ar fi scăpat de o mare greutate.

— N-am închis ochii toată noaptea. Acum sînt obosită și-am să dorm, șopti acoperindu-și fața din nou. Sînt mulțumită că ți-am spus tot. În noaptea asta el se va întoarce.

Fidela se aplecă peste pernă.

— Marianna, tu ești stăpîna și poți face ce vrei, dar dacă ai avut încredere în mine și mi-ai vorbit trebuie să primești și un sfat de la mine. Cheamă-l acasă pe tatăl tău și deschide-ți inima înaintea lui. Noi sîntem cu toții orbi. Marianna, și avem nevoie să ne ajutăm unul pe altul. Și-apoi tu ești o bună creștină și cunoști poruncile Domnului. Tatăl rămîne tată întotdeauna.

Deasupra cearceafului Marianna simți mîna aspră atingîndu-i fața, făcîndu-i semnul crucii, ca atunci cînd era fetiță, ca să-i alunge din minte gîndurile rele : își aminti de groaza ce-o cuprinsese în acea noapte la Serra, cînd Simone o privise pentru prima oară, dar nu-și schimba gîndul.

— Lasă-mă să dorm, sînt obosită și mă doare capul. Îți dau mai tîrziu un răspuns.

Servitoarea insistă :

— Lasă-mă să trimit vorbă tatălui tău. Apoi vei fi liniștită.

— Bine, trimite să-l cheme, spuse în sfîrșit obosită.

După ce rămase singură o cuprinse un sentiment de pace ; acum că secretul era în afara ei se simțea mai liberă și mai puternică ; i se părea că-și ține secretul

alături de ea, pe inima ei, ca pe un copil abia născut ; și adormi cu el.

Între timp servitoarea se ducea la slujbă. Răsucise de două ori cheia în poartă cu un zîmbet amar în colțul gurii aspre. Pentru nimic în lume nu ar fi trădat taina stăpînei ei, dar se gîndea cum s-o salveze. I se părea că Marianna e bolnavă, obsedată : trebuia alungat diavolul din trupul ei. De-ar fi trăit încă preotul canonic ar fi putut cu cărțile sfinte să alunge cumplita nelegiuire ce-i amenința casa ; dar așa, erau două femei singure, acum ; și ea nu avea prea multă speranță în ajutorul lui Berte Sirca. Era un om slab ; lăsat cu junincile lui, cu treburile lui de cioban, cu urda și cașul proaspăt își face datoria cum trebuie. Dar adus în fața unui alt om, a unei greutăți a vieții va cădea ca o frunză luată de vînt.

Și totuși trebuia să-l cheme. Și ca să-l facă să se hotărască să plece de la stînă pe timpul ăsta prin nămeți de zăpadă, lăsînd grija animalelor, a hranei lor și paza ca nu cumva să moară de frig, trebuia să trimită să-l cheme de urgență. După ce hotărî așa, Fidela ascultă mai liniștită slujba. Ea nu se adresa niciodată lui Dumnezeu pentru a-i cere ajutor, mai ales în anumite situații : Dumnezeu ne ajută la o boală și se poate îngriji de nevoile noastre de toate zilele, dar cînd nenorocirea, ca în cazul Mariannei, ne-o facem noi, Dumnezeu poate chiar refuza să ne ajute. Fidela își amintea, de altfel, cum ceruse cu groază ajutorul divin în noaptea aceea, în podul nefericiților ei stăpîni : Dumnezeu nu înțelesese, n-o ajutase. În schimb îi dăruise puterea de a munci toată viața ei fără a suferi prea mult pentru durerile altora și fără a mai avea altele ale ei : să muncească, să-și cîștige pîinea, să-și

merite odihna, să-și ajute stăpînii. De fapt acum, dacă se ocupa de treburile Mariannei era pentru că i se părea că e de datoria ei ca servitoare. Durerea și pasiunea stăpînei ei n-o mișcau ; trebuia doar să-și ajute stăpîna. Dacă stăpîna ar fi fost bolnavă, ea ar fi trimis după medic, la fel trimise acum după Berte Sirca.

Cînd se întoarse, Marianna dormea încă. Se sculă tîrziu. Se duse la slujbă, se întoarse palidă și tristă și nu vorbi toată ziua : o ocolea pe Fidela ca și cum i-ar fi fost rușine de ea și către seară se așeză lîngă foc așteptînd căderea nopții.

Venind din curte, după ce închise bine poarta, Fidela crezu c-o vede zîmbind și zîmbi și ea, un zîmbet care pe fața ei aspră se-așternea ca reflexul lunii peste o stîncă de granit.

— Încui în zadar, îi spuse stăpîna puțin supărată și ironică, trebuie să deschizi căci el se va întoarce. A promis și se va întoarce.

Servitoarea se așeză fără să răspundă : cîteva momente în bucătăria caldă și închisă nu se auzi decît zgomotul zăpezii ce continua să cadă de pe umbrar, în timp ce jocul flăcării părea că învălmășește pe pereți, împreună cu umbrele și lumina, neliniștea ascunsă a celor două femei.

Mai tîrziu se auziră în depărtare pași și voci, dar păreau că vin dintr-o lume îndepărtată, complet străină de cea a Mariannei.

— Vezi, spuse ea după o lungă tăcere, tatăl meu nu vine. Vezi ? Chiar dacă aș fi fost bolnavă, tot n-ar fi venit ; sînt mai importante vitele pentru el.

— Frica păzește via și-apoi e bine că se interesează de toate astea. E avuția ta.

— Sigur, mereu avuția, nimic altceva decît avuția ! Tocmai de-asta vorbeam !

— Îți spun și eu ceva, Marianna, dacă nu te superi. Tu crezi că Simone, dacă n-ai fi fost bogată...

Dar stăpîna se-ntoarse spre ea cu mîndrie dispre-țuitoare : părea că vrea s-o muște.

— Taci din gură ! Ce-nțelegi tu din dragoste ?

Fidela însă era curajoasă. Și-apoi toată ziua mestecase atîtea gînduri, ca pe niște buruieni amare al căror gust îți rămîne pe limbă.

— Lasă-mă să vorbesc, spuse oprindu-și ochii asupra flăcării ce-i aurea pupilele ca pe cele ale unui vultur. Da, eu nu mă pricep la dragoste. Tocmai pentru că sînt săracă și sînt servitoare. Dacă aș fi fost bogată, bărbații mi-ar fi roit în jur și m-ar fi învățat ce e dragostea. Pentru că bărbatul o învață pe femeie ; femeia e ca lemnul ; bărbatul aprinde focul. Ei bine, tu ce știai despre dragoste iarna trecută ?

— Asta așa e ! Dar nu poți spune că nu aveam bărbați în jur !

— Nu, nu aveai, Marianna ! Pe cine aveai ? Lumî-narea aia de gheață de văr al tău, Sebastiano ?

— Dar tu și toți ceilalți paznici ai mei, de ce nu i-ați lăsat să se apropie ?

— Pentru că nu venise timpul.

— Aha, timpul. Cînd trebuia să vină ? Odată cu moartea ? În sfîrșit, acum a venit timpul. Lasă-mă în pace.

— Marianna, spuse servitoarea fără să se întoarcă, parcă ți-ar fi frică să vorbești. Parcă ai vrea să te răzbuni pentru ceva. Greșești, inima mea. Mergi în întîmpinarea nenorocirii și-o știi bine.

— Ei da ! replică Marianna tot mai iritată. Merg în întîmpinarea nenorocirii ! Tocmai de-asta-mi place !

— Marianna, Marianna, vorbești ca o copilă !

— Sînt însă bătrînă, asta vrei să spui ! Da, da, știu, ăsta e defectul meu !

— Răul tău e aici, spuse servitoarea atingîndu-și fruntea cu degetul. Și-apoi o duci prea bine. Trebuie să fii sărac, să fii obligat să muncești pentru a-ți măcina bine zilele vieții.

— Și tu ți le-ai măcinat bine ? Cum ? Ca măgarul în jurul pietrei de moară ; pentru alții ! Lasă-mă ca eu să mi le macin pentru mine. Ei da, așa îmi place, repetă tare, îndreptîndu-și umerii și lovindu-și genunchii cu palmele. Vreau să cunosc toată nenorocirea, da ! Știu tot : n-am ochii legați. Mă așteaptă furia rudelor, bîrfa tuturor, dar asta nu-i nimic. El va fi poate condamnat : ăsta-i chinul cel mare : pîinea asta amară o vreau. Numai să fie salvate pentru veșnicie sufletele noastre.

— Dar spune-mi, Marianna, de ce te măriți ? Nu-l poți convinge și fără asta să intre la închisoare ? Dacă te iubește, o va face.

— De ce ? Bine, îți voi spune, deși tu nu poți înțelege : pentru că vreau să mă leg de el mai mult pentru moarte decît pentru viață.

Chipul i se aprinsese ; ochii îi străluceau. Dar pe neașteptate Fidela o auzi gemînd sălbatic și-o văzu frîngîndu-se din nou, cu capul în mîini, cu degetele ude de lacrimi.

„Lupta e zadarnică“, gîndi bătrîna.

O forță înspăimîntătoare și de neclintit o tîra pe Marianna, asemeni forței ce devastase casa vechilor ei stăpîni într-o noapte : însăși forța destinului.

Dar imediat Marianna își reveni. Își șterse ochii și degetele cu mîneca bluzei și-și scutură capul pe spate ca să-și alunge lacrimile.

— Și-apoi el n-a făcut rău niciodată. Nu va fi condamnat. Mă mărit cu el căci vreau să-l ajut. Ce e al meu va fi și al lui și banii ajută să se facă dreptate. Și-apoi după iarnă vine întotdeauna vremea frumoasă. Peste cîteva luni, la primăvară, totul se va sfîrși : vom fi cu toții fericiți și liniștiți. Vom merge la Serra să petrecem luna mai și el va fi cu adevărat ca un copac uriaș care împrospătează cu umbra lui totul în jur. De ce să ne chinuim acum ? Și-apoi, nu e așa ?, urmez eu oare legea lui Dumnezeu, spune-mi ? Dumnezeu n-a lăsat nici bogați, nici săraci, nici buni, nici răi. A spus numai „iubiți-vă și uniți-vă“. Și-așa vom face și noi. Și tu ridică-te acum și pregătește cina pentru toți. E timpul, haide !

Servitoarea se ridică și sără puiul de mistreț deja pus în frigare.

Dar Simone întîrzia și pe Marianna o cuprindea din nou neliniștea ; ieși în curte, trase cu urechea la poartă. Se părea că tăcerea devenea tot mai deplină odată cu întunericul. Simone promisese că se va întoarce : dar ea știa bine că el nu e stăpîn pe propriul cuvînt, deși se amăgea că este liber. Nu, nimeni nu e liber : și ea de-acum se simțea legată de-o mie de ori mai mult decît înainte, trasă de un lanț nevăzut. De ce să se revolte ? Mai bine să-și aplece capul ca sclavul, așteptînd soarta.

Intră din nou în bucătărie, se întoarse la locul ei.

Din cînd în cînd servitoarea întorcea frigarea cu mistrețul ; șoricul se înnegrise și despicătura de pe burtă lăsa să se întrevadă carnea roșie-aurie, acoperită de un strat de sare și măruntaiele întunecate între coastele albicioase. Dințișorii și colții străluceau în lumina focului.

Trecuse o oră.

Vinul și pîinea erau gata pe masă și ca să-și amăgească puțin neliniștea și ca să se convingă că totul era un vis al fanteziei ei, Marianna se duse în pod să ia struguri.

Cu o trestie în mînă rămase așa, cu capul pe spate alegînd ciorchinele pe care să-l ia ; toți ciorchinii erau frumoși, atîrnau perechi, de bîrna din mijloc ca de un umbrar fără viță de vie, cu toate boabele neatinse, proaspete și galbene ca ambra. Ridicînd trestia, desprinse un ciorchine, îl coborî cu grijă, îl cîntări în mîini : nu i se păru destul de frumos și luă un altul, dar trestia se rupse, ciorchinele căzu peste ea și boabele se rostogoliră împrăștiindu-se pe podea ca mărgelele unui șirag rupt. Strînse cîte putu, ridicînd din cînd în cînd capul să asculte zgomotele străzii.

Și înainte de-a coborî privi prin ferestruica închisă. Prin geam văzu o parte din oraș : o întindere de acoperișuri negre și albe, iar pe orizontul întunecat, sub cerul jos, se ridica muntele înzăpezit, întins în noapte ca un enorm urs alb adormit. Se schimba vremea ; valuri de ceață se ridicau din vale și aerul se făcea umed. Domnea o tăcere adîncă. Deschise ferestruica, se aplecă puțin și simți o mască de gheață pe față. Întreaga lume de afară părea o mare navă eșuată printre ghețari ; chiar și cerul se lăsa tot mai jos, întinzîndu-se peste atîta tristețe ca o pînză moartă.

Și totuși pe neașteptate i se păru că vede o sferă scînteietoare la orizont, ca și cum dintr-odată ar fi apărut soarele și privighetoarea ar fi cîntat. Închise imediat și coborî cu lumînarea într-o mînă și cu coșul cu struguri în cealaltă ; și amîndouă, lumînarea și coșul îi tremurau între degete, dar păreau că se balansează ca s-o susțină.

Se întorsese Simone.

În timp ce servitoarea întîrzia cu încuiatul porții, el porni în întîmpinarea Mariannei pînă la ușa scăriței și se aplecă să culeagă ca un copil cu buzele un bob de strugure din coș.

— Marianna, spuse puțin mirat, strîngîndu-i mîna ce ținea lumînarea, Fidela mi-a deschis și m-a lăsat să intru ? Cum așa ?

— Știe tot. Nu te teme de ea.

— A, nu de asta ! exclamă rîzînd. Mai degrabă mi se pare că ei îi e frică. Iat-o : mătușa Fidela, ce faci ? Așa te îngrijești de casa stăpînilor dumitale ? Deschizi ușa banditilor ? Și data trecută ați făcut așa ?

Servitoarea îl privea cu ochii ei sticloși și reci, cu ceva aspru și ostil în întreaga persoană ce-l sfida și aproape îi trezea frica ; era ura, nu împotriva lui personal ci împotriva tuturor bărbaților înfricoșători și a lucrurilor înspăimîntătoare pe care el le reprezenta : ura și hotărîre să lupte împotriva lui ca împotriva întruchipării răului.

Și privind-o din nou pe Marianna, care la intrarea servitoarei se făcuse palidă, Simone își dădu seama că lucrurile se schimbaseră mult față de ieri noapte. Acum între ei doi se ivea realitatea : visul se sfîrșise și trebuia să discute.

Își scoase paltonul, dar nu îndrăzni să-l agațe în fața vetrei așa cum face servitorul sau stăpînul ; îl aruncă pe taburet cum face musafirul ce trebuie să plece curînd și simți o tristețe neașteptată, un sentiment de rușine. Și deși Marianna, după ce-l invitase să se așeze în fața ei, aștepta nerăbdătoare să vorbească, el tăcea cu capul plecat, privind printre genunchii desfăcuți piatra vetrei. Cîteva clipe domni o tăcere mai înghețată decît cea de afară.

După ce întoarse frigarea, servitoarea ridică privirea privindu-l mai întîi pe Simone și apoi pe Marianna.

— Ei, și ce zici, Simone ?

— Am venit să mă odihnesc asemeni călătorului lîngă fîntînă, răspunse nu fără o ușoară pornire glumeață.

Apoi o privi imediat pe Marianna ca să-și ceară iertare. Marianna îi zîmbi și-l întrebă la rîndul ei :

— Ei, ce-mi spui ? Poți vorbi, adăugă, Fidela știe tot.

— Marianna, spuse el atunci, lucrurile sînt mai grele decît credeam noi. Am vorbit cu mama mea și ea s-a dus la preot ca să-l roage să ne căsătorească în secret. Bineînțeles n-a pomenit numele tău. A spus numai că vreau să mă căsătoresc cu o femeie înainte de a intra la închisoare. Preotul a refuzat și-a spus că toți preoții din Nuoro vor face ca el. Tremura ca iepurii de frică. Dar mama nu și-a pierdut speranța. Numai că... trebuie timp...

Marianna plecase ochii și tăcea, puțin neîncrezătoare, ca și cum n-ar fi crezut în vorbele lui. Atunci el se aprinse la față.

— Marianna !

— Da ?

— Ce-mi răspunzi ?

— Simone, spuse ea ridicîndu-se, te cred, da, dar îți cer un lucru. Vreau ca mama ta să vorbească cu mine.

— Mama va face cum vrei tu.

Fidela întorcea frigarea : și cei doi o vedeau, o simțeau între ei ; era realitatea inflexibilă. Spuse și ea :

— Dacă mă lăsați să vorbesc, am să vă spun ceva : căsătoria, cum o vreți voi, e recunoscută numai pe patul de moarte. Și-apoi e nevoie și de căsătoria prin lege. De ce nu faceți lucrurile cum trebuie ! ?

Simone îi făcu un semn Mariannei ca și cum i-ar fi

spus : „acum îi răspund eu" ; și-și clătină capul exclamînd cu gravitate exagerată :

— Dar, mătușă Fidela, nu pot merge la primar !

— Ba poți, Simone ! Cînd vei ieși din închisoare. Mă privești buimac ? Și totuși ceea ce-ți spun eu e atît de simplu. Întreabă-ți conștiința și vei vedea. Ești sigur că nu vei fi condamnat ? Cu atît mai bine. Și dacă nu ești sigur, de ce vrei s-o legi pe Marianna de tine ? Ce rău ți-a făcut Marianna ? Dacă ești nemulțumit de ceva, numai de ea nu te poți plînge. Ea se poartă cu tine ca de la egal la egal. Și tu trebuie să te porți asemeni ei. N-o lega de tine, Simone, ea e o femeie singură și nimeni n-o apără. Lasă-i cel puțin libertatea, dacă va trebui să te plîngă condamnat...

— Ajunge, isprăviți ! protestă Marianna, dar chipul lui Simone se făcuse cu adevărat grav.

— N-ajunge, Marianna ! Dacă el ține la tine și tu ții la el, nici o legătură nu va fi mai puternică decît dragostea voastră. Și tu, Simone, m-ai înțeles ? spuse Fidela ridicîndu-se și punîndu-și o mînă pe umărul lui.

Simone o privi de jos și prin ochii lui treceau umbre și lumini ; și cum Marianna încerca s-o îndepărteze pe servitoare el întinse brațul și-i prinse mîna.

— Marianna, spuse cu voce tristă, poate că servitoarea ta are dreptate ! Dar, adăugă imediat, văzînd chipul ei întunecîndu-se, tu ești stăpîna și tu trebuie să hotărăști.

Urmă o tăcere grea. Marianna își retrase mîna și nu răspunse. Părea convinsă de adevărul spus de Fidela. Fidela însă nu se simțea sigură ; pregătea cina și nu mai vorbea, căci nu mai era nimic de adăugat, dar tăcerea și nemișcarea stăpînei îi dădeau impresia a ceva obscur, compact, împotriva căruia era zadarnic să lupți.

La rîndul lui Simone era trist, asemeni logodnicului ce-şi vedea amînată cu mult ziua nunţii ; se simţea obosit, cu mintea înceţoşată şi se gîndea cum să rămînă cel puţin un moment singur cu Marianna ca s-o smulgă din descurajarea mută şi adîncă în care părea cufundată.

Cînd totul fu gata pe masă, servitoarea îl invită să-şi schimbe locul.

Marianna se ridică, păru că priveşte să vadă dacă nu lipseşte ceva de pe masă. Ridică sticla de vin.

— Fidela, în noaptea asta trebuie vin de Marreri : du-te şi adu, şi cum servitoarea şovăia, o fixă cu ochi întunecaţi, poruncitori.

Şi cînd Fidela îi lăsă singuri, luă mîinile lui Simone, le uni şi spuse aplecîndu-se ca şi cum ar fi vărsat cuvintele ei în căuşul palmelor lui :

— Tu nu eşti un bărbat care să ia în seamă vorbele unei servitoare. Noi trebuie sau să ne căsătorim sau să ne despărţim. Tu, eu şi mama ta vom căuta şi vom găsi un preot care să vrea să ne unească. Eu te voi aştepta. Jură că vei face ce vreau eu.

Simone oftă adînc, eliberat de o greutate : şopti „jur" şi apropie cu putere mîinile ei de ale lui ca şi cum ar fi închis între ele jurămîntul.

VIII

A doua zi de Crăciun, văzînd că timpul se luminează, unchiul Berte se gîndi că putea lăsa moşia ca să se ducă la Nuoro şi să vadă ce voiau femeile de la el. I se spusese că Marianna e sănătoasă şi că nu era vorba de afaceri ; de ce atunci îl chemau dacă Marianna era sănătoasă şi afacerile mergeau bine ?

Cu toate astea porni ; dar la jumătatea drumului fu tentat să se întoarcă fiindcă cerul se acoperea de nori deşi şi începea din nou să ningă. Marianna era sănătoasă, stătea la căldură, liniştită în casa ei bine păzită, în tovărăşia credincioasă a servitoarei ; stătea ca o regină pe tron, în timp ce săracile juninci şi viţeluşii îngheţaţi aveau nevoie de hrană şi îngrijire.

Un singur gînd îl îndemna să-şi continue drumul : spera să fie vorba de vreo propunere de căsătorie pentru Marianna ; ba mai mult, se întreba cine-o fi pretendentul. Să sperăm că nu e vorba de un ţăran ; oricît ar fi fost de frumoşi, de tineri şi de bogaţi, ţăranii holtei nu i se păreau potriviţi pentru Marianna ; prefera mai degrabă un burghez înstărit, poate chiar un avocat, chiar dacă nu foarte bogat. Marianna era fină, nobilă, şi avea deja mult de lucru ca să-i îngrijească averea ei. Dacă se mărita cu un cioban bogat sau cu un ţăran bogat ar fi trebuit să lucreze mai mult, în dauna sănătăţii sale. Un avocat, însă cîştigă bani peşin şi-i poate cheltui cu familia fără prea multă bătaie de cap.

Şi-apoi el, tatăl, era obişnuit să facă pe stăpînul ; un alt cioban sau ţăran l-ar fi încurcat.

Dar dacă Marianna îl vrea, să-l ia chiar cioban sau ţăran ce-o fi ; stăpîna adevărată e ea şi e destul de înţeleaptă ca să ştie ce e spre binele ei ; şi timpul zboară şi recolta s-a cam copt pentru ea care de atîţia ani o îngrijeşte.

Ajunse cu gîndurile astea. Se lăsa deja seara şi totul era liniştit în jurul locuinţei fiicei lui ; şi el se simţea mîndru de atîta linişte, de fiecare dată cînd intra în casa care fusese a preotului canonic şi care păstra încă o fizionomie tăcută de mănăstire. Acolo, înăuntru, trăia Marianna, singura lui fiică ; ca o sfîntă de lemn în

altarul ei aurit. Da, și el, tatăl, se simțea mîndru și emoționat pentru că i se părea că tocmai el, cu sacrificiul lui de tată ce se lipsește de unica lui fiică, îi adusese atîta bine. Și încerca să nu facă zgomot intrînd ca să nu tulbure liniștea. Descălecă așadar în fața porții închise și bătu ușor cu palma, în timp ce călutul, respectuos, își scutura la rîndul lui zăpada de pe urechi.

Deschise chiar Marianna, puțin palidă și răvășită. Văzîndu-și tatăl îi făcu loc să intre.

— Bucuroși de oaspeți ? întrebă el binevoitor și glumeț dar și plin de respect, dați găzduire unui călător ?

Cu sumanul său lung, barba plină de zăpadă, cu spatele gîrbovit și călutul încărcat de desagi, părea de fapt unul din acele personaje de basm care coboară din păduri și nu se știe încotro se îndreaptă ; și cer găzduire ca să încerce inima bună a oamenilor și ca să-i acopere apoi de daruri ca răsplată.

La auzul zgomotului, servitoarea apăruse în ușa bucătăriei cu luminarea în mînă. Unchiul Berte se grăbi s-o salute, așteptînd mai mult de la ea decît de la Marianna vestea cea bună ; dar chipul Fidelei era aspru, brăzdat de umbre negre și el își dădu seama imediat că se întîmplase ceva trist.

— Fidela ! spuse totuși cu voce veselă, descărcînd desagii, de ce-ai lăsat să-ți cadă zăpada pe cap ?

Și rîse căci femeia își duse instinctiv mîna în părul alb ce-i scăpa de sub scufia neagră. Zîmbi și ea, cu zîmbetul ei aspru ; de fapt prezența acelui bărbat simplu, mereu același, aducea puțină lumină în casă. Nu era un protector și nici măcar nu se putea spera ca el să se revolte împotriva nebuniilor Mariannei ; dar era bun și bunătatea împrăștie în jurul ei o lumină sigură ca o lampă închisă pe care vîntul nu o stinge.

Între timp Marianna își luă locul ei alături de vatră ; nu-i era teamă, căci de-acum era hotărîtă pentru toate, dar nu spera mult de la întoarcerea tatălui său.

Nu, nu-i era teamă. Iată-l acolo, pe tatăl ei, așezat în fața focului, ca un bătrîn venit din pădure : din hainele lui ieșeau aburi și el, învăluit în norul acela ușor, privea cu plăcere grătarul de lemn atîrnat deasupra vetrei, încărcat de roți de caș puse acolo sus să se afume ; și privea pe pereți enormele tigăi de aramă, prețioase și inutile asemeni vieții fiicei lui ; se uita și zîmbea spre Fidela, făcîndu-i semn ca și cum i-ar fi spus „dacă Marianna are vreun capriciu și-l poate îndeplini".

Fidela însă nu răspundea zîmbetului ; și pe măsură ce trecea timpul simțea tot mai puternică senzația că s-a întîmplat sau că trebuie să se întîmple o nenorocire.

— Ei, ce s-a întîmplat ? întrebă privind-o pe Marianna. Apoi adăugă ca să se amăgească. Ieri a venit Sebastiano și l-am întrebat „știi ceva despre ai mei de-acasă ? Mi-au trimis vorbă să mă duc." Și el mi-a răspuns rîzînd „De', o fi vorba de afaceri de măritiș".

Marianna tresări. Ce știa Sebastiano ? Privi repede cu suspiciune spre servitoare și o cuprinse dorința să-și bată joc de toți.

— Fidela de fapt vrea să te întrebe pentru că vrea să se mărite...

— Marianna ! exclamă servitoarea cu tristețe severă. Mai ai și chef de glumă ! ?

— N-am nici un motiv să plîng !

Era ceva crud în zîmbetul ei ; dar tatăl se amăgea și văzînd-o pe neașteptate așa de veselă se gîndea că într-adevăr nu exista nici un motiv ca Marianna lui, bogată și înțeleaptă, înzestrată cu atîtea averi și calități, să nu fie fericită. Nu-și cucerise palmă cu palmă

împărăția ei pe pămînt ? Și el, tatăl, nu se despărțise de ea ca de lucrul cel mai vital, nu o trimisese de-acasă de copilă, pentru ca ea să-și cucerească această împărăție ?

— Las-o să glumească, babo ! Ea n-a văzut bandiți în casă ca tine !

Simți imediat o aripă înghețată fîlfîind în spatele lui, ca și cum vîntul ar fi deschis larg, cu violență ușa ; în fața lui Marianna se făcuse albă, dîndu-și capul pe spate. Părea că leșină. Imediat însă se ridică cu chipul aspru și hotărît, de marmură.

— Tată, spuse cu voce surdă, fără să-l privească. Tocmai un bandit e cel pe care l-am primit în casă și cu care vreau să mă mărit. Da, și ca să terminăm îți voi spune imediat cine e : e Simone Sole.

La-nceput bărbatul păru că se apleacă umil cu mîinile împreunate între genunchi, acceptînd faptul împlinit ; era însă doar lovitura prea puternică ce-i tăiase aproape respirația. În sfîrșit ridică ochii rugători, dar nu-i întîlni pe cei ai fiicei sale.

— Marianna, îngăimă, un servitor ! Un servitor ! repetă făcîndu-și curaj. Un bandit ! De-ar fi cel puțin un bandit faimos, de-ar fi cel puțin Giovanni Corraine !

— Pentru mine e mai mare decît toți bărbații din lume ! spuse Marianna și se aplecă cu capul în mîini, hotărîtă să nu se înverșuneze.

Tatăl însă se ridică, scuturîndu-și umerii ca să se elibereze de greutatea ce-l strivea ; privi în jur și totul i se păru schimbat, totul devastat ca și cum cu adevărat o bandă de răufăcători ar fi trecut prin casa fiicei lui aducînd disperarea morții. Apoi căută ochii credincioși ai servitoarei și începu să-și clatine capul, cerîndu-i ajutorul și sfatul cu o privire îndurerată. Nu

se mai bizuia pe Marianna ; era acolo moartă, ucisă de bandiți.

Fidela îi răspundea și ea cu privirea, dînd din cap : da, asta era, asta era nenorocirea. Dar în fața Mariannei, palidă și rigidă, ca o moartă, simțeau amîndoi că orice durere, orice împotrivire era zadarnică. Și ăsta era lucrul cel mai îngrozitor : imposibilitatea de a lupta.

Cu toate acestea, în neputința lui, bărbatul începu să fremete : i se părea că e legat, da, că e învins, dar mai existau oameni puternici, ce puteau să-l ajute.

Oftă adînc, aproape sigur că a găsit leacul.

— Și vărul tău Sebastiano îți dă dreptate, Marianna ?

— Vărul meu Sebastiano ? Vărul meu Sebastiano stă la casa lui și eu la a mea.

Tatăl începu să-și tragă barba cu amîndouă mîinile puțin dintr-o parte, puțin din cealaltă, înclinîndu-și capul ; nu, Marianna nu se temea de nimeni : era zadarnic să ceri ajutorul împotriva ei.

— Dar de ce-ai făcut asta, fata mea ? De ce-ai făcut asta ?

Ea nu răspunse. Nici ea măcar nu știa de ce, deși încercase de multe ori în nopți de așteptare, în timpul vreunui apus cînd cobori în adîncul propriei conștiințe asemeni scufundătorului în fundul mării.

— Cum de ți-a venit gîndul ăsta, Marianna, fata mea ? Simone Sole ! Un servitor, un văcar, unul ce n-a fost bun să-și croiască nici o viață de libertate și nu e bun să facă nici măcar pe banditul ? E un om de seama ta, Simone ? Ce te-a vrăjit la el ? Ce-ți poate da el ? Nimic ! Un cerșetor ar putea să-ți dea mai mult.

— De-asta îmi place.

— De-asta-ți place ? Ți-e mintea bolnavă, Marianna, fata mea ? Nu mai ești o copilă.

— Tocmai de-asta.

— Dar poate v-ați înțeles de cînd era aici servitor ? Atunci erai mai tînără, erați aproape și nimeni nu vă supraveghea.

— Nu-i adevărat, protestă Fidela. Nu, pe-atunci nu era nimic între ei.

— E-adevărat, întări Marianna. Dar toate astea n-au importanță. Și degeaba mai bați apa-n piuă, tată. Eu v-am anunțat căci era datoria mea ; nu încerca nici să discuți și nici să-mi faci vreun rău.

— Să-ți fac eu ție rău ? Un tată poate face vreun rău fetei lui ? Eu, eu, Marianna ? Tu ești cea care-ți faci rău. Eu ți-am vrut totdeauna binele și credeam că m-am lipsit de tot pentru tine. M-am înșelat. Da, recunosc în fața Domnului, am greșit.

— Da, spuse ea înduioșată de durerea lui umilă. Ai greșit.

Și el se învîrti în jurul vetrei și se plecă alături, la picioarele ei, ca un servitor, ca un cîine ce-i linge mîinile.

— Marianna ! Marianna, ascultă-mă : spune-mi măcar că te vei mai gîndi.

Părea copleșită de gînduri, cu fața ascunsă în mîini, cu umerii plecați, îngreunați de o brazdă de neliniște.

Rămaseră așa cîtva timp în tăcere ca rătăciți, dar în așteptarea unei voci, a unei lumini îndepărtate, care să le arate drumul de urmat.

— Mai gîndește-te, Marianna, înainte să faci o asemenea nebunie. Și-apoi... și-apoi să te măriți ! Cum te-ai putea mărita cu el ? Și ce are de gînd după aceea ?

— Se va duce la judecător și dacă va fi condamnat își va ispăși pedeapsa.

— Să mă bată Dumnezeu, fata mea, dacă nu mi se pare că visez. Dorm, visez. Uite iau în mînă jăratec

ca să mă conving că visez și că nu mă ard. Tu ești bolnavă, Marianna. Trebuie să chemăm doctorul.

Ea continuă să tacă ; nu mai răspunde la cuvintele lui. Numai cînd servitoarea crezu de cuviință să intervină, repetînd rugămintea stăpînului :

— Trebuie să te gîndești la asta, Marianna, înainte de-a te hotărî.

Fata săltă capul și tot fără să-i privească spuse :

— M-am gîndit și m-am hotărît deja ! Lăsați-mă în pace !

Apoi își acoperi fața din nou cu masca mîinilor și încercă să nu mai asculte nici măcar cuvintele tatălui. Numai numele lui Sebastiano pronunțat de el îi trezea o agitație nelămurită, o presimțire, pe care n-o înțelegea. Dar nu se temea de nimic. Chiar dacă Sebastiano îi cunoștea secretul, ce importanță avea ? Ce putea face Sebastiano împotriva voinței ei și-a lui Simone ? Nimeni nu putea face nimic împotriva voinței lor, dacă ei rămîneau neclintiți în dragostea lor și-n hotărîrea lor.

I se părea așadar că rugămințile, sfaturile, amenințările tatălui sună în gol și se risipesc pe jos ca pietricelele pe care copiii le aruncă în joacă în copaci. Și el își dădea seama foarte clar de neputința lui și tăcu, copleșit de tăcerea încăpățînată a fetei.

Veniră din nou zile de așteptare și de neliniște.

Simone nu se întorcea și Mariannei i se părea că tînărul s-a rătăcit în necunoscut, în ceața ce acoperea orizontul.

Iarna era foarte aspră ; cîteodată vîntul de la răsărit topea căciulile de zăpadă de pe vîrfurile muntelui Orthobene și soarele glumea, printre nori, ca un musafir ce aduce daruri și bucurie în casa prietenilor ; dar iarna aspră nu întîrzia să pună din nou căciuli mun-

ţilor, să înfăşoare în umbră lucrurile şi să oblige pămîntul să adoarmă din nou în visul lui chinuit.

Mariannei i se părea că e şi ea îngropată sub zăpadă şi că trebuie să stea nemişcată, tăcută, asemeni seminţei ce încă nu încolţeşte. Îşi petrecea zilele ghemuită lîngă vatră, cu mîinile încrucişate înaintea feţei : se părea că se pierde într-un ritual de adoraţie a focului. Cîteodată ajungeau pînă la ea zgomote şi strigăte îndepărtate ; îşi amintea atunci că era carnavalul, dar vocile acelea, strigătele acelea i se păreau mai degrabă ţipete tragice ale unor oameni ce suferă decît semne de bucurie.

Şi ea ar fi vrut să strige aşa, şi nu putea. Şi totuşi în fiecare dimineaţă trezindu-se în camera ei rece, albă în reflexele zăpezii şi ale cerului noros, se gîndea : „Poate va veni astăzi", şi dintr-odată ziua întunecată i se deschidea înainte ca o scoică zgronţuroasă ce are în mijloc perla speranţei.

Dar orele treceau în zadar şi la căderea nopţii durerea îşi arunca peste ea vălul ei negru aşa cum iarna şi-l aşternea peste pămînt.

Într-o zi, în februarie, veni vărul Sebastiano pentru una din obişnuitele lui vizite aproape ceremonioase.

De mult timp nu mai venise ; fusese şi el ocupat să-şi îngrijească şi să-şi salveze de frig şi de foame turma.

Intră cu mersul lui puţin clătinat, pe care Fidela îl asemănase odată cu o barcă pe marea agitată, şi se aşeză în faţa Mariannei. Fereastra, cu tocurile de lemn impregnate de umezeală, era deschisă şi din barele ruginite ale gratiilor cădeau încă picături mari de apă, dense, roşiatice ca sîngele. Aerul deja primăvăratic intra în casă şi deasupra acoperişurilor de pe care dispăruseră ultimii ţurţuri, se-ngrămădeau mici nori

albi pe un cer albastru ce părea acoperit de-o uimire copilărească. Da, soarele mai exista încă ; şi murmurul îndepărtat al pîrîului în liniştea dimineţii calme depăna duioase poveşti îndepărtate despre iarbă, despre stejari uzi ce se scutură ca naufragiaţii scăpaţi de furtună, despre primii mieluşei de la moşie, ce sug lapte privind în sus cu voluptate, despre cîinii ce latră văzînd spre seară strălucirea unui foc în depărtare în apusul albastru şi de pe cer luna lui februarie cădea printre migdalii înfloriţi în valea Oliena.

— Vremea bună te-aduce ! Fericit cel ce te vede, spuse Marianna.

Vărul o privea şi zîmbea arătîndu-şi dinţii frumoşi pe faţa palidă ; era mai slab şi mai galben decît de obicei şi tocmai dinţii aceia sănătoşi pe faţa răvăşită te făceau să crezi că abia ieşise din boală. Ochii lui verzui se întunecau uneori, chiar şi cînd zîmbea, ca şi cum prin ei ar fi trecut, rostogolindu-se, umbrele.

Mariannei îi ajunse o privire pentru a simţi că era ceva nou la el, ca şi cum legătura de rudenie rece şi inutilă s-ar fi rupt dintr-odată şi el s-ar fi apropiat de ea, dincolo de acel văl, bărbat ca toţi ceilalţi, duşman ca toţi ceilalţi.

— Ce iarnă afurisită, spuse el, trecîndu-şi mîna peste ghetra de pîslă. De mult timp n-am mai avut o iarnă ca asta. A trebuit să ne luptăm ca-n război şi ieşim acum muraţi ca din pîrîu. Of, oftă ridicîndu-se, trebuie să fii bogat ca tine sau să nu ai nimic ca să nu ai gînduri.

— Da ! Dar şi pe noi ne-au măcinat gîndurile.

— Pe tine ? spuse el puţin dispreţuitor, dar imediat păru că se căieşte şi-şi apleacă ochii plini de umbră.

— Cum adică pe mine ? întrebă ea aproape supărată. Poate că eu nu am gînduri ?

— Tu ? Ba da, ai, cum să nu ai. Dar e comod să te gîndești lingă foc, cu toate lucrurile bine rînduite în jur.

— Da ! Și lucrurile de-afară ?

— A, da, blestemat să fie păcatul de moarte. Lucrurile de-afară ! Inima care se umflă ca o pînză pe marea în furtună !

— Sebastiano, inima mea e înăuntru, e înăuntru ca într-o colivie.

— Dă-mi cheia atunci !

— Nu există cheie ! E-o colivie stricată, dar ce-ți pasă ție ?

— Sigur că-mi pasă ! spuse el apăsat ridicînd glasul ; și dintr-odată își zmunci capul și-o privi pe Marianna amenințător.

Și ea își simți inima zbătîndu-i-se înăuntrul coliviei ; și în fața nelămuritei amenințări încercă un sentiment nou : se temu.

Dar imediat instinctul de apărare o înăspri. „Ce vrei acuma ?" spuse privirea ei dreaptă, țintuită în ochii bărbatului. „Nu mi-ai dat niciodată ajutor, niciodată dragoste, niciodată ceva al tău : și-acum vii să încerci să-mi iei ce-i al meu ?"

— Marianna, reluă el gîfîind, stăpînindu-și cu greu agitația. Marianna, adăugă coborînd vocea pentru ca servitoarea ce era în curte să nu audă. Am venit ca să-ți vorbesc de lucruri serioase. Da, iarna a fost lungă și aspră, și n-am mai venit căci luptam împotriva furiei, ca împotriva vîntului. Și-apoi credeam că totul e o glumă, un lucru trecător.

Marianna îl țintuia cu privirea fără să clipească ca și cum ar fi primit în ochi cuvintele lui.

— Tu ești cel ce ia mereu lucrurile în glumă. Eu însă n-am fost niciodată obișnuită cu gluma.

Sebastiano așteptă ca ea să continue ; după un moment de liniște întrebă :

— Asta-i tot ce ai să-mi spui, verișoara mea ? Da ? Bine, ești înțeleaptă. Da, se mai glumește cîteodată, dar dintr-odată gluma se schimbă și devine ceva serios. Și așa îți spun : Ce-ai de gînd să faci ? Nu vrei să-ți întrebi rudele ? Marianna ! Ce vrei să faci ?

Se ridică și închise fereastra ; se sprijini de ea și-o privi îndelung cu ochii cînd luminoși de speranță, cînd tulburi de furie.

— Marianna, în ultimul timp tatăl tău a venit de mai multe ori la mine. E bolnav de inimă : da, parc-ar fi vrut să-mi mărturisească ceva, dar apoi pleca și nu-mi răspundea nici măcar la întrebări. Atunci mi-am dat seama că se întîmplă ceva grav. Acum sînt aici. Ridică capul, Marianna, vreau să mă privești, vreau să-mi spui ce vrei să faci !

Ea păru că i se supune ; îl privi din nou, dar privirea ei se schimbase, ochii erau limpezi, luminoși, ca o apă liniștită ce lasă să i se vadă adîncul. Nu-i mai era teamă : coborîse în adîncul conștiinței ei și-și regăsise toată forța.

— Sebastiano, spuse calmă. Tu știi că eu sînt stăpînă pe mine însămi. Îl iubesc pe Simone și mă voi căsători cu el.

Sebastiano își zmulse căciula de pe cap și-o trînti de pămînt ; apoi o luă și începu s-o lovească de picioare. Gîfîia de furie și nu putea vorbi. Marianna nu văzuse niciodată un om atît de agitat ; i se făcu milă, dar o milă amestecată cu batjocură ; își coborî din nou ochii ca el să nu se înfurie și mai mult văzînd-o așa de calmă și fără să vrea zîmbi.

El își lovea mai departe căciula de genunchi.

— Rîzi, rîzi, femeie ! Numai atîta îți spun ! Nici una

din rudeniile noastre nu ţi-a cerut niciodată nimic, Marianna, nimic ! Nici cei mai nevoiaşi ! Era ca o înţelegere între noi, să nu te supărăm, să te lăsăm liberă, liniştită, ca un trandafir în mijlocul spinilor. Aşa erai tu pentru noi, chiar aşa, ca o floare. Erai femeia cea mai mîndră, cea mai pură din neamul nostru. Acum însă te mînjeşti cu noroi ; acum ne înjoseşti pe toţi. Ei bine, ascultă-mă : dacă tatăl tău nu e bun de nimic, dacă el nu ştie să te apere şi să te păzească, te voi apăra eu. Da, eu, pe cuvîntul meu de creştin ! Te voi apăra împotriva voinţei tale, cu orice preţ, chiar cu preţul vieţii şi al libertăţii. Ţine minte !

Îşi puse din nou căciula pe cap şi se îndreptă spre uşă. Marianna îi sări înainte, îl apucă de mînecile paltonului, cu faţa rătăcită, fără culoare, ca şi cum el ar fi rănit-o în inimă.

— Sebastiano, nu pleca ! Sebastiano, ce-ai vrut să spui ?

— Înţelegi foarte bine fără ca eu să-ţi explic, spuse el încercînd s-o îndepărteze, să-i desprindă unghiile ce i le înfipsese în stofa mînecilor.

— Atunci trebuie să-mi spui măcar de ce-ţi pasă ? De ce-ţi pasă ? Ce-ţi pasă ţie şi celorlalţi ? Dacă-i pentru bogăţii, luaţi-le, luaţi-vă tot ; luaţi şi cenuşa din vatră. Eu nu vreau nimic, nimic altceva decît libertatea mea. Dar de ce nu pot fi liberă să fac ceea ce vreau ? Rude ! Rudele ! Cui i-a păsat vreodată de mine ? Nu v-aţi interesat niciodată de mine pentru că nu m-aţi iubit niciodată. Poate m-aţi invidiat doar cîteodată. Şi acum vă amintiti de mine, acum ? Ca să-mi luaţi ceea ce vouă vi se pare prea mult : fericirea mea. Tatăl meu nu e bun de nimic, ai dreptate : m-a dat de-acasă de copilă pentru că nu se simţea în

stare să vadă singur de fiica lui, dar el cel puţin el îşi recunoaşte greşeala.

— Greşeala ?

— Da, şi-o recunoaşte. Iat-o aici pe Fidela. Poate să-ţi spună cum mi-a dat dreptate tata. Fidela ?

Fidela se apropiase de uşă şi asculta : era gata să-şi apere stăpîna dacă vărul ar fi încercat s-o jignească, dar se mulţumi să răspundă :

— Marianna, ascultă de cine ţine la tine. Şi-i luă mîna încercînd s-o despartă de Sebastiano.

— Lasă-mă, strigă Marianna agitată. Nimeni nu ţine la mine. Cine, cine ţine la mine ? Credeţi că dacă cineva ar fi ţinut la mine m-aş fi aruncat în braţele unui servitor ? Disperarea m-a împins, pentru că eram singură ca fiara în pădure... Eram singură... eram singură !..., repetă cu un strigăt de nelinişte.

O împinse pe servitoare, se desprinse de bărbat şi se ghemui din nou la locul ei lîngă vatră, suspinînd.

Se părea că Sebastiano se calmase ; o respinse şi el pe servitoare făcîndu-i semn să plece şi să tacă şi se aplecă deasupra Mariannei ca pentru a-i asculta mai bine suspinele ; apoi o strigă şoptit :

— Marianna ? Marianna, ascultă-mă. Erai singură pentru că tu voiai aşa, Marianna ! O lăsai pe servitoare să te închidă ca şi cum toţi ceilalţi ar fi fost bandiţi. Cine nu ţinea la tine ? Eu... eu... poate nu ţineam eu la tine ? Nu ţin, poate ?... Numai eu ştiu ce-a fost în mine în ultimul timp.

Şi pentru că fata plîngea tare, faţa i se făcu palidă.

— Dar cine putea vorbi cu tine ? Erai ca un zid de gheaţă, Marianna ! Erai ca o regină în faţa căreia chiar şi fraţii ei se simt ruşinaţi. Aşa erai, vara mea !

Ea nu auzea nimic, atît de tare plîngea. Încet, încet Sebastiano se lăsă jos lîngă ea și-o ascultă plîngînd ; i se părea că aude ecoul propriei lui dureri ; dar nu știa ce să facă, ce să spună ca s-o ajute. Și totuși simțea în adîncul sufletului o plăcere crudă, văzînd-o umilită și învinsă ; i se părea că acum sînt egali, săraci amîndoi, în sfîrșit uniți de adevărata rudenie a durerii.

Fără să vrea, fără să-și dea seama îi luă timid o mînă și-i atinse degetele unul cîte unul. Marianna tresări, încetă să plîngă și ridică ochii privind în jur ca trezită dintr-un vis urît. Nu-și retrase mîna : și el îi vorbea acum așa cum îi vorbise într-o noapte Simone, cu aceeași voce de servitor, aproape cu aceleași cuvinte.

— Marianna, ascultă-mă. Eu te-am iubit întotdeauna, dar mi-era teamă de tine. Eram sărac și tu erai bogată. Da, tatăl tău a greșit : dacă te ținea în casa lui, săracă dar nu orfană, creșteai mai veselă și eu nu m-aș fi simțit ca un prost în fața ta. Ne-am fi iubit, ne-am fi luat. Acum am fi amîndoi mulțumiți. Așa însă... așa însă... tu puteai crede că te vreau pentru bogăția ta. Și-apoi eu te credeam mîndră, credeam că vrei să te măriți cu un domn. Și mă simțeam un nătîng în fața ta... Și-acum... acum...

Marianna își trase mîna.

El o privea de jos, rugător, ca din adîncul unei prăpăstii, așteptînd ajutor : dar ochii ei erau reci, roșii ca și cum ar fi plîns cu sînge și privindu-l clătina capul ca și cum ar fi spus : „Acum e prea tîrziu !"

Se priviră așa un moment, depărtați din nou, înstrăinați mai tare de rușinea de-a se fi arătat unul altuia în goliciunea mizeriei lor.

IX

Pentru Marianna începu un alt chin : Simone nu se întorcea și ei îi era frică din mii de pricini acum cînd secretul nu mai era doar al ei.

Sebastiano plecase în dimineața aceea cu ochii înecați de disperare ; tatăl ei nu mai trimitea vești, se părea că din nou toți o uitaseră închisă în casa ei ca într-o închisoare ; numai Cel de Sus știe ce plănuiau departe bărbații cu pretextul de a o apăra și salva de ea însăși. Atunci sărea în picioare, se plimba prin curte și deschidea poarta ca și cum ar fi iscodit ce se întîmplă în lume. Își amintea de amenințările lui Sebastiano, iar tăcerea și absența lui îi sporeau temerile.

Nimic nu i se părea mai înspăimîntător ca această singurătate, ca această neputință de a se mișca, de a ieși în întîmpinarea destinului. I se părea că este cu adevărat legată, constrînsă să nu se lupte și stătea ore și ore în șir aplecată cu obrazul sprijinit în palmă, de parcă și-ar fi ros lanțul ce-o strîngea, în timp ce ochii de căprioară prizonieră iscodeau în jur căutînd o portiță de scăpare.

Primăvara dulce și toropitoare îi pătrundea pînă în sînge și-i mărea nerăbdarea. Dar mai ales își simțea inima plină de o durere pe care nu voia s-o cerceteze : era aceeași durere ce-o făcuse să plîngă în fața lui Sebastiano.

Simone nu se întorcea...

Într-o zi din postul mare, se îmbrăcă cu hainele ei cele mai frumoase ; printre cutele roșii ale hainei se zărea catifeaua de culoarea perlei a corsajului ca un sîmbure de rodie prin coaja despicată ; nasturii filigranați de argint se legănau la deschizătura mînecilor,

fiecare cu cîte o perlă albăstrie în vîrf, ca înmuiați în albastrul cerului de martie.

Îi spuse Fidelei că se duce la biserică : urcînd pe strada ce ducea de-acasă spre catedrală își mai aranjă o dată cutele bluzei pe piept, capetele basmalei sub bărbie : se gîndea că cele cinci surori ale lui Simone erau deja la biserică și voia să fie egală cu ele, ca o soră a lor, gătită și veselă.

Cînd intră, biserica era încă aproape pustie, plină numai de umbre albăstrii către răsărit și de raze de soare ce traversau ca niște panglici late de aur nava din fund. Îngenunchie în locul unde obișnuiau să stea ele și sfera aurită de deasupra altarului îi amintea noaptea de la Serra, copacul pe care cîntecul privighetorii îl făcuse să strălucească.

Credincioșii începeau să umple biserica : femei tinere, neveste cu copii mici strînși la piept, văduve cu pasul ușor, bătrîni cu pasul greoi.

De fiecare dată cînd se deschidea ușa un mănunchi de lumină roșie se împrăștia în penumbra albastră a navei ; încet, încet roșul acela păru că inundă podeaua și ca o lumină de foc înveseli biserica rece. Femeile se așezaseră toate pe podea ; nemișcate, hieratice, cu hainele lor de mătase stacojie : panglica galbenă, vopsită cu șofran, înconjura fețele lor ca o aureolă de aur.

Dar frumoasele între frumoase, cele cinci surori Sole nu veneau și pe Marianna, singură în colțul rezervat oamenilor îndurerați, o cuprindea mai puternic ca niciodată sentimentul de singurătate, de exil din comunitatea celorlalte femei.

Simțea cum i se frînge inima. De ce nu veneau nici măcar ele ? Ieșise în acea zi ca să stea printre ele, să

simtă în mijlocul lor că dragostea și durerea ei nu erau un vis. De ce nu veneau nici măcar ele ?

Predica începuse și ea se încăpățîna încă să le aștepte ; cînd intra cîte un întîrziat întorcea repede ochii către ușă ; și imediat îi pleca din nou cu tristețe ; nu-i ajungeau decît frînturi din predică la urechi și vocea preotului, suavă și sonoră, i se părea o muzică rătăcitoare în înaltul navei.

Numai cînd preotul începu să explice parabola Fiului rătăcitor, ea își ridică ochii atenți, ascultîndu-l. Era un tînăr frumos preotul, cu buzele roșii și ochii albaștri, strălucitori ; cu mîinile albe, nemișcate pe marginea amvonului, se apleca cînd într-o parte cînd în alta ca peste marginea unei fîntîni de marmură și părul lui blond părea că reflectă aurul razelor Sfîntului Spirit suspendat deasupra amvonului în formă de porumbel.

Femeile ascultau mai atente decît de obicei și se părea că într-adevăr pe deasupra lor trece o suflare misterioasă, un zbor dulce de porumbei. Mamele bătrîne ai căror fii apucaseră pe căi greșite, plîngeau nepierzînd speranța îndreptării lor, mamele tinere cu copii la sîn se aplecau să-i privească ridicînd temătoare, ca și cum ar fi fost vălul viitorului, colțul scutecului ce-i acoperea. Marianna se gîndea că și Simone era un fiu rătăcitor ce plecase prin lume să-și risipească bogățiile tinereții lui ; și el se va întoarce ; cuvintele preotului erau un semn, o promisiune. Dar cînd vocea tăcu, vraja se risipi : lumea începu să plece, ea își aminti de ce plecase de acasă și hotărî să nu se întoarcă pînă nu va fi aflat ceva. Așteptă să se golească biserica ; obosită, gîrbovită de tristețe ca în fața vetrei de-acasă, i se părea că totul în jur își pierde din strălucire ; chiar aerul devena cenușiu, totul era rece. Numai cîte un țăran bătrîn mai întîrzia în băncile bărbaților ; se

ridică şi ea şi privi mai bine. Da, tatăl lui Simone era acolo, îmbrăcat îngrijit dar ca un om în doliu, părul lung încărunţit îi cădea de-o parte şi de alta a feţei slabe, supte de durere şi de boală ; barba albă scurtă contrasta cu culoarea arsă a pielii. Semăna cu tatăl Fiului rătăcitor cum îl descrisese preotul.

Marianna îngenunchie din nou pe treapta altarului şi aşteptă ca bătrînul să se ridice ; apoi se luă încet după el, cu pas uşor, temătoare ca nu cumva să-i dispară şi el dinainte.

El însă umblă agale, trist, privind departe înaintea sa cu ochii roşii, adînciţi în orbite ; din cînd în cînd buzele lui vineţii sub mustaţa albă părea că se strîmbă de dezgust ca şi cum ar fi mestecat ceva amar ; şi cînd Marianna îl ajunse şi-l întrebă şoptit „Unchiule Franziscu, ce mai faceţi ?“ se păru că n-o recunoaşte.

Nu răspunse dar o privi lung în ochi şi dintr-odată ochii lui se luminară. Ea se înroşi ; iată-i, erau ochii lui Simone, dar atît de depărtaţi în adîncul fîntînii.

— Marianné ! Tu eşti ? spuse bătrînul oprindu-se şi sprijinindu-se în baston. Soţia mea se simte rău.

Continua s-o privească şi toată faţa i se lumina, şi Mariannei i se părea că îl intîlnise intr-un moment de disperare şi rătăcire. Şi un alt gînd îi bucură într-ascuns inima : „Dacă mama e bolnavă, Simone se va întoarce s-o vadă“.

— Ce are soţia dumneavoastră ? Ceva uşor, să sperăm.

— Să sperăm.

El începu din nou să meargă bătînd uşor cu bastonul în pămînt : Marianna îl însoţea.

Mergea încet, de-a lungul zidului grădinii parohiale, apoi în sus pe străduţa pietruită, mai în sus pe o uliţă acoperită de iarbă. În sfîrşit, în fundul unei pieţe de

unde se vedea toată valea singuratică plină acum de umbre şi de zgomotul îndepărtat al pîrîului, apăru casa lui, casa lui Simone. Marianna privi mica faţadă cu un brîu de piatră necioplită, cu două ferestruici înconjurate de o ramă negricioasă şi o uşiţă închisă deasupra unei scări în jurul căreia creşteau iarba şi urzicile, şi ochii i se înceţoşară de lacrimi ; căsuţa i se părea un chip trist, tragic.

Femeile ieşeau la portiţele celorlalte case şi o ţintuiau cu privirea, salutînd-o cu un semn al capului şi ei i se părea că şi ele „ştiau“, că secretul ei se scuturase ca o floare şi toţi aveau cîte o petală ; dar simţea curajul iubirii ei şi numai în acel moment se ruşină de bucuria ce în zadar încerca să şi-o stăpînească în adîncul inimii gîndindu-se că dacă mama era grav bolnavă, Simone va veni s-o vadă...

Îşi ridică privirea şi răspunse la salutul femeilor apropiindu-se mai mult de bătrîn ; i se părea că-l sprijină, că l-a găsit întins la pămînt, doborît de o boală gravă, şi că-l conduce la casa lui, creştineşte. Dar pe măsură ce se apropiau de poartă el grăbea pasul cu chipul din nou palid şi închis. Împinse cu bastonul poarta cu lemnul mîncat şi n-o pofti să intre. Ea se încăpăţîna însă să gîndească : „Trebuie să intru, poate voi aduce puţină lumină în locul ăsta de atîta timp întunecat“, şi-l urmă prin curtea pustie şi-n sus, pe scăriţa exterioară ce ducea la etaj. Pe balcon, într-un vas de plută, legat cu o trestie, tremura o floricică albastră : şi i se păru că o salută. Pe neaşteptate bătrînul ce urca tăcut, sprijinindu-se în baston la fiecare treaptă, o strigă pe una din fete. Vocea lui aspră trădă o iritare interioară atît de puternică încît Marianna se sperie şi se căi că intrase ; simţi că vizita ei nu era bine venită, că nu s-ar fi cuvenit să vină. De fapt văzu

ochii mari, aurii ai fetei mici ce ieșise pe balcon, privind-o cu uimire și curiozitate, apoi cu durere și in sfirșit cu ostilitate, ce părea de-a dreptul ură.

Și în timp ce tatăl mergea mai departe către o a doua ușă de pe balcon, fata păru că nu vrea s-o lase pe Marianna să intre în cămăruța unde mama gemea chinuită de febră. Fața musafirei era însă atît de blîndă și de speriată, păstrînd totuși pe buze o expresie de mîndrie, încît cealaltă se simți dezarmată. Nu era femeia bogată și îngîmfată ce-l vrăjea pe Simone ca să se folosească de el ca de o unealtă oarbă pentru scopurile ei ambițioase, pentru interesele ei de proprietară și pentru dorința ei de amantă, nu era așa cea care urca cu neliniște scările casei sărace părînd că răspunde la salutul florii de pe balcon. Sora lui Simone o lăsă așadar să treacă, dar cînd o văzură celelalte surori se ridicară dușmănoase și înconjurară patul mamei ca pentru a o împiedica pe Marianna să se apropie.

Ea însă merse drept către pat și se aplecă peste fața bolnavei.

— Cum vă simțiți ? întrebă șoptit.

Simțea că numai ea și mama lui Simone puteau să se înțeleagă ; numai dragostea lor putea să se contopească. Femeia, de fapt, își întoarse capul ; fața îi strălucea aprinsă de febră în părul umed, încă des și negru ; pupilele ei dilatate, care înotau într-o lumină tulbure, țintuiră pupilele Mariannei și părură că o recunosc.

— Te-ai întors, Simone ? șopti cu o voce nelămurită, îndepărtată. Dacă ai nevoie de traistă e acolo...

Marianna se ridică. Un tremur o străbătea din cap pînă-n picioare. Desigur mama văzuse imaginea lui Simone în fundul ochilor ei. Și-o confundase cu el.

Atunci se așeză lîngă ușă ; avea aerul că trebuie să se dezvinovățească pentru ceva în fața surorilor lui care ședeau și ele, serioase, cu mîinile în poală și o priveau reci, ca niște judecători ; îi era aproape frică de ele și nu îndrăznea să le pună întrebarea pentru care venise ; privea însă floarea care tremura pe balcon și i se părea că ea e stăpîna casei și că-i spune ceva în secret.

„Simone se va întoarce".

Și în ciuda durerii și a umilinței, gîndul acesta continua să-i răsune înăuntru, grav și dulce, ca orga din biserică.

Reîntorcîndu-se acasă o găsi pe Fidela așteptînd-o la poartă.

— Iată-mă ! Credeai că m-au furat ?

Se părea că glumește, dar avea acel accent crud al momentelor ei rele ; și cum Fidela se ferea, la rîndul ei tăcută și ostilă, trecu mai departe, merse în camera ei și se dezbrăcă, dar nu mai coborî, deși știa că cina era gata. Se duse la fereastră și cu fața în mîini încercă să-și adune gîndurile.

Seara se lăsa blîndă, dulce, plină de stele și de mirosul plantelor ; zgomotul îndepărtat al pîrîului ajungea pînă acolo sus ; totul era liniște și pace. Asta nu ajungea ca să-i domolească furtuna interioară. Numele lui Simone nu fusese pronunțat decît de mama bolnavă, în delir ; și totuși ea simțea că vizita ei nu fusese zadarnică. Tăcerea și rezerva surorilor lui îi spuneau multe ; nu știa ce exact anume, dar simțea că erau lucruri triste, potrivnice ei.

„Iată de ce nu se întoarce, se gîndea, pentru că surorile nu vor. Sînt din același neam, sînge din sîngele lui. Preferă să-l vadă așa, ar prefera să-l vadă mai degrabă mort decît să-l predea judecății sau mie."

Dar în adîncul sufletului simțea că se înșeală. Nu, dacă el nu se întorcea însemna că există un motiv mai puternic. Numai el putea să i-l explice ; dar el nu venea.

Și totuși se încăpățîna să-l aștepte : poate chiar în noaptea aceea... Și încerca să se amăgească, aplecată peste pervazul ferestrei, ascultînd suspinele nopții, zgomotele îndepărtate. Se aude un pas ; e pasul lui ce-i răsună în inimă. O clipă și inima refuză s-o înșele : nu, nu e pasul lui.

Apoi totul se liniști din nou. Grădinile, cu straturile lor umede, miroseau a busuioc și rozmarin înflorit ; din căsuțele sărace fumul se ridica încolăcindu-se ; se auzeau glasurile nelămurite ale copiilor mici ; viața palidă de fiecare zi se liniștea în jur, se întindea ca o servitoare obosită ce nu are nici visuri, nici suferințe. Într-un colț ascuns al sufletului Marianna simțea o umbră de invidie pentru viața umilă din jur, o umbră de oboseală pentru visul ei zadarnic.

De-ar fi putut măcar să-și apere visul, să-l salveze de pericolele ce-l amenințau ; dar nici măcar ea nu știa care erau aceste pericole, și i se părea că are înaintea ei un zid și că-și macină unghiile încercînd în zadar să se cațere pentru a privi dincolo.

Dintr-odată simți ca o lovitură în piept : i se păru că cineva bate la poartă ca să-i spună că pericolul exista, că era aproape de ea. Se auzeau într-adevăr pași, pași egali, greoi, pași pe care-i recunoștea, pe care-i ascultase și de alte dăți cu neliniște, în niște locuri misterioase.

Se ridică și se apropie de fereastră, pîndind prin deschizătură. Doi bărbați coborau dinspre biserică : se întoarseră în ulicioară, se opriră.

Inima n-o înșela nici măcar o clipă ; erau doi jan-

darmi în civil ce-i spionau grădina : așteptau și ei sosirea lui Simone.

Rămase îndelung în spatele ferestrei : vedea o stea în înaltul cerului, mai auzea încă zgomotul îndepărtat al pîrîului. Și i se părea că revine la viață, că vede lucrurile mișcîndu-se din nou în jurul ei, căci înțelegea în sfîrșit pericolul ce-o amenința și putea să lupte.

Fidela întredeschise ușa și-o chemă ; neprimind răspuns străbătu camera cu pașii ei greoi și se opri lîngă fereastră.

Lîngă fereastră Marianna stătea nemișcată, cu chipul palid în umbră ca luminat de lumina ochilor ce-i străluceau de curaj, de ură și de teamă. În sfîrșit închise complet obloanele și în întuneric strînse cu putere brațul servitoarei.

— Așa, va să zică, spuse mînioasă. M-ați trădat încă o dată, toți, de la tată pînă la servitoare. Acum însă înșelătoria s-a terminat : ajunge acum ! Ajunge, ai înțeles ?

Femeia se eliberă din strînsoare.

— Marianna, mi-e milă de tine că suferi. Dar nu-i vina mea dacă ți-e casa supravegheată ca o casă de hoți.

Mariannei îi scăpă un strigăt printre dinții încleștați ; o apucă din nou, pe întuneric, se atîrnă de ea cum făcuse cu Sebastiano.

— A, știai ? ! Știai că mi-e supravegheată casa ?

— Știam ; nu-i din noaptea asta...

— Pleacă, pleacă atunci ! Strînge-ți lucrurile și pleacă. Și încuie poarta dacă vrei, căci nu voi mai deschide nimănui, nici măcar tatălui meu... nici măcar mamei mele, de-ar fi să se întoarcă de-acolo...

Fidela nu răspundea ; nu mai încerca să se elibereze din strînsoarea mîinilor ei ; ba chiar se părea că vrea

ca stăpîna să se sprijine de ea în întuneric, în rătăcirea acelui moment chinuitor. Marianna însă o împingea, gîfîind puțin, repetînd cu voce tot mai răgușită și mai amenințătoare :

— Pleacă, pleacă !

Cînd reuși s-o alunge din cameră, închise ușa și se întoarse la fereastră : tremura toată și dinții-i clănțăneau. Se sprijini de perete și-și strînse capul între mîini, apoi își aminti de promisiunea făcută lui Simone, să nu plîngă niciodată, nici în momente de pericol, nici în momente de durere. Rămase în umbră dreaptă, dar fără să-și poată învinge tremurul care-o scutura toată. Apoi încet. încet se liniști ; o liniște tristă, conștientă. Totul îi apărea acum clar, ca și cum ar fi fost zi și lumina realității ar fi descoperit fiecare lucru. Fusese trădată ; începuse să se trădeze singură, mărturisindu-și taina : de ce oare ceilalți n-ar fi trebuit s-o trădeze ? Și Simone nu se mai întorcea pentru că între ei doi se ridica acum zidul răutății omenești.

X

În aprilie hotărî să se ducă să stea cîteva zile în casa ei țărănească de la Serra.

Din nou se simțea istovită, slăbită, ca după o boală lungă. Cîteodată, gîndindu-se la aventura ei, i se părea că totul fusese un vis ; apoi mîndria, dragostea, părerea de rău, umilirea de a se fi amăgit ca o fetișcană de 15 ani, o făceau să tresară și să se înroșească.

Ceruse iertare servitoarei, rugînd-o să nu plece, apoi îi păruse rău ; o puternică dorință de singurătate o făcea să se închidă zile întregi în camera ei, să caute colțurile cele mai liniștite ale casei ; sau rătăcea de

ici colo, fugind de ea însăși, fără să reușească niciodată. Urca în pod și după ce lua un ciorchine de struguri se așeza pe patul servitoarei. Îi era sete, dar nu putea bea ; îi era somn, dar nu putea dormi. Vîntul de primăvară ce-i aducea cîntecul cucului și mirosul grîului ce încolțea, trecea de la o ferestruică la alta, făcînd să tremure pînzele de păienjeni în colțuri și vițele goale ale ciorchinilor de struguri agățate de grinzi. Tremura. I se părea că are picioarele îngreunate, ca atunci cînd era fată și o obligaseră să se încalțe cu pantofi noi, cu toc înalt și ea dorea să meargă desculță, să umble mereu desculță, să devină din nou copilă. Apoi zîmbea cu ciudă, rîzîndu-și de ea însăși. În sfîrșit își lăsa capul în jos și rămînea nemișcată, privind boabele de struguri ce le lăsa să cadă ca pe niște pietricele, într-un joc de copii, dintr-o mînă slăbită în cealaltă.

Își amintea cu încăpățînare noaptea de Crăciun, de Simone cu gluga acoperită de zăpadă, dar i se părea un lucru îndepărtat, una din povestirile Fidelei din nopțile copilăriei ei. I se părea... Totul i se părea îndepărtat, deși totul zăcea înăuntrul ei clar, nemișcat. I se părea că uită și nu uita nici măcar o clipă ; i se părea că nu mai așteaptă și la fiecare pas inima îi bătea mai repede. Își spunea sieși că Simone e ca toți ceilalți bărbați, care promit și nu-și țin cuvîntul ; și că nu merită să sufere pentru el ; și din nou tresărea iritată și rătăcea de ici colo, amintindu-și planurile lui curajoase, cum se oferise să-și deschidă pieptul pentru a-i da ei inima.

În schimb el nu se întorcea de frică.

Dar ea voia să fie o femeie adevărată ; să trăiască ca să se vindece de răul ei, să trăiască ca să se învingă.

Se întoarse așadar în casa ei de la țară, ca să res-

pire puțin aer curat și să-și refacă sănătatea. Iat-o din nou șezînd sub stejarul din poiană : nimic nu se schimbase în jur ; și ea e din nou, ca anul trecut, puțin gîrbovită și palidă, puțin îmbătrînită.

Primăvara, plină de verde, fără flori, pură și austeră, aproape sfîntă, se așternea peste moșie. Pe pajiștile întinse ce păreau niște lacuri, între grupurile de stînci și desișurile pădurii, iarba strălucitoare unduia asemeni apei și reflecta albastrul cerului, umbra norilor.

Și, sus, dintre munții verzi și albaștri ai orizontului, norii de primăvară răsăreau încontinuu ca vlăstarii ; scoteau muguri, îmboboceau, se deschideau ; zburau îndepărtîndu-se ca niște petale mari de trandafir zmulse și ofilite de vînt.

O tăcere nețărmurită făcea mai intensă armonia peisajului ; și dacă un taur mugea sau dacă lătrau cîinii, păreau voci îndepărtate de monștri, repetate cu uimire de ecou ; și lucrurile din jur ascultau uimite că în afara ușorului murmur al copacilor în vînt mai existau și alte voci.

Marianna simțea că se topește în tăcere, în amintiri ; avea impresia că nu se va mai întoarce în închisoarea de la Nuoro niciodată ; și asta pentru moment, îi era suficient.

Tatăl său o privea în treacăt, de departe ; știa că Simone nu mai venise și că totul părea terminat. Dar nu se bucura ; nu-i plăcea chipul Mariannei. Iat-o tăcută, la umbra tremurătoare a copacului bătut de vînt, palidă și tristă în mijlocul înfloririi pămîntului, în mijlocul atitor bogății inutile. Primăvara nu se întorcea pentru ea ; ci din contra parcă toate mlădițele vieții erau arse în ea. Unchiul Berte clatină din cap, privește în jur, măsurînd cu ochii întinderea bogățiilor fiicei lui, apoi o privește din nou pe ea, diafană, aplecată ca o trestie sub stejar. Și viața e scurtă și cînd mori nu-i voie să duci cu tine strîns în pumn nici măcar un fir de iarbă, nici măcar un grăunte de țărină.

Dar văzînd ochii Mariannei întorcîndu-se încet spre el, ca și cum i-ar fi spus că acum mila lui e inutilă, el se retrage în bucătărie și începe să încingă pietrele pentru laptele prins. Cînd cu mîinile sale insensibile, cînd cu cleștele mare de fier, întoarce și răsucește pietrele pe jăratic, cocîndu-le ca pe niște pîini de bronz, și vorbește cu ele șoptit, făcîndu-le semn să păstreze taina.

„De altfel Domnul ne-a pus în piept o inimă ca a voastră, tare, rece. Și-apoi deodată se încinge ca voi. Și dacă ea nu vrea alt bărbat ? Dar cînd bărbatul și femeia sînt goi, cum i-a făcut Domnul, ce importanță mai are restul ? Sîntem toți egali în fața lui. Și el ne întoarce și ne răsucește cum fac eu acum cu voi, pietrele mele."

Luă o piatră și o aruncă în găleata unde laptele sclipea alb, liniștit, cu cîteva bășicuțe plutitoare ; și păru că laptele se trezește brusc și că tresare într-un val înspumat : așa făcu cu toate pietrele pînă ce tot laptele începu să fiarbă, frînt, închegat, îngălbenit. Stropii ajungeau pînă la pisoiul ce dormita lîngă foc și care simțindu-și blana udă își scutură numai cîte o ureche ; dar un strop îi ajunse chiar în ureche ; atunci se ridică, își arcui spinarea și se uită să vadă ce se întîmplă. Desigur se întîmpla ceva deosebit, căci stăpînul se îndepărtase de găleata cu laptele prins alergînd cu cleștele în mînă la ușă să privească afară. Pisoul profită de ocazie și se cocoță pe buza găleții, își lungi botul spre laptele aburind ; dar ca și cum ar fi văzut un cîine în fundul vasului începu să sufle și să-și

frece lăbuţa de bot. Se fripsese ; sări pe pămînt şi se apropie de stăpin, dar stăpînul, care totuşi îl iubea, îl împinse cu piciorul.

Se vedea un bărbat străbătînd pajiştea, îndreptîndu-se către Marianna ; un bărbat mic, îmbrăcat ca un vînător, cu o căciulă de blană îndesată bine pe frunte. Era un străin şi unchiul Berte nu-şi amintea să-l fi văzut vreodată ; şi totuşi i se părea că-l recunoaşte şi se simţea tulburat.

Şi Marianna îl privea pe omul ce se apropia lăsînd o dungă argintie în iarba pajiştii ; şi ochii ei, la început plini de uimire, sclipiră de bucurie, apoi redeveniră blînzi luminînd cu lumina lor aurie chipul palid în jurul căruia ea îşi strînsese puţin colţurile basmalei.

Inima îi bătea tare şi din nou i se părea că aude pasul lui Simone. Cum oare nu-l mai auzise ? I se păru că se trezeşte dintr-odată, că a dormit luni în şir, într-un loc rece şi întunecat, într-o peşteră în mijlocul viselor urîte. Dar în timp ce ea dormea Simone nu încetase să umble, căutînd-o şi era de-ajuns acum zgomotul paşilor lui ca să rupă vraja.

Între timp bărbatul se apropiase ; străbătea poiana şi în loc să se îndrepte spre casă, venea drept spre ea salutînd-o cu capul. Părea că zîmbeşte, dar privindu-l bine, cînd ajunse înaintea ei, Marianna văzu că era serios şi trist.

— Domnul să fie cu tine, o salută, în timp ce cîinii sub copac lătrau neincetat. Tu eşti Marianna Sirca ?

— Eu sînt. Se ridică. Era mai înaltă decît el şi-l domina cu privirea ei neliniştită.

Şi el o privea în ochi : şi înainte să-şi spună un cuvînt se înţeleseseră ca şi cum s-ar fi cunoscut de ani de zile.

— Marianna, ştii cine mă trimite ?

— Ştiu !

— Atunci mă recunoşti ?

— Cum să nu te recunosc ? Tu nu m-ai recunoscut ?

— Adevărat este ! Pot să-ţi vorbesc atunci ?

— Ai veşti bune ?

— Dacă tu nu ţi-ai schimbat gîndul, am veşti bune !

— Mulţumescu-ţi Doamne, spuse ea şi privi în jur oftînd. I se părea că ieşise dintr-o vizuină şi că dintr-odată locul se lărgea în jurul ei.

Dar tatăl plecase de la uşă şi se apropia nehotărît, aproape timid.

Ea îi ieşi în întîmpinare, prezentîndu-i oaspetele :

— E tovarăşul lui Simone, Costantino Moro !

— Fii binevenit, îl salută tatăl ; şi ea fu uimită de vocea lui binevoitoare.

Intrară în bucătărie. Costantino se aşeză lîngă vatră, după ce-şi sprijini puşca de perete, dar cum pisoiul îi zgîria cocoşul, se ridică şi-şi atîrnă arma de cuiul de lîngă fereastră. Cunoştea locul ca şi cum ar mai fi fost şi-n alte dăţi, atît de bine i-l descrisese Simone : da, era o casă ca de oraş, nu o mică stînă de ciobani sărmani în război întregul an cu oamenii şi cu natura ; o casă adevărată, în care totul respira bunăstare, pace, siguranţă. Uşa era dublă, fereastra cu geam, vatra ca cele ale bucătăriilor proprietarilor bogaţi avea atîrnat deasupra, la înălţimea omului, grătarul de lemn pentru afumatul brînzei.

Desigur că era frumos în serile de iarnă să te întinzi pe rogojini în faţa focului de buşteni şi să asculţi vocea pădurii certîndu-se sălbatic cu vîntul.

Îşi scoase căciula, şi-o puse din nou şi oftă. Îşi amintea de casa lui, bine adăpostită, de mama singură, acolo, jos, neîmpăcată în mijlocul atîtor bogăţii ; şi i se păru că ochii unchiului Berte seamănă cu ai ei. Marianna i

se așezase înainte, serioasă, dar cu fața încordată de o neliniște stăpînită ; el însă nu știa cum să-i spună solia ; i se părea că prezența unchiului Berte îi face din nou străini și dușmani.

Marianna spuse :

— Tată, așează-te !

Unchiul Berte se supuse ; se așeză pe pămînt și-l întrebă pe Costantino, îndemnîndu-l ușor cu capul să vorbească liber :

— Cum de-ai trecut prin părțile astea ?

— Vin de la Nuoro. Am pentru opt zile permis de libertate căci am fost martor într-un proces al unor oameni din satul meu. Ei, și-am venit să vă caut la Nuoro, dar servitoarea dumneavoastră mi-a spus că sînteți aici.

— Ai venit să mă cauți la Nuoro ?

— De fapt... spuse Costantino încurcat, o căutam pe Marianna.

— Da, adăugă ea întorcîndu-se puțin nerăbdătoare către tată, l-a trimis Simone.

Atunci o umbră trecu pe fața lui Costantino. Dacă Marianna vorbea așa, însemna că erau înțeleși ea și cu tatăl ei ; și el sperase pînă atunci că-n treburile tovarășului său era multă închipuire, multă fantezie.

— Da... așadar... reîncepu, apoi tăcu și-și plecă privirea ca și cum ar fi vrut să-și amintească mai bine ; în sfîrșit o privi pe Marianna ca s-o întrebe din ochi dacă putea vorbi deschis ; și imediat își dădu seama că și chipul ei se întunecase.

— Așadar, reîncepu cu curaj încercînd să cumpănească bine cuvintele înainte de-a le rosti, știți cine sînt. Se vede că el v-a vorbit despre mine ! Da, sîntem ca frații, de trei ani... pentru că vedeți, omul oricît de sălbatic ar fi tot are nevoie de tovărășie. Dacă n-are

altceva se mulțumește și cu un cîine... Și eu în toamna trecută am fost bolnav ; dacă el, Simone, nu m-ar fi ajutat, nu mi s-ar mai fi găsit nici măcar oasele pentru îngropăciune. Dar nu e numai asta..., continuă, tot mai gînditor și mai serios și totuși încurcat, cu impresia că introducerea nu-i înșelase pe ascultătorii săi. Omul trebuie să-l ajute pe seamănul lui. Așa și eu, la rîndul meu, după puterile mele, cînd Simone îmi povestește unele lucruri, îi vorbesc cu inima deschisă și dacă n-are dreptate i-o spun în față ; și cîteodată într-adevăr povestește unele lucruri încît pare că-și bate joc de cel ce-l ascultă...

Urmă un moment de tăcere grea. El continuă să privească în jur și Marianna foarte palidă își stăpînea cu greu emoția.

— Costantino, spuse în sfîrșit, tu poți spune solia lui. Tatăl meu știe totul.

— Atunci uite cum stau lucrurile. El îmi spunea : „Sînt logodit, trebuie să mă însor !“ Eu atunci credeam să-și bate joc de mine. Dar apoi îl vedeam mereu pe gînduri. Și-am început să-l cred. De Crăciun a vînat un pui de mistreț și mi-a spus : „Il duc ei, femeii, ca dar pentru sărbătoare“. Apoi a venit la Nuoro ; la întoarcere mi-a spus : „Costantino, ne căsătorim ; apoi eu mă predau și ispășesc în închisoare ce am de ispășit“. Pînă aici știți cum stau lucrurile. Acum să vă spun restul. El spunea : „Trebuie să căutăm un preot să ne cunune, căci cei din Nuoro nici nu vor s-audă de-asta“. Și-așa ne-am dus la un preot, n-are importanță să vă spun care. Părea că ne ducem în glumă, dar din cînd în cînd Simone se făcea negru la față ca un muribund. Era în ianuarie trecut ; ningea tare ; trecînd prin cîmpie noaptea, părea că sîntem pe mare ; nu mai știam în ce parte s-o luăm. Cu ajutorul Celui

de Sus am ajuns. Preotul ne-a primit bine, Dumnezeu să-l răsplătească. Chiar cînd a auzit cine sîntem tot bine s-a purtat cu noi, dar cînd a auzit ce vrem a început să rîdă : „De Paşti, de Paşti, spunea glumind atunci dacă mireasa mă invită voi veni la stîna ei şi acolo voi face ce vreţi. Numai să nu mă şantajaţi". Trebuie să ştiţi că e un preot vesel. La insistenţele lui Simone, ne-a spus : „Dacă eşti grăbit să te legi, ei bine, te poţi lega de femeie cu o trestie". Apoi ba una ba alta, în cele din urmă a promis să vină aici la primăvară să vă cunune. Aşa am rămas înţeleşi. Şi Simone a pornit către tine, Marianna, ca să-ţi spună, dar înainte să ajungă în sat s-a întîlnit cu una din surorile lui, îmbrăcată bărbăteşte, care-l aştepta ca să-i spună că casa ta e înconjurată de iscoade. Înţelegi, Marianna, surorile lui Simone îl aşteptau pe rînd, îmbrăcate bărbăteşte, în locul pe unde ştiau că trebuie el să treacă ca să vină în sat. Sînt fete curajoase. El s-a întors înapoi, aşteptînd timpuri mai bune ; şi nu s-a dus s-o vadă nici măcar pe mama lui bolnavă şi nu ţi-a trimis vorbă ca să nu te înspăimînţi...

Marianna zîmbi ; ochii ei străluciră de-o mîndrie feroce.

— El nu are dreptul să creadă că eu mă tem.

— Lasă-mă să termin. El spera să vină din zi în zi la tine şi ca să-ţi trimită salutări nu se încredea nici în surori. Atunci, venind prilejul ăsta bun ca să vin eu pentru proces, s-a hotărît că eu îţi voi aduce salutările.

— Mulţumesc ; numai pentru asta te-ai deranjat ? Dar aici... dar aici... continuă ea, dar nu sfîrşi căci Costantino spuse şoptit :

— Şi moşia ta e înconjurată de iscoade.

Marianna tresări şi-şi privi tatăl ; apoi zîmbi din nou cu sarcasm.

— Tată, acum trebuie să arătăm că şi noi sîntem oameni curajoşi. Du-te şi vezi unde s-au ascuns iscoadele. Hai, du-te, şi spune-le că-şi pierd timpul în zadar.

Tatăl său o privea şi i se părea că începuse s-o bîntuie nebunia ; nu reuşea să înţeleagă bine, dar avea impresia că fata vrea să-l trimită afară ca să poată vorbi mai bine cu Costantino ; şi fără să deschidă gura se ridică şi ieşi, în timp ce banditul îl urmărea cu ochii, încruntîndu-şi sprîncenele jignit.

— De ce l-ai gonit, Marianna ? Putea, ba chiar trebuia să asculte ce mai am de spus.

— Aşteaptă, se va întoarce repede, vei vedea. Dar acum eu trebuie să-ţi spun ceva fără ca tatăl meu să mă audă ; el nu trebuie să fie răspunzător de ceea ce spun eu ! Ei bine, iată, e inutil să mai continui. Am înţeles foarte bine totul. Simone nu mai vrea să aibă de-a face cu mine. S-a căit, i s-a făcut ruşine. De ce ? Cine l-a îndepărtat şi schimbat ? Nu vreau să ştiu. Însă te rog să-i spui din partea mea că e un laş.

Costantino îşi duse o mînă la frunte ca şi cum l-ar fi lovit ceva. Se-nroşi, apoi se făcu din nou palid şi-şi lăsă capul în jos înclinîndu-l puţin spre stînga cu gestul de resemnare care-i era obişnuit. Inima însă i se zbătea de mînie. Dacă Marianna ar fi fost bărbat şi l-ar fi lovit, nu l-ar fi jignit aşa cum îl jignise astfel, cu un singur cuvînt de femeie slabă şi disperată. De fapt însă îi dădea dreptate şi încercînd s-o liniştească simţea că-şi linişteşte propria conştiinţă.

— Marianna, începu ; apoi rămase nesigur un moment. Cum să-i povestească totul ? Cum să-i povestească în aşa fel încît ea, de-acum descurajată, să înţeleagă furiile lui Simone, primele lui izbucniri de

mînie, urmate apoi de momente de gingășie în care cei doi tovarăși, ascunși în refugiul lor înconjurat de furia vîntului sau de calma dezolare a zăpezilor, își petreceau timpul într-o întrecere de cîntece improvizate în ale căror versuri primitive figura ei, a Mariannei, trecea și se întorcea luminoasă și îndepărtată ca luna printr-un păienjeniș al norilor de iarnă ? Și cum să-i povestească restul ? Schimbarea lui Simone, neliniștea ce sălășuia în el ?

— De-o mie de ori a pornit spre tine ; dar se întorcea mereu ca să nu te pună în pericol. Și în furia lui sfîșia cu cuțitul trunchiurile copacilor, scrîșnea și blestema pe toți și pe toate. Apoi se liniștea spunînd „Oricum ea e sigură de mine și mă va aștepta și o mie, da chiar și-o mie de ani..." Marianna, ce-ai făcut dintr-un bărbat ? L-ai făcut un copil. Rostea numele tău și-l mai spune și acum în somn, și-acum mai e ca un copil. Întreabă-ți conștiința, Marianna, și dă-mi dreptate. Tu trebuie să-ți urmezi drumul tău și el pe-al lui. Nu înțelegi că ar fi condamnat ? Și el nu vrea să-și lege soarta de a ta. Dar vrea ca tu să-l ierți.

Vorbea șoptit și deși simțea în sfîrșit ruptă vraja ce-l unise pe Simone de Marianna, gelozia se amesteca încă cu cuvintele lui de pace ca o sevă amară. Cînd spuse „el vrea ca tu să-l ierți" se aplecă în fața ei ca și cum ar fi implorat iertare și pentru sine. Dar ea simțea că el îi ascundea o parte de adevăr ; și deveni din nou aspră, implacabilă.

— Marianna, trebuie să mă duc, nu mă lăsa să plec așa ca pe un dușman. Ce să-i spun ?

— Eu nu am decît un cuvînt. Unul i l-am spus lui și unul ți l-am spus ție.

— Și eu n-o să i-l spun ! Vreau să vorbesc întîi cu tatăl tău. Uite-l, se întoarce.

— Tu nu-i vei spune nimic tatălui meu dacă ești bărbat ! Ai venit să vorbești cu mine nu cu el.

Atunci Costantino se ridică gata să-și ia pușca.

Unchiul Berte intra după ce fusese pînă la fîntîna ascunsă printre copacii de la capătul pajiștii. Simțise nevoia să se sfătuiască cu lucrurile din jur, cu fîntîna, cu plantele și cu arbuștii, cu singurătatea prietenă a sufletului său simplu : și atinsese trunchiurile stejarilor de plută, cerîndu-le lor sfat ca unor înțelepți singuratici. Vorbea tare.

— Se poate să fie iscoade. Se poate întîmpla totul. Dar nu pricep supărarea Mariannei, sau mai bine zis, înțeleg, înțeleg foarte bine. Cum să nu fie supărată ? Ea ? Ce vrajă blestemată ! N-are încredere în nimeni, nici măcar în mine. De-asta m-a gonit... Of ! suspină el, și-i veni pe buze numele lui Dumnezeu dar nu-l rosti.

Nu fusese niciodată un om prea religios. Trecuseră ani în șir fără să pună piciorul în biserică și nu era nici măcar superstițios, deși avea inima simplă. Și, deși sta departe de oameni și de lucrurile pămîntești, se simțea totuși legat de acești oameni și de aceste lucruri, ca frunza din vîrf de cea mai ascunsă rădăcină a copacului. Era însă conștient că-și trimisese din casă fata, singura lui fată, din vanitate, din dragoste, fie ea și indirectă, pentru bunurile pămîntești și simțea că trebuie să-și ispășească pînă la capăt păcatul.

Și se duse să bea apă de la fîntînă, deși nu-i era sete. Îngenunchie, își văzu chipul reflectat în apa întunecată, curată, ca într-un mare ochi ce avea ca pupilă prima lucire a lunii.

„Berte Sirca, Berte Sirca, spuse imaginii sale, fă ce-ți spune conștiința să faci. Ajută-ți fata !"

Se întoarse către casă cu pași înceți, gînditori. Îl

văzu pe Costantino pregătindu-se de plecare ; luase deja pușca din cui și-și îndesa căciula pe frunte.

— Nu pleca, îi spuse, n-o să ne faci nouă una ca asta. Marianna aprinde acuma focul și pregătește cina. Vino să-i vezi averea !

Costantino se codi o clipă, apoi agăță din nou pușca și-și urmă gazda pînă în poiană ; se vedea servitorul, mare, liniștit, aducînd vacile ce traversau pășunea încet, sătule, cu pielea argintată de lumina lunii.

Da, Marianna era frumoasă, mîndră și bogată : Simone putea foarte bine să-și sacrifice chiar și libertatea și să petreacă ani în șir în închisoare pentru ea. Costantino privea și i se părea că și el este acum stăpînit de o vrajă ; nu numai că nu-și mai învinuia tovarășul, dar simțea o nelămurită dorință ca totul să se îndrepte ; și acceptă invitația unchiului Berte cu speranța că de la el va porni cuvîntul de pace.

De fapt unchiul Berte întîrzia gînditor, cu mîinile împreunate, ca și cum s-ar fi rugat vacilor și juncilor ce-i treceau prin față solemne, în procesiune. Cînd intrară toate în grajd, se întoarse și șopti :

— Îți poți încredința tovarășul că aici în jurul stînii nu sînt iscoade. Îți jur pe conștiința mea.

XI

Cinară în bucătăria luminată de un foc mare. Afară totul era liniștit sub lumina lunii ce înainta peste prag, încercînd să-și amestece gingășia ei calmă cu ardoarea acelei odăi pline de pasiune.

Marianna aducea pîinea și vinul și punea sarea ca în seara primei vizite a lui Simone ; era calmă, aproape

rigidă. Tatăl ei deschisese casa pentru Costantino și nu se cădea să încalce ea legile ospitalității.

Își dădea seama de nesiguranța oaspetelui și de nedumerirea în care se găsea tatăl ei, dar aștepta ca tînărul să plece ca să se lămurească lucrurile. Tăcea și pentru că servitorul care intrase privea curios scena fără să se trădeze. El întoarse primul capul cînd se auzi un pas depărtat de cal.

— Trebuie să fie Sebastiano.

Marianna deschise ochii mari, dar imediat își reveni. De-atîta timp nu-l mai văzuse pe Sebastiano și iată-l că apărea tocmai în momentul în care se părea că soarta a hotărît totul. Zgomotul pasului calului răsuna ca acela al primelor picături de ploaie ale furtunii.

În scurt timp ajunse în fața ușii. Umbra lui și a calului întunecară ușa, ștergînd blînda lumină a lunii. Lătratul cîinilor spărgea tăcerea nopții.

Marianna nu se mișcă ; se îndreptase doar dușmănoasă și ochii ei, întîlnindu-se cu cei întrebători ai lui Costantino, fulgerară ca o lumină metalică, încît banditului i se păru că vede strălucind o armă.

Sebastiano intră și după ce fu poftit, se așeză la masă ; era mai palid decît de obicei, ca și cum lumina lunii i se așternuse pe față.

Nu vru să mănînce, dar îi lăsă pe ceilalți să termine cina ; nu primi nici măcar vinul.

— Te simți rău ? întrebă unchiul Berte.

— Da, mă simt rău, răspunse privindu-i unul după altul pe toți, ca să se încredințeze că înțeleseseră care era suferința lui ; dar numai Marianna îi răspunse, cu o privire dreaptă, aprinsă.

El înclină capul. Da, venise să se lupte. Dacă ea se schimbase, dacă-și lepădase haina moale de femeie blîndă și înțeleaptă și, cuprinsă parcă de nebunie, se

înarma și voia să facă rău, atunci, și el se schimbase, și el se înarmase ; și suferința îi dubla forțele, asemeni febrei și delirului. De-ar fi fost singuri ! Se simțea în stare s-o apuce de mijloc și s-o frîngă pe genunchi ca pe o trestie.

Cina pașnică a bărbaților ce vorbeau de lucruri indiferente, de pășuni și de animale, începu să-l exaspereze. Nici măcar nu întrebase cine era musafirul și-l privea cu indiferență amestecată cu dispreț, ca și cum ar fi fost un servitor al vreunui cioban din vecini. Marianna strînse masa ducînd coșul de pîine și cîrpătorul. Atunci el își plezni cu putere mîna peste genunchi, să-și amintească sieși scopul vizitei : clătină de mai multe ori capul aplecat în piept, mirat de ceea ce se întîmpla. Apoi spuse servitorului :

— Du-te de vezi calul meu dacă mănîncă, și servitorul înțelese că trebuia să plece, deși era obișnuit să ia parte la toate treburile stăpînilor lui.

Și Marianna se pregăti să plece ; el se întoarse brusc spre ea, încruntîndu-și fruntea :

— Stai aici, Marianna, căci trebuie să vorbim !

Ea se opri, dar nu se așeză. Cu capul sprijinit în mînă Costantino părea închis în sine, străin, ca musafirul ce se gîndește la treburile lui ; unchiul Berte însă simțea mirosul furtunii și inima îi bătea ca unei femei ; nu știa dacă de bucurie pentru speranța că soarta fetei lui se va schimba, sau de frică pentru lucrurile triste pe care de fapt le simțea inevitabile.

N-avea multă încredere în Marianna și cu atît mai puțin în liniștea și bunătatea lui Costantino ; stătea acolo, liniștit ca un bătrînel sătul, pe jumătate adormit ; atinge-l și va sări înfricoșător, ca fiara sălbatică trezită în vizuina ei.

— Marianna, spuse încercînd să îndepărteze furtuna, toarnă-i de băut vărului tău !

— Nu vrea ! Lasă-l în pace !

— Așează-te atunci. Să bem noi, Costantino Moro ! Hai, ai timp să dormi. Ia de bea, omule !

Costantino se îndreptă, deschizînd un pic ochii.

— Ei, pe crucea mea, aproape că adormisem... Sînt obosit, ajute-mi Cel de Sus.

Atunci Sebastiano deveni agresiv.

— Aa, da, ai umblat azi. Meseria de codoș e mai obositoare decît cea de bandit.

Costantino lăsă paharul plin jos pe piatra vetrii ; și vinul la suprafață străluci ca un ochi însîngerat.

— Ce vrei să spui ?

— Știi prea bine ce vreau să spun !

— Eu nu știu nimic... Nu te cunosc. Cine ești tu ?

Se ridicase impunător : simțea că-l cuprinde pofta să rîdă, gîndindu-se că Sebastiano ajungea puțin cam tîrziu și se luptă împotriva morților ; dar nu șovăi o clipă să apere demnitatea lui Simone și să nu se lase jignit nici pe el și nici pe Simone.

De sus Marianna îl privea cu neîncredere dar și cu admirație, aproape încurajîndu-l să se apere, în timp ce tatăl ei, după ce sorbise tremurat vinul, îi întindea pe la spate paharul pe care ea nu-l luă.

În cele din urmă și unchiul Berte puse și el paharul jos, dar într-o parte ; apoi îl îndepărtă pe cel al lui Costantino, ca și cum ar fi eliberat terenul pentru luptă. Mîna îi tremura puțin : încercă să spună cu dojană „Sebastiano, Sebastiano“ dar vocea i se pierdu în acea pornire de furtună.

— Cine sînt eu ? strigă Sebastiano încrucișîndu-și mîinile peste piept. Sînt un bărbat.

Celălalt rînji.

— Văd, pe crucea mea, văd că eşti un bărbat !

— Lasă batjocura ! Nu-i de tine ! Tu, despre care se spune că te duci în fiecare zi să te rogi la bisericile din creierul munţilor. Ascultă-mă mai bine. De ce-ai venit aici ?

— Da ce îmi ţii socoteală ? Şi tu de ce-ai venit aici ?

— Am venit pentru că aici o femeie are nevoie de apărare.

— Şi cine o jigneşte pe femeia asta ?

— Tu o jigneşti ! Tu ! Ce-ai căutat azi-dimineaţă la casa ei de la Nuoro şi ce cauţi acum aici ? De ce nu vine el, tovarăşul tău, în loc să te trimită pe tine ca sol ? Aha, îi e frică acum, curajosului ăluia îi e frică... Femeia nu mai e singură ca el să poată veni.

Costantino făcu gestul de-a se scula, dar o văzu pe Marianna înaintea lui palidă, cu buzele tremurînde, şi se aşeză dintr-odată calm, ironic.

— Şi tu, care eşti atît de curajos, de ce nu te duci la el să-i spui toate lucrurile astea, în loc să mi le înşiri mie ?

— Nu eşti tu trimisul lui ? Ţie ţi le spun, dar nu-ţi fie teamă că le voi spune şi lui. Nu va lipsi prilejul. Şi uite ce mai trebuie să-i spui : să-şi amintească ce era şi să nu creadă că şi-a schimbat starea. Marianna Sirca nu-i de el. El tot sluga ei a rămas. Şi dacă ea şi-a pierdut judecata, mai este încă, mulţumesc lui Dumnezeu, cineva care să mai judece aici...

Atunci Marianna se aplecă înainte ca şi cum era să cadă, cu pumnii strînşi şi genunchii tremurînd.

— Tată, strigă, spune-i să se potolească, să se ducă !

Unchiul Berte îşi agita mîinile ca să-i calmeze pe toţi.

— Hai, gata, terminaţi ! Sînt probleme de familie, le vom aranja între noi.

— Dumneata ! i se adresă cu dispreţ Sebastiano. Desigur nu de la dumneata poate spera fiica dumitale să-şi vadă aranjate treburile. Şi tu, verişoară, goneşte-mă dacă vrei, cheamă-ţi servitorul şi pune ciinele pe mine, dar eu tot o să te apăr, împotriva ta însăţi, cum se apără o nebună. Şi acum ascultă-mă şi tu ! Ascultaţi-mă toţi. Degeaba strigăm. Eu îi trimit vorbă lui Simone Sole să nu se mai apropie în viaţa lui de tine, Marianna Sirca, altfel, pe-această sfîntă cruce, îl omor ca pe un mistreţ, ca pe-o vulpe ce intră în stînă.

Îşi scoase căciula şi făcu o cruce mare peste foc, despărţind cu mîna flacăra. Marianna se îndreptase mîndră din nou.

— Şi eu îţi spun, Sebastiano Sirca, că vorbele tale sînt ca vîntul ce trece.

— Bine ! Dar ai grijă de tine, femeie. Şi-ţi spun şi ţie, Costantino Moro, ţie despre care se spune că eşti om cu frica lui Dumnezeu. Încearcă tu să îndrepţi lucrurile, poate tu vei da socoteală în faţa Domnului de ceea ce se va întîmpla.

Costantino continuă să-l privească ironic.

— În faţa Domnului voi răspunde de greşelile mele şi nu de-ale tale ! Şi nici lui Simone Sole nu-i poate fi frică de unul ca tine ? De ce vrei să devii stăpînul sorţii ?

— Asta ţi-e răspunsul ?

— Deocamdată da, apoi îţi voi răspunde la cuvintele ce mi le-ai spus. Acum sînt în casa altora. Ba nu, hai să facem aşa : să plecăm, şi să trecem pe un pămînt care să nu fie al Mariannei Sirca, şi voi şti imediat să-ţi răspund mai bine la întrebările tale.

Marianna spuse :

— Nimeni, nici în casa mea şi nici în altă parte n-are

dreptul să discute despre treburile mele. Eu sînt stăpîna, v-o repet ! Și nici măcar tatăl meu nu-mi poate porunci !

Unchiul Berte aprobă și-apoi deveni grav și trist.

Sebastiano se ridicase primind provocarea lui Costantino ; se priveau peste vatră ca doi dușmani de moarte, ei, care nu se întîlniseră niciodată înainte și care nu aveau nimic de împărțit ; dintr-odată însă Costantino își plecă capul și păru că ascultă, în tăcerea tragică ce se făcuse în jur, murmurul flăcării de la picioarele lui.

— Nu, eu nu mai am nimic să-ți spun acum. Dacă o vrea soarta ne vom mai întîlni, spuse liniștit.

Sebastiano nu insistă : se duse să-și ia calul, se urcă în șa și trecu prin fața bucătăriei ; și din nou umbra lui întunecă claritatea lunii. Apoi pasul calului său răsună îndelung în seninătatea nopții.

Marianna se așeză din nou ; în ciuda voinței ei lacrimi de neliniște și teamă îi cădeau din ochi. Costantino ațîță focul și cînd se aplecă rozariul — un mic rozariu roșu ce părea făcut din boabe de pomișor ghimpos — îi căzu din brîu lovindu-se de piatra vetrei.

Zgomotul ușor păru că-i trezește pe toți ; unchiul Berte își împreună mîinile între genunchi și în timp ce Costantino își lua rozariul șopti :

— Asta e, noi uităm de soartă și că trebuie să murim. Marianna, fata mea, ascultă-mă : mi se pare că sînt în ceasul morții și că-ți vorbesc deschis despre lucrurile pămîntești : ascultă-mă, Marianna, nu nenoroci doi creștini. Pentru că, vezi tu, Simone se mai poate salva încă, la fel și Sebastiano, dacă tu vrei. Tu însă vrei sfîrșitul lor. Marianna, cu-o moarte sîntem datori, viața e scurtă ca și cărarea de la casa asta pînă la pomul de acolo, în timp ce viața veșnică e totul.

— Eu nu pot face nimic, spuse Marianna, știu, viața e scurtă, da, dar tocmai pentru că drumul ei e scurt trebuie s-o străbatem dintr-odată, fără să ne întoarcem. După aceea numai cel de sus ne poate judeca.

Atunci tatăl se întoarse spre Costantino.

— Tu ce spui ? Tu care crezi în Dumnezeu.

— Și eu cred că numai el e judecătorul, asta am gîndit și eu întotdeauna. Marianna, de ce nu-i spui tatălui tău adevărul ?

Atunci ea se ridică și spuse cu voce hotărîtă :

— Tată, între mine și Simone totul s-a terminat.

Și se duse în cămăruța ei ; se închise înăuntru și se apropie de ferestruică. Luna strălucea în mijlocul cerului albastru, pur, ca cel al zorilor de vară, și fiecare fir de iarbă răspîndea cel mai dulce parfum al său ; și totuși din cînd în cînd strigătul păsării de noapte părea geamătul inimii pămîntului care în atîta tăcere se tînguia de-o suferință ascunsă, de nevindecat. Și Marianna se gîndea că tot așa trebuia să-și închidă și ea suferința ei, în aparența de bucurie și de soartă bună pe care viața i le dădea : să trăiești și să mori, așa, fără să ridici un colț al vălului de pe chipul misterios al fericirii.

Și i se părea că e puternică, susținută din cap pînă-n picioare de-o vînă de mîndrie ; dar din cînd în cînd îi fulgera înainte, cu razele lunii printre frunze, amintirea ochilor lui Simone și în inimă îi răsuna ecoul zadarnicelor lui promisiuni. Atunci toate măruntaiele i se zvîrcoleau — durerea se ciocnea de mîndrie, ca marea în furtună de un stîlp fragil. Și lacrimile îi cădeau pe pervazul ferestruicii și de-acolo se rostogoleau pe iarba pajiștii, amestecîndu-se cu lacrimile de rouă pe care noaptea le plîngea în poala pămîntului.

XII

Costantino mergea pe acelaşi drum pe care se întorsese Simone cu un an înainte. Şi în jur domnea aceeaşi seninătate argintie a lunii, aceeaşi blîndeţe a primăverii ; el însă nu se simţea înalt şi puternic ca tovarăşul său ; mergea încet, mic ca un băieţandru, cu capul plecat, sigur pentru că avea încă permisul de liberă trecere, dar totuşi la fel de prudent, de teamă să nu fie urmărit. Şi ducea cu el greutatea durerii Mariannei şi umilirea cuvîntului ei pentru Simone.

I se părea că este asemeni unui sărman servitor care a dus, forţat de stăpîn, un dar jignitor pentru cineva şi că se întoarce aducînd înapoi un dar mult mai jignitor.

Cîteodată simţea amintirea jignirilor lui Sebastiano rănindu-l pînă în inimă. Atunci se oprea şi el, asemeni tovarăşului, simţea trezindu-se înăuntru, în adîncul sufletului, o fiară sălbatică care-l îndemna să se oprească şi să privească în urmă cu dorinţa de a se întoarce la Sebastiano ca să-i vîre înapoi pe gît, amestecate cu sînge, cuvintele prosteşti, jignirile zadarnice pe care le rostise.

— Mie ? Mie să-mi vorbească aşa ? Neobrăzatule, laşule ! Aşteaptă, blestematule, aşteaptă ! spunea cu glas tare, ameninţînd umbrele tufelor.

Apoi se liniştea ; i se părea că aude un murmur îndepărtat de rugăciune şi era doar liniştea nopţii ce-l învăluia şi-l ducea ca un val, despărţindu-l de chinul lui. Atunci pornea din nou continuîndu-şi drumul ca un somnambul, pe cărăruile cenuşii prin iarba argintie, peste umbra tufişurilor şi a florilor. Şi Marianna şi Simone, cu pasiunea lor făcută mai mult din ură decît din dragoste, i se păreau atît de îndepărtaţi, la

cele două capete ale lumii ; chiar şi furia prostească a lui Sebastiano, ca şi umilirea lui şi ura lui, totul i se părea umbră.

Dar era de-ajuns un pas îndepărtat, o pietricică ce se rotogolea, o pasăre ce tresărea în somn, ca să tresară şi el din nou.

Ajunse înainte de ivirea zorilor. Simone nu era. Şi el lăsase sforicica legată de cui şi după cenuşa din care ieşea fumul grăsimii arse, după oasele împrăştiate, după resturile de mîncare, Costantino îşi dădu seama că şi alţi tovarăşi mai fuseseră pe-acolo, să benchetuiască sau să comploteze, cît lipsise el. Se aşeză obosit în faţa focului stins ; simţi o pornire de furie treptat învinsă de o mare tristeţe ; şi începu să vorbească în gînd cu Marianna, ca şi cum ea l-ar fi urmat pînă acolo sus şi îl asculta şezînd în întunericul peşterii.

„Vezi ? Te-a înşelat. Cine ştie dacă tu, cunoscînd întreg adevărul, ai fi pronunţat acel cuvînt ? Ştim oare vreodată ceva ? Tu crezi că Simone te părăseşte din dragoste, din slăbiciune, dar de fapt te părăseşte din vanitate sau din curaj, poate... Ştim oare vreodată adevărul ? Dar eu nu ţi-am spus totul, nefericito. Nu ţi-am spus că cei trei, de-acum un an, au venit din nou să-l caute pe Simone şi l-au măgulit, l-au lăudat şi cel mai tînăr, Bantine Fera, a rîs ştiindu-l pe Simone îndrăgostit şi a scuipat în semn de dispreţ ştiind că Simone vrea să se căsătorească pe ascuns şi să se prezinte în faţa judecătorului. Iată de ce te părăseşte Simone : pentru că-i este ruşine să iubească. Eu îi vorbeam încontinuu cu cuvinte frumoase : «Simone, ai grijă de conştiinţa ta, Simone, nu face nefericită o femeie ce te iubeşte.» Cît timp era în faţa mea, noi doi singuri, a rîs de mine şi de predicile mele ; el e cel mai puternic sau se crede cel mai puternic şi se înţelege că ascultă

numai de dorința lui. Dar după ce-a venit celălalt, Bantine Fera, care-i mai puternic decît el, a cedat : dar ca să se prefacă în fața lui însuși că e puternic, a găsit obișnuita scuză : că nu știa ce se întîmplă, că era vrăjit, că tu îl vrăjisei, dar că acum vrea să fie puternic, liber, generos. Pentru că Bantine Fera a părăsit o femeie, ce nu-ți ajungea nici măcar pînă la degetul tău cel mic, Marianna, și el te părăsește. Și te iubește, Marianna ! Cine poate să nu te iubească ? Dac-ar cobori uriașii din munți și ei s-ar pleca în fața ta. Dar el vrea să-l imite pe Bantine Fera ; și exagerează ; ca să-l imite i-o ia înainte cum aleargă cîinele înaintea calului !"

Și Marianna stătea acolo, liniștită și palidă, cu fața între mîini și repeta încet cuvintele ei.

„Îi vei spune din partea mea că e un laș."

„Da, îi voi spune."

Își dădu seama că curajul de-a-i vorbi clar tovarășului i-l dădea nu numai conștiința lui, ci și furia ce-l apucase negăsindu-l acolo, așteptîndu-l, faptul de-a-l ști cu celălalt prieten ce devenise stăpînul lor, cel mai puternic dintre toți. Și se plecă din nou, singur cu suferința lui. Apoi somnul îl birui.

Simone nu era departe. Nu era pentru prima dată că-l însoțea, după ce se întîlniseră, pe Bantine Fera în incursiunile lui. Bantine Fera era un bandit adevărat, dintr-o bucată, inconștient și brutal. Mergea țintă către scopul lui ; ceea ce voia obținea, întîmplă-se ce s-o întîmpla. Ucisese pentru a se răzbuna pentru o jignire : fura și continua să ucidă nu pentru că ar fi crezut că este dreptul lui, ci pentru că instinctul îi poruncea astfel. Era cel mai tînăr dintre tovarăși și-i conducea, îi domina.

Ca să scape de el, căci aștepta întoarcerea lui Costantino, Simone se prefăcuse bolnav ; și de fapt era bolnav de nesiguranță, de dragoste, de remușcare. Se ghemuise între stînci ca să urmărească întoarcerea lui Costantino și-și amintea zorile întoarcerii lui de la Serra ; și încerca să nu se gîndească la Marianna, căci Bantine Fera spunea că e slăbiciune să te gîndești la o femeie din cauza căreia trebuie să-ți pierzi libertatea ; ba mai mult, i se părea că-i poartă pică și că aproape o urăște. Ca și cum ea ar fi știut o nelegiuire făptuită de el și chiar de departe, iubindu-l, îl stăpînea, considerîndu-l slab și demn de dispreț.

Apoi gîndul și dorința îl cuprindeau din nou.

Atunci supărarea îi creștea. Era nemulțumit de el însuși : i se părea că este împărțit în două părți și una îl însoțea pe Bantine Fera în incursiunile lui, în atacuri, pentru cîștigarea banilor și a bogățiilor altora, în beția sălbatică de-a scăpa de capcane ; și cealaltă parte își continua gîndurile ei de dragoste și durere, era la picioarele Mariannei și plîngea pe genunchii ei și din această durere și umilință se năștea propria bucurie.

Și cele două părți luptau între ele, se blestemau, sufereau, se ridicau și cădeau învinse în luptă, obosite dar gata să se ridice și să se prăbușească din nou.

Astfel cînd îl văzu pe Costantino întorcîndu-se, nu coborî în peșteră : nu vroia să pară slab ; nu vroia să se vadă că așteptase. Între timp aștepta, cu inima zbătîndu-i-se în piept, cu speranța că tovarășul îl va căuta. Și cum Costantino nu se arăta, începu să-l blesteme pentru nepăsarea lui. Hotărî să coboare numai cînd zorile vor albi vîrfurile copacilor și cînd luna, ca data trecută, se va scutura ca o narcisă în apa izvorului.

Costantino dormea liniștit ; avea rozariul înfășurat în jurul mîinii și, ca să-l trezească, Simone apucă cru-

ciuliţa şi trase ; mîna inertă se ridică şi păru că se trezeşte ca cea dintîi.

Simone îşi amintea cu încăpăţînare cealaltă întoarcere şi, în ciuda voinţei lui, îl cuprindea un sentiment de bucurie în adîncul inimii aşteptînd ca tovarăşul să-i descrie durerea Mariannei şi, cine ştie, poate chiar şi admiraţia lui pentru ea. Atunci se aşeză, aşa cum se cuvine unui om puternic ca el, cu puşca alături, pieptul încordat, mîinile pe genunchi ; părea un idol, cu faţa împietrită de o linişte forţată, cu părul des lucind în reflexele argintii ce pătrundeau în peşteră, încoronat de cercul negru al căciulii, cu ochii întredeschişi, fixîndu-l de sus pe tovarăşul ce se trezea încet, încet, tremurînd şi întinzîndu-se.

I se urca în gît un nod de furie văzînd încetineala tremurătoare cu care se trezea Costantino ; i se părea c-o face intenţionat ca să se distreze, dar cu cît celălalt întîrzia, cu atît el se încăpăţîna să pară calm.

Dintr-odată Costantino deschise ochii şi se ridică în capul oaselor : brusc, ca şi cum ar fi vrut să-l sperie. Încercă să zîmbească, dar după expresia serioasă a chipului tovarăşului său îşi dădu seama că gluma nu-şi avea rostul. O umbră de nelinişte şi de dispreţ îi trecu pe faţă ; îşi încleştă dinţii şi nu mai putu să se stăpînească.

— Ei, ce e, ţi-au dat să bei apa somnului ? Vorbeşte, macabeule !

Costantino îl privea, ca şi cum l-ar fi văzut pentru prima oară ; şi-ntr-adevăr Simone i se părea altul, i se părea că devenise mic. Nu-i mai trezea nici teamă, nici respect. Era cel pe care Marianna îl dezbrăcase cu un singur cuvînt.

— Unde erai ? îl întrebă sever.

— Ce-ţi pasă ? Acum sînt aici. Vorbeşte ! Ai văzut-o ?

— Am văzut-o.

— Unde ? La ea acasă ?

— La ea acasă, la Serra !

— A, la Serra, spuse Simone.

Lumina şi trilurile ce tremurau afară îi pătrunseră în inimă ; asprimea lui dispărea treptat. Îşi luă mîinile de pe genunchi, îşi trase în jos pe frunte căciula, îşi plecă capul.

— De ce la Serra ? întrebă şoptit ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi.

— Pentru că a fost bolnavă şi s-a dus la ţară să se refacă !

— A, a fost bolnavă, spuse atunci gînditor, dar imediat păru că se ruşinează de emoţia lui. De ! exclamă repunîndu-şi mîinile pe genunchi. Femeile au mereu cîte ceva, sau se prefac că au !

— Simone ! Marianna nu e ca celelalte şi nu are nevoie să se prefacă !

— Of, bărbate ! Se pare că te-ai îndrăgostit, Costantino Moro !

— Marianna nu e femeie pentru mine.

— Cum o spui ! Ţi-e frică c-o să fiu gelos ?

— Nu poţi fi gelos, căci Marianna nu e femeie nici pentru tine !

Simone îşi pleca şi ridica capul repede, cu un gest ce voia să fie de ameninţare, dar care în schimb era doar de surprindere şi de jignire.

— Aşa să-mi ajute Dumnezeu, tu vrei să mă înfurii în dimineaţa asta, Costantino Moro ! Bine, să isprăvim, că am alte lucruri mai serioase în minte. Nu mai e timp pentru cîntece. Povesteşte-mi cum a mers treaba.

— E puţin de povestit... M-am dus aşadar s-o caut la Serra : am găsit-o, şedea liniştită sub stejarul din poiană. La început s-a bucurat văzîndu-mă, apoi a

înțeles și a devenit din nou liniștită... liniștită ca moartea.

— Și ce-a spus ? Asta vreau să știu.

Costantino șovăia ; presimțea ce se va întîmpla și i se părea că stă în fața grămezii de paie cu amnarul în mînă ; era de-ajuns o scînteie ca să trezească focul. Și în același timp se gîndea că trebuie să spună adevărul : era nevoie și era cinstit așa, și-apoi deseori focul face bine.

Pe de altă parte Simone era tot mai exasperat ; simțea că tovarășul îi ascunde adevărul și voi să-i reapară înainte ca un stăpîn.

— Vorbește odată, vierme ! Sînt aici și-aștept !

— Ce furie ! Puteai coborî imediat ce-ai văzut că mă întorc. Erai acolo sus.

— Da, eram sus. Și ce-ți pasă ? Nu trebuie să-ți dau ție socoteală.

— Lui Bantine Fera, însă, îi dai.

— Lui Bantine Fera, da : e un bărbat Bantine Fera și nu un vierme ca tine !

— Ascultă-mă atunci ! Trimite-l pe Bantine Fera la Marianna Sirca, să-ți aducă el răspunsul !

— Mă faci să-mi pierd răbdarea ! strigă Simone apucînd o creangă arzînd ca și cum ar fi vrut să arunce cu ea în el. Dacă ești gelos pe Bantine Fera, vom vorbi după asta... E-o altă socoteală. Acum...

— Nu-i o altă socoteală ! spuse Costantino deși lovit în carne vie. Bantine Fera și Marianna Sirca sînt brațele crucii tale, Simone, și sînt aceeași socoteală. El a făcut un diavol din tine ca să te zmulgă de lîngă ea.

— Nu mă sfătuiai tu la-nceput să nu mai umblu după ea, să nu mă pierd pentru ea ?

— Și de ce nu m-ai ascultat atunci ? Nu, diavole, de mine, care aveam intenții bune, rideai și te-ai întors la ea și i-ai promis că vei face ce vrea ea, că vă veți căsători, și ai făcut-o să-și spună secretul tuturor, și-ai lăsat-o pradă persecuțiilor, batjocurilor, infamiei tuturor. I-ai tăiat orice drum în jur, ca să rămînă singură cu tine, și cînd era singură cu tine ai părăsit-o, fără să-i spui nimic, numai pentru că un răufăcător încrezut ți-a spus că e rușine să iubești o femeie și să rămîi cu ea. Da, da, ai părăsit-o cu gîndul și ea credea că mai este încă cu tine și de fapt era singură și tu alergai după răufăcătorul acela, asemeni lui, și nici măcar n-ai avut curajul să te duci să-i spui adevărul ; da, m-ai trimis pe mine, cum se trimite un servitor, cum se trimite solul ce nu ispășește pedeapsa. Și-acum îți voi spune...

Îi repetă cuvînt cu cuvînt spusele lui Sebastiano, dar șovăia să i le spună pe cele ale Mariannei.

Simone asculta cu creanga fumegîndă în mînă uimit. Ochii îi scăpărau de ură ; ură pentru toți, pentru Sebastiano ce-i fusese întotdeauna indiferent, pentru Marianna care se lăsase iubită, pentru Bantine Fera care îl zmulsese de lîngă ea, pentru Costantino care-i spunea adevărul : o furie surdă începu să-l facă să gîfîie : fiara sălbatică se zbătea înăuntru.

— Taci, iepure mort ! Nu ți-e rușine că nu i-ai spălat botul în sînge ? Nu mai vorbi, tu nu știi ce ești !

— Tu nu știi ce faci și ce ești, insistă Costantino, hotărît, nemișcat ca resemnat să aștepte atacul. Ești un nemernic. Mi-e milă de tine !

Simone sări în picioare cu creanga în mînă ca un buzdugan aprins.

— Ori taci, ori îți pecetluiesc gura cu foc !

— Atinge-mă ! Atinge-mă și-atunci îți repet cuvîntul ce trebuie să ți-l spun din partea Mariannei.

Atunci Simone sări şi-l lovi în ceafă cu creanga. În lovitură scînteile păreau că sar din părul lui Costantino şi totuşi el nu făcu nimic altceva decît îşi înclină capul, cu gestul ce-i era obişnuit, ducîndu-şi instinctiv mîinile la căciula ce-i mirosea a ars : şi spuse, fără să strige, fără să se scoale, fără ca să-şi ridice măcar ochii ce-i erau plini de lacrimi :

— Laşule !

Lui Simone îi scăpă un strigăt şi se repezi afară din peşteră cu creanga în mînă ca şi cum ar fi plecat să dea foc lumii.

XIII

Către prînz se întunecase. Era aproape frig. Marianna stătea lîngă foc, ca în casa ei de la Nuoro în lungile zile de iarnă şi de aşteptare, şi din nou i se părea că totul, vizita lui Costantino, solia lui Simone, ameninţările groteşti ale lui Sebastiano, totul fusese un vis.

Numai cînd tresărea şi ridicînd ochii să privească pe ferestruică vedea vîrfurile copacilor zbătîndu-se în vînt, i se părea că vizita lui Costantino rupsese liniştea primăverii şi lăsase la moşie acea tulburare. Mai bine aşa, însă, mai bine să trăieşti în durere singură decît în umilinţa incertitudinii şi aşteptării zadarnice.

Se hotărîse să se întoarcă în aceeaşi zi la Nuoro ; dar puţin după prînz, în timp ce calul înşeuat aştepta răbdător sub stejarul din poiană, timpul se făcea tot mai ameninţător. Începu să plouă. Vîntul biciuia pădurea cu un urlet continuu.

Tatăl, după ce duse calul la adăpost, intră şi o privi

pe furiş. Era liniştită Marianna lui cea curajoasă şi el înţelegea că de-acum drama se sfîrşise, pericolul era înlăturat. Şi totuşi, nu ştia de ce, nu era mulţumit. O adora mai mult decît oricînd pe faţa lui tăcută, dar nu era mulţumit. Ar fi vrut s-o vadă plîngînd. Se opri lîngă ferestruică, în picioare şi cîtva timp privi afară timpul urît, cu mîinile împreunate, trist că nu poate face nimic împotriva uraganului ; apoi începu să coase o pungă de piele pentru tutun, apoi scobi o copită de viţică din care voia să facă o lingură pentru laptele prins. Din cînd în cînd îşi întorcea capul ca să privească afară ; întreg orizontul forma de-acum un singur nor, unduitor ; vîntul biciuia iarba pajiştii acoperită de apă ; părea că pămîntul se clatină.

În sfîrşit Marianna se mişcă : i se păruse că aude prin zgomotul uraganului un pas pe care inima ei se încăpăţîna să-l însoţească cu bătăi repezi. Se-nroşi, la început de emoţie, apoi ruşinîndu-se de emoţia ei. Ar fi vrut să-şi ia inima în pumn şi s-o strivească şi să stoarcă din ea ca dintr-un ciorchine, sîngele cel mai viu ; şi totuşi continua să audă pasul, şi se ridică în vîrful picioarelor ca să vadă mai bine afară.

Tatăl observă imediat neliniştea ei.

— Nu-ţi face gînduri, Marianna, spuse timid. Nu ţine mult timpul ăsta ! Nu te mai gîndi să pleci aşa ! Ascultă de cine îţi vrea binele !

Marianna nici măcar nu-l asculta : auzea mereu pasul şi i se părea că cineva îi trece peste cap lovind-o cu un călcîi închipuit. În cele din urmă tatăl ei o lăsă la ferestruică. Intră şi servitorul cel zdravăn, după ce pusese la adăpost vitele şi se aşeză şi el alături de foc. Apa îi picura şi de pe degete şi în scurt timp în jurul lui se formă un cerc umed şi aburii hainelor ce se uscau îl învăluiră cu totul. Pentru cîtva timp nu

se auzi decît vîntul și șiroitul ploii ; nu vorbea nimeni, dar din cînd în cînd, ca și cum ar fi fost cuprinși de-un sentiment de așteptare, cei doi bărbați se priveau și-apoi o priveau pe Marianna.

Marianna rămăsese nemișcată lîngă ferestruică. Pisoiul stînii se cocoțase pe pervaz privind afară cu ochii lui mari, verzi, neliniștiți : părea că vede ceva dincolo de pajiște, dincolo de pădure ; cîteodată întorcea capul și-o privea pe Marianna, apoi rămînea în așteptare ca și ea. Deodată sări jos și dispăru. Cîinii lătrau ; ploaia încetă, norii se deschiseseră și din spărtura verde a cerului de deasupra pădurii apăru luna.

Atunci Marianna îl văzu pe Simone ieșind din pădure. Străbătea repede pajiștea și părea că înoată printre ierburile încă biciuite de vînt. Ochii îi străluceau pe chipul palid, și gura puștii sclipea și ea ca un ochi ce-și păzește stăpînul pîndind dușmanii ce-l urmăreau.

Marianna se-apropie de vatră și spuse celor doi bărbați :

— Să nu vă mișcați de-aici ! apoi ieși, închizîndu-i înăuntru.

Încuie pe dinafară și ușa cămăruței ei și se așeză în fața ei ca să-l împiedice pe Simone să intre în casă. Nu, el nu trebuia să mai intre acolo niciodată. Și casa părea că plînge deasupra ei, cu picăturile ce încă mai cădeau de pe acoperiș ; și totul plîngea încă, în jur, deși furia uraganului se calmase și cerul se deschisese asemeni unui ochi lăcrimos.

Simone venea drept către ea : apa șiroia de pe el, fața îi era răvășită de oboseală, gîfîia după goană ; dar ochii îi străluceau aproape sălbatici. Marianna simți milă și teamă.

Se priviră ca cealaltă dată, în adîncul inimii : se simțeau încă o dată egali, egali în mîndrie și durere cum fuseseră în slugărit și-n dragoste.

— Marianna, spuse el oprindu-se în fața ei, atît de aproape încît îi uda hainele cu hainele lui îmbibate de apă, tu mi-ai trimis un cuvînt ce trebuie să ți-l retragi.

Marianna îl privea fără să răspundă, strîngîndu-se lîngă ușă, hotărîtă să nu deschidă chiar dacă bărbatul ar fi încercat s-o amenințe.

— Răspunde, Marianna, de ce nu răspunzi ? Vezi că sînt aici și că nu sînt un laș.

Ea zîmbi ușor, un pic batjocoritor, privind departe și în jur ca scrutînd pericolele prin care el trecuse ; atunci el îi apucă încheieturile mîinilor, o lipi de ușă ca bătută-n cuie, vorbindu-i în față :

— Răspunde ! De ce-ai spus că sînt un laș ? Ți-am făcut eu vreun rău ? Puteam să-ți fac în seara aceea, aici și-apoi în casa ta, și-apoi mereu, oriunde ne-am întîlnit și acum aici aș putea să-ți fac și nu-ți fac, nu vezi că nu-ți fac. Vezi ? Răspunde !

Ea îl privi din nou cu ochii întredeschiși, gura încleștată, chipul palid dar hotărît.

— Tu nu vrei să-mi răspunzi ! Altădată însă mi-ai răspuns. Eu, laș ? Eu, laș ? Ce ți-am cerut eu ca să-ți par laș ? Ți-am cerut poate bănetul tău ? Bogățiile ți le-am cerut ? Sau te-am cerut pe tine ? Ți-am cerut numai dragostea și tu dragoste mi-ai dat ; dar și eu ți-am dat dragoste. Sîntem egali, ne-am schimbat inimile. Dar tu voiai mai mult de la mine : voiai libertatea mea și asta eu nu ți-o dau, nu, pentru Dumnezeu, o datorez altora, înaintea ta o datorez mamei mele, tatălui meu, surorilor mele... Eu laș ? reluă răgușit, delirînd de furie din cauza tăcerii ei. Erai tu cea care

mă voiai laș, tu, care voiai să mă trimiți la închisoare, tu care voiai să mă legi de tine ca un cîine în lanț... Tu...

Dintr-odată tăcu și-i lăsă mîinile, palid, rece de spaimă. Marianna închisese ochii ca să nu-l mai vadă și încet, încet se lăsase să alunece cu spatele de ușă : căzuse șezînd pe scară și el crezu că o omorîse. Se aplecă la picioarele ei, ca data trecută, se așeză pe iarba udă, îi luă mîinile din nou, o privi de jos rugător :

— Marianna, Marianna ? Răspunde-mi, Marianna !

Era vocea altuia, vocea lui Simone cel bun din seara aceea, dar ea tăcea, cu ochii plecați, nesigură, închisă în fața durerii lui cum fusese și în fața mîniei lui.

— Marianna, răspunde-mi ! Sînt eu, sînt Simone al tău. Vezi că am venit, sînt aici, ia-mă din nou, fă din mine ce vrei tu, Marianna, iartă-mă. Spune-mi măcar că mă ierți.

Ea nu răspundea. Era moartă pentru el. Și el simți bine că ea e moartă pentru el și-și zmulse căciula, o aruncă, își scoase pușca și o aruncă jos, frîngîndu-și mîinile disperat. Bîlbîia cuvinte fără înțeles, amenințări absurde, blesteme împotriva lui însuși, împotriva tuturor. Ea rămînea inertă, oarbă și surdă, moartă pentru totdeauna.

— Dar ce-am făcut ? spuse el atunci, revenindu-și ; și se întinse să-și ia căciula și-o trase bine pe frunte. E-adevărat, casa ta era înconjurată de iscoade. Poate e vina mea, da, căci trebuia să tac ca un bărbat puternic, să nu spun secretul nostru și trebuia să merg eu să caut preotul, trebuia, dac-aș fi fost un bărbat curajos. Am trimis-o pe mama însă. Da, și taina au aflat-o surorile mele și-apoi vecinele de casă... Da,

m-am purtat ca o muiere, dar chiar dac-ar fi fost vina mea, casa ta era înconjurată de iscoade și datoria mea era să nu mă las prins în casa ta, să nu-ți aduc această durere și rușine. Mă-nțelegi, Marianna ? Spune-mi măcar că mă înțelegi ! Vezi că vorbesc ca și cum aș fi chiar conștiința ta ? Dar, nu, tu taci, tu nu răspunzi !

Ea deschise ochii și-l privi ; și erau liniștiți ochii ei, ca altădată, dar prea liniștiți, ca și cum ar fi privit dintr-un loc îndepărtat unde te simți singur, unde judeci fără pasiune ; de dincolo.

Simone își luă pușca și și-o puse pe genunchi ; apoi îi luă din nou mîna pe care ea i-o lăsă rece și inertă.

— Tu înțelegi graiul rațiunii, Marianna. Sărmana mea Marianna ! Vezi, tu înțelegi graiul rațiunii. Și chiar și aici, la moșia ta, e cineva la pîndă, care vrea să-mi facă rău. Așa cel puțin mi s-a spus. Iată de ce nu veneam. Să mă las prins, să mă las omorît în fața ta. De ce să-ți fac un asemenea rău ? Mă-nțelegi ? Vorbește, spune-mi un singur cuvînt. Și-apoi, vezi, adăugă încet, înclinîndu-și capul ca și cum s-ar fi rușinat de cuvintele lui, gîndindu-se bine, era un lucru nebunesc... Marianna... un lucru de copii... și noi nu mai sîntem copii... Și-apoi... tu ești bogată și eu sînt sărac...

Atunci păru că viața se întoarce în ea ; se înroși și nu-și trase mîna pe care el i-o strîngea tare, și spuse încet, cu voce calmă :

— Știai prea bine asta. Și-apoi dacă eu îți păream bogată pe cînd tu te simțeai sărac și tu-mi păreai sărac în fața bogățiilor mele !

Se înroși și el : înghiți saliva cu dezgust, ca și cum ar fi înghițit o îmbucătură amară și clătină capul. Nu mai înțelegea nimic sau i se părea că nu mai înțelege.

Era obosit de toate lucrurile ce le spusese, ca și de lungul drum ce-l făcuse ; o oboseală zadarnică. Și-ar mai fi vrut încă o dată să-și plece capul pe genunchii Mariannei și să adoarmă.

Dintr-odată însă mînia îl cuprinse din nou. Totuși, ea nu-și retrăsese insulta și nu și-o retrăgea nici acum, nici cînd îl vedea așa obosit și distrus la picioarele ei : ba chiar adăuga altele. Dar dacă ea nu voia să-i deschidă ușa, nici el nu intenționa să plece ca un cerșetor căruia i se refuză pomana. Se gîndi la batjocurile lui Bantine Fera, dacă ar fi aflat : și fiara sălbatică dinlăuntrul său se zbătu din nou. Începu să gîfîie, își atîrnă de gît pușca și-și aminti că plecase de la peșteră cu tăciunele în mînă cu intenția să dea foc stînii Mariannei și casei ei, să măcelărească vitele și să omoare servitorii, rudele ei și chiar pe ea, dacă nu-și retrăgea cuvîntul. Vedea totul roșu ; apa ce-l pătrundea i se amesteca cu sudoarea și devenea caldă și i se părea că e tot mînjit de sînge, de sîngele izvorît din rana înfricoșătoare pe care Marianna cu un singur cuvînt i-o săpase în inimă.

Dar privirea ei îl stăpînea. Ea nu înceta să-l privească, tăcută, cu capul puțin aplecat spre dreapta : acest gest îi amintea de Costantino și i se părea că și Marianna știe totul, că-l urmase pas cu pas în acele luni de greșeli și de slugărie de-o mie de ori mai rea decît vechea slugărie și că-l privea din adîncul conștiinței lui. Plecă capul și prin zumzetul urechilor i se păru că aude o voce care era a ei, sau a lui Costandino, sau a lui Bantine Fera, sau poate chiar vocea lui ce-i repeta cuvîntul Mariannei.

Atunci sări în picioare, din nou, înfuriat, împotriva lui însuși și fugi traversînd în goană pajiștea.

Și numai atunci Marianna începu să tremure. Crezu că el pleacă să-și facă vreun rău și prima pornire a ei fu să fugă după el și să-i strige să se oprească ; dar mîndria o ținea nemișcată, mută, bătută-n cuie de ușă. Imediat însă o voce lăuntrică începu să-i strige și ei că fusese nedreaptă, că spusese un lucru sîngeros și neadevărat, aruncîndu-i lui Simone in față sărăcia lui opusă bogăției ei. Fusese și ea lașă, răspunzîndu-i numai cu o insultă, cînd el se revolta și se apăra : iată că erau egali încă o dată. Puteau să alerge cît voiau : trebuia să urmeze mereu același drum și să se regăsească mereu alături la popasuri.

Între timp el dispăruse în pădure. Umbra apusului păru să cadă în urma lui.

Marianna ridică ochii : văzu cerul tot curat de-un albastru verzui, cu luna mare, trandafirie deasupra pădurii încă îngreunate de apă. Văzu pajiștea în fața ei reflectînd ca o baltă lumina lunii. În liniștea neașteptată auzea mereu, clar, pasul lui Simone. Și-l urmărea cu neliniște, gîndindu-se în inima ei că el se depărta pentru totdeauna ; dar în adînc, într-un loc tainic al inimii, simțea că încă o dată teama că el se ducea pentru totdeauna, o înșela. El alerga, da, fugea, dar alerga și fugea și ea, viața lor era aceeași și trebuiau să se reîntîlnească mereu la fiecare popas.

Suspină adînc și se duse să deschidă ușa bucătăriei. Servitorul se supusese ; nu se mișcase din locul lui ; tatăl, în schimb, imediat ce fata ieșise, alergase la ferestruică, îl văzuse pe Simone venind și plecînd și acum aștepta nerăbdător ca ea să se întoarcă.

Văzînd-o palidă și răscolită, cu ochii arzînd de lacrimi ce nu voiau să izvorască, îi ieși în întîmpinare fără a avea curajul s-o întrebe ce se întîmplase. O privea numai și simțea că ceva înspăimîntător se în-

tîmplase deja, mai rău decît dacă Simone ar fi atacat-o, mai rău decît dacă ar fi omorît-o.

Fără o vorbă ea se întoarse la ferestruică și din nou totul fu tăcere în bucătăria întunecoasă. Capul ei se profila negru pe verdele și auriul fundalului, cu luna într-o parte. Cei doi bărbați începură iar să se privească, din cînd în cînd, cu un simțămînt neliniștitor de așteptare ; dintr-odată cîinii reîncepură să latre cu scheunături lungi, jalnice și Marianna se duse pînă la ușă, apoi se întoarse la ferestruică ; părea că știe ce se întîmplă afară în misterul pădurii și făcu un gest cu mîna către cîini, poruncindu-le să tacă ca să audă mai bine.

O împușcătură răsună clar, apropiat : ecoul o repetă, apoi un ecou mai îndepărtat o repetă încă o dată.

Ea răspunse cu un strigăt ca la o chemare.

Și alergă din nou afară, de data asta urmată de cei doi bărbați.

Îl găsiră pe Simone lîngă fîntînă, sub stînci, chiar acolo unde servitorul îl văzuse într-o dimineață în iunie trecut, după prima vizită la casa de la moșie.

Marianna, care o luase înaintea tatălui și a servitorului, în căutarea chinuitoare, alergînd prin pădure ca o căprioară rănită, îl văzu prima. Stătea îngenunchiat lîngă fîntînă cu mîinile încleștate de stîncă ; părea că încearcă să se ridice ; gura puștii dreaptă încă pe umărul lui scînteia în lună, păzindu-și deacum în zadar stăpînul rănit.

Marianna nu strigă. Îl luă de umeri ca să-l ajute să se ridice ; el se lăsă în brațele ei și fata se clătină sub greutatea lui și căzu așezîndu-se pe piatră.

Erau din nou împreună ; sîngele lui îi uda poala și ea, căutînd cu mîna rana îl simțea scurgîndu-se cald

printre degete și avea impresia că Simone e sfîrtecat tot și că sîngele îi șiroiește din toate părțile.

— Simone ! Simone !

I se părea că el se lăsase înadins așa în brațele ei și că-i oferea sîngele lui cum promisese în seara aceea.

— Nu face așa, hai, nu face așa.

Apoi începu să strige îngrozită.

Atunci sosiră în goană și cei doi bărbați : î-l luară pe Simone și-l duseră în casă. Sîngele picura pe iarbă; ea care-i urma de-aproape pas cu pas, strîngîndu-și fruntea cu mîinile, se simțea mînjită toată de sîngele lui, din cap pînă-n picioare.

Ușa ei se redeschise pentru Simone.

Bărbații îl așezară pe patul ei și începură să-l dezbrace. Părea că doarme, cu părul încă înmuiat de ploaie, sprijinit obosit de pernă. Și-i lăsa să facă ce vor cu el. Îi lăsa să-i ia pușca de care nu se despărțea niciodată, cartușiera, brîul, sumanul și haina. Pe măsură ce bărbații i le dădeau, Marianna lua obiectele și hainele și punea totul pe ladă ; și fără să vrea, în ciuda groazei acelui moment, se gîndi că Simone ar fi trebuit într-o zi să se dezbrace așa ca să fie al ei. Iată, nunta lor se împlinise : nuntă în moarte. Și totuși în adînc, în străfundurile inimii ei, simțea că aceasta era adevărata lor nuntă. Își aparțineau în moarte, pentru veșnicie.

Se ivi pieptul lui alb ca al unei femei, puternic cu alunițe ca pistruii. Rana era acolo, între două coaste ; o gaură mică roșie. Sîngele continua să curgă, liniștit ca apa din izvor.

Servitorul se aplecă să privească cu ochiul priceput al unui medic ; prinse între două degete strîngînd puternic marginile rănii, în timp ce cu mîna liberă își

ajuta stăpînul să întoarcă pe o parte corpul lui Simone.

— Rana n-ar fi mortală dacă glonţul n-ar fi rămas înăuntru. Dă-mi oţetul, Marianna !

Marianna vărsă oţetul într-un vas : şi lacrimile ei se amestecau cu el ; cu o mînă îl dădu, cu cealaltă ţinea lumînarea şi şopti privind chipul lui Simone :

— Te-am ucis şi-ţi dăm oţet ca lui Cristos...

Numai atunci unchiul Berte, care pînă în acel moment păruse un alt om, hotărît şi neclintit, oftă şi-şi împreună mîinile.

— Of, Sebastiano, ce-ai făcut !

Apoi nu mai vorbiră. Se auzea în tăcere zgomotul pînzei unui cearceaf sfîşiat de Marianna ca să facă feşi şi de afară cîntecul privighetorii.

Cei doi bărbaţi intrau şi ieşeau tăcuţi încercînd să facă să dispară urmele de sînge, Marianna se aşeză lîngă pat. Simone părea că doarme. Ea îi vorbea şoptit, atingîndu-i mîna inertă. Nu mai vedea nimic în jur cu ochii orbiţi de plîns ; dar înăuntrul ei vedea foarte clar orice colţişor, pînă în adîncuri, şi în străfundurile inimii în ascunzişul în care conştiinţa scînteia ca o comoară într-o peşteră.

— Eu te-am omorît, îi spunea lui Simone, atingîndu-i degetele unul cîte unul şi căuşul palmei încă uşor cald. Mîndria mea te-a ucis. Iartă-mă. Nu pleca aşa, nu face cum am făcut eu, tăcînd şi spunînd numai cuvinte rele. Iartă-mă şi nu vorbi dacă vrei. Ştiu totul oricum, Simone, inima mea. Tu mi-ai dăruit atîta, îmi dăduseşi dragostea. Nu dragostea ta pentru mine, nu, dar dragostea mea pentru tine, dragostea mea. Era o comoară mare şi eu n-am ştiut s-o păstrez. Căci unul care a fost mereu sărac ca mine, nu cunoaşte preţul lucrurilor. Şi-aşa am risipit comoara ce mi-ai dat. Am împrăştiat-o, am aruncat-o pe ferestrele casei mele !

E drept că acum tu trebuie să pleci ; căci nu mai ai nimic, nu mai avem nimic, Simone, inima mea. Şi mai voiam încă mai mult, de la tine. Tu aveai dreptate să-mi spui. Voiam şi libertatea ta şi voiam să te căsătoreşti cu mine, nefericita de mine, voiam inelul de la tine, inelul ce nu există decît unde se termină curcubeul. Sărmana de mine, voiam sîngele tău, viaţa ta şi iată că mi le-ai dat, cum ai promis, sîngele tău şi viaţa ta. Simone, inima mea. Aveau dreptate surorile tale să nu se încreadă în mine.

La amintirea surorilor lui atît de puternice, plînsul îi izbucni în sfîrşit din ochi, dar chiar în nelinişte găsi un fel de uşurare şi i se păru că lacrimile ei, udînd chipul şi mîinile lui Simone, reuşesc să-l însufleţească. El, de fapt, mişcă uşor vîrful degetelor.

Ea se ridică, revăzu totul în jur, cămăruţa singuratică luminată de pîlpîirea lumînării, hainele lui pe ladă, puşca în colţ, faţa lui palidă pe pernă cu ochii rătăciţi. Părea că el se trezeşte dintr-un somn adînc şi că-i e greu să-şi reamintească.

— Marianna ? o chemă şoptit.

XIV

Între timp Sebastiano străbătea pădurea, întorcîndu-se la stîna lui. Gîfîia şi inima i se mai zbătea încă, dar se înşela că e satisfăcut şi că oricum e gata pentru orice. Îşi ţinuse promisiunea : după ce-i trimisese vorbă lui Simone să nu se mai apropie de Marianna dacă nu voia să plătească cu sîngele lui îndrăzneala, nu se mai depărtase de moşie. Aştepta ; ştia deja ce trebuia să se întîmple. Şi iată-l pe Simone sosind în goană şi după discuţia cu Marianna plecînd în goană,

ca unul căruia timpul nu-i ajunge pentru a îndeplini toate faptele pentru care simte că e sortit ; o impușcătură și iată-l la pămînt, oprit pentru totdeauna.

Sebastiano nu era sigur că l-a omorît, oricum nu-i păsa, important era că-și ținuse promisiunea. Și-n timp ce mergea în liniștea pădurii întreruptă doar de murmurul unui torent îndepărtat, vorbea cu victima lui :

— Vezi, omule ? Tu credeai că alergi și că răstorni totul cu avîntul pieptului tău, dar acum ești secerat în momentul cel mai frumos. Așa vei învăța ! Ești tînăr și vei învăța. Ți-am trimis vorbă că Marianna, în afara acelui neputincios de tată, mai are încă cîteva rude. Acum ai văzut, așa să-mi ajute Dumnezeu, ai văzut-o !

Pe măsură ce umbla neliniștea i se risipea din inimă.

— De ce fug ? se întrebă. Eu nu vreau să mă ascund. Eu vreau să plătesc, să-mi plătesc partea. Nu, nu vreau să mă ascund, eu nu sînt un laș.

Dintr-odată se opri, ca și cum victima întinsă pe brînci la picioarele lui i-ar fi închis drumul.

Își trase pușca pe umăr, privi îndelung pămîntul. Luna străbătea cerul singuratic și-și împrăștia lumina tristă în pădure. Murmurul torentului se îndepărta și de pe stejarii cenușii de plută ce păreau de piatră cădeau picături de apă ce-i atingeau fața și mîinile.

Își continuă drumul, dar nu se mai simțea atît de mulțumit ; se gîndea la Marianna, la spaima și durerea ei cînd îl va găsi pe Simone mort sau rănit și i se părea că-i aude strigătul. Un strigăt ce-l rănea pe la spate și-l împingea înainte în fuga lui, și-n același timp îl prindea de gît ca un laț aruncat de departe ce-l trăgea înapoi.

Marianna îi striga :

— Lașule ! Lașule !

Se opri din nou.

— Eu, laș ? eu care-mi risc libertatea și viața ca să te apăr ?

Își continuă drumul ; dar furia îi îndoia genunchii ; își sălta capul și-l dădea înapoi ca și cum lațul acela îl trăgea într-adevăr, sufocîndu-l. Luptă astfel pentru o bună bucată de vreme și cu cît mergea înainte cu atît se rușina mai mult că fugise. Se-ntoarse cîțiva pași ; se opri din nou. Nu mai știa ce să facă, să meargă înainte sau înapoi, i se părea la fel de rușinos. În sfîrșit se trînti pe jos, și se așeză cu spatele sprijinit de un trunchi și oftă adînc : el era cel învins, cel rănit, o simțea bine. Și totuși încercă un sentiment de ușurare odihnindu-se așa.

Nodul de fiere ce i se strînsese în inimă în tot timpul acela de ură, se topea, curgea prin rană. Iată, nu știa de ce, dar nu mai ura : durerea Mariannei și sîngele lui Simone îndestulau lunga lui durere. umilința lui. Era liniștit asemeni creditorului împăcat.

Și totuși după un moment de odihnă pasiunea îl învolbură din nou. În fond nu renunțase la Marianna ; credea că e sincer cînd se gîndea că o apăra împotriva ei înșiși. Dar iat-o acum o vedea aplecată deasupra lui Simone, vrînd să-l ridice, să-l cheme la viață. Tresări și o porni înapoi.

Totul era liniștit sub lumina lunii. Zgomotul torentului răsuna slab ca și cum ar fi adormit și ar fi murmurat în vis. La moșia Mariannei privighetoarea nu înceta să cînte.

Se-nvîrti în jurul fîntînii amăgindu-se că-l va găsi pe Simone întins încă pe locul unde căzuse și se mira de liniștea ce-l înconjura. I se părea că pămîntul în-

ghițise victima, ascunzînd-o ca să nu tulbure pacea nopții.

Mai încolo însă, la marginea pădurii, văzu lumină la ferestrele casei de la moșie și niște umbre agitîndu-se.

— E acolo, viu, mai viu ca niciodată !

Și simți că ura și răzbunarea lui nu fuseseră decît o împotrivire zadarnică în fața voinței destinului.

Se-ndreptă repede spre casă. Bărbații stăteau în bucătărie așteptînd ordinele Mariannei ; afară calul deja înșeuat era gata de plecare și servitorul își pusese pintenul la picior, în timp ce unchiul Berte își frîngea mîinile nehotărît dacă trebuia să meargă el în căutarea rudelor lui Simone sau să rămînă cu Marianna.

Cînd îl văzu pe Sebastiano intrînd, îi ieși în întimpinare înșfăcîndu-l de gulerul paltonului într-o primă pornire de furie ; dar chipul acela palid ce părea de ceară și ochii grei de disperare îi impuseră tăcere.

— E-acolo ? întrebă Sebastiano. E foarte grav ?

Părea căit, cu brațele atîrnîndu-i de-a lungul coapselor, cu capul plecat.

— Rana n-ar fi gravă, dar glontele e înăuntru, adînc de tot... Sebastiano, de ce-ai făcut asta ?

— Fiindcă trebuia s-o fac !

— Ascultă-mă, atunci ; ai făcut o prostie ! Între Marianna și Simone se terminase totul.

Sebastiano căscă ochii, apoi îi închise. Apoi vru să se amăgească.

— Nu-i adevărat, de ce spui asta ?

— O spun pentru că-i adevărul. Marianna și Simone se despărțiseră.

Sebastiano merse să se așeze lîngă vatră, fără să-și scoată pușca de pe umăr ; își sprijini coatele de genunchi și fața în pumni ca și cum ar fi vrut să-și

zdrobească fălcile ; și pumnii și fălcile-i tremurau de furie.

— Nu-i adevărat, nu-i adevărat !..., spunea din cînd în cînd.

Servitorul liniștit îi spuse stăpînului :

— Dac-a venit Sebastiano, unul din noi poate pleca.

Unchiul Berte intră atunci la fata lui. Simone abia își revenise și privea în jur încercînd să-și ridice capul. Marianna îi luase o mînă și i-o strîngea între ale ei, așteptînd nerăbdătoare ca el să mai vorbească ; dar ochii i se acopereau cu un văl, capul îi cădea din nou greu pe pernă și somnul de moarte din care abia se trezise îi învingea din nou.

— Marianna, spuse tatăl atingîndu-i umărul cu degetul, trebuie să hotărîm ce e de făcut.

Ea tresări.

— Fă tu ce trebuie.

Și unchiul Berte se întoarse dincolo.

— Și-a revenit dar delirează, febra îl arde. Trebuie să-i anunțăm pe ai lui.

— Ce-a spus stăpîna ? întrebă servitorul, aplecîndu-se să-și strîngă pintenul.

— N-a spus nimic, dar aici nu-i nevoie de porunci. Du-te repede la casa lui Simone și spune cum stau lucrurile. Hai ! Servitorul șovăia.

— Aș vrea... să hotărască stăpîna.

Pentru prima dată de cînd era acolo în slujbă îl văzu pe unchiul Berte ieșindu-și din fire :

— Eu sînt stăpînul aici ! Pleacă și nu mai face pe idiotul. Du-te !

Atunci îl ascultă și-n curînd zgomotul pașilor grăbiți ai calului său se stinse în depărtare. Numai atunci Sebastiano își ridică privirea și-și îndreptă spatele :

păru că vrea să întrebe ceva. Apoi se aplecă din nou și nu mai vorbi.

În zori sosi mama lui Simone, călare pe calul servitorului. Cu spatele gîrbovit, cu capul înfășurat într-un șal negru, palidă, cu fața deja de mult pietrificată de durere, coborî de pe cal înainte ca servitorul să descalece și merse drept în camera în care era fiul ei. Marianna se ridică ca să-i lase locul. Nu-și spuseră un cuvînt : dar din acel moment mama rămase lîngă Simone, cu mîna lui între ale ei, aplecată și ea, vorbindu-i pe șoptite, spunîndu-i tot ceea ce de mult timp nu-și spuseseră, în timp ce Marianna se ducea și venea în vîrful picioarelor prin cămăruță și din cînd în cînd se oprea în fața patului ca așteptînd vreun ordin.

De fapt mama, dîndu-și seama că febra creștea și că rănitul își pierdea pînă și forța de-a aiura, se ridică și spuse :

— Ar fi nevoie de un preot, să-i dea sfînta cuminecătură.

Un preot ! Marianna ieși să dea porunca : numai atunci îl văzu pe Sebastiano. Deschise ochii mari și pentru că nu putea vorbi, îi porunci cu mîna să plece ; el însă n-o privea, nemișcat, cu fața ca de ceară și ochii ficși într-un punct nelămurit. Marianna își lăsă capul în jos și două lacrimi mari îi brăzdară fața și-i căzură pe pămînt.

Apoi își reveni imediat : i se părea că se găsește înaintea unui munte neted, de netrecut. Era zadarnic să plîngi, zadarnic să strigi, zadarnic să te răzbuni : totul era zadarnic.

Iată-l aici pe Sebastiano, în fața ei, mai rănit, mai aproape de moarte decît Simone. Ea putea să-l lege

cu mîinile ei slabe și să-l predea dreptății oamenilor. Putea și să-l omoare acolo, la picioarele ei, ca pe un cîine turbat. Dar greutatea durerii ei nu s-ar fi ușurat nici măcar cu un gram.

Atunci se apropie și-i atinse umărul, cum făcuse tatăl ei cu ea. El se întoarse și o privi, fără să vorbească ; pupilele lui se dilatau, privind-o fix. Părea că dintr-odată înțelesese toată gravitatea răului făcut și că-l cuprindea groaza.

— Sebastiano, spuse ea plîngînd, e-a doua oară că te rog să pleci. Du-te, înțelegi ? Și nu mai pune piciorul în casa mea...

El se ridică, își luă pușca și ieși ; dar cînd ajunse lîngă fîntîna unde căzuse Simone nu-și mai putu continua drumul. Se așeză și începu din nou să aștepte.

De-acolo îl văzu pe unchiul Berte încălecînd și îndreptîndu-se către Nuoro ; totul în jurul moșiei era liniștit. Cireada păștea, vacile cenușii, nemișcate în iarbă, pe fundalul albastru între stejarii de plută, păreau din stîncă ; fluierăturile coțofenelor ce imitau mierlele alergau ca niște fire de argint în liniștea pădurii și fumul se ridica drept din casa de pe moșie, împrăștiindu-se în înalt asemeni unei mari flori de ovăz.

Totul părea un vis. Numai cîinii se nelinișteau din cînd în cînd ; se ridicau, fremătînd pe labele din spate, trași înapoi de lanțul ce-i lega și lătrau îndelung la pisoiul tăcut ce venea să-și bage botul în strachina cu apă.

Și umbrele coborîră pe pămînt. Mama stătea tot lîngă pat și-i povestise deja totul lui Simone. Îi povestise cum vestea nenorocirii n-o surprinsese nici pe ea, nici pe tată, nici pe surori.

De mult timp simțeau toți în adîncul inimii ca o

durere ascunsă, așteptarea unei astfel de vești. Și iată, sosise servitorul Mariannei și se priviseră în față spunîndu-și din ochi : „A venit ceasul".

— Ne-am privit, Simone, și eu imediat mi-am pus șalul ca să vin la tine. Surorile tale și tatăl sînt supravegheați. Și toți de la jandarmerie îi cunosc. Dacă pleca unul dintre ei ar fi fost urmărit și descopereau ascunzișul tău. Mie mi-au uitat toți chipul, căci tu știi, de mulți ani nu mai ieșeam din casă... De mulți ani... de cînd ai plecat... Și-așa am venit, căci era rîndul meu să te văd : și iată-te aici, însîngerat și fără simțuri, gemînd ca atunci cînd te-ai născut.

Marianna se ducea și venea tăcută, fără speranță : numai că era geloasă pe mamă că venise să-i despartă încă o dată. Și pîndea momentul cînd ar putea să-și reia locul lîngă Simone.

Către seară, văzînd că tatăl ei, ce plecase la Nuoro să caute un preot nu se mai întoarce, privi îndelung de la ușă, apoi se îndreptă spre pădure, de-a lungul micii poteci luminoase în iarba deja întunecată.

Nu se vedea nimeni. Era o seară blîndă, luminoasă. Moșia, spălată și împrospătată de uraganul de ieri, mirosea ca un buchet de levănțică. Și stelele apăreau una după alta, una mai frumoasă și mai limpede decît alta, ca și cum s-ar fi întrecut în frumusețe.

Ea umbla din nou palidă, puțin gîrbovită, puțin îmbătrînită, ca atunci cînd venise prima dată la moșie ca să-și refacă sănătatea după moartea unchiului. Merse o bucată bună, pînă la o colină de pe care se vedea drumul.

În spatele ei pădurile își unduiau valurile verzi asemeni mării ; la picioare i se întindea cîmpia încă verde-albăstruie în apus, cu scundele garduri despărțitoare, cu stîncile și arbuștii înfloriți. Munții fumegau

la orizont, roșii încă, dar acoperiți de un văl de cenușă : luna răsărea albă deasupra muntelui Orthobene și totul în imensitate era pace.

Marianna rămase, pe deal, o oră, ce păru atît de lungă, sprijinită de o piatră. Dintr-odată se simțea calmă, departe de lucrurile ce-o făcuseră să sufere atita : cîteodată îi dispărea din minte chiar și amintirea că Simone și mama lui erau acolo, în casa ei, stăpîni pe toate. Ea era departe. Părăsise totul, era liberă, suspendată în spațiu ca luna.

Dar pașii cailor pe cărare o rechemară la realitate. Coborî împiedicîndu-se de pietre și sosi în poiană odată cu tatăl și cu preotul.

XV

Preotul era tînăr, puternic : negricios la chip, cu buzele groase și dinții albi, înfășurat în mantia lui lucioasă și cu o mică tichie în locul tricornului ; părea un preot din Abisinia.

Avea și el doi frați bandiți, puși sub urmărire și nu putea să refuze serviciile unui muribund.

Marianna îl salută cu un semn al capului și-l conduse în cămăruță. Mama aprinsese mica candelă de alamă, atîrnată de un cui în perete, deasupra patului; umbra rotundă și tremurătoare acoperea ca un giulgiu fața rănitului și cerul de lumină se contopea cu ultima lumină a crepusculului în înalt, sub tavanul de trestii.

Simone ațipise și părea, sub vălul acela de umbră, deja liniștit în somnul morții.

Preotul se apropie în vîrful picioarelor, oprindu-se să-l privească tăcut, alături de mama ce se ridicase și

privea și ea cu milă nesfîrșită, temîndu-se că Simone s-ar putea trezi din scurta odihnă, temîndu-se că s-ar putea să nu se mai trezească.

Apoi se dădu la o parte și preotul se așeză alături de pat, rugîndu-se.

Femeile ieșiră afară să aștepte : și Marianna părea mai obosită ; toropită, se gîndea la Isus în grădina de măslini și-i era frică să nu adoarmă. I se părea că și pe chipul ei se așterne un văl de umbră, și totuși întrezărea o lumină depărtată.

„Ce voi face acum ?" se gîndea.

Nu va mai iubi, nu va mai aștepta. Dar nu trăia un sentiment de disperare, ci din contra un sentiment de speranță și odihnă : Simone va scăpa de-acum de toate primejdiile.

Ea n-o să mai audă pasul lui pe pămînt ; acum el era cel care trebuia să asculte pasul ei pe pămînt și s-o aștepte la marginea unde începe adevărata libertate.

Între timp, în bucătărie, servitorul și stăpînul pregăteau cina : cei vii trebuie să se hrănească și în casele pe unde trece moartea, și-apoi preotul era tînăr, călătorise și trebuia să fie cinstit ca un oaspete de seamă ce era. Așadar unchiul Berte stătea aplecat suflînd în foc, trăgîndu-și din cînd în cînd căciula peste părul rar, iar servitorul, ca în prima seară cînd Simone fusese în casa de la moșie, pregătea friptura cu mîinile însîngerate. Fața lui rămînea nemișcată, impasibilă. Și cea a stăpînului se lumina încet, încet ; la urma urmelor Dumnezeu vede ceea ce face și căile lui sînt nepătrunse ; și cel care a inventat proverbul „nu orice rău vine ca să facă rău" era, desigur, unul care ca toți cei ce au inventat proverbe, avea o bogată experiență de viață.

Făcu semn servitorului cu un deget să se apropie și cu capul făcu semn spre fereastră, spre pădure, zicînd șoptit :

— Nătîngul ăla e tot acolo, lîngă fîntînă. Du-i cel puțin de băut !

— Trebuie să ne gîndim mai degrabă la femei, bombăni servitorul, au postit azi ca-n vinerea mare...

— Ne-om gîndi la toate, ai răbdare, omule !

Se ridică sprijinindu-se cu mîinile de genunchi, respirînd adînc. Îl încerca un sentiment de ușurare de cînd preotul era acolo înăuntru ; i se părea că toate lucrurile merg bine și încet, încet, se întorc la locul lor, mai ordonate decît înainte.

Îl trimise deci pe servitor în căutarea lui Sebastiano, apoi pregăti masa : iată vasul cu laptele prins, iată fagurele de miere într-un vas de plută. Trecînd pe la casa fetei lui avusese grijă să-i ceară Fidelei pîine albă ; și iată cașul proaspăt, palid și umed ca ceara și iată și vinul. Erau de toate ; putea fi un ospăț de cununie. Pisoiul îl urma pas cu pas, frecîndu-se de gheata de pislă a cărei asprime îi umplea de voluptate marii ochi verzi : pe neașteptate însă mieună ascuțit și sări departe. Stăpînul îl călcase pe lăbuță. La acel țipăt, Marianna, de afară, tresări trezindu-se. Luna răsărea deasupra pădurii, cerul era albastru ca ziua și totul în poiană era luminos. Un bărbat înainta drept prin iarba pajiștii. Și ea-l recunoscu imediat.

— E Costantino, tovarășul lui, spuse încet mamei lui Simone. Știa desigur că el venea aici și văzînd că nu se întoarce a pornit să-l caute.

Costantino se opri înaintea lor și Marianna se ridică să-l primească. Se priviră ca data trecută la lumina lunii și se înțeleseră.

— E acolo, înăuntru, spuse ea arătînd cu fața palidă

către cămăruţă, e rănit de moarte şi şi-a pierdut cunoştinţa. E cu preotul.

Şi Costantino păru uşurat auzind că era şi preotul. Işi puse mîna pe capul mamei lui Simone şi-l simţi arzînd sub degetele lui. Şi la acea atingere durerea femeii păru că se descătuşează în sfîrşit ; suspinînd luă mîna lui Costantino şi-o udă cu lacrimile ei.

Apoi se strînseră cu toţii în bucătărie.

Unchiul Berte şi servitorul o aduseseră aproape pe sus pe mama lui Simone ; şi Marianna, făcîndu-şi singură curaj, le servea mîncarea.

Preotul stătea în mijlocul lor şi era singurul care-şi permitea din cînd în cînd să spună cîte un cuvînt, dar repede vocea lui se rătăcea în tăcerea celorlalţi. Era de-altfel şi ceva religios în acea cină, în acel cerc de oameni gîrboviţi fiecare asupra chinului său, dar legaţi de un gînd comun : să tacă. Şi tăceau şi se părea că se cuminecau înainte de-a se pregăti să asiste la misterul morţii unui om.

De fapt, însă, le era tuturor frică să nu sosească vreun om al legii de la Nuoro şi să le afle secretul ; la orice zgomot ridicau capul ascultînd.

Din cînd în cînd Marianna se ridica şi se ducea să-l vadă pe Simone, ce era tot aţipit ; în sfîrşit văzu ochii lui deschizîndu-se din nou şi privind-o cu o rază de lumină ce se stinse imediat.

— Simone, Simone !

El făcu un efort să se ridice ; căzu din nou cu faţa plină de dezgust. I se părea că e ţintuit de pat de o suliţă ce-i străpungea pieptul şi i se părea că trupul lui se învîrte în jurul suliţei. Prinse mîna Mariannei ca să se sprijine, să se oprească, dar începu şi ea să se învîrtă cu el.

— Simone, Simone ! Preotul e dincolo, vrei să-l vezi ?

El o privi din nou cu pupilele mari, pierdute de groază. Un preot ? Nu înţelegea.

— Vrei ? E preotul Fenu, fratele lui Giacomo şi Giovanni Fenu.

El îi făcu semn că da, dar îşi întoarse puţin plictisit obrazul pe pernă ; şi ea văzu apărînd ca un trandafir pe pînză, sub colţul gurii lui : era sînge. Se ridică înfricoşată. El însă nu-i lăsa mîna ; părea că vrea s-o ducă cu el departe, în drumul lui. Reîncepu să delireze.

— Preotul... inelul... curcubeul. Mamă, dă-mi traista...

Marianna îşi întoarse fruntea spre perete şi-şi simţi măruntaiele răscolindu-se, dar i se părea că Simone îi strînge mîna ca să-i amintească promisiunea.

„O femeie ce iubeşte un bărbat ca mine nu trebuie să plîngă“.

Preotul îşi reluă locul lîngă pat şi apropie chipul Cristosului cioplit barbar de faţa banditului : se gîndea la fraţii lui, Giacomo şi Giovanni, rătăciţi prin păduri şi printre stînci, vînători şi vînat în acelaşi timp ; şi din adîncul inimii lui îl iertă pe Simone ca pe un copilaş la prima spovedanie.

Şi Simone, chinuit de visurile febrei, se căznea să-şi amintească, să-şi adune păcatele ; dar ele rătăceau împrejur ca şi cum s-ar fi şi desprins de el şi-i treceau mereu pe dinainte batjocorindu-l : atunci şoptea cuvinte fără legătură, apoi tăcea şi părea că adoarme ; dar auzind preotul pronunţînd cuvintele pentru iertare, făcu un mare efort să se trezească, scormoni cearceaful, păru că vrea să se sprijine cu putere de pat şi se ridică pe jumătate, cu gura plină din nou de sînge şi de dezgust.

Preotul îi puse o mînă pe piept, îl sili uşurel să se aşeze din nou, îi şterse sîngele de pe buze.

— Părinte Fenu... părinte Fenu, şopti gîfîind, mai e ceva...

Preotul întoarse capul să-l asculte.

— Am furat... în biserică... Am furat un inel cu diamant... de la Sfînta noastră Fecioară a Minunilor... E acolo... în cartuşieră...

Preotul îşi încruntă fruntea, mirat şi aproape jignit : banditii nu furau niciodată din biserici.

— De ce-ai făcut asta, Simone ?

— Voiam să-l dau unei femei, zălog de credinţă.

— Bine, tu-mi vei înapoia inelul şi eu îl voi duce Fecioarei noastre a Minunilor.

— Nu, aş vrea să-l dau... să i-l dau Mariannei... să-l ducă ea înapoi...

— Bine, îl vom da Mariannei să-l ducă ea înapoi. Altceva, Simone ?

— Nimic.

Atunci preotul îşi făcu semnul crucii şi termină de pronunţat cuvintele iertării.

Apoi femeile intrară în cămăruţă. Marianna se grăbi să-şi reia locul alături de Simone, dar imediat îşi aminti că era şi mama acolo şi se dădu deoparte.

Şi-apoi trebuia să pregătească pentru împărtăşania rănitului : scoase o faţă de masă şi-o întinse în două pe masă apoi se duse să ia din bucătărie lampa ca să facă mai multă lumină ; cînd intră văzu că mama adusese o mică lumînare şi-o ţinea aprinsă între degete ca o tulpină palidă din a cărei floare de aur se scuturau seminţe de perle.

Intrară şi bărbaţii şi îngenuncheară în fundul camerei, cu capul descoperit, cu căciulile în mînă. Uşa

rămase deschisă şi luna aşternu un văl de argint. Afară privighetoarea cînta.

După ce-l ajutase pe preot să-l ridice pe Simone, Marianna îngenunchie în spaţiul strîmt dintre pat şi perete, cu mîna nemişcată în spatele pernei şi fruntea pe învelitoare. Auzea cuvintele preotului aplecat peste gura muribundului cu anafura între degete şi i se părea că revede luna deasupra munţilor şi copacul ce scînteia ca o sferă. Apoi totul fu linişte. O mînă i se aşeză pe cap ; Simone o chemă pentru a treia oară.

— Marianna !

Se ridică şi văzu că preotul avea încă patrafirul ; privea cu ochii lui vii şi întunecaţi în jur.

— Marianna, îi spuse, Simone vrea să-ţi dea un inel ce trebuie să-l duci tu Sfintei Fecioare a Minunilor. Caută-l, e-n cartuşieră.

Ea traversă cămăruţa şi luă cartuşiera grea de pe ladă, unde-o pusese împreună cu sumanul şi brîul lui; o deschise şi-n buzunarul interior găsi inelul. Cercul era înnegrit, dar diamantul străluci în umbră şi toţi din încăpere îl văzură.

Marianna îl aduse în palmă şi-l dădu preotului : acesta îl luă cu două degete şi i-l arătă lui Simone.

— Acesta e ?

— Acesta.

Ochii Mariannei străluciră ca diamantul : inima ei înţelegea totul.

— Simone, spuse întinzîndu-i mîna, pune-mi tu inelul în deget.

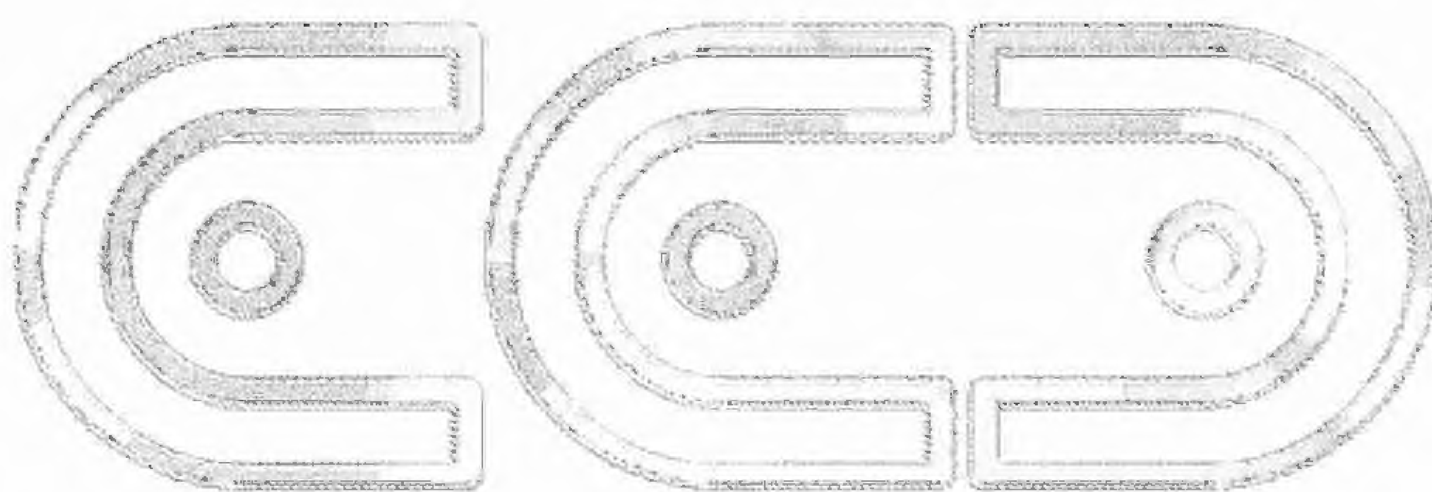
Atunci mîna lui descărnată şi palidă deja, arsă şi spălată de moarte, se ridică spre cea a preotului : degetele tremurătoare luară inelul şi-l puseră în degetul Mariannei.

Aceasta a fost nunta lor.

În septembrie ea se duse la sărbătoarea Sfintei Fecioare a Minunilor ca să ducă inelul. Ea și tatăl ei erau oaspeții unei familii bogate de proprietari din Bitti : și fiul cel mai mare, holtei încă, deși toți ceilalți frați ai lui aveau deja neveste și copii, rămase s-o privească pe Marianna tot timpul cît dură prînzul sărbătorii și-apoi cînd ceilalți bărbați cîntau și femeile îi ascultau. Văzînd-o palidă, închisă în sine, indiferentă la tot, întrebă dacă era bolnavă, îi spuseră că nu, că așa era din fire, și că era religioasă ; chiar dăruise Sfintei Fecioare a Minunilor toate bijuteriile ce le avea ; atunci el se gîndi s-o ceară de nevastă.

O făcu mult timp mai tîrziu, căci trebuie să te gîndești bine înainte de a lua anumite hotărîri : și-apoi și Marianna ceru timp ca să se hotărască. În sfîrșit, bărbatul se duse la ea pentru sărbătoarea Mîntuitorului ; fu oaspetele ei și-l primi liniștită și serioasă ; dar cînd trebui să-i dea răspunsul hotărîtor, îl privi în ochi și păru că un tremur o trezește din moartea ei lăuntrică. Și spuse da, căci ochii pretendentului semănau cu cei ai lui Simone.







Scanare și prelucrare digitală







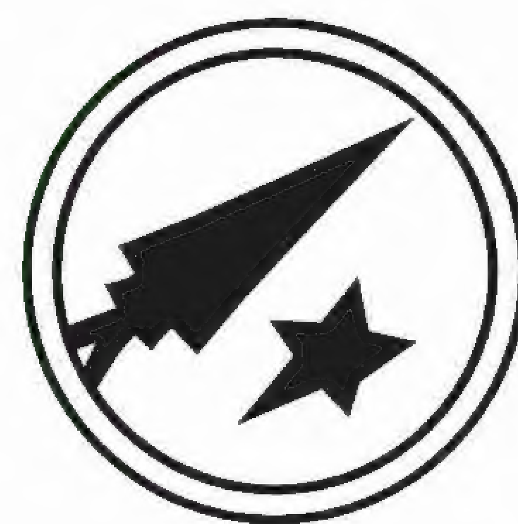


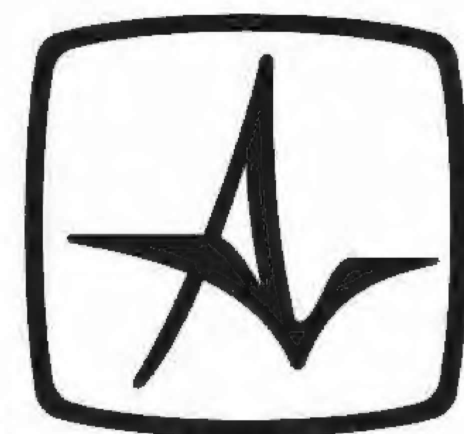
de

Anonim

și

CAT Graur





Antwerpen

2024

